

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

TÜRK DİN MUSİKİSİ BİLİM DALI

**MEVLEVİ AYİNİ BESTECİLİĞİNDE
HOCA-TALEBE ETKİLEŞİMİ:
DEDE EFENDİ, ZEKÂİ DEDE, AHMED IRSOY ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

ÖMER FARUK BAYRAKCI

İstanbul, 2022

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

TÜRK DİN MUSİKİSİ BİLİM DALI

**MEVLEVİ AYİNİ BESTECİLİĞİNDE
HOCA-TALEBE ETKİLEŞİMİ:
DEDE EFENDİ, ZEKÂİ DEDE, AHMED IRSOY ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

ÖMER FARUK BAYRAKCI

Danışman: PROF. DR. AHMET HAKKI TURABİ

İstanbul, 2022

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI Anabilim Dalı TÜRK DİN MUSİKİSİ Bilim Dalı Doktora öğrencisi Ömer Faruk BAYRAKCI'nın "Mevlevi Ayini Besteciliğinde Hoca-Talebe Etkileşimi: Dede Efendi, Zekâi Dede, Ahmed Irsoy Örneği" adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 27/07/2022 tarih ve 2022-28/15 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği ile Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 24/08/2022

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet Hakkı TURABİ	
2	Jüri Üyesi	Prof. Dr. M. Safa YEPREM	
3	Jüri Üyesi	Doç. Dr. Ubeydullah SEZİKLİ	
4	Jüri Üyesi	Prof. Dr. Ayşe Başak İLHAN HARMANCI	
5	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Selman BENLİOĞLU	

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı	: Ömer Faruk BAYRAKCI
Anabilim Dalı	: İslam Tarihi ve Sanatları
Bilim Dalı	: Türk Din Musikisi
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Ahmet Hakkı TURABI
Tez Türü ve Tarihi	: Doktora Tezi – Ağustos 2022
Anahtar Kelimeler	: Türk Din Musikisi, Mevlevi Ayini, Bestecilik, Dede Efendi, Zekâi Dede, Ahmed Irsoy

ÖZET

MEVLEVİ AYİNİ BESTECİLİĞİNDE

HOCA-TALEBE ETKİLEŞİMİ:

DEDE EFENDİ, ZEKÂİ DEDE, AHMED IRSOY ÖRNEĞİ

Bu çalışmada Türk Mûsikîsi'nde temel öğretim yöntemi olan meşk sistemi ile hoca-talebe etkileşiminin Mevlevi Ayini formu özelinde etkisi üzerine genel bir sonuç elde etmek amaçlanmıştır. Bestelenmiş tüm Mevlevi Ayinleri bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Örneklem grubu ise Dede Efendi, Zekâi Dede ve Ahmed Irsoy'un Mevlevi Ayinleri'nden oluşmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerine göre yapılandırılmış bu çalışma tekli durum çalışması çerçevesinde desenlenmiş ve teorik çerçevenin oluşturulması bağlamında kitap, tez, dergi, makale ve benzeri kaynaklarla veri toplama tekniklerinden yararlanılmıştır.

Çalışmada Mevlevi Ayini formu, Dede Efendi, Zekâi Dede ve Ahmed Irsoy'un yaşamı hakkında bilgi verildikten sonra Dede Efendi'nin Şevkutarâb, Sabâ, Nevâ, Bestenigâr, Sabâ-Bûselik, Hüzzâm ve Ferahfezâ Mevlevi Ayinleri, Zekâi Dede'nin Sûzidil, Mâye, Isfahan, Sûzinâk ve Sabâ-Zemzeme Mevlevi Ayinleri, Ahmed Irsoy'un Bayâtibûselik ve Müstear Mevlevi Ayinleri ile makamsal, güfte ve usûl-vezin, güfte ve form anlayışı başlıkları altında karşılaştırılarak benzerlikler tespit edilmiş, böylece Türk Mûsikîsi'nde hoca-talebe etkileşiminin Mevlevi Ayini besteciliğindeki etkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Tespit edilen benzer kullanımlar notalar üzerinde gösterilmiş ayrıca bu çalışma için Dede Efendi, Zekâi Dede ve Ahmed Irsoy'un Mevlevi Ayinleri yeniden notaya alınarak tez çalışmamıza eklenmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Ömer Faruk BAYRAKCI
Field	: İslam Tarihi ve Sanatları
Programme	: Türk Din Musikisi
Supervisor	: Prof. Dr. Ahmet Hakkı TURABİ
Degree Awarded and Date	: Doctorate - August 2022
Keywords	: Turkish Religious Music, Mevlevi Ayin, Composition, Dede Efendi, Zekai Dede, Ahmed Irsoy

ABSTRACT

COMPOSITION OF THE MEVLEVI AYIN

INTERACTION WITH THE TEACHER-STUDENT:

EXAMPLE OF DEDE EFENDI, ZEKAI DEDE, AHMED IRSOY

In this study, it is aimed to obtain a general result on the effect of the mesk system, which is the basic teaching method in Turkish Music, and the teacher-student interaction on the Mevlevi Ayin form. All composed Mevlevi Ayins constitute the universe of this research. The sample group consists of the Mevlevi Ayins of Dede Efendi, Zekai Dede and Ahmed Irsoy. This study, which was structured according to qualitative research methods, was designed within the framework of a single case study and data collection techniques were used with books, theses, journals, articles and similar sources in the context of forming the theoretical framework.

In the study, after giving information about the Mevlevi Ayin form, the life of Dede Efendi, Zekai Dede and Ahmed Irsoy, Dede Efendi's Şevkutarâb, Sabâ, Nevâ, Bestenigâr, Sabâ-Bûselik, Hüzzâm and Ferahfezâ Mevlevi Ayins, Zekâi Dede's Sûzidil, Mâyê, Isfahan, Sûzinâk and Sabâ-Zemzeme Mevlevi Ayins were compared with Ahmed Irsoy's Bayâtibûselik and Müstear Mevlevi Ayins under the titles of maqam, lyrics and usûl-prose, lyrics and form understanding, and similarities were determined. effect has been attempted. Similar usages detected are shown on the notes, and for this study Mevlevi Ayins of Dede Efendi, Zekai Dede and Ahmed Irsoy were re-noted and added to our thesis study.

ÖNSÖZ

Doktora eğitimim boyunca üzerimde büyük emekleri olan başta tez danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Hakkı Turabi'ye, doktora ders ve tez döneminde bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Safa Yeprem, Prof. Dr. Ayşe Başak İlhan Harmancı, Doç. Dr. Ubeydullah Sezikli, Dr. Öğr. Üyesi Selman Benlioğlu, Dr. Öğr. Üyesi Cenk Celasin hocalarıma, mûsikî hayatımın en başından beri hep desteğini gördüğüm değerli hocam Prof. Dr. Zeki Atkoşar'a teşekkür ederim. Lisans ve yüksek lisans eğitimimi tamamladığım Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı hocalarıma teşekkür ederim.

Tez çalışmamın birçok aşamasında bilgi ve tecrübelerine başvurduğum Doç. Dr. Sezai Engin ve Dr. Öğr. Üyesi İshak Tekin'e, edebiyat alanındaki katkılarından dolayı Dr. Gizem Kunduracı'ya teşekkür ederim.

Her zaman desteğini gördüğüm değerli dostlarım Orhan Eryılmaz ve Caner Süngü'ye, eğitim hayatım boyunca maddi manevi destekleriyle beni yalnız bırakmayan değerli aileme teşekkür ederim.

Ömer Faruk Bayrakçı

Eskişehir, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
1. BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. YÖNTEM	2
1.1.1. Metodoloji	2
1.1.2. Evren ve Örneklem.....	2
1.1.3. Sınırlamalar	2
1.1.4. Varsayımlar	3
1.1.5. Çalışmanın Önemi ve Amacı	3
1.1.6. Veri Toplama ve İşleme Yöntemleri.....	3
1.2. PROBLEM DURUMU	4
1.2.1. Problem Sorusu	5
1.2.2. Alt Problemler	5
1.3. HİPOTEZLER	5
1.4. İLGİLİ LİTERATÜR	6
2. BÖLÜM: TÜRK DİN MÛSİKİSİ'NDE MEVLEVİ AYİNİ.....	8
2.1. TÜRK DİN MÛSİKİSİ FORMLARINA GENEL BİR BAKIŞ.....	8
2.2. MEVLEVİLİK VE SEMÂ	8
2.3. MEVLEVİ MUKABELESİ.....	9
2.4. MEVLEVİ AYİNLERİNDE BESTE KURULUŞU VE ANLAMLARI.....	11
2.5. MEVLEVİ AYİNLERİNDE GÜFTE	12
2.6. MEVLEVİ AYİNLERİ VE BESTEKÂRLARI.....	15
3. BÖLÜM: DEDE EFENDİ, ZEKÂİ DEDE VE AHMED IRSOY.....	21
3.1. DEDE EFENDİ	21
3.1.1. Hayatı	21
3.1.2. Türk Mûsikisine Katkıları	26

3.1.3. Mevlevi Ayinleri	27
3.2. ZEKÂİ DEDE	32
3.2.1. Hayatı	32
3.2.2. Türk Mûsikîsine Katkıları	37
3.2.3. Mevlevi Ayinleri	40
3.3. AHMED IRSOY	43
3.3.1. Hayatı	43
3.3.2. Türk Mûsikîsine Katkıları	45
3.3.3. Mevlevi Ayinleri	46
4. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR	48
4.1. SÛZİDİL MEVLEVİ AYİNİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRMELER.....	48
4.1.1. Sûzidil Makamı	48
4.1.2. Makamsal Karşılaştırma ve Değerlendirmeler.....	49
4.1.3. Güfte ve Usûl-Vezin Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler	51
4.1.4. Güfte ve Form Anlayışı Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler.....	55
4.2. MÂYE MEVLEVİ AYİNİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRMELER	59
4.2.1. Mâye Makamı.....	59
4.2.2. Makamsal Karşılaştırma ve Değerlendirmeler.....	60
4.2.3. Güfte ve Usûl-Vezin Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler	63
4.2.4. Güfte ve Form Anlayışı Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler.....	65
4.3. ISFAHAN MEVLEVİ AYİNİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRMELER.....	69
4.3.1. Isfahan Makamı.....	69
4.3.2. Makamsal Karşılaştırma ve Değerlendirmeler.....	70
4.3.3. Güfte ve Usûl-Vezin Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler	74
4.3.4. Güfte ve Form Anlayışı Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler.....	75
4.4. SÛZİNÂK MEVLEVİ AYİNİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRMELER	79
4.4.1. Sûzinâk Makamı.....	79
4.4.2. Makamsal Karşılaştırma ve Değerlendirmeler.....	80
4.4.3. Güfte ve Usûl-Vezin Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler	82
4.4.4. Güfte ve Form Anlayışı Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler.....	87
4.5. SABÂZEMZEME MEVLEVİ AYİNİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRMELER	90
4.5.1. Sabâzemzeme Makamı.....	90
4.5.2. Makamsal Karşılaştırma ve Değerlendirmeler.....	92
4.5.3. Güfte ve Usûl-Vezin Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler	94
4.5.4. Güfte ve Form Anlayışı Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler.....	97

4.6. BAYÂTİBÛSELİK MEVLEVÎ AYİNİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRMELER	99
4.6.1. Bayâtibûselik Makamı.....	99
4.6.2. Makamsal Karşılaştırma ve Değerlendirmeler.....	100
4.6.3. Güfte ve Usûl-Vezin Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler	103
4.6.4. Güfte ve Form Anlayışı Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler.....	104
4.7. MÜSTEAR MEVLEVÎ AYİNİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRMELER.....	109
4.7.1. Müstear Makamı.....	109
4.7.2. Makamsal Karşılaştırma ve Değerlendirmeler.....	110
4.7.3. Güfte ve Usûl-Vezin Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler	114
4.7.4. Güfte ve Form Anlayışı Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler.....	118
SONUÇ.....	120
KAYNAKÇA	128
EKLER.....	134

TABLÖLAR LİSTESİ

TABLO 1: MEVLEVİ AYINLERİ LİSTESİ.....	17
TABLO 2. DEDE EFENDİ’NİN MEVLEVİ AYİNİ FORMUNDAKİ ESERLERİ	26
TABLO 3. ZEKÂİ DEDE’NİN MEVLEVİ AYİNİ FORMUNDAKİ ESERLERİ	40
TABLO 4. AHMED IRSOY’UN MEVLEVİ AYİNİ FORMUNDAKİ ESERLERİ.....	46
TABLO 5. SÛZİDİL VE FERAHFEZÂ MEVLEVİ AYINLERİ’NİN BİRİNCİ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	55
TABLO 6. SÛZİDİL VE HÜZZAM MEVLEVİ AYINLERİ’NİN BİRİNCİ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	56
TABLO 7. SÛZİDİL, HÜZZAM VE FERAHFEZÂ MEVLEVİ AYINLERİ’NİN BİRİNCİ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	56
TABLO 8. SÛZİDİL MEVLEVİ AYİNİ İLE FERAHFEZÂ MEVLEVİ AYINLERİ’NİN İKİNCİ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	57
TABLO 9. SÛZİDİL MEVLEVİ AYİNİ İLE SABÂ MEVLEVİ AYINLERİ’NİN ÜÇÜNCÜ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	58
TABLO 10. SÛZİDİL, NEVÂ, HÜZZAM, FERAHFEZÂ MEVLEVİ AYINLERİ DÖRDÜNCÜ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	59
TABLO 11. MÂYE MEVLEVİ AYİNİ İLE BESTENİĞÂR MEVLEVİ AYINLERİ’NİN BİRİNCİ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	66
TABLO 12. MÂYE, NEVÂ, HÜZZAM VE ŞEVKUTARÂB MEVLEVİ AYINLERİ’NİN İKİNCİ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	67
TABLO 13. MÂYE MEVLEVİ AYİNİ İLE NEVÂ MEVLEVİ AYINLERİ’NİN ÜÇÜNCÜ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	68
TABLO 14. ISFAHAN, BESTENİĞÂR, NEVÂ, SABÂ-BÛSELİK VE ŞEVKUTARÂB MEVLEVİ AYINLERİNİN BİRİNCİ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	76
TABLO 15. ISFAHAN, SABÂ VE BESTENİĞÂR MEVLEVİ AYINLERİ İKİNCİ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	77
TABLO 16. ISFAHAN, HÜZZAM VE NEVÂ MEVLEVİ AYINLERİ ÜÇÜNCÜ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	77
TABLO 17. SÛZİNÂK, BESTENİĞÂR, NEVÂ, SABÂ-BÛSELİK VE ŞEVKUTARÂB MEVLEVİ AYINLERİ BİRİNCİ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	88
TABLO 18. SÛZİNÂK, NEVÂ, HÜZZAM VE ŞEVKUTARÂB MEVLEVİ AYINLERİ İKİNCİ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	89
TABLO 19. SABÂZEMZEME VE HÜZZAM MEVLEVİ AYINLERİ BİRİNCİ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	97

TABLO 20. SABÂZEMZEME, NEVÂ, HÜZZAM VE FERAHFEZÂ MEVLEVÎ AYINLERİ	
İKİNCİ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	98
TABLO 21. BAYÂTİBÜSELİK, ISFAHAN, SÛZİNÂK, NEVÂ VE BESTENÎÂR MEVLEVÎ	
AYINLERİ BİRİNCİ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	105
TABLO 22. BAYÂTİBÜSELİK VE SABÂZEMZEME MEVLEVÎ AYINLERİ BİRİNCİ	
SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	107
TABLO 23. BAYÂTİBÜSELİK, ISFAHAN, SABÂ VE BESTENÎGÂR MEVLEVÎ AYINLERİ	
İKİNCİ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	107
TABLO 24. BAYÂTİBÜSELİK, SÛZİNÂK VE BESTENÎGÂR MEVLEVÎ AYINLERİ ÜÇÜNCÜ	
SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	108
TABLO 25. BAYÂTİBÜSELİK VE SÛZİNÂK MEVLEVÎ AYINLERİ ÜÇÜNCÜ	
SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	109
TABLO 26. MÜSTEAR, ISFAHAN VE SÛZİNÂK MEVLEVÎ AYINLERİ BİRİNCİ	
SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	118
TABLO 27. MÜSTEAR VE SABÂBÜSELİK MEVLEVÎ AYINLERİ BİRİNCİ	
SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	119
TABLO 28. MÜSTEAR, ISFAHAN, SABÂ, NEVÂ VE BESTENÎGÂR MEVLEVÎ AYINLERİ	
İKİNCİ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA	119

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL 1. ZEKÂİ DEDE	32
ŞEKİL 2. AHMED IRSOY	44
ŞEKİL 3. SÛZİDİL MAKAMI BİRİNCİ DİZİSİ	48
ŞEKİL 4. SÛZİDİL MAKAMI İKİNCİ DİZİSİ.....	49
ŞEKİL 5. SÛZİDİL VE FERAHFEZÂ MEVLEVÎ AYİNLERİ İKİNCİ-DÖRDÜNCÜ SELAMLARINDAKİ KARŞILAŞTIRMA.....	50
ŞEKİL 6. SÛZİDİL VE SABÂ MEVLEVÎ AYİNLERİ BİRİNCİ SELAMLARINDAKİ USÛL - VEZİN ŞEMASI	51
ŞEKİL 7. SÛZİDİL VE FERAHFEZÂ MEVLEVÎ AYİNLERİ BİRİNCİ SELAMLARINDAKİ USÛL-VEZİN ŞEMASI.....	53
ŞEKİL 8. MÂYE MAKAMI DİZİLERİ.....	60
ŞEKİL 9. MÂYE VE HÜZZAM MEVLEVÎ AYİNLERİ İKİNCİ SELAM SONUNDAKİ SAZ TERENNÜMÜ.....	61
ŞEKİL 10. MÂYE VE NEVÂ MEVLEVÎ AYİNLERİ, ÜÇÜNCÜ SELAM, YÜRÜK SEMÂÎ BÖLÜMÜ KARŞILAŞTIRMASI.....	62
ŞEKİL 11. MÂYE VE FERAHFEZÂ MEVLEVÎ AYİNLERİ, ÜÇÜNCÜ SELAM, YÜRÜK SEMÂÎ BÖLÜMÜ KARŞILAŞTIRMASI.....	63
ŞEKİL 12. MÂYE VE FERAHFEZÂ MEVLEVÎ AYİNLERİ BİRİNCİ SELAMDAKİ USÛL - VEZİN ŞEMASI	64
ŞEKİL 13. ISFAHAN MAKAMI DİZİLERİ	69
ŞEKİL 14. ISFAHAN MAKAMI DİZİSİ DEVAMI.....	70
ŞEKİL 15. FERAHFEZÂ VE ISFAHAN MEVLEVÎ AYİNLERİNİN İKİNCİ SELAM SONUNDAKİ SAZ TERENNÜMÜ.....	71
ŞEKİL 16. FERAHFEZÂ VE ISFAHAN MEVLEVÎ AYİNLERİ AKSAK SEMÂÎ SAZ TERENNÜMLERİ.....	72
ŞEKİL 17. FERAHFEZÂ VE ISFAHAN MEVLEVÎ AYİNLERİ, ÜÇÜNCÜ SELAM, YÜRÜK SEMÂÎ BÖLÜMÜ KARŞILAŞTIRMASI	73
ŞEKİL 18. FERAHFEZÂ VE ISFAHAN MEVLEVÎ AYİNLERİ, ÜÇÜNCÜ SELAM, YÜRÜK SEMÂÎ BÖLÜMÜ KARŞILAŞTIRMASI	74
ŞEKİL 19. BASİT SÛZİNÂK MAKAMI DİZİSİ.....	79
ŞEKİL 20. BASİT SÛZİNÂK MAKAMI DİZİSİ DEVAMI.....	80
ŞEKİL 21. HÜZZAM VE SÛZİNÂK MEVLEVÎ AYİNLERİ İKİNCİ-DÖRDÜNCÜ SELAM KARŞILAŞTIRMASI.....	81
ŞEKİL 22. SÛZİNÂK VE ŞEVKUTARÂB MEVLEVÎ AYİNLERİ BİRİNCİ SELAMDAKİ USÛL - VEZİN ŞEMASI	82

ŞEKİL 23. SÛZİNÂK VE SABÂ-BÛSELİK MEVLEVÎ AYINLERİ BİRİNCİ SELAMDAKİ	
USÛL-VEZİN ŞEMASI.....	84
ŞEKİL 24. SÛZİNÂK VE SABÂ-BÛSELİK MEVLEVÎ AYINLERİ BİRİNCİ SELAMDAKİ	
USÛL-VEZİN ŞEMASI.....	86
ŞEKİL 25. SABÂZEMZEME MAKAMI DİZİLERİ.....	91
ŞEKİL 26. SABÂZEMZEME VE SABÂ MEVLEVÎ AYINLERİ BİRİNCİ SELAMLARINDAKİ	
KARŞILAŞTIRMA.....	92
ŞEKİL 27. SABÂZEMZEME VE SABÂ MEVLEVÎ AYINLERİ BİRİNCİ SELAMLARINDAKİ	
KARŞILAŞTIRMA.....	93
ŞEKİL 28. NEVÂ VE SABÂZEMZEME MEVLEVÎ AYINLERİ LAFZÎ TERENNÜMLERİ.....	93
ŞEKİL 29. SABÂZEMZEME VE HÜZZAM MEVLEVÎ AYINLERİ BİRİNCİ	
SELAMLARINDAKİ USÛL-VEZİN ŞEMASI.....	95
ŞEKİL 30. BAYÂTİBÛSELİK MAKAMI DİZİLERİ.....	100
ŞEKİL 31. BAYÂTİBÛSELİK VE NEVÂ MEVLEVÎ AYINLERİ'NİN BİRİNCİ	
SELAMLARINDAN KARŞILAŞTIRMA	101
ŞEKİL 32. BAYÂTİBÛSELİK MEVLEVÎ AYİNİ AKSAK SEMÂÎ SAZ TERENNÜMÜ	102
ŞEKİL 33. BAYÂTİBÛSELİK VE ŞEVKUTARÂB MEVLEVÎ AYINLERİ ÜÇÜNCÜ SELAM,	
YÜRÜK SEMÂÎ BÖLÜMÜ SAZ TERENNÜMLERİ	102
ŞEKİL 34. BAYÂTİBÛSELİK VE NEVÂ MEVLEVÎ AYINLERİ BİRİNCİ SELAMDAKİ USÛL-	
VEZİN ŞEMASI	103
ŞEKİL 35. MÜSTEAR MAKAMI DİZİLERİ	110
ŞEKİL 36. MÜSTEAR MEVLEVÎ AYİNİ İKİNCİ SELAM SONUNDAKİ SAZ TERENNÜMÜ. 111	
ŞEKİL 37. MÜSTEAR VE MÂYE MEVLEVÎ AYINLERİ'NİN ÜÇÜNCÜ SELAM, BİRİNCİ	
BÖLÜMLERİ.....	113
ŞEKİL 38. MÜSTEAR, SÛZİDİL VE MÂYE MEVLEVÎ AYINLERİ BİRİNCİ SELAMDAKİ	
USÛL-VEZİN ŞEMASI.....	115
ŞEKİL 39. MÜSTEAR VE SÛZİDİL MEVLEVÎ AYINLERİ BİRİNCİ SELAMDAKİ USÛL-	
VEZİN ŞEMASI	117

GRAFİKLER LİSTESİ

GRAFİK 1. SÛZİDİL MEVLEVİ AYİNİ'NE AİT KARŞILAŞTIRMA	121
GRAFİK 2. MÂYE MEVLEVİ AYİNİ'NE AİT KARŞILAŞTIRMA	121
GRAFİK 3. ISFAHAN MEVLEVİ AYİNİ'NE AİT KARŞILAŞTIRMA	122
GRAFİK 4. SÛZİNÂK MEVLEVİ AYİNİ'NE AİT KARŞILAŞTIRMA.....	123
GRAFİK 5. SABÂZEMZEME MEVLEVİ AYİNİ'NE AİT KARŞILAŞTIRMA.....	123
GRAFİK 6. BAYÂTİBÛSELİK MEVLEVİ AYİNİ'NE AİT KARŞILAŞTIRMA.....	124
GRAFİK 7. MÛSTEAR MEVLEVİ AYİNİ'NE AİT KARŞILAŞTIRMA.....	125
GRAFİK 8. ZEKÂÎ DEDE'NİN MEVLEVİ AYİNLERİ'NİN DEDE EFENDİ'NİN MEVLEVİ AYİNLERİ'NE BENZERLİĞİ.....	125
GRAFİK 9. AHMED IRSOY'UN MEVLEVİ AYİNLERİ'NİN ZEKÂÎ DEDE'NİN MEVLEVİ AYİNLERİ İLE BENZERLİĞİ	126
GRAFİK 10. AHMED IRSOY'UN MEVLEVİ AYİNLERİ'NİN DEDE EFENDİ'NİN MEVLEVİ AYİNLERİ İLE BENZERLİĞİ	126
GRAFİK 11. BİRİNCİ, İKİNCİ, ÜÇÜNCÜ VE DÖRDÜNCÜ SELAMLAR ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMA.....	127

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
Ed.	: Editör
Ef.	: Efendi
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Aralığı
C	: Cilt
Çev	: Çeviri
Dok	: Doktora
Fak.	: Fakülte
Hız.	: Hazırlayan
Ö.	: Ölümü
trc	: Tercüme
Üni	: Üniversite
vd.	: Ve diğerleri
Yy.	: Yüzyıl

1. BÖLÜM: GİRİŞ

Hat, tezhip, mûsikî gibi sanat dallarının öğrenimi için kullanılan *meşk* kelimesi sözlükte “hocanın ders verdiği örnek” olarak karşımıza çıkmaktadır. Hoca ve talebenin karşılıklı yaptıkları ve hoca beğenene kadar devam eden bu talime de “meşk etmek” denmektedir (Özönder, 2003: 126-127). Mevlevilik’te sema öğrenimine de “sema meşki”, bu çalışmanın yapıldığı tahtaya ise “meşk tahtası” denilmiştir. Meşk edilen yer olarak kullanılan “meşkhâne” kelimesi ise daha çok mûsikîye özel bir kavram olarak karşımıza çıkar (Behar, 2019: 17). Notanın yaygınlaşmaya başladığı son yüzyıla kadar meşkin mûsikî öğreniminde temel yöntem olarak kullanılmasıyla, bu kavram zaman içerisinde daha çok bir mûsikî terimi olarak kullanılmıştır.

Meşk yöntemiyle hocadan talebeye mûsikî nazariyatı, makam, usûl, ses-saz tekniği, tavır, repertuvar gibi pek çok konu aktarılmaktadır. Meşk, dini ya da dindışı, ses ya da saz icracılığı gibi ayrımlar gözetmeksizin kapsayıcı bir yöntem olarak kabul edilmiştir. Bunun yanında ilgi duyulan alanlara göre mûsikî formları arasında doğal olarak branşlaşmalar olmuştur. Bazı besteciler saz eserleriyle, bazıları fasıllarıyla ya da dini eserleriyle öne çıkmış ve kendi alanlarında talebe yetiştirmişlerdir. Zekâi Dede’nin Na’t bestelemeye çalışan talebesi Muallim Kazım Bey’i Na’t ve Durak formunda uzman kabul ettiği Behlül Efendi’ye yönlendirmesi bunun güzel bir örneğidir (İnal, 2018: 105). Benzer şekilde mûsikînin en büyük formlarından olan Mevlevi Ayini’nin meşki için de mevlevihanelerde yetişmiş müzisyen, derviş, ayinhan ve kudümzenbaşılar tercih edilmiştir. Özellikle İstanbul Mevlevihaneleri mûsikî eğitiminde günümüzün konservatuvarları niteliğinde ciddi mûsikî merkezleri olmuşlardır (Behar, 2019: 60).

Şüphesiz meşk yöntemi ile hoca-talebe arasındaki etkileşim bestecilikte de kendini göstermiş, talebenin hocadan meşk ettiği eserler, hocanın makam, usûl, güfte, form anlayışı ve yönlendirmesi talebenin ürettiği eserleri şekillendirmiştir. Makam, usûl, güfte ve form gibi kavramlar bakımından zengin bir form olan Mevlevi Ayini’nin bestelenmesi sürecinde de bazen besteci tarafından üretilen melodi, bazen usûl ve güfte tercihi, bazen de terennüm cümlelerinin kullanımında meşk yoluyla gelen etkileşim kendini göstermiştir. Çalışmamızda hoca-talebe etkileşimi makamsal, güfte ve usûl-vezin, güfte ve form anlayışı karşılaştırmaları ile sınırlandırılmıştır.

Gerek dini gerekse dindışı pek çok formdaki eserleriyle mûsikî tarihimizin en önemli bestecilerinden olan Hammâmizâde İsmail Dede Efendi, Zekâi Dede ve Ahmed Irsoy arasındaki hoca-talebe ilişkisi bu çalışmada ele alınmış, Dede Efendi’nin bestelemiş olduğu yedi Mevlevi Ayini, Zekâi Dede’nin beş Mevlevi Ayini ve Ahmed Irsoy’un iki Mevlevi Ayini makamsal, güfte ve usûl-vezin, güfte ve form anlayışı yönünden karşılaştırılarak hoca-talebe etkileşiminin sonucu kabul edilebilecek benzerlikler ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

1.1.Yöntem

1.1.1. Metodoloji

Türk Mûsikîsi'nde temel öğretim yöntemi olan meşk sisteminin Mevlevî Ayini besteciliğinde etkisinin analiz edilmesini amaçlayan bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden tekli durum araştırmasına göre desenlenmiştir. Çalışmada veriler, teorik çerçevenin oluşturulması bağlamında konuyla ilgili kitap, tez, dergi, makale, bildiri türündeki akademik çalışmalar dokümantasyon tekniği elde edilmiştir. Bu araştırma için eserlerin notaları üzerinde yapılan karşılaştırmalar sonucu elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır.

1.1.2. Evren ve Örneklem

Çalışmamızın evrenini Mevlevî Ayini formunda bestelenmiş eserler oluştururken, örneklem grubunu ise Dede Efendi, Zekâî Dede ve Ahmed Irsoy'un bestelemiş olduğu Mevlevî Ayinleri oluşturmaktadır.

1.1.3. Sınırlamalar

Mevlevî Ayini besteciliğinde hoca-talebe etkileşimi konusunun incelenmesi başlı başına geniş bir konu iken, bu incelemede hoca-talebe etkileşiminin hangi yönleriyle ele alınacağı düşünüldüğünde çok geniş bir alanı kapsayacağı aşikardır. Şüphesiz Mevlevî Ayini formundaki eserlerin sayıca fazlalığı ve büyük bir mûsikî formu üzerinde yapılan karşılaştırmalar çalışmayı zorlaştırdığından bir takım sınırlamalara gitme gerekliliği doğmuştur. Sınırlamalar şunlardır;

- Çalışmamızda yer alan Mevlevî Ayini hakkında verilen bilgiler ve Dede Efendi, Zekâî Dede ve Ahmed Irsoy hakkında verilen bilgiler ve notalar ulaşılabilen kaynaklarla sınırlıdır.
- Mevlevî Ayini besteciliğinde hoca-talebe etkileşimi ilk Mevlevî Ayini örnekleri olan Beste-i Kadîm'lerden günümüze bu formun tüm örnekleri için geçerli olduğu düşünülse de çalışmamız meşk silsilesi içerisindeki Dede Efendi, Zekâî Dede ve Ahmed Irsoy'un eserleri ile sınırlandırılmıştır.
- Hoca-talebe etkileşiminin eser örnekleri üzerinde tespiti için daha farklı analiz teknikleri geliştirilmesi mümkündür. Çalışmamız makamsal, güfte ve usûl-vezin, güfte ve form anlayışı şeklinde üç başlık altında yapılan karşılaştırmalarla sınırlandırılmıştır.

1.1.4. Varsayımlar

- Kaynaklara dayalı olarak aktarılan bilgilerin doğru olduğu varsayılmaktadır.
- Eser karşılaştırmaları üzerine tespit edilen benzerliklerin hoca-talebe etkileşimi ya da geleneğin etkisi olduğu varsayılmaktadır.

1.1.5. Çalışmanın Önemi ve Amacı

Türk Mûsikîsi'nin en büyük formlarından olan Mevlevi Ayini içeriğindeki makam, usûl, form, güfte zenginliği ve kendine has tavrıyla bestelenmesi zor bir form olarak kabul edilmektedir. Mevlevi Ayini besteciliği de bestecilikte özel bir yere sahiptir.

Çalışmamızda Türk Mûsikîsi'nde temel öğretim yöntemi olan meşk sistemi ile hoca-talebe etkileşiminin Mevlevi Ayini formu özelinde etkisi üzerine genel bir sonuç elde etmek amaçlanmıştır. Dede Efendi, Zekâi Dede ve Ahmed Irsoy'un Mevlevi Ayinleri üzerinden yapılan karşılaştırmalar ile Mevlevi Ayini formu besteciliğinde hoca-talebe etkileşimi ve meşk kavramının anlaşılması bakımından önemlidir. Ayrıca daha önce benzer çalışmaların yapılmamış olmasından dolayı literatüre sağlayacağı katkı ve bundan sonraki konuyla ilgili yapılacak çalışmalara teşvik ediciliği bakımından önemlidir.

1.1.6. Veri Toplama ve İşleme Yöntemleri

Bilimsel araştırmalarda veri toplama yöntemleri gözlemde bulunarak ya da soru sorarak yapılabilmektedir. Gözlem yolu ile verilerin toplanması pratikte gözlem ve belgesel tarama tekniği olarak bilinmektedir (Karasar, 2014: 153). Çalışmada veriler literatür taraması sonucu elde edilen kaynaklar aracılığıyla toplanmıştır.

Bilimsel araştırma türlerinden olan nedensel karşılaştırma araştırması yaklaşımıyla çalışma şekillendirilmiştir. Nedensel karşılaştırma var olan bir durumun ya da olayın nedenlerini, bu nedenleri etkileyen faktörleri ya da bir etkinin sonucunu belirlemeye yönelik bir araştırma türüdür (Büyüköztürk vd. 2008: 191). Çalışmada hoca-talebe etkileşiminin bir sonucu olduğu hipotezi üzerinden Dede Efendi, Zekâi Dede ve Ahmed Irsoy'un Mevlevi Ayinleri karşılaştırılarak benzerlikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Notaların bestecinin bestelediği şeklini koruduğu ve değişime uğramadığı varsayımıyla hareket edilmiştir. Eserlerin ulaşılabilen tüm notaları ve icralarına ait kayıtlar karşılaştırılarak notaya alınma yöntemlerindeki farklılıklar ve hatalar giderilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada Zekâi Dede'nin beş Mevlevi Ayini, Dede Efendi'nin yedi Mevlevi Ayini ile, Ahmed Irsoy'un iki Mevlevi Ayini, Zekâi Dede'nin ve Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalarda birinci selam birinci selamla, ikinci selam ikinci ve dördüncü

selamlarla, üçüncü selam üçüncü selamla karşılaştırılmıştır. Üç farklı teknik üzerinden karşılaştırma yapılmıştır.

Makamsal Karşılaştırma ve Değerlendirmeler:

Eserlerde kullanılan melodik benzerlikler üzerinden bestecilerin makam anlayışları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Benzer olduğu düşünülen melodik cümleler ya da motifler notalar üzerinden gösterilmiştir. Bu bölüme eklenen karekodlar aracılığıyla notaların seslendirilmiş olduğu kayıtlara erişim sağlanmıştır.

Güfte ve Usûl-Vezin Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler:

Bestecilerin güfteleri usûle yerleştirme yöntemlerindeki benzerlikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Benzer kullanımlar şema haline getirilerek gösterilmiştir.

Güfte ve Form Anlayışı Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler:

Mevlevi Ayinleri'ni oluşturan selamların yanı sıra selamların içerisinde de bölümler olduğu görülmektedir. Dindışı formlarda kullanılan sözlü terennümler ve güfteye yerleştirilme şekline bağlı olarak oluşan nakış ve murabba türleri Mevlevi Ayinleri'nde de benzer şekilde karşımıza çıkmaktadır. Karşılaştırma sonucu bestecilerin lafzî terennümleri güfteye yerleştirme şekilleri ve mısralarda oluşan melodik şema üzerinden tespit edilen benzerlikler tablo haline getirilerek gösterilmiştir.

1.2.Problem Durumu

Türk Müsikîsi'nde meşk yoluyla hocadan talebeye icra tekniği, makam-usûl-form anlayışı, mûsikî nazariyatı gibi pek çok konunun aktarıldığı düşünülmektedir. Talebenin gerek saz ve ses icrasında gerekse bestelerinde hocadan edindiği bu birikime ait izler olduğu düşüncesi ve bunların tespiti üzerine böyle bir çalışma ortaya koyulmuştur.

Meşk silsilesindeki Dede Efendi, talebesi Zekâî Dede ve Zekâî Dede'nin hem talebesi hem oğlu olan Ahmed Irsoy'a ait Mevlevi Ayinleri ile çalışma sınırlandırılmış ve hoca-talebe etkileşimi bu form üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.2.1. Problem Sorusu

Hoca-talebe etkileşiminin Mevlevi Ayini besteciliği üzerinde etkisi nedir ve Dede Efendi, Zekâî Dede ve Ahmed Irsoy'un eserlerinde bu etkileşime ait bulgular nelerdir?

1.2.2. Alt Problemler

- Zekâî Dede'nin Sûzidil Mevlevi Ayini Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında tespit edilen bulgular nelerdir?
- Zekâî Dede'nin Mâyê Mevlevi Ayini Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında tespit edilen bulgular nelerdir?
- Zekâî Dede'nin Isfahan Mevlevi Ayini Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında tespit edilen bulgular nelerdir?
- Zekâî Dede'nin Sûzinâk Mevlevi Ayini Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında tespit edilen bulgular nelerdir?
- Zekâî Dede'nin Sabâzemzeme Mevlevi Ayini Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında tespit edilen bulgular nelerdir?
- Ahmed Irsoy'un Bayâtibûselik Mevlevi Ayini Dede Efendi'nin ve Zekâî Dede'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında tespit edilen bulgular nelerdir?
- Ahmed Irsoy'un Müstear Mevlevi Ayini Dede Efendi'nin ve Zekâî Dede'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında tespit edilen bulgular nelerdir?

1.3. Hipotezler

- Zekâî Dede Sûzidil Mevlevi Ayini'nde Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri'nden etkilenmiştir.
- Zekâî Dede Mâyê Mevlevi Ayini'nde Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri'nden etkilenmiştir.
- Zekâî Dede Isfahan Mevlevi Ayini'nde Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri'nden etkilenmiştir.
- Zekâî Dede Sûzinâk Mevlevi Ayini'nde Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri'nden etkilenmiştir.
- Zekâî Dede Sabâ-Zemzeme Mevlevi Ayini'nde Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri'nden etkilenmiştir.
- Ahmed Irsoy Bayâti-Bûselik Mevlevi Ayini'nde Dede Efendi'nin ve Zekâî Dede'nin Mevlevi Ayinleri'nden etkilenmiştir.
- Ahmed Irsoy Müstear Mevlevi Ayini'nde Dede Efendi'nin ve Zekâî Dede'nin Mevlevi Ayinleri'nden etkilenmiştir.

1.4. İlgili Literatür

Tezler

Ayfer Ölmez, Dede Efendi' nin Ferahfeza Mevlevi Ayini'nin Makam Usûl ve Ezgisel Yönden İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, (2011).

Ayşe Başak İlhan, IX. Yüzyıla Kadar Olan Mevlevi Ayinlerinde Usûl-Vezin İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, (2006).

Burcu Sağlam, Yasak Nasıl İşlevselliğini kaybeder? Modern Türkiye'de Mevlevi Ayinlerinin Görünürlüğü ve Meşruiyeti, Yüksek Lisans Tezi, (2017).

Bülent Anıtoy, Mevlevi Ayinlerindeki İlk Peşrevlerin Melodik Olarak İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, (2006).

Didem Başar, XIX. Yüzyıla Kadar Bestelenmiş Mevlevi Ayinlerinin Müzikal Analizi, Yüksek Lisans Tezi, (1999).

Emre Soylu, Cazim Efendi- Raif Dede Nüshasındaki Nâyî Osman Dede Ayinlerinin Konservatuvar ve Saadettin Heper Nüshaları ile Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, (2009).

Hakan Kılınçarslan, Dede Efendi'nin Hüzam Mevlevi Ayininin Makam, Usul ve Ezgisel Yönden İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, (2006)

Mehmet Yılmaz, Mehmet Sadettin Heper'in Hisar Buselik Mevlevi Ayininin Usul, Geçki ve Makam Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, (2021).

Melike Ercan Aslan, Sadun Aksüt'ün Eserlerine Genel Bakış ve Sazkar Mevlevi Ayin-i Şerifinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, (2015).

Merve Örenç, Nâyî Osman Dede'nin Rast Mevlevî Ayini'nin Karşılaştırmalı İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, (2018).

Muattar Demet Doğruöz, Cumhuriyet Dönemi Mevlevi Ayini Bestekarları ve Besteleri, Yüksek Lisans Tezi, (2014).

Nermin Gültek, Mevlevi Ayinlerinde Kullanılan Usuller ve Kullanılış Sebepleri, Sanatta Yeterlik Tezi, (1996).

Neşe Yeşim Altınel, Zekai Dede Efendi'ye Ait Mevlevi Ayin-i Şeriflerin Makam, Usul ve Güfte Yönünden İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, (1997).

Nurşen Şan, Mevlevi Ayinlerinin Eğitim Boyutu, Yüksek Lisans Tezi, (2018).

Ozan Baysal, Beste-i Kadimlerde Cümle Ritmi ve Zaman Döngüsel Bir Yaklaşım, Doktora Tezi (2011).

Ömer Faruk Bayrakçı, 19. Yüzyıl Sonrası Mevlevi Ayini Besteciliği ve Besteci Zeki Atkoşar'ın Katkıları, Yüksek Lisans Tezi, (2012).

Özgür Sadık Karataş, 19.Yüzyılda Bestelenmiş Mevlevi Ayinlerinin Müzikal Analizi, Doktora Tezi, (2007).

Sühan İrden, Hammâmizâde İsmail Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinlerindeki Makam ve Form Anlayışının Türk Din Mûsikîsine Etkileri, Doktora Tezi, (2012).

Şirin Karadeniz, Mevlevi Ayinlerinin Kompozisyon Açısından İncelenmesi, Doktora Tezi, (2013).

Makaleler

Ayşe İlhan, XIX. Yüzyıla Kadar Olan Mevlevi Ayinlerinde Usul-Vezin İlişkisi, (2014).

Muattar Demet Doğruöz, Mevlevi Âyinlerinin Yüzyıllara Göre Dağılımı, (2016).

Cem Çırak, Sıtkı Bahadır Tutu, İsmâil Dede Efendi Ekolünde Usta-Çırak (Hoca-Öğrenci) İlişkileri, (2020).

Yakup Şafak, Mevlevi Ayinlerinde Sultan Veled'den Alman Şiirler, (2017).

Oktay Taşkın, Burcu Avcı Akbel, Mevlevi Ayini Geleneğinde Hoca Hafız Mehmed Zekâi Dede'nün Üç Ayinin (Sûzidil, Sûznâk, Saba Zemzeme) Makam ve Usûl Analizi Bakımından İncelenmesi, 2017.

Ömer Faruk Bayrakçı, Türk Din Mûsikîsi'nde "Mevlevî Ayini" Formuna Genel Bir Bakış, (2015).

Kitaplar

Abûlbaki Gölpınarlı, Mevlâna'dan Sonra Mevlevilik, (2006).

Cem Behar, Aşk Olmayınca Meşk Olmaz (2019), Zaman, Mekân, Müzik (1993).

Emrah Hatipoğlu, Mevlevi Ayinleri, Makamlar ve Geçkiler, (2011).

Ergun, S.N. Türk Musikisi Antolojisi Dini Eserler, (1942).

Fatih Salgar, Dede Efendi, Hayatı, Sanatı Eserleri, (2010).

Mehmet Nazmi Özalp, Türk Musikisi Tarihi, (1986).

Timuçin Çevikoğlu, Mevlevi Ayinleri, Usûller ve Arûz, (2011).

2. BÖLÜM: TÜRK DİN MÛSİKÎSİ'NDE MEVLEVÎ AYINÎ

2.1. Türk Din Mûsikîsi Formlarına Genel Bir Bakış

Türk din mûsikîsi icra edildiği mekâna göre câmi ve tekke mûsikîsi olarak iki başlık altında incelenmektedir. Câmi mûsikîsinde enstrüman kullanılmadığından ses icracılığı öne çıkmaktadır. Genellikle Arapça sözlerden oluşmakta ve irticâli bir icraya dayanmaktadır. Câmi mûsikîsinde icra çoğu zaman bir kişi tarafında yapılmaktadır. Ancak bazen besteli eserler “cumhur müezzinliği” olarak isimlendirilen toplu icralarla da seslendirilebilmektedir. Câmi mûsikîsinde amaç ubûdiyet huşûunu sağlamak olduğundan mûsikî bir amaç değil araç olarak değerlendirilmektedir. Câmi mûsikîsi formları Kur’ân-ı Kerim Tilâveti, Ezan, Kâmet, Salâ, Tekbir, Salât-ı Ümmiye, Telbiye, Cumhur Müezzinliği, Mahfel Sürmesi, Cumâ Hutbesi ve Gülbankı, Tardiyye, Terâvih Tertibi, Temcid, Münâcât, Tesbih, İstiğfâr, Mevlid, Muhammediye, Ta’rif, Ferâciye, Mîrâciye ve Regâibiye’den oluşmaktadır (Turabi, Koca, 2017: 73).

Tekkelerde yapılan zikir esnasında mûsikîye duyulan ihtiyaç üzerine gelişen çeşitli mûsikî formları da tekke mûsikîsini oluşturmaktadır. Câmide icra edilen bütün formlar tekkede de icra edilebilmektedir. Câmi mûsikîsinden farklı olarak bu defa enstrüman kullanılabilir. Tekke mûsikîsi formları İsm-i Celâl, Durak, Mersiye, Nefes, Deyiş, Savt, Salât-ı Kemâliye, Nevbet, Gülbank ve Mevlevî Ayini’dir. Na’t, Kasîde, Tevşih, İlâhi ve Şuğul gibi formlar ise hem câmi hem de tekkede icra edilebilen dini mûsikî formlarıdır.

2.2. Mevlevilik ve Semâ

Sözlükte merasim, tören olarak tanımlanan ayin kavramı tasavvufta mutasavvıflara özgü bazı hareketleri ifade etmek için kullanılmaktadır (Devellioğlu, 2003: 61). Araplar ise tarikat ayinlerine “hadra”, “hafle”, “mevlid” ve “urs” gibi isimler vermişlerdir (Uludağ, 1991: 250-251).

Her tarikatta farklı isimlerle karşımıza çıkan bu ayinlere Nakşibendîler hatm-i hâcegân, Kâdirîler “devrân”, Halvetîler “darb-ı esma”, Sa’dî ve Rifâîler ise “zıkr-i kıyam” demişlerdir. Mevlevilerdeki ayin ise “semâ” olarak isimlendirilir.

Kişideki vecd halinin bir sonucu olarak ortaya çıkan semâ birçok kaynakta vecd kavramıyla birlikte anılmaktadır (Uludağ, 2015: 208). Hz. Mevlânâ yaşamı boyunca vecd haliyle farklı zamanlarda semâ yapmıştır. İlk semâyı nerede ve ne şekilde yaptığıyla ilgili kesin bir bilgi olmamakla birlikte yaygın bilgi şöyledir:

“Mevlânâ bir gün medreseye giderken bir kuyumcu dükkanının önünden geçiyormuş, bu kuyumcu çırağı çekiç ile bir altın döğüyormuş. Bu ahenkli sesi duyan Mevlânâ’nın ruhunda bir vecd hali doğmuş, derhal kollarını havaya kaldırmak sureti ile dönmeye başlamıştır. Kuyumcu da Mevlânâ’ya uymuş, bu zatın adı Selahaddin Zerkûbî’dir.” (Yiğitbaş, 1972: 49)

Kelime anlamı olarak işitmek, güzel anılışı duymak anlamına gelen semâ, terim olarak ise mûsikî nağmelerini duyarak kendinden geçmek, vecd haliyle hareket etmek demektir (Gölpınarlı, 1963: 48). Mevlânâ’nın bir sohbet esnasında, duyduğu bir seste, Allah’ın yüceliğini hissettiği, farklı manalar bulduğu çeşitli ortamlarda yaptığı sema, ölümünden sonra da Sultan Veled ve Ulu Arif Çelebi tarafından aynı şekilde devam ettirilmiştir. Cuma namazlarından sonra Mevlânâ’yı anmak için düzenlenen toplantılarda da sema yapılmaya başlanmıştır. Herhangi bir kurala bağlı olmaksızın yapılan sema daha sonra Pir Adil Çelebi ve Pir Hüseyin Çelebi ile bugünkü şeklini almıştır (İnançer, 1994: 420). 15.yy’da son şeklini almış, 17.yy’da ise Na’t eklenmiştir (Ak, 2011: 163).

Mevlânâ yaşamı boyunca farklı tarikatlarla yakınlığı olmuş ancak kendisi bir tarikat kurmamıştır. Mevlânâ’nın ölümünden sonra yakın arkadaşı Çelebi Hüsameddin posta oturmuş daha sonra Mevlânâ’nın oğlu Sultan Veled döneminde Konya’da Mevla’ya mensup anlamına gelen Mevlevilik adını verdikleri tarikat kurulmuştur. Sultan Veled’in oğulları Ulu Arif Çelebi ve Emir Abid Çelebi’ler zamanında ise tarikat sistemleştirilmiştir (Önder, 1998: 223).

Konya’nın merkez kabul edilerek Anadolu’nun pek çok yerine dergâhlar açılmış bu dergâhlardan çile çıkartılan ve dervişlerin yetiştigi büyük olanlarına âsitâne, belli zamanlarda toplanılan ve daha küçük olanlarına ise zâviye denilmiştir. Konya’dan sonra Bursa, Eskişehir, Gelibolu, Halep, Kastamonu, Karahisar, Kütahya, Manisa, Mısır Yenişehir Mevlevihaneleri, âsitâne statüsündeki diğer dergâhlardır. Ayrıca İstanbul’daki beş dergâhtan dördü âsitânedir (Gölpınarlı, 2006: 307). Bu dergâhlarda az yemek-içmek, az uyumak, ibadetle nefsi arıtmak olarak tanımlanan ve binbir gün süren çile dönemini tamamlayanlara derviş ya da dede unvanı verilmiştir (Gölpınarlı: 1963: 11). Mevlevihanelerde islami ilimler ve mûsikî eğitiminin yanı sıra resim, minyatür, tezhip, hat, kât’ı, oymacılık, sedefkârlık, saatçilik ve Arapça, Farsça gibi yabancı dil eğitimlerinin de verilmiştir (Özalp, 1992: 53). Mûsikî tarihimizdeki Dede Efendi, Zekâi Dede, III. Selim, Buhûrizâde Mustafa İtri Efendi gibi daha pek çok bestekârlar bu dergâhlarda yetişmiştir.

2.3. Mevlevi Mukabelesi

Karşılama anlamına gelen mukabele kelimesi bütün tarikatlarda ve özellikle Mevlevilik’te tarikat ayininin icrasını ifade etmektedir. Semâ mukabelesi de denilen bu törenler dergâhlarda kandil geceleri, kurban ve ramazan bayramlarının arefe günlerinin akşamları, gündüzleri öğle namazı sonrası, geceleri ise yatsıdan sonra yapılmıştır. Bunların dışında her tekke için ayrı mukabele günleri

belirlenmiştir. Örneğin İstanbul Mevlevihaneleri'nde bu günler Cuma Galata, Cumartesi Üsküdar, Pazar Kasımpaşa, Pazartesi Yenikapı, Salı Kulekapı, Çarşamba Beşiktaş (Bahariye), Perşembe Yenikapı Mevlevihaneleri olarak tespit edilmiştir (Gölpınarlı, 2006: 340).

Mevlevi zikri kıyami (ayakta), devrânî (dönerek) ve hâfî (sessiz) yapılan bir zikir şeklidir. Mûsikî eşliğindeki sadece devrân eden semazenlerin ayak hışırtılarının duyulduğu ve dervişin sessiz şekilde İsm-i Celâl (Allah) zikri çekmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Birbirine bitişik cilalı tahtayla döşenmiş semâ yapılan bölüme semâhâne denilmektedir. Semâhânenin etrafında seyirciler için oturma yerleri ayrılmış ve semâhânenin üst kısmında merdivenle çıkılan müzisyenlerin yer aldığı mutribhâne denilen bölüm bulunmaktadır.

Ayin güftelerinde işlenen tasavvûfî konulardan dolayı “şerif” sıfatı eklenerek “şerefli ayin” anlamına gelen “ayin-i şerif” şeklinde de kullanılmaktadır. Yalnızca Mevlevi Ayini icrasından ibaret olmayan semâ mukabelesi 13 aşamadan oluşmaktadır (Tanrıkorur, 2003: 112). Bu bölümleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Meydancı Dede'nin “Buyurun ya Hu!..” çağrısıyla dedeler, mutrib ve semazenler selam vererek ve sağ ayakla semahaneye girerek şeyhi beklemeleri.
2. Şeyhin imamın arkasındaki postta yerini alması ve cemaatle namaz kılınması.
3. Namaz sonrası şeyh ya da mesnevihan tarafından Mesnevi dersi.
4. Şeyh tarafından post duası yapılması
5. Na't okunması (Rast makamında, güftesi Mevlana, bestesi İtri'ye ait) Bu bölüm 17.yy. sonunda eklenmiştir.
6. Kudümzenin birkaç darbından sonra Ayin-i Şerif'in makamında ney taksimi yapılması.
7. Ayin-i Şerif'in makamında Peşrev icrası. Bu esnada semazenlerin semahanede ayaklarını ritme uydurarak üç defa devretmeleri (Devr-i Veledi).
8. Kısa bir ney taksimi ve bu esnada ayinhanların ayine, semazenlerin semaya hazırlanması.
9. Semâ ile birlikte dört selam şeklinde Mevlevi Ayini icrası.
10. Yürük şekilde Son Peşrev ve Son Yürük icrası
11. Herhangi bir saz tarafından son taksimin yapılması.
12. Semânın bitmesiyle birlikte Aşr-ı Şerif okunması.
13. Tarikatçı dede veya duacı dede tarafından Fatiha ve Gülbank okunması.

Bunlara ek olarak bazen dinleyenlerin semanın devam etmesini istemeleri üzerine “Niyaz Ayini” ya da “Garibler Semâ” adı verilen uzatma şekilleri uygulanmaktadır. Dokuz sayısı veya katları üzerinden hesaplanan bir teberrunun semâ bitmeden semazenbaşına verilmesiyle semânın uzatılmasına karar verilir. Son peşrev başlamadan önce neyzenin yapacağı Segâh taksimi ile niyaz ilahisi olarak bilinen eserin icrası ile semâ devam ettirilir. Bu eserin güftesi şöyledir:

Şem-i ruhune cismimi pervane düşürdüm
Evrak-ı dil ateş-i suzane düşürdüm
Bir katre iken kendimi ummane düşürdüm
Takrir edemem derd-i derunum kederim var
Mevlayı seversen beni söyletme gamım var
Dinle sözümü sana direm özge edadır
Derviş olana lazım olan aşk-ı hüdadır
Sema safa cana şifa, ruha gıdadır.

2.4. Mevlevi Ayinlerinde Beste Kuruluşu ve Anlamları

Mevlevi Ayinleri selam adı verilen dört bölümden oluşmaktadır. Türk Mûsikîsi formları içerisinde güfte, usûl, icra şekli, içerisinde farklı formları da barındırması ve anlam dünyası bakımından en büyük form olarak kabul edilmektedir. Mevlevi Ayini'ni oluşturan selamların her biri farklı özellik ve anlamlar taşımaktadır.

Birinci Selam: Devr-i Revan ya da Ağır Düyek usûllerindedir. Tek bir güfteden oluşabileceği gibi daha fazla güfte de kullanılabilir. Semazenler hem kendi hem de semahane etrafında devrederler. İnsanın Allah'ın yüceliğini bilmesi ve kendi kulluğunu idrak etmesi anlamına gelmektedir.

İkinci Selam: Ağır Evfer usûlündedir ve genellikle “Ah” terennümünden sonra birinci ölçünün ikinci yarısında asıl güfte başlatılmaktadır. Çoğu zaman tek güfteden oluşur. “Sultân-ı menî sultan-ı menî” mısrasıyla başlayan Mevlana'nın gazeli yaygın olarak kullanılmıştır. Semazenler birinci selamdaki gibi semaya devam ederler. Allah'ın kıyas kabul etmez kudret ve kuvveti karşısında, kulun hayranlığını ifade eder.

Üçüncü Selam: Mevlevi Ayini'nin en uzun ve en sanatlı bölümüdür. Genellikle Devr-i Kebir usûlüyle başlar. Bazen Frenkçin, Ağır Düyek ve Evsat usûlleriyle de başlanabilir. Aksak Semâî usûlünde bir saz terennümünden sonra Yürük Semâî usûlüne geçilir. Bu bölümün ilk güftesi Ahmed Eflâkî Dede'nin “Ey ki hezar aferin bu nice sultan olur” mısrasıyla başlayan dörtlüktür. Temponun giderek hızlandığı bir bölümdür. Semazenler önceki selamlardaki sema şeklinde aynı şekilde sürdürürler. Üçüncü selam, hayranlığın Allah aşkına dönüşmesi ve bu aşkla şevkin bir araya gelmesi anlamına gelir.

Dördüncü Selam: Ağır Evfer usûlündedir. Dördüncü selam pek çok ayinde ikinci selamın aynısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazen ikinci selamın kısaltılmış hali, bazen de ikinci selamdan bağımsız farklı bir güfte ve beste görülebilir. Bu bölümde semazenler artık semahanenin ortasına

gelmeden ve oldukları yerde sema ederler. Dördüncü selam Allah'ın yüceliğini gören kulun kulluğunu tam anlamıyla idrak etmesi ve bu kulluğa devam etmede sabit bir duruma gelmesi demektir. Semazenlerin bu bölümde yalnızca kendi etrafında sema etmesi bununla ilişkili olduğu düşünülür.

2.5. Mevlevi Ayinlerinde Güfte

Mevlevi Ayinleri'nde güfte genellikle Mevlânâ'nın Mesnevî ve Divân-ı Kebir isimli eserlerinden ya da Sultan Veled'in Dîvanları ve Rebabnâme'sinden seçilmektedir. Bu eserlerin dili Farsça olduğundan Mevlevi Ayini güftelerinin büyük ölçüde Farsça olduğunu söylemek mümkündür. Bunların dışında az da olsa Mevlevi büyüklerine ait şiirlerin de kullanıldığı bilinmektedir. (Gültek 29: 1996). Ancak Mevlevi Ayinleri'nde Farsça dışında bir dilin kullanılamayacağını söylemek doğru değildir. Bunun en belirgin örneği, üçüncü selamın Yürük Semâî bölümünde yer alan ve bütün Mevlevi Ayinleri'nde kullanılan

*“Ey ki hezâr âferin bu nice sultan olur
Kulu olan kişiler hüsrev ü hâkân olur
Her ki bugün Veled'e inâuben yüz sure
Yoksul ise bây olur, bây ise sultan olur”*

dörtlüğü Eflâki'ye ait Türkçe güftedir. Bunun yanı sıra Yunus Emre'ye ait olan

“Yar yüreğim yar, gör ki neler var”

mısrası pek çok ayinde değiştirilerek de olsa kullanılmıştır. Ancak Mevlânâ'nın güftelerini tercih etmeyerek tasavvufî içerikli dahi olsalar, tamamı Türkçe güftelerden oluşan bir Mevlevi Ayini Mevlevi şeyhleri tarafından onaylanmamaktadır. Yenişehirli Şeyh Nazif Efendi'nin tamamı Türkçe yazılmış ayin güftesini besteleyen Hacı Haşim Bey'in Sûzinâk Mevlevi Ayini'nin Beşiktaş Mevlevihanesi'ndeki icrasından sonra Konya Çelebilik makamındaki Şeyh Nazif Dede tarafından gönderilen mektupla ağır bir şekilde uyarılması üzerine daha sonra Mevlevihanelerde icra edilmemesi bu konunun ciddiyetini ortaya koyan önemli bir hadisedir. Mevlevi Ayinleri'nde Türkçe güftelerin kullanılmasıyla ilgili Tanrıkorur şunları paylaşmıştır:

“18.yy'da bestelenmiş olmakla beraber, tarihi sırasında büyük ihtimalle 6. olan Kutbünnayi Osman Dede'nin Rast Ayininde, 1.selamdan itibaren (1.selam son üç beyt, Divane Mehmed Çelebi'nin), 3. selamda ünlü “Ey ki hezar..” ve yine 3. selamda 13 beyitten fazlası (yani bütün 3. selamın beşte dördü) Türkçedir. İsmail Dede'nin Sabâ Ayini 3.selamının beşte

dördü, Zekâi Dede 'nin Mâye Ayini 3.selamının yarısı Türkçedir. Abdürrahim Şeyda Dede ise Irak Ayininin daha 1.selamına, Şeyhi'nin (Mevlana'nın bile olmayan), 2 Mef'ulü mefailün veznindeki

Mahest(ü) nemidanem hirsid(i) rahat ya ne

Bu ayrılık odına canım nice bir yane

Farsça-Türkçe mülemma kıt'asıyla başlamıştır. Şu halde özetle denebilir ki, mevlevi ayini güfteleri, belirli kurallar içinde veya dışında, Farsça, Türkçe ve Arapça tasavvufi şiirlerin iç içe kullanıldığı bir özellik taşır.” (Tanrıkorur, 2003: 122)

İkinci ve dördüncü selamlarda ise genellikle Mevlânâ'nın bir gazelinin ilk iki beyti olan

Sultân-ı menî sultan-ı menî

V'ender dil ü cân îmân-ı menî

Der men be-demî men zinde şevem

Yek cân çi büved sad cân-ı menî

Güftesi kullanılmıştır. İkinci selam sadece bu güfteyle tamamlanabildiği gibi bazen de yine Mevlânâ'nın bir gazelinden olan

Ey âşıkân ey âşıkân men hâk râ gevher künem

V'ey mutribân ey mutribân deff-i şümâ pür zer künem

Güftesi eklenmiştir. Bu şekilde iki bölümden oluşan ikinci selamın birinci bölümü bazı ayinlerin dördüncü selamında aynı şekilde kullanılmıştır.

Beste, Ağır Semâî, Yürük Semâî gibi dindışı formlarda kullanılan hatta kullanılma şekline göre nakış ve murabba olarak isimlendirilen terennüm cümleleri ayin güftelerinde de kullanılmaktadır. Mevlevi Ayinleri'nde kullanılan başlıca terennüm cümleleri şunlardır:

hey, dost, âh, yâr, rânâ-yımen, zîbâ-yı men, cân-ı men, cânân-ı men, mahbûb-i men, matlûb-i men, mergûb-i men, makbûl-i men, murâd-ı men, pîr-i men, zalım, gülüm, sultânım, subhânım, hak dost, belî yâr, belî dost, hey yâr ihsân meded, gufran meded, subhan meded.

Mevlevi Ayini selamlarında kullanılan vezinler ise şöyledir (İlhan, 2006: 20-21).

Birinci Selâm (A) (Mevlevî Devr-i Revânî)

Mef'ûlü mefâîlü mefâîlü feûl (Ahreb 1)

Mef'ûlü mefâîlün mefâîlü feûl (Ahreb 3)

Mef'ûlü mefâîlü mefâîlün fa' (Ahreb 4)

Mef'ûlü mefâilün mefâilün fa' (Ahreb 6)
Mefâilün feûlün mefâilün feûlün (Bahr-i hezec-i mekfûl)
Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün (Bahr-i remel)
Mefâilün feilâtün mefâilün feilün (Bahri- müctes)
Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün (Bahr-i recez)
Mef'ûlü mefâilü mefâilü feûlün (Bahr-i hezec-i mekfûl)
Mef'ûlü fâilâtün mef'ûlü fâilâtün (Bahr-i muzârî')
Fâilâtün fâilâtün fâilün (Bahri- remel-i müseddes)

Birinci Selâm (B) (Düyek)

Mef'ûlü mefâilü mefâilü feûl (Ahreb 1)
Mef'ûlü mefâilü mefâilün fa' (Ahreb 4)
Mef'ûlü mefâilü mefâilü feûlün (Bahr-i hezec-i mekfûl)
Mef'ûlü fâilâtün mef'ûlü fâilâtün (Bahr-i muzârî')
Fâilâtün fâilâtün fâilün (Bahri- remel-i müseddes)
Fâilâtün fâ(fe)ilâtün fâ(fe)ilâtün fâ(fe)ilün (Bahr-i remel)
Mefâilün mefâilün feûlün (Bahr-i hezec-i müseddes-i mahzûf)

İkinci Selâm (A) (Evfer)

Mef'ûlü mefâilü mefâilü feûlün (Bahr-i hezec-i mekfûl)
Müstef'ilün müstef'ilün (Bahr-i recez)
Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün (Bahr-i recez)
Mefâilün mefâilün feûlün (Bahr-i hezec-i müseddes-i mahzûf)
Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün (Bahr-i remel)
Müstef'iletün müstef'iletün (Bahr-i recez)

İkinci Selâm (B) (Ağır Aksak-semâî)

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün (Bahr-i hezec-i sâlim)

Üçüncü Selâm (A) (Devr-i Kebîr)

Fâilâtün fâilâtün fâilün (Bahri- remel-i müseddes)
Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün (Bahr-i remel)
Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün (Bahr-i hezec-i sâlim)
Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün (Bahr-i recez)

Üçüncü Selâm (B) (Frenkçîn)

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün (Bahr-i recez)

Fâilâtün fâilâtün fâilün (Bahri- remel-i müseddes)

Üçüncü Selâm (C) (Yürüksemâî)

Mef'ûlü mefâilü mefâilü feûl (Ahreb 1)

Mef'ûlü mefâilün mef'ûlü feûl (Ahreb 2)

Mef'ûlü mefâilün mefâilü feûl (Ahreb 3)

Mef'ûlü mefâilü mefâilün fa' (Ahreb 4)

Mef'ûlü mefâilün mefâilün fa' (Ahreb 6)

Müfteilün müfteilün fâilün (Bahr-i serî' matviy-yi mavkûf)

Mef'ûlü mefâilü mefâilü feûlün (Bahr-i hezec-i mekfûl)

Mef'ûlü mefâilün mef'ûlü mefâilün (Bahr-i hezec-i ahreb)

Müfteilün fâilün müfteilün fâilün (Bahr-i münserîh)

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün (Bahr-i müctes)

Müstef'ilün feûlün müstef'ilün feûlün (Bahr-i muzârî')

Mef'ûlü fâilâtün mef'ûlü fâilâtün (Bahr-i muzârî')

Müfteilün mefâilün müfteilün mefâilün (Bahr-i hezec-i mahbûn)

Fâilâtün fâ(fe)ilâtün fâ(fe)ilâtün fâ(fe)ilün (Bahr-i remel)

Dördüncü Selâm (Evfer)

Müstef'iletün müstef'iletün (Bahr-i recez)

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün (Bahr-i recez)

2.6. Mevlevi Ayinleri ve Bestekârları

Mevlevi Ayini'nin ilk örnekleri olan ve Beste-i Kadîm adı verilen üç eser bulunmaktadır. Pençgâh, Dügâh ve Hüseyini makamlarındaki bu üç ayinin bestecileri ve hangi döneme ait oldukları bilinmemektedir. 15.yy. ya da 16.yy. içerisinde bestelenmiş olduğu tahmin edilmektedir¹ (Ergun, 1942: 19). Bu üç eserden yalnızca Pençgâh Mevlevi Ayini dört selamdan oluşmaktadır. Dügâh Mevlevi Ayini'nin dördüncü selamı Pençgâh Mevlevi Ayini'nin dördüncü selamıyla tamamlanmaktadır. Hüseyini Mevlevi Ayini ise yalnızca birinci selamdan oluşmaktadır. Diğer selamlar Pençgâh ve Dügâh Mevlevi Ayini'ne ait bölümlerle tamamlanmaktadır. Pençgâh, Dügâh ve Hüseyini şeklindeki sırayla ve üç eserinde aynı kişi tarafından bestelendiği tahmin edilmektedir.

¹ Ergun bu eserlerin Molla Câmi ya da Abdülkadir Merâî'nin oğlu Abdülaziz'a isnâd edildiğini belirtmektedir. Sadeddin Nüzhet Ergun, **Türk Musikisi Antolojisi Dini Eserler**, Rıza Koşkun Matbaası, İstanbul, 1942, s.19. Abdülbakir Gölpınarlı bu eserlerin Mevleviler arasında Sultan Veleddin tarafından bestelendiği yönünde söylentiler olduğuna dikkat çekmektedir. Ayrıca eserlerin 16. yy'a ait olduğunu belirtmiştir. Abdülbakir Gölpınarlı, **Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2006, s.419.

Sonraki ayinlerde usûl tercihi, güfte seçimi, selamların süreleri gibi pek çok kural Beste-i Kadîmler model alınarak belirlenmiş ve gelenek halini almıştır. Bestecisi bilinen ilk ayin olan Köçek Derviş Mustafa Dede'nin Bayâti Mevlevi Ayini dört selamdan oluşmaktadır. Dügâh ve Hüseyini Mevlevi Ayinleri'ndeki bazı selamların farklı ayinlere ait bölümlerle tamamlanması sonraki yüzyıllarda da kullanılmıştır.

Türk Mûsikîsinin en büyük formu olarak kabul edilen Mevlevi Ayini, güfte, usûl, makam, form gibi yönleriyle kapsamlı bir form olduğundan Mevlevi Ayini besteciliği de Türk Mûsikîsi besteciliğinde ayrı bir yere sahiptir. Mevlevi Ayini besteciliği diğer dini ve dindışı mûsikî formlarından farklı olarak mûsikî bilgisinin yanı sıra edebiyat, Farsça, tasavvuf gibi konularda da bilgi sahibi olmayı gerektirmektedir. Bu zorluklarına rağmen Mevlevi Ayini bestecilerimiz tarafından büyük ilgi görmüş hatta 1925'de tekke ve zâviyelerin kapatılmasının ardından bile Mevlevi Ayini bestelenmeye devam etmiştir. 16.yy'da 3, 17.yy'da 6, 18.yy'da 8, 19.yy'da 47, 20.yy'da ise 103 Mevlevi Ayini tespit edilmiştir.

Tablo 1.'de Beste-i Kadîm'lerden 20.yy'a kadar tespit edebildiğimiz Mevlevi Ayinleri ve bestecileri verilmiştir (Bayrakçı, 2012: 42,45).

Tablo 1: Mevlevi Ayinleri Listesi

YÜZYIL	BESTEKÂRI	MAKAMI
16 (?)	?	Pençgâh
16 (?)	?	Dügâh
16 (?)	?	Hüseyni
17	Köçek Derviş Mustafa Dede	Bayâtî
17	Itri	Segâh
17	Nâyî Osman Dede	Rast
17	Nâyî Osman Dede	Hicaz
17	Nâyî Osman Dede	Uşşâk
17	Nâyî Osman Dede	Çargâh
18	Bursalı M. Sadık	Bestenigâr
18	Müşahib Ahmed Ağa	Hicaz
18	Müşahib Ahmed Ağa	Nihavend
18	Müşahib Ahmed Ağa	Sabâ (kayıp)
18	Hafız Şeyda Dede	Irak
18	Hafız Şeyda Dede	Hicazeyn (kayıp)
18	Hafız Şeyda Dede	İsfahan
18	?	Bûselik
19	III. Selim	Sûzidilâra
19	Abdûlbaki Nâsır Dede	Acembûselik
19	Abdûlbaki Nâsır Dede	İsfahan (kayıp)
19	Abdürrahim Künhî Dede	Hicaz
19	Abdürrahim Künhî Dede	Nühüft
19	İsmail Dede Efendi	Şevkutarâb
19	İsmail Dede Efendi	Sabâ
19	İsmail Dede Efendi	Sabâ-Bûselik
19	İsmail Dede Efendi	Bestenigâr
19	İsmail Dede Efendi	Nevâ
19	İsmail Dede Efendi	Hüzzam
19	İsmail Dede Efendi	Ferahfezâ

YÜZYIL	BESTEKÂRI	MAKAMI
19	Zekâî Dede	Sûzidil
19	Zekâî Dede	Mâye
19	Zekâî Dede	Isfahan
19	Zekâî Dede	Sûzinâk
19	Zekâî Dede	Sabâzemzeme
19	A.Hüsameddin Dede	Rahatülervah
19	Mustafa Nakşı Dede	Şedaraban
19	Neyzen Salih Dede	Şedaraban
19	Hacı Faik Bey	Yegâh
19	Hacı Faik Bey	Dügâh
19	Derviş Abdülkerim Dede	Yegâh
19	Mehmed Celaledin Dede	Dügâh
19	Hüseyin Fahreddin Dede	Acemaşiran
19	Müezzınbaşı Rifat Bey	Ferahnâk
19	Müezzınbaşı Rifat Bey	Neveser
19	Mustafa Cazim	Hicazkâr
19	Musûllu Hafız Osman	Hüseyinî
19	Ali Aşki Bey	Hüseyinîaşiran (kayıp)
19	İsmet Ağa	Isfahan (kayıp)
19	İsmet Ağa	Müstear (kayıp)
19	İsmet Ağa	Rahatfeza (kayıp)
19	Yahya Efendi	Isfahan (kayıp)
19	Bolahenk Nuri Bey	Karcığar
19	Bolahenk Nuri Bey	Bûselik
19	Uzun Arap Ali	Kürdilihicazkar (kayıp)
19	Arif Hikmeti Dede	Mâhur (kayıp)
19	Hafız Ali Dede	Nühüft (kayıp)
19	Eyyûbî Hüseyin Dede	Nühüft
19	Necib Dede	Sûzidil (kayıp)
19	Necib Dede	Sûzinâk
19	Hâşim Bey	Sûzinâk
19	Hâşim Bey	Şehnaz (kayıp)

YÜZYIL	BESTEKÂRI	MAKAMI
19	Kamil Dede	Yegâh
20	Ahmed Avni Konuk	Rûyîirak
20	Ahmed Avni Konuk	Dilkeşide
20	Ahmed Avni Konuk	Bûselikaşiran
20	Zekâizâde Ahmed Irsoy	Bayâtibûselik
20	Zekâizâde Ahmed Irsoy	Müstear
20	Rauf Yekta Bey	Yegâh
20	Kazım Uz	Sultâniyegâh
20	Kazım Uz	Yegâh
20	Râkım Elkutlu	Karcığar
20	Refik Fersan	Selmek
20	Refik Fersan	Rast
20	H.Sadeddin Arel	Çeşitli makamlarda 51 Ayin
20	Kemal Batanay	Nikriz
20	Sadettin Heper	Hisarbûselik
20	Necdet Tanlak	Neveser
20	Necdet Tanlak	Tâhir
20	Necdet Tanlak	Nişâburek
20	Alaeddin Yavaşca	Acem
20	İrfan Doğrusöz	Muhayyersünbüle
20	İrfan Doğrusöz	Mâhur
20	İrfan Doğrusöz	Segâh
20	İrfan Doğrusöz	Vecdidil
20	Sadun Aksüt	Sazkâr
20	Cüneyd Kosal	Nişabur
20	Bekir Sıtkı Sezgin	Muhayyersünbüle
20	Halil Can	Şevkefza
20	Kemal Tezergil	Nihavend
20	Fırat Kızıltuğ	Hisar
20	Cinuçen Tanrıkörur	Bayâtiaraban
20	Cinuçen Tanrıkörur	Evcârâ
20	Cinuçen Tanrıkörur	Zâvilaşiran
20	Cinuçen Tanrıkörur	Nişaburek
20	Ali Rıza Avni Tınaz	Nevâ

YÜZYIL	BESTEKÂRI	MAKAMI
20	M.Okyay Yiğitbaş	Ferahfezâ
20	M.Okyay Yiğitbaş	Şevkutarâb
20	M.Okyay Yiğitbaş	Bayâtî
20	M.Okyay Yiğitbaş	Hüzzam
20	Gürsel Koçak	Vecdidil
20	Mutlu Torun	Şehnaz
20	Doğan Ergin	Ferahnâkaşiran
20	Hasan Esen	Şehnaz
20	Hasan Esen	Muhayyer
20	Zeki Atkoşar	Acemkürdi
20	Zeki Atkoşar	Sazkâr
20	Zeki Atkoşar	Mâhur
20	Zeki Atkoşar	Muhayyer
20	Zeki Atkoşar	Dilkeşhâveran
20	Zeki Atkoşar	Şehnazbûselik
20	Zeki Atkoşar	Şevkefza
20	Zeki Atkoşar	Şeddisabâ
20	Fatih Salgar	Uşşâk
20	Ahmet Çalışır	Hicazkâr
20	Cavit Ersoy	Hisar
20	Serhat Başar	Şehnaz
20	Cumhur Enes Ergür	Şedaraban

3. BÖLÜM: DEDE EFENDİ, ZEKÂİ DEDE VE AHMED IRSOY

3.1. Dede Efendi

3.1.1. Hayatı

Doğumu ve Ailesi

9 Ocak 1778 tarihinde İstanbul Şehzâdebaşı'nda dünyaya gelmiş, Kurban Bayramı'nın birinci günü doğduğu için kendisine İsmail adı verilmiştir (Salgar, 2010: 13). Babası Süleyman Ağa, annesi Rukiyye Hanım'dır.

Süleyman Ağa, bugün Arnavutluk sınırları içerisinde olan Görice'ye bağlı Kesriye kasabasında doğmuştur. Cezzar Ahmed Paşa'nın uzun bir süre mühürcülüğünü yaptıktan sonra istifa etmiş ve İstanbul'a yerleşmiştir. Şehzâdebaşı'nda Acemoğlu hamamını satın alıp işletmeye başlamış ve 1777'de Rukiyye Hanım'la evlenmiştir (Kılınçarslan, 39: 2006). Dede Efendi dört yaşındayken babası Süleyman Ağa bu hamamı satmış, Kurusebil mahallesinde Çavuş Hamamı'nı ve aynı mahallede bir ev satın almıştır (Özalp, 1986: 214). Hamam işletmeciliğiyle geçimini sağlayan bir ailenin çocuğu olmasından dolayı Dede Efendi "Hamâmizâde" ismiyle anılmaktadır.

Eğitimi

Sekiz yaşına geldiğinde Hekimoğlu Ali Paşa Câmîi'nin yanındaki Çamaşırcı İlkokulu'nda eğitimine başlamış ve buradan mezun olmuştur. Mûsikî ile tanışması da bu yıllarda olmuş, sesinin güzelliğinden dolayı çocukların mektebe başlama merasimlerinde okuduğu ilahilerle dikkat çekmiş ve "ilahicibaşı" olmuştur (Yüksel, 2001: 135). Başdefterdarlık'ta Anadolu kîşehâralığı görevinde bulunan Uncuzâde Mehmed Emin Efendi (ö.1811) 'nin oğluyla sınıf arkadaşı olmasından dolayı Uncuzâde ile tanışmış ve mûsikî eğitimine başlamıştır (Salgar, 2010: 13).

Mûsikî Eğitimi

İlkokul yılları boyunca Uncuzâde ile mûsikî meşklerine devam eden Dede Efendi, kendisinden pek çok eser öğrenmiş, Sazkâr faslının meşk edildiği bir gün Dede Efendi'nin mûsikî yeteneğinin ortaya koyan şöyle bir hadise olmuştur. Tab'i'nin "*Hemişe dilde sühân elde sazkarımdır*" mısrasıyla başlayan Beste'nin meyan bölümünü hatırlayamayan Uncuzâde Mehmed Emin Efendi talebelerine şunları söylemiştir:

“Çocuklar! Ben bu meyanı bulamadım. Başkalarında olmadığından da eminim. Hepiniz artık kırkar, ellişer fasıllık âdem oldunuz. Bu bestenin meyanını cümleiniz ayrı, ayrı besteleyiniz, hanginizin eseri muvafık düşerse bilittifak anı kabul ve meşk ederiz.”

Sonraki meşkte talebeler yapmış oldukları meyanları okumaya başlamış, sırası gelen Dede Efendi bestelediği meyanı okumaya başladığında hocanın aklına asıl meyan gelmiştir. Dede Efendi’nin bu başarısı üzerine Uncuzâde kendisine icazet vermiştir (İnal, 2018: 134).

Dede Efendi on dört yaşına geldiğinde Uncuzâde tarafından kendi çalıştığı başdefterdarlıkta katip yardımcısı olarak çalışmaya başlamış, bir süre stajyer olarak çalıştıktan sonra kâtip olarak buradaki görevine devam etmiştir (Özalp, 214: 1986).

Dede Efendi o yıllarda daha ciddi bir mûsikî eğitimi almak istemiş ve o dönemin konservatuvarları niteliğinde olan mevlevihanenin kapısını çalmıştır. Böylece Dede Efendi’nin hayatına mûsikînin yanında Mevlevilik de girmiş ve kendisi için yeni bir dönem başlamıştır.

Mevleviliği

Yedi sene devam ettiği Uncuzâde’yle derslerin ardından Pazartesi ve Perşembe günleri Yenikapı Mevlevihanesi’ne gitmeye başlayan Dede Efendi, Şeyh Ali Nutki Dede’den istifade etmiştir. Ali Nutki Dede de Dede Efendi’nin mûsikî yeteneğine hayran kalmış ve teşvik etmiştir.

Mûsikî eğitimi için gidip geldiği mevlevihanede daha sonraları mukabelelere de katılmaya başlamış ve hoca-talebe ilişkisinden ziyade baba-oğul gibi oldukları Ali Nutki Dede’ye Mevleviliğe intisap etme isteğini belirtmiştir. Ali Nutki Dede ise tarikatın zorluklarından bahsetmiş ancak Dede Efendi bütün zorluklarla baş edebileceğine dair söz vermiş ve çilekeşliğe kabul edilmesi için ısrar etmiştir (Yekta, 1902: 127-128).

Bunun üzerine Dede Efendi 3 Haziran 1798 tarihinde çileye başlamıştır (Kaya, Küçük 2011: 28). 27 Mart 1799 tarihinde çilesini doldurmuş ve “Dede” unvanını almıştır. Binbir gün olan çile döneminin Dede Efendi için yaklaşık on ay gibi bir sürede tamamlandığı görülmektedir. III. Selim’in kendisine gösterdiği ilgi ve Şeyh Ali Nutki Dede’nin müsaadesiyle bu süre kısaltılmış ve binbir gün olan çile dönemi tamamlanmadan kendisine “Dede” unvanı verilmiştir (Salgar, 2010: 15).

Sultan III. Selim Han Dönemi (1789- 1807)

Çileye girdikten kısa bir süre sonra babasını kaybeden Dede Efendi, babasının hamamını satmış ve parasını dergâh için harcamıştır. Çilede olduğu bu dönemde “Zülfündedir benim baht-ı siyahım” güfteli Bûselik Şarkı’yı bestelemiş ve şarkı kısa sürede mûsikîşinaslar arasında duyulmuştur. III. Selim de Dede Efendi’nin şöhretini duymuş ve kendisini saraya davet etmiştir. Dede Efendi

padişahın huzurunda bu eseri iki defa okumuş ve kendisine padişah tarafından hediye takdim edildikten sonra Yenikapı Mevlevihanesi'ne gönderilmiştir. Dede Efendi dergâha geçmeden önce annesine uğramış ve padişah tarafından verilen hediye annesine vererek hamamın satılmasından dolayı üzülen annesinin gönlünü almıştır (Özalp, 215: 1986).

Bilim ve sanatın, hükümdarın prestijini ve sarayın şanını yüceltmek için gerekli öğeler olarak kabul edildiği Osmanlı'da, bu değerlerin koruyucusu olan hükümdarın da bilim ve sanattan payı olması gerektiği görüşü hakimdir (İnalcık, 2019: 8). Osmanlı padişahlarının büyük bir kısmının pek çok sanat dalıyla ilgilendiği ve bilim-sanat faaliyetlerini desteklediği bilinmektedir. Şair, sazende, müzikolog ve özellikle bestekâr kimliğinin yanı sıra Dede Efendi gibi önemli isimlerin yetişmesine vesile olan III. Selim, Türk Mûsikîsi tarihinin en önde gelen isimleri arasında yer almıştır.

Dede Efendi ile III. Selim'in tanışmasına vesile olan bu hadise Dede Efendi'nin mûsikî serüveninde önemli bir yere sahiptir. Ergun, Dede Efendi gibi büyük bir bestekârın yetişmesinde en büyük etkenin III. Selim olduğunu belirtmiştir (Ergun, 1942: 399).

Dede Efendi çile dönemini tamamlamış ve dergâhta bir hücre sahibi olmuştur. Bu dönemde pek çok mûsikîşinas Dede Efendi'yi görmek için hücre sine ziyarete gelmiştir. “*Ey çeşm-i âhû hicr ile tenhâlara saldı benî*” mısrasıyla başlayan Hicaz Beste'si çok sevilmiş ve ziyarete gelenlerin özellikle dinlemek istediği eser olmuştur (Yekta, 1902:130). III. Selim bu eserden sonra Dede Efendi'yi tekrar saraya çağırılmış ve haftada iki defa saray fasıllarına katılmasını istemiştir. Bir süre sonra Dede Efendi'ye “*musâhib şehriyârî*”² unvanı verilmiş ve sermüezzîn olarak görevlendirilmiştir. Padişah tarafından böylesine iltifat ve ihsanlar karşısında duyulanan Dede Efendi şükranlarını ifade eden “*Müşâtâkı cemâlin gece gündüz dil- şeydâ*” mısrasıyla başlayan Sûzinak Beste'sini III.Selim'in huzurunda okumuştur (Yekta, 1902:131).

Evliliği ve Çocukları

Saraydaki görevleri devam ederken, 1802'de Nazlıfer Hanım'la evlenerek Akbıyık mahallesinde kiraladığı bir eve yerleşmiş, aynı yılın sonunda ilk çocuğu Salih dünyaya gelmiştir. 1804'de şeyhi Ali Nutki Dede, 1805'de oğlu Salih vefat etmiştir. Oğlunun vefatı üzerine “*Bir gonca-femin yâresi vardır ciğerimde*” mısrasıyla başlayan Bayâtî Beste'yi bestelemiştir (Özalp, 1986: 216).

O yıllar Dede Efendi için acı kayıpların arka arkaya geldiği yıllar olmuştur. 1807'de tahttan indirilen III. Selim, 27 Temmuz 1808'de şehid edilmiş, aynı yıl annesi Rukiyye Hanım vefat etmiş, 1810'da altı yaşındaki oğlu Mustafa'yı kaybetmiştir. Dede Efendi'nin kaybettiği iki oğlundan başka üç kızı

² Arapça sohbet eden anlamına gelir. Padişahların saraydaki ağa, vezir ve beyler arasından görevlendirdiği, sohbetinden istifade ettiği kişilerdir. Bu göreve bazen padişahı eğlendirmek için cüce, dilsiz, hadım ağalardan seçilmiş kişilerden getirilmiştir. Musâhiblik 1834'de kaldırılmıştır (Pakalın, 1993: 583).

olmuştur. Büyük kızı Hatice Hanım dönemin tanınmış mûsikîşinaslarından Keçi Arif Ağa'yla evlenmiş ve bu evlilikten bestekâr Rıfat Bey³ dünyaya gelmiştir. Diğer kızı Fatma Hanım Ahmet Dürrü Bey ile evlenmiş ve bu evlilikten Hanende Şevket Bey dünyaya gelmiştir (Salgar, 2010: 18). Dede Efendi'nin üçüncü kızı Ayşe Hanım on üç yaşında vefat etmiştir (Yekta, 1902:132).

Sultan II. Mahmud Han Dönemi (1808- 1839)

III. Selim'in ölümünden sonra bir yıl kadar IV. Mustafa tahta geçmiştir. Bu dönemde Dede Efendi'nin saraydaki durumu hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. 1808'de II. Mahmud tahta geçmiştir. Ancak ilk yıllarda ülkenin iç meselelerinden dolayı mûsikîye eskisi kadar zaman ayıramamıştır. Dede Efendi bu dönemde Yenikapı Mevlevihanesi'ne devam etmiş, mukabelelerde Ayin ve Na't okumuştur. Hatta okunacak ayinin makamına göre irticali olarak o makamda Nâ't okuduğu söylenmektedir. Aynı yıllarda Ali Nutki Dede'nin yerine geçen Şeyh Abdülbâki Nâsır Dede'den ney dersleri almıştır (Salgar, 2010: 18).

1826'nın sonlarına doğru bir Perşembe günü Yenikapı Mevlevihânesi'ni ziyaret eden II. Mahmud, o esnada okunan Dede Efendi'nin Nevâ Mevlevi Ayini'ni dinlemiş, bunun üzerine Dede Efendi'yi saraya davet ederek ve huzuruna gelen Dede Efendi'ye şunları söylemiştir:

“Ben seni kendime müsâhip tayin ettim; burada kal...”

Dede Efendi ise buna cevap olarak:

“Ferman Efendimizin yalnız başımdan sikke-i Mevlanayı çıkaramamaklığıma müsaade buyurun.”

Dede Efendi'nin isteği üzerine kendisine enderûna özel kıyafetler giydirilerek müsâhipler arasına katılmıştır (Yekta, 1902:134).

Dede Efendi'nin sarayda tekrar görev alması saraydaki diğer mûsikîşinaslar arasında dedikodulara ve kıskançlıklara sebep olmuştur. Özellikle baş müezzin Şakir Ağa, Dede Efendi'yi kendine rakip görmüş ve bu durumdan duyduğu rahatsızlık üzerine Dede Efendi'yi padişahın nazarında zor duruma düşürecek yollar aramaya başlamıştır.

Şakir Ağa'nın Dede Efendi'yi II. Mahmud'un huzurunda mahcub etmek için yaptığı plan sonunda mûsikîyi bilen bir padişah olarak II. Mahmud, Dede Efendi'nin Şakir Ağa üzerindeki üstünlüğünü fark etmiş ve faslın sonunda düşüncesini açıkça şu sözlerle ifade etmiştir:

³ 1820'de İstanbul'da doğmuştur. Mûsâhiblik, müezzinbaşılık, Enderun hocalığı, serhânendelik gibi görevler yapmıştır. Mızıka-i Hümâyün kurulduktan sonra burada müdürlük yapmıştır. Mevlevilik tarikatına intisâb etmiş, Ferahnâk ve Neveser makamlarında iki Mevlevi Ayini bestelemiştir. Tevşih, İlâhi, Beste, Semâi, Şarkı, Köçekçe formlarında eserleri vardır. 1888'de vefat etmiştir (Özalp, 1986: 243). Aynı dönemde İstanbul'da yaşamış bestekâr ve hanende olan Rıfat Efendi ile karıştırılmaktadır.

“Şakir Şakir. Dede mûsikîde bir canavardır. Sen onunla güreşemezsin!”

Dede Efendi padişahın huzurundan ayrıldıktan sonra bir köşeye çekilerek aslında kendisini yüceltmek için söylenen bu sözden dolayı üzülmüş, *“Padişah beni benzetecek başka bir şey bulamadı mı?”* diyerek memnuniyetsizliğini ifade etmiştir. 1832 sonlarına doğru gerçekleşen bu olaydan sonra Dede Efendi uzun bir süre eser bestelememiştir (Yekta, 1902:137-138).

Sultan Abdülmecid Han Dönemi (1839-1861)

II. Mahmud’tan sonra tahta geçen on altı yaşındaki oğlu Sultan Abdülmecid’in Türk Mûsikîsi’ne ilgisi olup olmadığı bilinmemektedir. Batı Mûsikîsi ve piyano eğitimi alan Abdülmecid yine de babasından gelen mûsikî geleneğini sürdürmeye gayret etmiş ve Dede Efendi’yi desteklemiştir. Ancak sarayda Batı Mûsikîsi etkisinin giderek artmasından üzüntü duyan Dede Efendi, talebesi Dellâlzâde İsmail Efendi’ye *“Bu oyunun tadı kaçtı”* diyerek rahatsızlığını dile getirmiştir (Salgar, 2010: 27).

Vefatı

Türk Mûsikîsi’nin saraydaki eski itibarının kalmamasından duyduğu üzüntü üzerine hac vazifesi için padişahın müsaade alan Dede Efendi, Dellâlzâde İsmail Efendi ve Mutaftzâde Ahmed Efendi ile beraber İstanbul’dan ayrılmıştır (Ergun, 1942: 43). Yolda iki talebesine unutulmasından korktuğu uzun ve ezbere alınması zor olan Osman Dede’nin Mîraciye’sini meşk etmiştir. Rauf Yekta Bey, Dede Efendi’nin dindar ve samimi bir Müslüman olduğuna dikkat çekmiş ve hac vazifesi esnasında tavaf ederken üzüntüsünden ağladığını belirtmiştir. O esnada Yunus Emre’nin *“Yürük değirmenler gibi dönerler”* mısrasıyla başlayan şiirini Şehnaz makamında, Evsat usûlünde bestelemiştir. Bu eser Dede Efendi’nin son bestesi olmuştur (Yekta, 1902:167).

O yıl Mekke’deki kolera salgınından dolayı hastalanan Dede Efendi, Kurban Bayramı’nın birinci günü 1846’da vefat etmiştir. Cenazesi Hz. Hatice’nin mezarının ayak ucuna defnedilmiştir (Özalp, 1986: 216).

Dede Efendi’nin yakın arkadaşı ve dönemin önemli şairlerinden Müşir Kazım Paşa, *“Hazret-i Fârâbî-i sâni müezzinbaşı kim”* mısrasıyla başlayan ve *“Kebş-i cânın kıldı İsmail Dede kurbân-ı Hak”* (1261) mısrasıyla tamamladığı bir tarih düşürmüştür. (Salgar, 2010: 28)

3.1.2. Türk Mûsikîsine Katkıları

Hocalığı

Dede Efendi besteci kimliğinin yanı sıra Türk Mûsikîsine kazandırdığı pek çok talebeyle de mûsikî tarihimizde önemli bir yere sahiptir. Yetiştirdiği talebeler Dede Efendi'den meşk ettikleri eserlerin sonraki kuşağa aktarılmasında önemli bir köprü görevini üstlenerek unutulmaktan kurtarmışlardır. Dede Efendi'nin yetiştirdiği talebeleri şöyle sıralayabiliriz: Dellâzâde İsmail Efendi (1797-1869), Mûtafzâde Ahmed Efendi (1810?-1883), Çilingirzâde Ahmed Ağa (1790?-1835?), Yağlıkçızâde Ahmed Efendi(Ö.1880?), Eyyûbî Mehmed Bey (1804-1850), Hoca Vehîb Efendi, Yeniköylü Hasan Efendi (1823-1890), Nikogos Ağa (1830?-1890?), Şeyh Hüseyin Azmî Dede, Behlül Efendi (Ö.1895), Hâşim Bey (1815-1868), Hacı Arif Bey (1831-1885), Rıfat Bey (1820-1888), Zekâî Dede (1824-1897) (Salgar, 2010: 47-48).

Terkib Ettiği Makamlar

Dede Efendi'nin Türk Mûsikîsine kendi terkihi olan beş makam kazandırdığı bilinmektedir. Bunlar Sultâniyegâh, Neveser, Sabâbüselik, Hicazbüselik ve Arabankürdî makamlarıdır (Salgar, 2010: 41).

Eserleri

Dede Efendi'nin Saz Eseri formunda 8 Peşrev, 1 Saz Semâisi, dindışı formlarda ise 4 Kâr, 1 Kârçe, 1 Kâr-ı Nâtık, 1 Kâr-ı Nev, 42 Beste, 20 Ağır Semâî, 29 Yürük Semâî, 110 Şarkı, 15 Köçekçe eseri günümüze ulaşmıştır.

Dini formlarda 7 Mevlevî Ayini, 38 İlâhî, 3 Tevşih, 1 Savt, 2 Durak formunda eseri günümüze ulaşmıştır. Eserlerinin tam listesi tezin ekler bölümünde verilmiştir.

Tablo 2. Dede Efendi'nin Mevlevî Ayini Formundaki Eserleri

MAKAM	PEŞREV	1. SELAM	2. SELAM	3. SELAM	4. SELAM	SON PEŞREV SON YÜRÜK
Şevkutarâb	Dede Ef.	Dede Ef.	Dede Ef.	Dede Ef.	Dede Ef.	Bilinmiyor
Sabâ	Osman Bey	Dede Ef.	Dede Ef.			Zeki Mehmed Ağa
Sabâbüselik	Yusuf Paşa	Dede Ef.	Yok	Yok	Yok	Yok
Bestenigâr	Dede Ef.	Dede Ef.	Dede Ef.	Dede Ef.	Yok	Yok
Nevâ	Zeki Mehmed Ağa	Dede Ef.	Dede Ef.	Dede Ef.	Dede Ef.	Osman Bey
Hüzzam	Osman Bey	Dede Ef.	Dede Ef.	Dede Ef.	Dede Ef.	Osman Bey
Ferahfezâ	Dede Ef.	Dede Ef.	Dede Ef.	Dede Ef.	Dede Ef.	Bilinmiyor

3.1.3. Mevlevi Ayinleri

Şevkutarâb Mevlevi Ayini

Şevkutarâb Mevlevi Ayini'nin aidiyeti ile ilgili olarak iki farklı görüş bulunmaktadır. Ali Nutki Dede'nin vefatından kısa bir süre önce bestelediği ve 7 Haziran 1804'de Yenikapı Mevlevihanesi'nde mukabelesinin yapıldığı bu ayin, Ali Nutki Dede tarafından Dede Efendi'ye ithaf edilmiş ve dergah mecmuasına Dede Efendi adıyla kaydedilmiştir. Gölpınarlı ise bu eserin Abdülbaki Nâsır Dede tarafından bestelenerek Dede Efendi'ye hediye edildiğini belirtmiştir (Gölpınarlı, 2006: 421). Ali Nutki Dede'nin vefatından sonra Dede Efendi bu eserin güftelerinin sonuna kendi el yazısıyla şu açıklamayı eklemiştir:

“Şeyhim azizim Yenikapı şeyhi esseyyîd şeyh Ali Efendi hazretlerinin rey ü tedbiri ve her bir nağmede tarifi munzam olduğundan halen okunan bestede medhalim yoktur. Hal-i hayatlarında tenbihleri mucibince kendi isimlerini ihfa ve bâlâsına bu fakirin ismini tahrir buyurup, fakire alâ-tarîk-ül hediye ihsan buyurdular.

El fakir

Derviş İsmail” (Yekta, 1902:131).

Fatih Salgar bu açıklamayı günümüz Türkçesine şöyle aktarmıştır:

“Şeyhim, azizim Yenikapı şeyhi Es-Seyyid Şeyh Ali Efendi Hazretleri'nin yol göstermesi ve her bir nağmenin (nasıl olması gerektiği hususundaki) devamlı târifleri dolayısıyla, bugün okunan bestede bir medhalim yoktur. Kendisi hayatta iken yaptığı tenbih gereğinde, kendi ismini gizleyip, üstüne bu fakirin ismini yazarak, bu yoksula hediye yolu ile bağışlamışlardır. El-fakîr Derviş İsmail.”

Salgar, bu açıklamayı Şevkutarâb Mevlevi Ayini'nin Dede Efendi'ye ait olduğu yönünde yorumlamıştır. Eserde yapması gerekenleri Dede Efendi'ye söyleyen Ali Nutki Dede'ye saygı ve tevazudan dolayı “bu gün okunan ayinde medhalim yoktur” cümlesini kullandığını belirtmiştir. Salgar'a göre, eserin “Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur” güfteli bölümünün Sabâ ve Bestenigâr Mevlevi Ayinleri'nde de kullanılmış olması Şevkutarâb Mevlevi Ayini'nin Dede Efendi'ye ait olduğuna işaret etmektedir (Salgar, 2010: 31).

Saadettin Nuzhet Ergun, Dede Efendi'nin bu notunu şöyle değerlendirmiştir:

“Bu malumatı aynen kabul etmemiz biraz mübalağalı olur. Mûsikî bilgisi kuvvetli olan bestelediği bu ayin üzerinde sanatkar İsmail Dede muhakkak çalışmıştır. Esasen Dede’ye ait olan tavır, bu bediada kendini göstermektedir.”

“Şevkutarâb ayinin de Dede’ye aid olması ve bu eseri şeyhine bağışlamış bulunması ihtimal dahilindedir. Netekim “Bestenigar” ayininden bahsederken bizzat kendisi yedi ayin vücade getirdiğini söylemektedir (Ergun, 1942: 415,435). Ergun bu ifadeleriyle Şevkutarâb Mevlevi Ayini’nin Dede Efendi’ye ait olduğu ihtimaline vurgu yapmıştır.

Yılmaz Öztuna bu konu şöyle yorumlamıştır:

“Bu kayıtta, Şevkutarâb Âyin’in bestekârının kendi olduğunu Nutkî Dede’nin duyulmasını ve kendi eserini okutmak durumunda kalmayı arzu etmediğini anlıyoruz ki, bir mutasavvıfa mahsus tevâzu neticesidir.” (Öztuna, 1987: 9)

Cinuçen Tanrıkorur da benzer bir görüşe sahiptir. Tanrıkorur, XX. yüzyıla kadar olan tüm Mevlevi Ayinleri’ne ait hazırlamış olduğu listede bu ayini Dede Efendi adıyla kaydetmiştir (Tanrıkorur, 2003: 126).

Kültür Bakanlığı’nın internet erişimine açık olan nota arşivinde de bu ayinin Dede Efendi olarak kaydedildiği tespit edilmiştir⁴.

Bu bilgiler neticesinde çalışmamızda Şevkutarâb Mevlevi Ayini Dede Efendi’ye ait olarak değerlendirilmiştir. Şevkutarâb Mevlevi Ayini’nden önce bu makamda herhangi bir Mevlevi Ayini tespit edilememiştir. Dede Efendi’nin diğer formlardaki eserleri incelendiğinde de bu makamın Dede Efendi tarafından hiç kullanmadığı görülmektedir. Ayrıca ayinin başında çalınan Peşrev’in de yine Dede Efendi’ye ait olduğu görülmektedir (Salgar, 2010: 50,59).

Sabâ Mevlevi Ayini

III. Selim’in şehit edilmesinden sonra saraydan uzaklaşan Dede Efendi Yenikapı Mevlevihanesi’ne Pazartesi ve Perşembe günleri giderek na’thanlık ve ayinhanlık görevlerini sürdürmüştür. Aynı zamanda Ali Nutki Dede’nin yerine geçen Şeyh Abdülbâki Nâsır Dede’den ney öğrenmeye başlamıştır. O dönemde Dede Efendi Türk Mûsikîsi’nde pek çok makam bulunmasına rağmen çok az sayıda Mevlevi Ayini olduğunu ve bu sayının yeterli olmadığını düşünmüş ve yeni bir besteleme niyetini Şeyh Receb Hüseyin Hüsnü Dede’ye dile getirmiştir. Kendisinin de teşvikiyle Sabâ Mevlevi Ayini’ni bestelemiş ve bu ayin 18 Şubat 1824’de Yenikapı Mevlevihanesi’nde okunmuştur (Yekta, 1902:133).

⁴ http://www.sanatumuziginotalari.com/eser_detay.asp?esid=65276&esera=%20Ey%20hasret-i%20huban-%20FD%20cihan%20ruy-i%20h%20F4%20FEest (10.04.2022).

Dede Efendi'nin Sabâ Mevlevi Ayini'nden önce bu makamda 18. yüzyıl bestekarlarından Müsahib Ahmed Ağa'ya ait bir Mevlevi Ayini daha olduğu bilinmektedir ancak bu eser günümüze ulaşamamıştır (Tanrıkörur, 2003: 126). Dede Efendi'nin diğer eserleri arasında ise Sabâ makamı üç Köçekçe, bir Şarkı, bir Nakış Beste formunda karşımıza çıkmaktadır (Salgar, 2010: 50,59).

Nevâ Mevlevi Ayini

Sabâ Mevlevi Ayini'nin Mevlevi büyükleri tarafından ilgiyle karşılanması üzerine Dede Efendi yeni bir ayin bestelemeye niyet etmiş ve Nevâ Mevlevi Ayini'ni bestelemiştir. 1824 yılının Nisan ayının ortalarında bestelenmiş ve aynı yıl Kadir Gecesi'nde Yenikapı Mevlevihanesi'nde görkemli bir törenle ilk mukabelesi yapılmış, gerek Mevleviler gerekse diğer mûsikîşinaslar tarafından yoğun bir ilgiyle karşılanmıştır (Yekta, 1902:133).

Dede Efendi'nin Nevâ Mevlevi Ayini'nden önce bu makamda herhangi bir ayin tespit edilememiştir. Dede Efendi'nin ise Nevâ makamını ayin dışında üç Şarkı, bir Yürük Semâî, bir Ağır Semâî ve bir Beste formunda tercih ettiği görülmektedir (Salgar, 2010: 50,59).

Bestenigâr Mevlevi Ayini

Rauf Yekta Bey, Bestenigâr Mevlevi Ayini'nin 1832 yılında bestelendiğini ve Dede Efendi'nin şaheserlerinden biri olduğunu, güftelerin ise “aşıkâne ve yalvarışlı” tâbirlerini kullanarak ifade etmiştir. Bestenigâr Mevlevi ayini üçüncü selamdaki “Ey ki hezâr-aferrin bu nice sultan olur” güfteli bölümden itibaren Sabâ Mevlevi Ayini ile tamamlanmaktadır. Rauf Yekta Bey, bu şekilde tamamlanan ayinlerin Dede Efendi'den önceki ayinlerde de görüldüğüne dikkat çekmiştir (Yekta, 1902:142). Bestenigâr Mevlevi Ayini'nin başında çalınan Peşrev de Dede Efendi'ye aittir.

Üçüncü selamın birinci güftesinde Mevlevi Ayinleri'nde çok da tercih edilmeyen 6 zamanlı Darb usûlü kullanılmış ve güftenin usûle yerleştirilmesine bağlı olarak da esere farklı bir anlam kazandırılmıştır. Dede Efendi, Yenikapı Mevlevihanesi Defterine bu ayinle ilgili olarak şunları yazmıştır:

“1248 (M.1832) tarihinde tekmiil olub ibtidâ-i kıraati Dergâh-ı Bâb-ı cedîd'de vâkî olmuştur. “Men bî ser ü sâ mânem” rubaisi ve “Ey maksad-ı âşîkân...” rubaisi sâhib beste Dervîş İsmail'indir. Min gayr-i haddin kabulünü müş'ir niyazmendâne vaz eylemiştir. Cümle dervîşan karındaşlara ma'lûm ola ki bu abd-i ahkara gerçi yedi aded ayin-i şerif tasnifi nasîb oldu; lâkin her beyt-i şerifinin hîn-i tasnifinde gûyâ bu abd-i zelilin zebanından hazret-i pîr efendimiz inşâd buyururlardı, hattâ bu biçare mânende-i müflis pesmande lâl ve hâmûş bî mecâl olub inşâd olunan âyîn-i şeriflerin bestelerinde ve her bir perdelerinde zerre misâl medhalim olmayup cümlesi destgîrim âlem-i âlemiyan hazret-i Mevlânâ efendimizindir.

El fakir Dervîş İsmail” (Yekta, 1902:143).

Bestenigâr makamında Dede Efendi'den önce 18. yüzyıl bestekarlarından Bursalı Sadık Efendi'nin bir Mevlevî Ayini bulunmaktadır (Tanrıkorur, 2003: 126). Dede Efendi'nin ise Mevlevî Ayini dışında Bestenigâr makamını üç İlâhî, üç Beste, bir Ağır Semâî, bir Yürük Semâî ve dört Şarkî'da tercih ettiği görülmektedir (Salgar, 2010: 50,59).

Sabâbûselik Mevlevî Ayini

Bestanigâr Mevlevî Ayini'nin gördüğü ilgi ve teşviklerden sonra Sabâbûselik Mevlevî Ayini'ni bestelemek isteyen Dede Efendi, saraydan gelen farklı taleplerden dolayı bu isteğini bir süre ertelemiştir (Yekta, 1902:144). Daha sonra kendi terkibi olan Sabâbûselik makamında Mevlevî Ayini'ni bestelemiştir. Yalnızca birinci selamdan oluşan eserin devamı Nevâ Mevlevî Ayini ile tamamlanmaktadır. 14 Kasım 1833 tarihinde Yenikapı Mevlevihanesi'nde ilk mukabelesi yapılmıştır. Dede Efendi bu makamda ayinden başka iki Beste, bir Ağır Semâî, bir Yürük Semâî ve bir Şarkî bestelemiştir (Salgar, 2010: 33-58).

Hüzzam Mevlevî Ayini

Rauf Yekta Bey, Dede Efendi için Hüzzam makamının özel bir yere sahip olduğunu, hatta Kömürcüzâde Hâfız Efendi'nin “Aldım hayâl-i perçemin ey mah-ı dideme” mısrasıyla başlayan eserini ilk dinlediğinde çok etkilendiğini belirtmiştir. Çevresinin de teşvikiyle Hüzzam makamında bir ayin bestelemek istemiş ancak 1833 yılının Ramazan ayına denk gelen saraydaki başmüezzinlik görevinden dolayı ertelemiştir (Yekta, 1902:149). Aradan yaklaşık bir yıl kadar zaman geçtikten sonra bestelenen Hüzzam Mevlevî Ayini'nin ilk mukabelesi 6 Mart 1834'de yapılmıştır. Dede Efendi'nin Sabâbûselik Mevlevî Ayini'nde olduğu gibi bir selam olarak bestelediği ve devamını Sabâ Mevlevî Ayini ile tamamladığı bu ayin çok beğenilmiş ve bunun üzerine diğer selamları da bestelenmiştir. Dede Efendi bu eser için Yenikapı Mevlevihanesi'ndeki ayin defterine şunları yazmıştır:

“Bu ayin-i şerif evvela bir selam tasnif olunub Sabâ ayin-i şerifiyle tekmi olunurdu. İhvân-ı safâ bu fakire niyâzmend oldular ve tekmini niyâz ettiklerinde fakir dahi Mesnevi-i şerifden ayin-i şerifin tekmi için tefe'ül edüb “Devletet pâyende bâdâ” beyt-i şerifini selam-ı sâlise vaz ettim. 1249 (M.1833) senesi tasnif ve tekmi olub ibtidâ-yı kıraati Dergâh-ı Bâb-ı cedîd'de vâki oldu.” (Salgar, 2010: 33)

Dede Efendi Nevâ Mevlevî Ayini'nin dördüncü selamını aynı şekilde Hüzzam Mevlevî Ayini'nin dördüncü selamında da kullanmıştır.

Bu makamda Dede Efendi'den önce herhangi bir Mevlevî Ayini'ne rastlanmamıştır. Dede Efendi Hüzzam makamını ayin dışında üç İlâhî, bir Beste, bir Yürük Semâî ve altı Şarkî'da kullanmıştır.

Dede Efendi Hüzam Mevlevi Ayini'nden sonra Isfahan makamında bir Mevlevi Ayini daha bestelemiştir. Yalnızca birinci selamdan ibaret olan Isfahan Mevlevi Ayini 1836 yılının Ramazan ayında Yenikapı Mevlevihanesi'nde okunmuştur. Ancak bu eser diğerleri gibi muhafaza edilememiş ve unutulmuştur (Özalp, 1986: 222).

Ferahfezâ Mevlevi Ayini

Çarşamba günleri Beşiktaş Mevlevihanesi'ne giderek mukabelelere katılan II. Mahmud, bir ayin icrasından sonra Dede Efendi'yi yanına çağırarak

“Dedem! Ferahfezâyı ne derece sevdiğimi bilirsin; bu makamdan da bir ayin-i şerif besteler isen çok memnun olurum.” demesi üzerine Dede Efendi tarafında Peşrev'le birlikte bestelenmiştir. 3 Nisan 1839 tarihinde bir Çarşamba günü Beşiktaş Mevlevihanesi'nde yoğun bir katılımı ilk mukabelesi yapılmıştır. Hasta olduğu halde son anda ayine katılan II. Mahmud, ayinden sonra Dede Efendi'ye aslında gelemeyecek kadar rahatsız olduğunu ve güçlüğü geldiğini belirtmiş ancak Ferahfezâ Mevlevi Ayini'nin kendisini iyileştirdiğini belirterek memnuniyetini dile getirdikten sonra Şeyh Efendi başta olmak üzere bütün dervişlere hediyeler vermiştir. O günden sonra hastalığı ağırlaşan II. Mahmud iki ay bir gün sonra 5 Nisan 1839'da vefat etmiştir.

Mûsikîşinaslar tarafından çok beğenilen Ferahfezâ Mevlevi Ayini, Dede Efendi için diğer ayinleri gibi değildir. Dede Efendi, Ferahfezâ Mevlevi Ayini için şunları söylemiştir:

“Diğer ayinlerimi hep şeyhlerimin emir ve tarifleri gereğince bestelemiştir. Ferahfezâ'yı ise padişahın isteğiyle bestelediğim için o kadar içli olmadı; onlardaki zevk ve neşeyi Ferahfezâ'da bulamıyorum.” (Yekta, 1902:163).

Ferahfezâ Mevlevi Ayini'nin Peşrev'i de Dede Efendi tarafından bestelenmiştir. Dede Efendi'nin bu eserinden başka Ferahfezâ makamında bir İlâhi, bir Kâr, bir Beste, bir Ağır Semâî, bir Yürük Semâî ve üç Şarkı formunda eserleri bulunmaktadır.

3.2. Zekâi Dede

3.2.1. Hayatı

Doğumu ve Ailesi

Mehmet Zekâi Dede, 1824 yılında İstanbul'un Eyüp semtine bağlı Cedid Ali Paşa mahallesinde doğdu (Özalp, 1986: 262). Babası Süleyman Hikmetî Efendi, annesi Ziyetî Hanım'dır (Aksüt, 1993: 215). Cedid Ali Paşa Câmii'nin yanındaki evde doğan Zekâi Dede'nin babası bu câminin imamı, aynı zamanda da tanınmış hat hocalarındandı. Aynı câmide daha sonra Zekâi Dede ve oğlu Ahmed Irsoy'da imamlık yapmışlardır. Zekâi Dede, soyu Kastamonu ve Zonguldak'a dayanan bir ailenin tek çocuğudur (Rızvanoğlu, 1997: 6).

Şekil 1. Zekâi Dede⁵

Eğitimi

Lâlizâde Abdülkadir Efendi mektebinde eğitimine başlayan Zekâi Dede, babasından hat, amcası Hafız İbrahim Zühtü Efendi'den Kur'an dersleri almış, on sekiz yaşına geldiğinde hem hafız olmuş, hem de hat icazetnamesi almıştır (Güntekin, 2010: 40). Dönemin tanınmış bestekar, neyzen, hanende ve hattatlarından olan Kazasker Mustafa İzzet Efendi'den sülüs ve nesih yazılarını öğrenmiştir (Salgar, 2005: 236). Aynı zamanda Balıkçı Hoca Ali Efendi'den medrese dersleri alan Zekâi Dede'nin mûsikî eğitimi de bu yıllarda Dede Efendi'nin talebesi Eyyûbi Mehmet Bey ile başlamıştır (Ergun, 1942: 447).

⁵ <https://islamansiklopedisi.org.tr/zekai-dede> 02.07.2022.

Mûsikî Eğitimi

Eyyûbî Mehmet Bey daha ilk derste Zekâî Dede'nin mûsikîdeki üstün yeteneğinden ve özellikle mûsikî ahlakından çok etkilenmiş, Dede Efendi'den öğrendiği pek çok eseri kendisine meşk etmiştir (Yüksel, 2001: 33). Zekâî Dede bir yıl kadar süren bu derslerde hocasından daha çok fasıllar öğrenmiş, ilahi ve şarkı formunda eserler de bestelemeye başlamıştır (Ergun, 1942: 447). Hat derslerine gittiği hocası Kazasker Mustafa İzzet Efendi de Zekâî Dede'nin mûsikîdeki yeteneğini duymuş, bu alanında yetişmesi yönünde teşvik etmiştir (Özalp, 1986: 263). Hatta ilk yazı dersini almaya geldiğinde kendisinden ilahi okumasını istemiş ve icrasını beğendiği için sonraki hat derslerine de Zekâî Dede'den eser dinleyerek başlamıştır (İnal, 2018: 321). Bu dönemde gerek icracı gerekse besteci olarak şöhreti yayılmaya başlayan Zekâî Dede mûsikî derslerine yine Mehmet Bey'in aracılığıyla Dede Efendi'yle devam etmiştir.

Dede Efendi ile Tanışması ve Meşkleri

Mehmet Bey, Dede Efendi'nin Ahırkapı'daki konağına haftada birkaç gün giderek ders arkadaşları Eski Baş Müsteşar Ali Şevketi Efendi ve Dellâlzâde İsmail Efendi'yle beraber Dede Efendi'den meşk ediyorlardı. Bu derslerden birinde Zekâî Dede'den haberdar olan Dede Efendi, Mehmet Bey'den gelecek haftaki derse Zekâî Dede'yi de getirmesini istedi (Yüksel, 2001: 34).

Bunun üzerine Mehmet Bey, Zekâî Dede'yi ve diğer talebesi Hafız Hamdi Efendi'yi de alarak Dede Efendi'nin yanına götürdü. Biraz sohbet ettikten sonra Dede Efendi kendilerinden geçtikleri eserlerden birini okumalarını istedi. Zekâî Dede ve Hamdi Efendi beraber utangaç bir tavırla daha önceden geçtikleri bir murabba eser okudular. Dede Efendi, Zekâî Dede'nin okuyuşundan etkilenerek tek başına bir eser daha okumasını istedi. Zekâî Dede'nin eseri tamamlamasıyla kendisinin ileride büyük bir mûsikî dâhisi olacağını hissetmiş ve kendisini alkışlayarak takdirini göstermiştir (Ergun, 1942: 448).

Bir süre hep birlikte meşk edildikten sonra namaz vaktinin girmesiyle abdest almak için odadan çıkılmıştır. O sırada Zekâî Dede ile yalnız kalan Dede Efendi, kendisine bundan sonra hocasıyla beraber ne zaman isterse derse gelebileceğini söylemiş ancak bunun haricinde bir gün daha gelmesini istemiştir. Ayrıca hocası Mehmet Bey'in ona yeterli olamayacağı yönünde de imâda bulunmuştur. Rauf Yekta Bey bu konuşmayı şöyle aktarmıştır:

“Oğlum, artık bundan böyle hocanla her vakit birlikte buraya meşke devam edebilirsin. Ancak haftada bir gün de ayrıca gelmeye vaktin müsait ise herhalde istifade edeceğini ümit ederim. Çünkü Mehmet pek de bu mûsikînin orostopolluluk⁶ yollarını öğrenemedi...” (Yekta, 1902: 13).

Dede Efendi yaptığı bu konuşmayla Zekâî Dede’ye duyduğu samimiyeti ve ayrıcalığı belli etmiş ve Zekâî Dede’nin beklediği fırsat oluşmuştur. Böylece Zekâî Dede ve Dede Efendi’nin mûsikî meşkleri başlamıştır. Dede Efendi yeni talebesine ilk olarak Zaharya’nın Segâh Beste’si “Çeşm-i meygûnun ki bezm-i meyde cânân döndürür” mısrası ile başlayan eseri geçmiştir (Salgar; 2005: 236). Geçtiği ikinci eser, Dede Efendi’nin kendi bestesi olan Hicaz Nakış Beste, üçüncü eser ise yine kendi eserlerinden Nühüft Şarkı olmuştur. Zekâî Dede’nin haftada bir gün kendi başına bir gün de hocası Mehmet Bey’le gittiği bu meşkler yaklaşık on ay sürmüş ve tahmini seksen sekiz gün meşk edilmiştir. Dede Efendi’nin Zekâî Dede’ye meşk ettiği ilk eserlerin Köçekçe formunda olduğunu belirtmektedir (Ergun, 1942: 454).

Zekâî Dede ile Dede Efendi’nin mûsikî çalışmalarının devam ettiği bu dönemde, Mehmet Bey Sûzidil makamında Darb-ı fetih ve Hafif usûllerinde bestelediği iki murabba Beste’yi en yetenekli talebeleri olan Zekâî Dede ve Hafız Hamdi Efendi’lere öğretmiştir. Meşk için Dede Efendi’nin konağına gidildiği bir gün Mehmet Bey yeni eserlerini Dede Efendi’ye dinletmek ve yorumunu almak için talebelerinden okumalarını istemiştir. Gerek eserleri gerekse icrayı çok beğenen Dede Efendi, Zekâî Dede’yi, Hafız Hamdi Efendi’yi ve Mehmet Bey’i tebrik etmiştir (İnal, 2018: 322). Sûzidil makamında ve Beste formundaki bu iki esere Ağır Semâî ve Yürük Semâî formunda eserlerin de eklenerek takımın tamamlanmasını isteyen Dede Efendi, diğer iki eseri talebelere bestelemelerini şu sözlerle rica etmiştir:

“Mehmet Bey, eserlerin hakikaten güzel olmuş. Lâkin fasıl tek mil olmak için bunlara iki semâî ilave etmeli. Artık bu himmet de hafız efendilere kalıyor. Zekâî Efendi’den bir (Sûzidil Ağır Semâî) Hamdi Efendi’den de bir (Sûzidil Yürük Semâî) bestelemelerini rica edelim. İnşallah gelecek haftaki meşkte semâileri dinleriz. (Yekta, 1902: 15).

Zekâî Dede ve Hamdi Efendi çok şaşırdıkları için ne cevap vereceklerini bilememiş ve Mehmet Bey şu sözlerle Dede Efendi’ye cevap vermiştir:

“Madem ki arzuyu âlileri bu merkezdedir, emir buyurulan semâileri alâ kaderil istitâ tanzimine sarf-ı makderet ederek nazar-ı tashihi âlînize arz eylesinler. Himmet-i ma’neviyye-i üstadaneleri muvaffak olacaklarına beraat-i istihlâldir..” (Yekta, 1902: 16).

⁶ “Orostopolluluk” kelimesinin ne anlama geldiği bilinmemektedir. Cümledeki kullanımı itibariyle argo bir kelime olduğu düşünülmektedir. Rauf Yekta Bey, bu sıradışı kelimenin Dede Efendi’den defalarca işitildiği ve ona özgü bir ifade olduğu için değiştirilmeden kullanılmasının uygun olacağını belirtmiştir.

Mehmet Bey, Zekâi Dede'nin mûsikî birikimine ve bestecilik yeteneğine güvendiği için hiç endişelenmemiş ancak Hamdi Efendi'nin yetersiz kalabileceği ihtimali üzerine Dede Efendi'ye mahcup olmamak için aşağıda verdiğimiz güfteyi Sûzidil Yürük Semâî olarak bestelemiş ve Hamdi Efendi'ye öğretmiştir.

Uşşâk ile dolsun der isen kûy-i muhabbet

Gösterme rakibin olana rûy-i muhabbet

Kane boyadı kûyini seylâb-ı sirişkim

Hûni dil ile taşdı meğer cûy-i muhabbet (Ergun, 1942: 450)

Zekâi Dede, Ağır Semâî bestelemenin Yürük Semâî'ye göre daha zor olduğunu bilmesine rağmen Mehmet Bey'in Hamdi Efendi'ye yardımına aldırış etmemiş ve iyi niyetli bir duruş sergilemiştir. Zekâi Dede'nin Ağır Semâî formunda bestelediği eserin güftesi şöyledir;

Dil hasret-i vaslın ile nâlân gel efendim

Cevrinle beni eyleme giryan gel efendim

Etmekte felek suzidilin dembedem efzun

Bir kat da sen etme beni sûzan gel efendim

Rauf Yekta Bey, Zekâi Dede'nin aynı gece bestelediği bu eserin İtrî eserlerindeki gibi renkli bir tavırla bestelendiğine işaret etmiş, aynı zamanda Zekâi Dede'nin bestelediği ilk eser olarak kabul edilebileceğine vurgu yapmıştır (Yüksel, 2001: 38).

Dede Efendi'ye gidileceği gün geldiğinde Zekâi Dede önce Mehmet Bey'in evine gidip bestelediği eseri Dede Efendi'den önce kendisine dinletip, kontrol etmesini istemiştir. O esnada Hamdi Efendi'de içeridedir ve Mehmet Bey'in kendisine hediye ettiği Yürük Semâî'nin hâlâ istenildiği gibi olmayan yerleri üzerine çalışılmaktadır. Mehmet Bey, Zekâi Dede'nin eserini de dinlemek ister. Zekâi Dede eseri okuduktan sonra düzeltmeler yapmasını beklerken, Mehmet Bey eseri beklediğinden de güzel bularak şunları söylemiştir:

“Zekâi, böyle eserlerini gördükçe cidden medâr-ı iftihârım oluyorsun! Eserlerin tashih ihtiyacından müstağni olduktan başka doğrusunu ister isen benimkinden bile a'lâ, Cenâb-ı Hak berhordâr eylesin!” (Yekta, 1902: 17).

Mehmet Bey ve talebeleri Dede Efendi'nin yanına gittiklerinde Dede Efendi hemen semâileri sormuştur. Aslında Mehmet Bey'e ait olan Yürük Semâî eseri ve Zekâî Dede'nin Ağır Semâî eserini dinledikten sonra Dede Efendi, Zekâî Dede'nin eserini daha çok beğendiğini belirtmiştir. Artık o günden itibaren Dede Efendi, Zekâî Dede ile daha çok ilgilenmeye başlamış ve haftanın üç dört günü, gün boyu meşk etmişlerdir. Bu süreçte Zekâî Dede, Şehnaz ve Gülizar fasıllarıyla beraber birkaç fasıl daha öğrenmiştir (Yekta, 1902: 17).

1844 Temmuz ayından Mısır'a gittiği 1845 Mayıs ayına kadar devam eden bu çalışmalarda Zekâî Dede, Dede Efendi'nin konağına gelen en değerli talebelerinden olan Dellâlzâde İsmail Efendi'den de istifade etmiştir. Zekâî Dede'nin Mısır'a gitmesinden bir buçuk yıl sonra Dede Efendi vefat etmiştir. Rauf Yekta Bey bu ayrılığı şöyle anlatmıştır:

“Zekâî Efendi'nin işte bu suretle İstanbul'dan ayrılmaya mecburiyeti bir taraftan Dede Efendi'den, diğer taraftan Mehmet Bey'den olan mûsikî derslerinden mahrum olmasına sebep olmuş idi. Hoca merhum veda etmek için Dede Efendi'nin huzuruna gittiği zaman üstad ile öğrenci arasında ayrılma sürece cidden yakıcı bir hüznün ortaya koyuyordu. O muhterem insan, nurlu yaşlarını hazin hazin akıttığı tesirle çok üzgün olduğu halde Zekâî'nin her zaman mesud ve bahtiyar olması isteğini tekrar ediyor, bilgili öğrencisini de her nerede bulunursa bulunsun tek başarı sebebi, başarı ve beceri sermayesi bildiği gayret gücünden ve üstad olma yolundaki azminden asla uzak kalmaması dileklerinde bulunuyordu. Meğerse kader şu kötü vedanın bu iki mûsikî dâhisi arasında sonsuz bir ayrılma olmasını uygun görmüş imiş!... Gerçekten Zekâî Efendi'nin İstanbul'dan ayrılmasından dört beş ay sonra – ki 1261 (1845) senesi Şevval'ine (Ekim) tesadüftür – Dede Efendi mukaddes hac vazifesine niyet etmiş bu yüzden hicaza gitmiş ve -bilindiği gibi- hac vazifesini eda edip huzura kavuştuktan sonra güzel nağmeleri gönlünden ve canından atamayarak cennet saraylarına giden gül bahçeli yollarda yürümeye başlamıştır. (Allah Rahmet Eylesin) (Yüksel, 2001: 40).

Mısır Dönemi

1845'de Prens Mustafa Fazıl Paşa, Bahâriye'de bulunan sarayında mevlid merasimi düzenlemiş, hafız ve hanende olarak şöhretini duyduğu Zekâî Dede'yi de Tevşih okuması için bu merasime davet etmiştir. Bu sırada Mustafa Fazıl Paşa'nın dedesi Kavalalı Mehmet Ali Paşa Mısır valisidir. Fazıl Paşa, Zekâî Dede'nin genç yaşına rağmen sahip olduğu olgunluğu takdir etmiş ve kendisine sarayda mûsikî hocalığı teklif etmiştir. Teklifi kabul eden Zekâî Dede sarayda bir daireye yerleşerek ve görevine başlamıştır (Ergun, 1942: 451).

Zekâî Dede'nin saraya yerleşmesinden kısa bir süre sonra Mustafa Fazıl Paşa Mısır'a gitmiş ve Zekâî Dede'yi de yanında götürmüştür. Burada da mûsikî eğitimi Zekâî Dede'nin sorumluluğuna verilmiş ve Fazıl Paşa'nın en yakınındaki kişilerden biri olmuş aynı zamanda da sarayın daire müdürlüğü görevine atanmıştır (Yüksel, 2001: 40). Mısır'da kaldığı dönemde Şeyh Şahab isminde Mısırlı bir mûsikîşinasla tanışılan Zekâî Dede, kendisinden o bölgenin mûsikîsini öğrenmiş hatta o dönemde

Arapça eserler bestelemiştir (Özalp, 1986: 264). Gerek Arapça dilini geliştirmesi gerekse Arap mûsikî kültürüne dair öğrendikleri sayesinde mûsikîmize Şuğul formunda pek çok eser kazandırmıştır (Karaduman, 2011: 13). Altı buçuk yıl kadar Mısır'da kaldıktan sonra kısa bir süre için Fazıl Paşa'yla birlikte İstanbul'a dönmüş sonra tekrar Mısır'da görevine devam etmiştir. Altı yıl daha Mısır'da kalmıştır. Toplamda on iki buçuk yıl süren Mısır döneminin sonunda Fazıl Paşa'ya vezir unvanı verilerek İstanbul'a çağırılmış ve Zekâi Dede'yle beraber İstanbul'a dönmüşlerdir (Ergun, 1942: 454).

Vefatı

Sebebi bilinmeyen bir rahatsızlıktan dolayı ağırlaşan Zekâi Dede 24 Kasım 1897 tarihinde bir salı akşamı yetmiş iki yaşında vefat etmiştir. Çarşamba günü öğle namazını müteakip Eyüp Sultan Câmii'nde kılınan cenaze namazının ardından Kaşgârî Dergâhı civarına defnedilmiştir (Ergun, 1942: 454).

Zekâi Dede'nin vefatı üzerine pek çok şâir tarafından tarih düşürülmüştür. Dîvân-ı Hümâyûn baş katibi Şâir İsmet Bey “*Cenâb-ı Hâce Zekâi-i ma'rîfet âyîn*” mısrasıyla başlayan bir tarih düşürmüştür (Ergun, 1942: 454-455).

Tophâne-i Âmire muhasabe kalem müdürü ve dönemin önemli şâirlerinden Ethem Efendi “*Dirîga nağme sencân eylesin feryâd nây âsâ*” mısrasıyla başlayıp “*Zekâi suz-i dildir fırkatın kalb-i ehîbbâya*” ile tamamlanan bir tarih düşürmüştür (Rızvanoğlu, 1997:17).

Yenişehirli Şâir Hâşim Bey, Zekâi Dede için “*Döksün zamân kederle dümû-i melâleti*” mısrasıyla başlayan bir mersiye yazmıştır (Karaduman, 2011: 14-15). Ahmet Avni Konuk ise Sûzîdil makamında ve Hafif usûlünde “*Ey bülbül-i hoş nevâ hamûş ol*” güfteli bir Mersiye bestelemiştir (Ergun, 1942: 454-456).

3.2.2. Türk Mûsikîsine Katkıları

Hocalığı

Zekâi Dede'nin hanende ve besteci kimliğinin yanında öne çıkan diğer bir yanı da eğitimciliği olmuştur. Türk mûsikî tarihinde “hoca” unvanını kazanan önemli şahsiyetlerden biridir (Ergun, 1942: 457). Mustafa Fazıl Paşa'nın İstanbul'daki sarayında başlayan hocalığı Mısır'da da sürmüştür, İstanbul'a döndükten sonra yine aynı sarayda Fazıl Paşa'nın 1875'de vefat etmesine kadar bu görevi devam etmiştir (Salgar, 2005: 237). 1883'de Dârüşşafaka'da mûsikî hocalığına başlamış ve on dört yıl boyunca (vefat edene kadar) bu görevi sürdürmüştür. Dârüşşafaka'nın düzenli bir ders programı ve müfredatla, meşk sistemine bağlı kalınarak mûsikî derslerinin işlendiği ilk resmi kurum olduğuna dikkat çeken Behar, Zekâi Dede'nin burada çalıştığı yılları 1874-1897 olarak kaydetmiştir (Behar, 2019: 205).

Zekâî Dede'nin nota bilmediği yönündeki görüşlerin yanında Hamparsum ve Batı notasını bildiği yönünde görüşler de mevcuttur. Zekâî Dede ise mevcut nota sistemlerini Türk Mûsikîsi üzerinde yetersiz görmüş ve geleneksel öğretim yöntemi olan meşkten yararlanmıştır (Rızvanoğlu, 1997: 28). Oysaki Zekâî Dede'nin Batı notasını bildiğini gösteren olayı Rauf Yekta Bey şöyle anlatmıştır:

“Üstad-i ekrem Darüşşafaka mektebine mahsus olarak esniye ve mahamid-i seniyye-i hazret-i hilafet penahiye mütezammin bestelediği bir manzume-i duaiyyeyi notaya almaklığımu iltimas etmiş idi. Derhal cep defterimi çıkararak Hoca merhumun okuduğunu zapt etmeğe başlamış idim; Manzumenin nihâyetlerinde bulunan gayet güç bir nağmeyi iki üç defa tekrar ettikleri halde nasılsa anlayamadığımdan bir kere daha okumalarını rica edince Hoca merhum "Mi, do..." diye o nağmeyi teşkil eden notaların esâmisini söyleyivermesin mi? Bu tilmiz-i aciz ise o zamana kadar hocanın fevkalâde perde âşinâ olduğunu biddefaat müşâhede etmekle beraber nota bildiğini ve perdelerin esâmisini bu suretle solfjer edebileceğini hatır-u hayâlîme bile getirmemiş idim. İşte nota ile iştigal etmediği halde esvât-ı mûsikîyyeyi yegân yegân tanımaktaki melekesinin derecesi, arz ettiğim şu vaka ile anlaşılmış olan Zekâî Efendi, Dârüşşafaka'da meşk ettiği talebesine dahi kendisine mahsus bir usûl ile notasız, işaretli bütün perdeleri sırasıyla anlamak ve indelhâce tahlil etmek meleke-i amelîyyesini tedricen iktisâb ettirmiş idi ki talebe-i mûmâileyhimin bu iktidarını rey el ayn müşâhede ve bizzat dahi tecrîbe ettiğim vakit ulüvv-i himmet-i üstâdı acizâne takdir ve tebcile mecbur olmuş idim.” (Yekta, 1902: 29).

Pek çok talebe yetiştiren Zekâî Dede'nin başlıca talebelerini şöyle sıralayabiliriz: Oğlu Hafız Ahmet Irsoy, Beyliçizâde Ali Aşkî Bey, Hüseyin Fahreddin Dede, Şevki Bey, Ahmet Avni Konuk, Dr. Suphi Ezgi, Dr. Arif Ata, Kâzım Uz, Ahmet Rasim Bey ve Rauf Yekta Bey (Özalp, 1986: 264). Tanrıkorur ise bu listeye Medeni Aziz Efendi, Şeyh Rıza Efendi, Şeyh Cemaleddin Efendi, Şükrü Şenozan ve Leon Hancıyan gibi isimleri de eklemiştir (Tanrıkorur, 2015: 111).

Eserleri

Zekâî Dede'nin Dede Efendi'yle tanışmadan önceki Mehmet Bey'le ders yaptıkları dönemde şarkı ve ilahi gibi formlarda besteler yapmaya başladığı bilinmektedir (Ergun, 1942: 447). İlk büyük formulu eseri ise Dede Efendi'nin isteği üzerine bestelediği Sûzidil Ağır Semâî olarak kabul edilmektedir (Yekta, 1902: 16). Mısır'da yaşadığı dönemde Şeyh Şahab'tan aldığı dersler neticesinde Şuğul formunda pek çok eser bestelemiştir. Dini formlardaki besteciliğiyle ilgili olarak Ali Şirugâni'den sonra en çok dini eser bestelemiş kişi olduğu düşünülmektedir. Sadeddin Nuzhet Ergun, Zekâî Dede'nin eserlerinin yalnızca mûsikîşinaslar tarafından değil halk arasında da zevkle okunduğunu belirtmiş ve Şevkutarâb Tevşih, Abdülkadir Geylânî için bestelen Rast İlâhi ve Sûzidil İlâhi gibi eserlerine özellikle dikkat çekmiştir (Ergun, 1942: 454, 457).

Meşk sistemi ile gerçekleşen mûsikî eğitimi gerek icra gerekse bestecilik alanlarında mûsikîşinaslar arasında önemli etkileşimler ortaya çıkartmaktadır. Zekâî Dede yaşadığı dönem itibariyle Eyyûbî Mehmet Bey, Dede Efendi, Dellâlzâde İsmail Efendi gibi önemli kişilerden istifade etme imkanı

bulmuştur. Ancak bu ilişkiler esnasında bazen tartışmalar ve kıskançlıklar da ortaya çıkmıştır. Önemli bir örnek olarak sonradan Zekâî Dede'nin dahil olduğu Mehmet Bey ile Dellâl-zade İsmail Efendi arasındaki şu olay gösterilebilir.

“Dellalzâde, herkesçe bilinen üstadlığının yanı sıra, iddiacı ve gururlu biri olduğundan, kendisine meşk için gelen öğrencilerine mesela bir bestesini geçerken;

- Acaba Mehmed Bey'in böyle bir eseri var mı?

gibi dokundurmalar yapmaktan geri durmazmış. Söz taşıyanların ihtimal ki birazda ilavelerle bu sözleri Mehmed Bey'e yetiştireceklerini söylemeye lüzum yok...

Mehmed Bey, alçak gönüllülüğü icabınca bir süre bu gibi dedikodulara önem vermemiş, fakat Dellalzâde'nin sözlü sataşmaları bitmek tükenmek bilmediğinden Mehmed Bey bu sataşmalara bir son vermek üzere Dellalzâde'ye bir imtihan önerisinde bulunmayı düşünmüş. Fakat bir taraftan da bu imtihana bizzat girmeyi kendisine uygun görmediğinden öğrencisi Zekâî Dede'ye istediği makam ve usûlden bir beste yapmasını istemişti. Dellalzâde'nin, üstadı için yapmış olduğu bu davranışlardan son derece etkilenen Zekâî Dede, hocası Mehmed Bey'in bu isteğinin altında yatan amacı hemen anlamış ve Bayâtî makamında Devr-i Kebir usûlünde “Ol gülün gülzâr-ı hüsnü bâd-ı mihnet bulmasın” bestesini, eski bestekârları imrendirecek derecede bestelemiş. Mûsikî severler arasında oldukça yayılan bu eser, Dellalzâde'nin öğrencilerinden birine güzelce meşkolunduktan sonra Mehmed Bey o öğrenciye hitaben:

- Lütfen gidip bu besteyi Hacı İsmail Efendi'ye okuyunuz ve kendisine saygılarımı iletiniz. Deyiniz ki Bayâtî makamında yapmış olduğum besteler meydandadır, lâkin şimdilik kendisiyle böyle bir yarışmaya girmeyi uygun görmüyorum. Şimdiki halde öğrencim Zekâî'nin bu eserine benzer bir eser yapsın, eğer başarılı olursa sıra fakirinkilere gelir.

Mehmed Bey tarafından gönderilen bu sözlü uyarı ve sonucunda bu durumun Dellâl-zade üzerinde yaptığı etki, aradan seneler geçmesine rağmen Bayâtî makamından ve Devr-i Kebîr usûlünden hiçbir eser bestelememesinden anlaşılmaktadır.” (Salgar, 2005: 237)

Hemen her formda eser besteleyen Zekâî Dede'nin eserlerinin formlara göre tasnifini Aksüt şöyle yapmıştır; dini formlarda 5 Mevlevî Ayini, 1 Mersiye, 1 Tevşih, 2 Tesbih, 4 Durak, 39 Şuğul, 78 İlâhi, dindışı formlarda ise 1 Kâr-ı Nâtık, 2 Kâr, 40 Beste, 8 Nakış Beste, 23 Ağır Semâî, 22 Yürük Semâî, 27 Şarkı, 8 Marş (Aksüt, 1993: 217).

Öztuna'ya göre; 136 dini eser: 5 Mevlevî Ayini, 1 Mersiye, 2 Tesbih, 4 Tevşih, 4 Durak, 38 Şuğul, 84 İlâhi, dindışı eser: 1 Kâr-ı Nâtık, 2 Kâr, 40 Beste, 8 Nakış Beste, 23 Ağır Semâî, 22 Yürük Semâî, 27 Şarkı, 8 Marş (Öztuna, 2006: 520).

Zekâî Dede'nin eserleri listesi hazırlanırken aynı güftenin farklı makamlarda notaları karşımıza çıkmıştır. Bunlar tabloda yeni bir satırda değil makam ve/veya usûl bölümünde belirtilmiştir. “Giydirme” olarak tabir edilen bir güftenin başka bir eserin melodisi üzerine oturtularak okunduğu ve bu haliyle yeni bir esermiş gibi notaya alındığı eserler de mevcuttur. Farklı kaynaklarda bazı eserlerin makam, usûl, form bilgilerinde farklılıklar olduğu da gözlemlenmiştir. Yunus Emre'nin

“Yürük Değirmenler gibi dönerler” güfteli Gülizar İlahî’nin Zekâî Dede’ye ait olduğunu gösteren kaynaklar vardır. Ama çoğu kaynakta bu eserin bestekârı belirtilmemiştir.

Tablo oluşturulurken Zekâî Dede’yle ilgili yapılan çalışmalarda verilen eser listeleri incelenmiş ancak bu listelerden yalnızca notalarına ulaşabildiğimiz eserlere tabloda yer verilmiştir (Rızvanoğlu, 1997: 31,41; Karaduman, 2011: 19,26; Sahil, 2019: 4,6).

Zekâî Dede’nin dindışı formlardan 3 Kâr, 48 Beste, 22 Ağır Semâî, 21 Yürük Semâî, 25 Şarkı formunda eseri tespit edilebilmiştir. Dini formlarda ise 5 Mevlevî Ayini, 54 İlâhî, 17 Şuğul, 1 Durak, 3 Teşbih, 3 Tesbih ve 1 Na’t formunda eserleri günümüze ulaşmıştır. Eserlerinin tam listesi tezin ekler bölümünde verilmiştir.

Tablo 3. Zekâî Dede’nin Mevlevî Ayini Formundaki Eserleri

MAKAM	PEŞREV	1. SELAM	2. SELAM	3. SELAM	4. SELAM	SON PEŞREV SON YÜRÜK
Sûzidil	Emin Dede.	Zekâî Dede	Zekâî Dede	Zekâî Dede	Zekâî Dede	Rauf Yekta Bey
Mâyeye	Osman Dede	Zekâî Dede	Zekâî Dede	Zekâî Dede	Zekâî Dede	Yusuf Paşa
İsfahan	Salih Dede	Zekâî Dede	Zekâî Dede	Zekâî Dede	Zekâî Dede	bilinmiyor
Sûzinâk	Emin Dede	Zekâî Dede	Zekâî Dede	Zekâî Dede	Zekâî Dede	Rauf Yekta Bey
Sabâzemzeme	Raşid Ef.	Zekâî Dede	Zekâî Dede	Zekâî Dede	Zekâî Dede	Bilinmiyor

3.2.3. Mevlevî Ayinleri

Zekâî Dede 1868’de kırk üç yaşında Yenikapı Mevlevihânesi Şeyhi Osman Selâhaddin Dede’ye intisab ederek Mevlevî olmuştur. Her hafta Pazartesi ve Perşembe günleri Mevlevîhanedeki ayin icralarına ayinhan olarak katılmış, 1884 yılında Bahâriye Mevlevîhanesi’ne kudümzenbaşısı olmuş ve kendisine Dede unvanı verilmiştir (Ergun, 1942: 454). O sırada dergâhın şeyhi olan Hüseyin Fahreddin Dede aynı zamanda Zekâî Dede’nin talebesi olduğundan kudümzenbaşılığı görevini kendine vermiş ve Dede Efendi gibi henüz çilesini tamamlamadığı halde dede unvanı verilmiştir (Aksüt, 1993: 216). Bir yandan Dârüşşafaka’daki mûsikî hocalığı öte yandan Bahâriye Mevlevihanesi’ndeki kudümzenbaşılığı görevini vefatına kadar sürdürmüştür.

Dini ve dindışı hemen her formda eser besteleyen Zekâî Dede’nin Mevlevî Ayini bestelemesi Mevlevilikle tanıştıktan sonra başlamıştır. Hocası Dede Efendi’ye göre geç sayılabilecek bir yaşta Mevlevî olan Zekâî Dede vefatına kadar beş Mevlevî Ayini bestelemiştir. Bunlar sırasıyla, Sûzidil, Mâyeye, İsfahan, Sûzinâk ve Sabâzemzeme makamlarındadır. İlk ayini olan Sûzidil Mevlevî Ayini’ni

1870’de bestelemiş sonraki dört ayini ise on dört yıl sonra kudümzenbaşı ve dede olduğu 1884 yılında bir yıl içerisinde bestelemiştir.

Sûzidil Mevlevi Ayini

Mustafa Fazıl Paşa’nın huzurunda Zekâî Dede tarafından okunan Şevkutarâb Mevlevi Ayini icrasının ardından, Paşa’nın Zekâî Dede’den isteği üzerine Sûzidil Mevlevi Ayini bestelenmiştir. Rauf Yekta Bey, Mustafa Fazıl Paşa’nın bu isteğini şöyle anlatmaktadır:

“Zekâî! Sûzidil makamını ne kadar sevdiğimi bilirsin. Geçen gün esnâyı musahabette bir zât: “Sûzidil makamının seyrü refâtı ayin bestelemeye pek de müsait değildir” dedi. Sebebini sordum, müddeasını ispat edecek, muknâ bir delil bulamadı; yalnız, “olamaz” demekle iktifâ etti. Sûzidilden bir âyin-i şerif besteleyecek olsan ne kadar makbule geçer idi? Zaten o makamdan başka ayin-i şerif de yok...”

Bunun üzerine birkaç gün içerisinde Sûzidil Mevlevi Ayini’ni besteleyen Zekâî Dede, Mustafa Fazıl Paşa’ya eseri okuduktan sonra kendisinin takdirini almış ve pek çok hediye verilmiştir (Yekta, 1902: 27).

Zekâî Dede’nin Dede Efendi’nin isteği üzerine bestelediği ve ilk eseri olarak kabul edilen Sûzidil Ağır Semâî’den sonra Mevlevi Ayini formundaki ilk eseri de Sûzidil makamındadır (Yekta, 1902: 16). Zekâî Dede’nin bu ayini birkaç gün içerisinde bestelemiş ancak o tarihte Mevlevi olmadığı için ilk mukabelesi 1891’de Bahâriye Mevlevihanesi’nde yapılmıştır (Ergun, 1942: 459).

Zekâî Dede’den önce bu makamda bestelenmiş bir Mevlevi Ayini bulunmamaktadır. Ancak Zekâî Dede’yle aynı dönemde yaşamış olan Selanikli Necib Dede’nin bu makamda kaybolmuş bir Mevlevi Ayini olduğu bilinmektedir (Tanrıkorur, 2003: 128).

Zekâî Dede’nin eserleri içerisinde Sûzidil makamı ilk bestelediği Ağır Semâî dışında bir de güftesi Yunus Emre’ye ait olan “Yüce sultanım derde dermanım” mısrasıyla başlayan bir İlâhi’de karşımıza çıkmaktadır (Sahil, 2019: 6). Dede Efendi’nin ise bu makamda iki İlâhi, bir Durak formunda olmak üzere üç eseri bulunmaktadır (Salgar, 2010: 52).

Mâye Mevlevi Ayini

1884 yılında Bahâriye Mevlevihanesi’nde kudümzenbaşı olması ve dede unvanını almasıyla beraber Zekâî Dede’nin on dört yıl kadar ara verdiği Mevlevi Ayini besteleme fikri yeniden gündemine gelmiştir. Türk Mûsikîsi’nde kullanılan pek çok makam olmasına rağmen o tarihe kadar bestelenmiş ayinlerin sayıca çok az olduğunu düşünmüş ancak Dede Efendi’nin ayinlerinin bile zaman zaman eleştiriliyor olmasından dolayı da harekete geçmekte çekinmiştir (Ergun, 1942: 460). Sûzidil

Mevlevi Ayini ile Mâye Mevlevi Ayini arasında geçen on dört yıllık süreç Zekâi Dede'nin benzer eleştirilerden uzak durmak isteğinden dolayı olduğu ihtimalini düşündürmektedir.

Daha önce ayin bestelenmemiş bir makam olarak tercih ettiği Mâye makamındaki Mevlevi Ayini'ni besteleyerek şeyhine okuyan Zekâi Dede'nin ayini beğenilmiş ve mukabelede okunması istenmiştir. Bunun üzerine 19 Aralık 1884 tarihinde Yenikapı Mevlevihanesi'nde ilk mukabelesi yapılmış, bir hafta sonra da Bahâriye Mevlevihanesi'nde okunmuştur (Yekta, 1902: 36).

Zekâi Dede'nin ulaşabildiğimiz diğer eserleri arasında da Mâye makamında bestelediği tek eser olarak Mâye Mevlevî Ayini karşımıza çıkmaktadır. Dede Efendi'nin ise bu makamda iki Şarkı, bir Beste formunda eserleri olduğu tespit edilebilmiştir (Salgar, 2010: 56).

İsfahan Mevlevi Ayini

Mâye Mevlevi Ayini'nin beğenilmesiyle ayin bestelemeye devam etmek isteyen Zekâi Dede kendinden önceki ayinler için getirilen eleştirilere kendisi de maruz kalmış ve zaman zaman şu tarz kıskançlık ifade eden cümleler kulağına gelmiştir:

“Artık eski ayinler beğenilmez oldu; yenileri yapılıyor, bari eskilerden güzel bir şey olsa?..” (Yekta, 1902: 36).

Yenikapı Mevlevihanesi Şeyhi Zekâi Dede'yi yanına çağırarak bu tarz sözlerin önemli olmadığını söylemiş ve yeni bir ayin daha bestelemesini istemiştir. Bunun üzerine Zekâi Dede güfte ve makam tercihini kendisine bırakmayı düşünmüş ve buna cevap olarak Şeyh Efendi şu cevabı vermiştir:

“Orasını hazreti pîr efendimizden soralım...” (Yekta, 1902: 36).

Bunun üzerine Hz. Pîr'in dîvanı açılmış ve “Ey çeng-i perde hay “sîpâhânım” arzu est” mısrasıyla başlayan gazelin karşılına çıkmasıyla ayinin İsfahan makamında olması ve bu güfteyle başlaması kararı verilmiştir. Zekâi Dede aynı gün ilk kıtayı bestelemiş diğer güfteler ise Reşad İçlü Celâleddin Efendi tarafından düzenlemiştir. Kısa sürede ayin tamamlanmış ve 26 Ocak 1885 tarihinde bir pazartesi günü Yenikapı Mevlevihanesi'nde okunmuştur (Yekta, 1902: 36).

İsfahan makamında Zekâi Dede'den önce beş adet Mevlevi Ayini bestelendiğini ve bunlardan günümüze notası ulaşan sadece Zekâi Dede'nin eseri olduğunu belirten Ergun, bu makamdaki diğer ayinlerin bestecilerini Abdülbaki Nasır Dede, Hafız Şeyda Dede, Hamamizade İsmail Dede Efendi, İsmet Ağa, Yahya Efendi Dergahı Zakirbaşı olarak sıralamıştır (Ergun, 1942: 724).

Zekâi Dede'nin ulaşabildiğimiz diğer eserleri arasında İsfahan makamı bir Şarkı ve iki İlâhi formunda daha karşımıza çıkmıştır. Dede Efendi'nin eserleri içerisinde ise İsfahan makamında bir İlâhi, bir Ağır Semâî, bir Yürük Semâî, bir Şarkı bulunmaktadır (Salgar, 2010: 51,56).

Sûzinâk Mevlevi Ayini

14 Eylül 1885 tarihinde bir pazartesi günü Yenikapı Mevlevihanesi'nde ilk mukabelesi yapılmıştır (Ergun, 1942: 461). Zekâi Dede'den önce Sûzinâk makamında bir ayin bestelenmemiştir. Zekâi Dede'nin ulaşabildiğimiz diğer eserleri arasında ise Sûzinâk makamı üç Şarkı, bir Yürük Semâî, iki Beste, bir Şuğul, bir Kâr, bir Ağır Semâî ve iki İlâhi'de karşımıza çıkmaktadır. Dede Efendi ise Sûzinâk makamını bir İlâhi, bir Beste, bir Ağır Semâî ve bir Yürük Semâî de kullanmıştır (Salgar, 2010: 52,59).

Sabâzemzeme Mevlevi Ayini

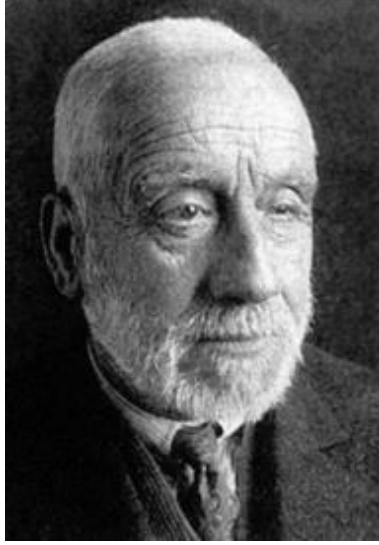
23 Aralık 1885 tarihinde Bahâriye Mevlevihanesi'nde ilk mukabelesi yapılmıştır (Ergun, 1942: 461). Gerek dini gerekse dindışı mûsikî repertuvarımızda az kullanılan makamlardan sayılabilecek Sabâzemzeme makamında Zekâi Dede'nin bu eserinden önce herhangi bir ayine rastlanmamıştır. Dede Efendi'nin bestelediği ayinlerin içerisinde ise yakın makam sayılabilecek Bestenigar, Sabâ ve Dede Efendi'nin kendi terkibi olan Sabâbûselik makamındaki Mevlevi Ayinlerinin bulunması Zekâi Dede'nin Sabâzemzeme makamında bir ayin bestelemek fikrinin ortaya çıkışında Dede Efendi etkisi olduğunu düşündürmektedir. Zekâi Dede'nin bu makamda başka bir eserinin bulunmayışı da bu görüşü destekler niteliktedir.

3.3. Ahmed Irsoy

3.3.1. Hayatı

Doğumu ve Ailesi

Zekâi Dede ve eşi Fatma Hanım'ın iki evladından ikincisi olan Ahmed Irsoy, 1869'da İstanbul Eyüp'te Cedid Ali Paşa Mahallesi'nde doğmuştur (Ak, 2014: 270). Asıl adı Ahmed İlhami olup daha çok Zekâizâde Ahmed Efendi, Zekâi Dede-zâde Ahmed Efendi olarak bilinmektedir (Özalp, 1986: 36).

Şekil 2. Ahmed Irsoy⁷

Eğitimi

Eyüp Lâlizâde Abdülkadir Efendi İlkokulu’da okumuştur. On iki yaşındayken Hafız Osman Efendi’den hafızlık icazeti, babasından da sülüs ve nesih yazılarını öğrenerek icazet almıştır. (Özalp, 1986: 262). Hoca Süleyman Efendi’den Kur’an ilimleri öğrenmiş, Dersiam Râik Efendi’den yüksek dini ilimler ve Arapça icazetleri almıştır (Güntekin, 2010: 75).

Mûsikî Eğitimi

Mûsikîdeki ilk eğitimini babası Zekâi Dede’den almış, dini ve dindışı formların yanı sıra Mevlevî Ayinleri ve usûller üzerine çalışmıştır (Özcan, 1999: 131-133). Bahâriye Mevlevihanesi Şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede’den ney öğrenmiş, Yenikapı Mevlevihanesi kudümzenbaşısı Ahmed Dede’den Na’t ve Mîrâciye meşk etmiştir. Zekâi Dede’nin vefatından sonra Darüşşafaka’da mûsikî hocalığına ve Bahâriye Mevlevihanesi kudümzenbaşılığına başlamıştır. Ahmed Dede’nin vefatından sonra ise Yenikapı Mevlevihanesi’ne kudümzenbaşı olmuştur (İnal, 2018: 46). Hamparsum notası bilen Ahmed Irsoy, Fahreddin Dede’den batı notasını da öğrenmiştir. Darüşşafaka’da çalıştığı süre içerisinde Rauf Yekta Bey, Ahmed Avni Konuk, Dr. Subhi Ezgi gibi dönemin önemli musikişinaslarından istifade etmiştir.

⁷ <https://islamansiklopedisi.org.tr/irsoy-ahmet> 02.07.2022.

Vefatı

13 Ağustos 1943 tarihinde geçirdiği kalp rahatsızlığı sonucu vefat etmiştir. Eyüp Gümüşsuyu'ndaki Kaşgârî Dergâhı civarına, babası Zekâî Dede'nin yanına defnedilmiştir (İnal, 2018: 47).

3.3.2. Türk Mûsikîsine Katkıları

Hocalığı

Cedid Ali Paşa Câmii'nde ve Eyüp Kalenderhane caddesi üzerindeki Hasib Efendi Tekkesi Câmii'nde imamlık yapmıştır. Ebûsuud Efendi Mektebi'nde müdürlük, Esmâ Kaya Sultan Kız Mektebi, İmam-hatib Mektebi, Hoca İshak Mektebi, Üsküdar III. Mustafa Mektebi, İstanbul İmam-hatib Mektebi, Çemberlitaş Orta Mektebi ve Eyüp Orta Mektebi gibi kurumlarda hocalık yapmıştır (İnal, 2018: 46). Sultan Abdülaziz'in oğlu şehzade Seyfeddin Efendi'nin hususi imamlığında, Sultan Vahdeddin'in baş mevlidhanlığında bulunmuştur. Sadrazam Said Halim Paşa'nın yalısında mûsikî dersleri vermiştir (Güntekin, 1999: 660). Ayrıca Osmanlı'nın konservatuvar niteliğindeki ilk mûsikî okulu olarak kabul edilen Dârülbîdâyi'de hocalık yapmıştır. Ahmed Irsoy'un hocalığının yanı sıra İlm-i Tecvid'den Mahâric ve Sıfât-ı Hurûf Risâlesi, Muhtasar İkaa ve Usûl Risâlesi ve Mûsikî Makamları Hulâsası isimli basılmamış eserleri bulunmaktadır (Öztuna, 2006: 371).

Ahmed Irsoy'un meşk ettiği kişiler arasında, Emin Yazıcı, Şükrü Şenozan, Sadettin Heper, Mesud Cemil, Fahri Kopuz, Vecihe Daryal, Kemal Batanay, Zeki Arif Ataergin, Münir Nureddin Selçuk, Şerif Muhittin Targan, Safiye Ayla, Reşat Aysu gibi isimleri saymak mümkündür (Özcan, 1999: 131-133).

Türk Mûsikîsi Tasnif ve Tesbit Heyeti Üyeliği

Dârülbîdâyi'de hocalık yaptığı dönemde Ahmed Irsoy'dan başka Ali Rıfat Çağatay, Leon Hancıyan, Abdülkadir Töre, Zeki Üngör, Zati Arca, Tanburi Cemil Bey gibi önemli mûsikîşinaslar da görev yapmışlardır. Dârülbîdâyi'nin mûsikî bölümünün kapatılmasından sonra Dârülelhan Mûsikî Mektebi kurulmuş ve aslında Dârülbîdâyi'de yapılması planlanan Türk Mûsikîsi repertuvarının notaya alınması ve tasnifi çalışmalarının burada yapılması planlanmıştır. Ahmed Irsoy'la beraber Rauf Yekta Bey, Ziya Paşa, İsmail Hakkı Bey ve Şehzâde Ziyaeddin Efendi burada görev almışlardır (Özden, 2013: 19-20). 9 Aralık 1926'da Rauf Yekta Bey ve İsmail Hakkı Bey'le beraber "Tasnif ve Tesbit Heyeti" üyeliği yapmıştır. Ertesi yıl bu heyete Ali Rıfat Çağatay katılmış, 1935'te Rauf Yekta Bey ve Ali Rıfat Çağatay'ın vefatı üzerine Dr. Subhi Ezgi ve Mesud Cemil Bey'le çalışmalar sürdürülmüştür (Özalp, 1986: 37). Türk Mûsikîsi'nin bugünkü repertuvarının büyük bir kısmı burada yapılan çalışmalar neticesinde günümüze ulaşabilmiştir (Behar, 1993:147)

Eserleri

Dini ve dindışı formlarda eserleri bulunan Ahmed Irsoy'un farklı kaynaklarda daha fazla eseri olduğu belirtilmektedir ancak notasına ulaşılabilen eserleri arasında 2 Mevlevi Ayini, 2 İlâhi, 2 Duâ, 1 Tevşih, 1 Şuğul, 3 Beste, 2 Ağırsemâî, 2 Yürüksemâî ve 10 Şarkı tespit edilebilmiştir. Eserlerinin tam listesi tezin ekler bölümünde verilmiştir.

Tablo 4. Ahmed Irsoy'un Mevlevi Ayini Formundaki Eserleri

MAKAM	PEŞREV	1. SELAM	2. SELAM	3. SELAM	4. SELAM	SON PEŞREV SON YÜRÜK
Bayâtibûselik	Halil Can	Ahmed Irsoy	Ahmed Irsoy	Ahmed Irsoy	Ahmed Irsoy	Rıza Ef.
Müstear	Bilinmiyor	Ahmed Irsoy	Ahmed Irsoy	Ahmed Irsoy	Ahmed Irsoy	Hızır Ağa

3.3.3. Mevlevi Ayinleri

Ahmed Irsoy, babası Zekâî Dede başta olmak üzere Hüseyin Fahreddin Dede, Ahmed Celâleddin Dede gibi Mevlevî mûsikîşinaslardan istifade etmiş hatta Bahariye ve Yenikapı Mevlevihaneleri'nde kudümzenbaşılık görevlerinde bulunmuştur. Zaman zaman tekkelerine gitmiş ve bu tarikatler için de ilahiler bestelemiştir. Ergun, Irsoy'un yaşadığı dönemde dini eserleri ile en çok tanınan ve bu alanda en çok eser besteleyen bestekâr olduğunu söylemiştir (Ergun, 1942: 37). Dini formlarda İlâhi, Duâ, Tevşih ve Şuğul'lerinin yanında Bayâtibûselik ve Müstear makamlarında iki Mevlevî Ayini bestelemiştir.

Bayâtibûselik Mevlevî Ayini

Bayâtibûselik Mevlevî Ayini'nin ilk mukabelesi 24 Mayıs 1905 tarihinde yapılmıştır (Özalp, 1986: 37).

Ahmed Irsoy'un Bayâtibûselik Mevlevî Ayini'nden önce bu makamda bir Mevlevî Ayini tespit edilememiştir. Irsoy'un diğer eserleri içerisinde ise Bayâtibûselik makamında yalnızca Beste formunda bir eseri karşımıza çıkmaktadır.

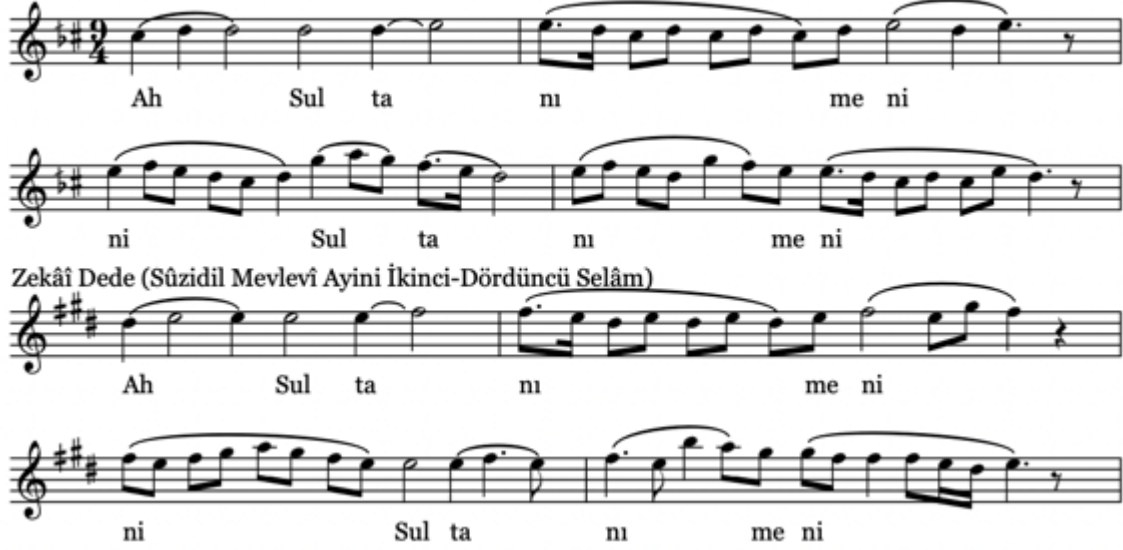
Müstear Mevlevi Ayini

Müstear Mevlevi Ayini'nin bir ilk mukabelesi mevlevihanede değil özel bir mecliste 24 Temmuz 1925 tarihinde yapılmıştır (Özalp, 1986: 37).

Ahmed Irsoy'un Müstear Mevlevi Ayini'nden önce bu makamda 19. yüzyıl bestekârlarından İsmet Ağa'nın bir eseri olduğu bilinmektedir. Ancak bu eser kaybolmuştur (Tanrıkörur, 2003: 127). Ahmed Irsoy'un diğer eserleri arasında ise Müstear makamı bir İlâhi formunda karşımıza çıkmaktadır.

Dede Efendi (Ferahfezâ Mevlevî Ayini Dördüncü Selâm)

Zekâî Dede (Sûzidil Mevlevî Ayini İkinci-Dördüncü Selâm)

Şekil 5. Sûzidil ve Ferahfezâ Mevlevi Ayinleri İkinci-Dördüncü Selamlarındaki Karşılaştırma

Ferahfezâ Mevlevi Ayini'nde makamın tiz durağı olan nevâ perdesi üzerinde bûselik dizisinin uygulandığı ve dört ölçünün sonunda yine nevâ perdesinde kalış yapıldığı görülmektedir. Sûzidil Mevlevi Ayini'nde de makamın tiz durağı olan hüseyini perdesinde zirgüleli hicaz dizisi uygulanmış ve yine aynı perde de kalış yapılmıştır. Her iki eserde de makamsal farklılığa rağmen ilk iki ölçüde neredeyse birebir, simetrik nota kalıplarının uygulandığı, üçüncü ve dördüncü ölçülerde ise benzer kalıplar ile her iki makamında tiz durak perdelerinde kalış yapıldığı görülmektedir.

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Sûzidil Mevlevi Ayini üçüncü selamı Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Sûzidil Mevlevi Ayini'nin ikinci ve dördüncü selamlarında farklı güfteler kullanılmış ancak aynı melodiler ile bestelenmiştir. Bu bölümün değerlendirmesi ikinci selam başlığı altında yapılmıştır.

4.1.3. Güfte ve Usûl-Vezin Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Zekâî Dede'nin Sûzidil Mevlevî Ayini'nin Devr-i revan usûlündeki birinci selamında dört ayrı güfte kullanılmıştır. Birinci güfte altı mısradan oluşmaktadır. “Fâilâtün fâilâtün fâilün” veznindeki güftede mısralar bir buçuk ölçüde tamamlanmış ve ardından iki ölçü lafzi terennüm cümlesi kullanılmıştır. Veznin usûle yerleştirilmesi bakımından Dede Efendi'nin Sabâ Mevlevî Ayini birinci selam birinci güfte ile benzerlik taşımaktadır. Sabâ Mevlevî Ayini'ndeki güfte ise on dört mısradan oluşmaktadır ve lafzi terennümler de Sûzidil Mevlevî Ayini'ne benzer şekilde kullanılmıştır. Birinci mısralar üzerinden hazırladığımız usûl-vezin şeması aşağıdaki gibidir.

The image displays musical notation for the first salams of Sûzidil and Sabâ Mevlevî Ayini. It consists of four staves. The first staff is for Sûzidil Mevlevî Ayini (Zekâî Dede) with lyrics 'Ya sa gı res sin ni ya rat bel beden hey'. The second staff is for Sabâ Mevlevî Ayini (Dede Efendi) with lyrics 'Biş ne vid ez na le i ban ki re bab hey'. The third staff is for Vezin (rhythm) with lyrics 'Fa i lâ tün fa i lâ tün fa i lün'. The fourth staff is for Usûl (melody) with lyrics 'Fa i lâ tün fa i lâ tün fa i lün'. The notation includes treble clefs, key signatures (one sharp for Sûzidil, one flat for Sabâ), and time signatures (14/8 for Sûzidil, 14/8 for Sabâ, 14/8 for Vezin, and 14/8 for Usûl). The lyrics are written below the notes.

Şekil 6. Sûzidil ve Sabâ Mevlevî Ayinleri Birinci Selamlarındaki Usûl-Vezin Şeması

Sûzidil Mevlevî Ayini;

Yâ sagîre's-sinni ya ratbe'l-beden

Yâ karîbe'l-ahdi min şürbi'l-leben

Ruhuhû rûhî ve rûhî ruhuhû

Men reâ rûhayni âşâ fî beden

Sahha inde'n-nâsi ennî âşıkun

Gayru en lem ya 'rifû aşkî bi-men

Sabâ Mevlevî Ayini;

*Bîşnevîd ez nâle-i bang-i rebâb
Nûktehâ-yî aşk der her gûne bâb*

*Bâ figân u nevha gûyed dâimâ
Ey Hudâ vü ey Hudâ vü ey Hudâ*

*Taht ü fevk ez aşk âmed der vücûd
Hem zemîn-i tîre hem çerh-i kebûd*

*Ez mehabbet zâd hestî der cihân
Behr-i hikmet tâ şevved Hâlık ayân*

*Der tarîkat evvel ân bâşed ki dil
Der derûn-i ten şevved sâfî zi gîl*

*Aşk-ı merdan berter ez aşk-ı Hudâst
Zan ki der merdan Hudâ râ sırrhâst*

*Hest Hak ma'bûd-i cümle der cihan
Nîst kes ez bendegî-i ô cehân*

Birinci selamın üçüncü güftesi ile Dede Efendi'nin Ferahfezâ Mevlevî Ayini'nin Devr-i revan usûlündeki dört farklı güfteden oluşan birinci selamının üçüncü güftesinin usûl-vezin şemasının Sûzidil Mevlevî Ayini'nin bu bölümüyle aynı olduğu tespit edilmiştir. “Müstefîlün müstefîlün müstefîlün müstefîlün” veznindeki bu güftelere ait usûl-vezin şeması aşağıdaki gibidir.

Sûzidil Mevlevî Ayini

İn kis ti in in kis ti in

Ferahfezâ Mevlevî Ayini

Ta men bi di dem ru yi tû

Vezin

Müs tef i lün Müs tef i lün

Usûl

Sûzidil Mevlevî Ayini

şi ri ni zi bâ â me de

Ferahfezâ Mevlevî Ayini

Ey şem i ma hi ru şe nem (Ah)

Vezin

Müs tef i lün müs tef i lün

Usûl

Şekil 7. Sûzidil ve Ferahfezâ Mevlevi Ayinleri Birinci Selamlarındaki Usûl-Vezin Şeması

Her iki eserde de her tef ile sonundaki hecelerin yedi sekizlik boyunca uzatıldığı görülmektedir. Veznin sonunda ise Sûzidil Mevlevi Ayini'nde diğer ölçülerde de olduğu gibi son hece uzatılırken Ferahfezâ Mevlevi Ayini'nde dört sekizlik bölüme sözlü terennüm (Ah) eklenmiştir. Sûzidil Mevlevi Ayini'nde sekiz mısra, Ferahfezâ Mevlevi Ayini'nde altı mısra olarak karşımıza çıkan güftenin tamamında yukarıdaki şema uygulanmıştır. Güftelerin tamamı şöyledir:

Sûzidil Mevlevi Ayini;

İn kîst in in kîst in şîrîn ü zîbâ âmede

Sermest ü na'leyn der begal der hâne-i mâ âmede

*Hâne der ô hayran şüde endîşe ser-gerdan şüde
Sad akl u can ender peyeş bî-dest ü bî-pâ âmede
Ey ma'den-i âteş bi-yâ âteş çi mî cûyî zi mâ
Vallah ki mekrest ü değâ in nâgeh incâ âmede
Rû-pûş çün pûşed tû-râ ey rû-yi tû şemsü'd-duhâ
Ey künc-i hâne ez ruhat çün deşt ü sahrâ âmede*

Ferahfezâ Mevlevî Ayini;

*Tâ men bi-dîdem rûy-i tû ey şem' ü mâh-ı rûşenem
Her câ nişînem hurremem her câ revem der gülşenem
Her câ hayâl-i şeh büved bâğ-ı temâşâgeh büved
Der her makâmî ki revem ber işretî ber mî tenem
Derhâ eğer beste şeved z'in hânîkâh-ı şeş-derî
An mâh-rû ez lâ-mekân ser der küned der revzenem*

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Sûzidil Mevlevî Ayini ikinci selamı Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Sûzidil Mevlevî Ayini üçüncü selamı Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Sûzidil Mevlevî Ayini dördüncü selamı Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

4.1.4. Güfte ve Form Anlayışı Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Zekâî Dede Sûzidil Mevlevî Ayini'nin birinci selamında dört farklı güfte kullanmıştır. 14 zamanlı Devr-i revan usûlündeki birinci selamın birinci güftesi altı mısradan oluşmaktadır. Her mısra sonunda sözlü terennüm cümleleri kullanılmıştır. Birinci ve ikinci mısradaki kullanılan melodi üçüncü ve dördüncü mısradaki da uygulanmış beşinci mısra da farklı bir melodik cümle görülürken altıncı mısra da yeniden ikinci-dördüncü mısralardaki melodi kullanılmıştır.

Dede Efendi'nin ayinleri ile karşılaştırıldığında güfte ve form anlayışı bakımından Ferahfezâ Mevlevî Ayini ile benzerlik görülmektedir. Ferahfezâ Mevlevî Ayini de Sûzidil Mevlevî Ayini gibi birinci selamda dört güfteden oluşmaktadır. Birinci güftesi altı mısra olup her mısra sonunda sözlü terennüm kullanılmış ve birinci-ikinci mısradaki kullanılan melodi üçüncü-dördüncü mısradaki da uygulanmış beşinci mısra da farklı bir melodik cümle tercih edilmiştir.

Tablo 5. Sûzidil ve Ferahfezâ Mevlevî Ayinleri'nin Birinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Sûzidil Mevlevî Ayini (Zekâî Dede)	Ferahfezâ Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Yâ sagîre's-sinni ya ratbe'l-beden	Bişnev ez ney çün şikâyet mî küned	Lâfzî Terennüm
B	Yâ karîbe'l-ahdi min şürbi'l-leben	Ez cüdâyîhâ hikâyet mî küned	Lâfzî Terennüm
A	Ruhuhû rûhî ve rûhî ruhuhû	K'ez neyistan tâ me-râ büb'rîdeend	Lâfzî Terennüm
B	Men reâ rûhaynî âşâ fî beden	Ez nefîrem merd ü zen nâlîdeend	Lâfzî Terennüm
C	Sahha inde'n-nâsi ennî âşîkun	Sîne hâhem şerha şerha ez firâk	Lâfzî Terennüm
B	Gayru en lem ya'rifû aşkî bi-men	Tâ bi-güyem şerh-i derd-i iştiyâk	Lâfzî Terennüm

İkinci güfte dört mısradan oluşmaktadır. Her mısra üç ölçüde tamamlanmış ve ikinci-dördüncü mısra sonlarında aynı melodi ile sözlü terennüm cümlelerine yer verilmiştir. Nakış beste türüne benzerlik gösteren bu bölümün sonunda ayrıca üç ölçü boyunca sözlü terennüm kullanılmıştır. İkinci-dördüncü mısralarda aynı melodi görülürken birinci-üçüncü mısralar farklı melodik cümlelerden meydana gelmiştir. Dede Efendi'nin ayinlerinden Hüzzam Mevlevî Ayini'nin birinci selam birinci güftede aynı güfte-form anlayışı görülmektedir.

Tablo 6. Sûzidil ve Hûzzam Mevlevî Ayinleri'nin Birinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Sûzidil Mevlevî Ayini (Zekâî Dede)	Hûzzam Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Tâ âşık-ı an yârem bî-kârem u bâ kârem	Mâhest ne-mî dânem hurşîd ruhat yâ ne	-
B	Ser-geşte vü pâ-ber-câ mânende-i pergârem	Bu ayrılık oduna cânım nice bir yane	Lâfzî Terennüm
C	İkrâr me-kün hâce men bâ tû ne-mî gûyem	Sevdâ-yı ruh-ı Leylî şûd hâsıl-ı mâ haylî	-
B	Men mürde ne-mî şûyem men hâre ne-mî hârem	Mecnun gibi vâ veylî oldum deli dîvâne	Lâfzî Terennüm

Üçüncü güfte sekiz mısradan oluşmaktadır. Her mısranın dört ölçüde tamamlandığı ve birbirinden farklı melodilerle bestelendiği görülmektedir. Ayrıca sözlü terennüm cümleleri kullanılmamıştır. Dede Efendi'nin ayinlerinin birinci selamlarında uzun bir güftenin terennümsüz ve her mısrası farklı bestelenmiş örneği Hûzzam Mevlevî Ayini'nin beşinci güftesinde altı mısra ve Ferahfezâ Mevlevî Ayini'nin üçüncü güftesinde altı mısra olarak görülmektedir. Bu benzerliklerden Ferahfezâ'daki durum vezin-usûl şemasının da aynı olması bakımından dikkat çekicidir. Ferahfezâ Mevlevî Ayini'nde altı mısra, Sûzidil Mevlevî Ayini'nde sekiz mısradan oluşan farklı güftelerin her ikisi de "Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün" vezninde olup güftenin usûle yerleştirilmesi bakımından da aynıdır. Usûl-vezin tablosu bir önceki başlıkta gösterilmiştir.

Tablo 7. Sûzidil, Hûzzam ve Ferahfezâ Mevlevî Ayinleri'nin Birinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Sûzidil Mevlevî Ayini (Zekâî Dede)	Hûzzam Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Ferahfezâ Mevlevî Ayini (Dede Efendi)
A	În kîst in in kîst in şîrîn ü zîbâ âmede	Hüsn yekî hasen yekî yâr yekî sühan yekî	Tâ men bi-dîdem rûy-i tû ey şem'ü mâh-ı rûşenem
B	Sermest ü na'leyn der begal der hâne-i mâ âmede	Rûh yekî beden yekî yâr yekî sühan yekî	Her câ nişînem hurremem her câ revem der gülşenem
C	Hâne der ô hayran şûde endîşe ser-gerdan şûde	Yâr-ı dil-i hazin yekî tâ dem-i âteşin yekî	Her câ hayâl-i şeh büved bağ-ı temâşâgeh büved
D	Sad akl u can ender peyeş bî-dest ü bî-pâ âmede	Milket-i aşk u din yekî yâr yekî sühan yekî	Der her makâmî ki revem ber işretî ber mî tenem
E	Ey ma'den-i âteş bi-yâ âteş çi mî cûyî zi mâ	Aşk u melâiletem yekî sakm u selâmetem yekî	Derhâ eğer beste şevd z'in hânîkâh-ı şeş-derî
F	Vallah ki mekrest ü değâ in nâgeh incâ âmede	Men'ü melâmetem yekî yâr yekî sühan yekî	An mâh-rû ez lâ-mekân ser der küned der revzenem
G	Rû-pûş çün pûşed tû-râ ey rû-yi tû şemsü'd-duhâ	-	-
H	Ey künc-i hâne ez ruhat çün deşt ü sahrâ âmede	-	-

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Sûzidil Mevlevi Ayini'nin ikinci selamının her mısrası farklı melodilerle bestelenmiştir. Mâye Mevlevi Ayini'nin birinci selamının son güftesinde de kullanılan güfte kullanılmış ve sonunda saz terennümüne yer verilmiştir. Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri'nin ikinci ve dördüncü selamları ile karşılaştırıldığında melodik şema bakımından Nevâ, Hüzzam ve Ferahfezâ Mevlevi Ayinleri'nin ikinci selamları ile benzerlik taşımaktadır.

Tablo 8. Sûzidil Mevlevi Ayini ile Ferahfezâ Mevlevi Ayinleri'nin İkinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Sûzidil Mevlevi Ayini (Zekâi Dede)	Nevâ Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Hüzzam Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Ferahfezâ Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Geh çerh-zenan hem-çün felekem	Ey şâh-ı şehri akl ü can ber taht-ı dil hâkan tûyî	Ey hâlik-ı heft âsüman der mandeem feryâd res	Mutribâ an perde zen k'an yâr-ı mâ mest âmedest	-
B	Geh bâl-zenan hem-çün melekem	Ender zemîn ü âsüman sultân-ı sultânan tûyî	Vey râzık-ı pîr ü civan der mandeem feryâd res	An hayât-ı bâ-safâ vü bâ-vefâ mest âmedest	--
C	Çerham pey-i Hak raksam pey-i Hak	Der cân-i mâ cânan tûyî der kân-i mâ nî kan tûyî	Ey rahm-i tü ber nîk ü bed ihsân-ı tü bî-hadd ü add	Aşk-ı bî-çün bin ki can râ çün kadeh pür mî küned	-
D	Men z'ân-ı veyem nî müşterekem	Cennet tûyî şerbet tûyî sâkî tûyî rıdvan tûyî	Her lahza gûyem ey Hudâ der mandeem feryâd res	Rûy-i sâkî bin ki handân ez bekâ mest âmedest	-
E		Bâ âşık ez dünyâ me-gû v'ez milket-i ukbâ me-gû			-
F		Cüz hasret-i Mevlâ me-gû mî gû ki in ü an tûyî			-

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Üçüncü selamda yedi farklı güfte kullanılmıştır. Dört mısradan oluşan birinci güfte Devr-i kebir usûlünde bestelenmiş sözlü terennüm kullanılmamıştır. Birinci-üçüncü mısralar birbirinden farklı melodilerle bestelenmiş, ikinci-dördüncü mısralar aynı melodi ile bestelenmiştir. Aksak Semâî'ye geçiş için ayrıca sözlü terennüm cümlesi kullanılmamış, dördüncü mısranın sonunda usûl değişikliği yapılarak Aksak Semâî saz terennümü kullanılmıştır.

Üçüncü selamın ikinci güftesinde birinci-üçüncü, ikinci-dördüncü mısralar aynı bestelenmiş ve sözlü terennüm kullanılmamıştır. Bu bölümün sonunda saz terennümü kullanılmıştır. Form anlayışı bakımından Dede Efendi'nin eserleriyle benzerlik göstermemektedir.

Üçüncü selamın üçüncü güftesi dört mısradan oluşmaktadır. Sözlü terennümün kullanılmamış, birinci-üçüncü mısralar farklı, ikinci-dördüncü mısralar ise aynı melodi ile bestelenmiştir. Bu bölümün ardından saz terennümüne yer verilmiştir.

Üçüncü selamın dördüncü güftesi her mısrası farklı melodi ile sözlü terennüm kullanılmadan bestelenmiştir.

Üçüncü selamın beşinci güftesi dört mısradan oluşmaktadır ve birinci-üçüncü mısralar aynı, ikinci-dördüncü mısralar aynı melodi ile bestelenmiştir. Sözlü terennüm cümlesi kullanılmamıştır.

Üçüncü selamın altıncı güftesinde Yunus Emre'ye ait olduğu düşünülen “yar yüreğim yar, dost, dost, gör ki neler var, yar yüreğim del ciğerim gör ki neler var, yâre haber var” sözleri kullanılmıştır. Dede Efendi'nin bu güfteyi ayinlerinin üçüncü selamında kullanmadığı tespit edilmiştir. Bu bölümlerde yapılan karşılaştırmalar sonucunda Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Yedinci güfte dört mısradan oluşmuş, her mısra sonunda sözlü terennüm cümleleri kullanılmıştır. Birinci-üçüncü mısralar aynı, ikinci-dördüncü mısralar aynı melodi ile bestelenmiştir. Benzer form anlayışı Dede Efendi'nin Sabâ Mevlevi Ayini üçüncü selam beşinci güftesinde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca iki güftenin benzerliği de dikkat çekicidir.

Tablo 9. Sûzidil Mevlevi Ayini ile Sabâ Mevlevi Ayinleri'nin Üçüncü Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Sûzidil Mevlevi Ayini (Zekâî Dede)	Sabâ Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Ey kâşif-i esrâr-ı Hudâ Mevlânâ	Ey maksad-ı âşıkân olan Mevlânâ	Lâfzî Terennüm
B	Sultân-ı bekâ şâh-ı fenâ Mevlânâ	Vey neş'e-i mü'minin olan Mevlânâ	Lâfzî Terennüm
A	Aşk etmededir Hazretine böyle hitâb	Bî-çâreleriz hâlimize rahm eyle	Lâfzî Terennüm
B	Mevlâ-yı gürûh-ı evliyâ Mevlânâ	Bî-çârelere muîn olan Mevlânâ	Lâfzî Terennüm

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Dördüncü selamda kullanılan güfte ikinci selamdaki güfteden farklıdır ancak aynı melodi ile bestelenmiştir. Bu güfte Dede Efendi'nin Sabâ ve Bestenigar Mevlevi Ayinleri'nin ikinci-dördüncü selamlarında aynı melodi karşımıza çıkmaktadır. Nevâ, Hüzzam, Ferahfezâ, Şevkutarâb Mevlevi Ayinleri'nin ise yalnızca dördüncü selamlarında kullanılmıştır. Sûzidil Mevlevi Ayini'nde olduğu gibi aynı melodinin farklı güftelerle bestelendiği ikinci-dördüncü selam örnekleri ise Dede Efendi'nin Hüzzam ve Şevkutarâb Mevlevi Ayinleri'nde görülmektedir.

Tablo 10. Sûzidil, Nevâ, Hûzzam, Ferahfezâ Mevlevî Ayinleri Dördüncü Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Sûzidil Mevlevî Ayini (Zekâî Dede)	Nevâ Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Hûzzam Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Ferahfezâ Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Sultân-ı menî sultân-ı menî	Ey şâh-ı şeh-r-i akl ü can ber taht-ı dil hâkan tûyî	Ey hâlik-ı heft âsüman der mandeem feryâd res	Mutribâ an perde zen k'an yâr-ı mâ mest âmedest	-
B	Ender dil ü can îmân-ı menî	Ender zemîn ü âsüman sultân-ı sultânan tûyî	Vey râzık-ı pîr ü civan der mandeem feryâd res	An hayât-ı bâ-safâ vü bâ-vefâ mest âmedest	--
C	Der men bi-demî men zinde şevem	Der cân-i mâ cânan tûyî der kân-i mâ nî kan tûyî	Ey rahm-i tü ber nîk ü bed ihsân-ı tü bî-hadd ü add	Aşk-ı bî-çün bin ki can râ çün kadeh pür mî küned	-
D	Yek cân çi şevad sad cân-ı menî	Cennet tûyî şerbet tûyî sâkî tûyî rıdvan tûyî	Her lahza gûyem ey Hudâ der mandeem feryâd res	Rûy-i sâkî bin ki handân ez bekâ mest âmedest	-
E		Bâ âşık ez dünyâ me-gû v'ez milket- i ukbâ me-gû			-
F		Cüz hasret-i Mevlâ me-gû mî gû ki in ü an tûyî			-

4.2. Mâye Mevlevî Ayini Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

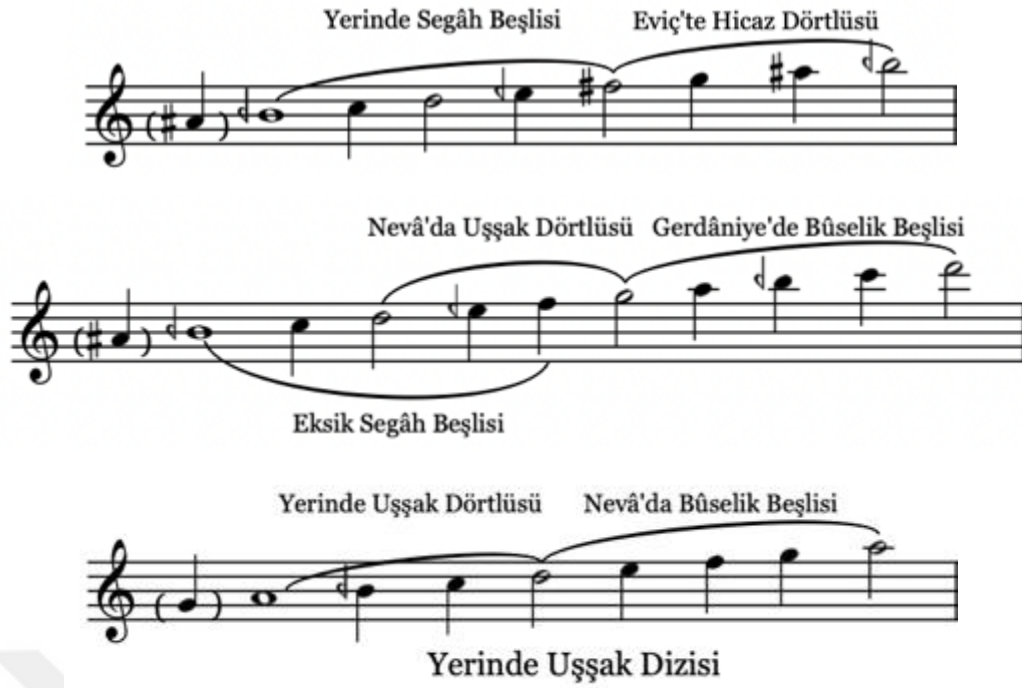
4.2.1. Mâye Makamı

Sözlükte maya, asıl ve lüzumlu madde, asıl, esas anlamlarına gelen Mâye makamı için Ahmet Avni Konuk şu mısraları yazmıştır:

Mâye-i aşk-ı dilimdir bu makamın nağmesi

İnletir rûh-i revân-ı dilde bu ten mahlesi (Konuk, 2007: 58).

Özkan, Segâh Mâye ve Dügâh Mâye isimli iki az kullanılan makamın her birindeki asıl dizi ve makamın belirtilmesi bakımından bu ismin verildiğini belirtmiştir (Özkan, 2003: 186-188). Çıkıcı bir makam olan Mâye'nin karar perdesi segâh perdesidir. Segâh makamı ile Uşşâk makamı dizilerinin bir arada kullanılmasından oluşmaktadır. Mâye makamını oluşturan diziler aşağıda verilmiştir.

Şekil 8. Mâye Makamı Dizileri

Makamın seyrinde önce Segâh makamı, ardından Uşşâk makamı uygulanmaktadır. Karara tekrar Segâh makamı ile gidilmektedir. Makamın diğer seyir özellikleri Segâh ve Uşşâk makamı gibidir. Karadeniz, bu makama Segâh Mâye adının verilmesinin yanlış olduğunu vurgulamış, bu şekilde isim verilmesi için önce Segâh başlanıp daha sonra Mâye karar verilmesi gerektiğini belirtmiştir (Karadeniz, 2013: 153). Makam genellikle yalnızca Mâye ismiyle kullanılmış bazen de Segâh Mâye olarak isimlendirilmiştir. Karadeniz ise bu makamı Mâye Segâh olarak isimlendirmiştir.

4.2.2. Makamsal Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Mâye Mevlevî Ayini birinci selamı Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Mâye Mevlevî Ayini ikinci selamı Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Dede Efendi'nin Hüzzam Mevlevî Ayini ile Zekâi Dede'nin Mâye Mevlevî Ayinleri'nin ikinci selamlarının ardından üçüncü selama bağlantı sazı olarak kullanılan saz terennümünün aynı olduğu tespit edilmiştir. Hüzzam Mevlevî Ayini'nde hisar perdesi, Mâye Mevlevî Ayini'nde ise dik hisar

perdesi kullanılmıştır. Her iki eserde de ikinci selamlar segâhlı tamamlanmış ve üçüncü selamlar yine segâh perdesi ile başlatılmıştır. İkinci selamlarla aynı usûlde olan bu saz terennümleri 9 zamanlı Evfer usûlündedir. Dede Efendi'den önceki Mevlevi Ayinleri'nin notaları incelendiğinde bu saz terennümünün kullanılmadığı görölmüştür. Zekâi Dede Mâye Mevlevî Ayini için bu bölüme yeni bir saz terennümü bestelememiş, Dede Efendi'nin olduğunu düşündüğümüz bu saz terennümünü kullanmıştır.

Mâye ve Hüzzam Mevlevî Ayinleri İkinci Selâm Sonundaki Saz Terennümü

şekil 9. Mâye ve Hüzzam Mevlevi Ayinleri İkinci Selam Sonundaki Saz Terennümü

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Zekâi Dede'nin Mâye Mevlevî Ayini incelendiğinde ayinin tamamında makamında tarifinde de belirtildiği gibi tiz bölgelerin kullanılmadığı, Uşşâk ve Segâh makamları arasında sıkça geçkiler yapıldığı görölmektedir.

Mâye Mevlevî Ayini

Şekil 10. Mâye ve Nevâ Mevlevi Ayinleri, Üçüncü Selam, Yürük Semâî Bölümü Karşılaştırması

Mâye Mevlevî Ayini'nin üçüncü selamının Yürük Semâî bölümünde Segâh perdesinde yapılan yarım kalışın ardından gelen uşşâklı kalış cümlesi ayinde farklı perdeler üzerinde simetrik melodik cümlelerle karşımıza çıkmaktadır. Dört ölçü içerisinde yer alan bu makamsal yapıya Dede Efendi'nin Nevâ Mevlevî Ayini'nin üçüncü selamının Yürük Semâî bölümünde benzer şekilde rastlanmaktadır. Yukarıda her iki ayine ait gösterdiğimiz cümleler eserlerin her ikisinde de birkaç kez kullanılmıştır.

Mâye Mevlevî Ayini'nin yukarıdaki cümlesinin devamı aşağıda verilmiştir. Bu bölümde ise yerinde hicazlı kalış yapılmış ve ardından muhayyer perdesine çıkılarak şehnaz perdesi kullanılmış ve muhayyerde bûselikli kalış yapılmıştır.

Mâye Mevlevî Ayini

Ferahfezâ Mevlevî Ayini

Şekil 11. Mâye ve Ferahfezâ Mevlevî Ayinleri, Üçüncü Selam, Yürük Semâî Bölümü Karşılaştırması

Dede Efendi'nin Ferahfezâ Mevlevî Ayini'nin üçüncü selamının Yürük Semâî bölümünde de Segâh makamı seyri ile devam edilirken yerinden hicaz dizine geçilmiş ve muhayyer perdesine çıkılarak şehnaz perdesi kullanılmıştır. Gerek Mâye gerekse Ferahfezâ makamlarının karakteristiğinde yer almayan hicaz geçkisi ve muhayyerde bûselik çeşnisi her iki eserde de benzerlik göstermektedir. İki eserde de üçüncü selamların Yürük Semâî bölümünde farklı melodi cümleleriyle de olsa kullanılan geçkiler ve düğah-muhayyer atlaması Zekâî Dede'nin Dede Efendi'nin eserinden etkilendiği ihtimalini düşündürmektedir.

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Mâye Mevlevî Ayini dördüncü selamı Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

4.2.3. Güfte ve Usûl-Vezin Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Zekâî Dede'nin Mâye Mevlevî Ayini'nin Devr-i revan usûlündeki birinci selamında altı ayrı güfte kullanılmıştır. Birinci selamın ikinci güftesi ile Dede Efendi'nin Ferahfezâ Mevlevî Ayini'nin Devr-i revan usûlündeki dört farklı güfteden oluşan birinci selamının üçüncü güftesinin usûl-vezin şemasının Mâye Mevlevî Ayini'nin bu bölümüyle aynı olduğu tespit edilmiştir. "Müstef'îlün müstef'îlün müstef'îlün müstef'îlün" veznindeki bu güftelere ait usûl-vezin şeması aşağıdaki gibidir.

Mâye Mevlevî Ayini

Di dem se her an şa hı ra

Ferahfezâ Mevlevî Ayini

Ta men bi di dem ru yi tü

Vezin

Usûl

Müs tef i lün müs tef i lün

Mâye Mevlevî Ayini

Ber şa hı ra hı hel e ta SAZ

Ferahfezâ Mevlevî Ayini

ey şem i ma hi ru şe nem AH

Vezin

Usûl

Müs tef i lün müs tef i lün

Şekil 12. Mâye ve Ferahfezâ Mevlevi Ayinleri Birinci Selamdaki Usûl-Vezin Şeması

Her iki eserde de her tef ile sonundaki hecelerin yedi sekizlik uzatıldığı görülmektedir. Veznin sonunda ise Zekâî Dede dört sekizlik saz bölümü kullanırken Dede Efendi “Ah” terennümü ekleyerek vezni tamamlamıştır. Mâye Mevlevi Ayini’nde dört mısra, Ferahfezâ Mevlevi Ayini’nde altı mısra olarak karşımıza çıkan güfthenin tamamında yukarıdaki şema uygulanmıştır. Güftelerin tamamı şöyledir:

Mâye Mevlevi Ayini;

Dîdem seher an şâh râ ber şâh-râh-i hel etâ

Der hâb-ı gaflet bî-haber z’û Bü’l-Alî vü Bü’l-Alâ

*Z'an mey ki der ser dâstem men sâgarî ber dâstem
Der pîş-i ô mî dâstem güftem ki ey şâh es-salâ*

*Ferahfezâ Mevlevi Ayini;
Tâ men bi-dîdem rûy-i tû ey şem' ü mâh-ı rûşenem
Her câ nişînem hurremem her câ revem der gülşenem
Her câ hayâl-i şeh büved bâğ-ı temâşâgeh büved
Der her makâmî ki revem ber işretî ber mî tenem
Derhâ eğer beste şeved z'in hânîkâh-ı şeş-derî
An mâh-rû ez lâ-mekân ser der küned der revzenem*

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Mâyê Mevlevi Ayini ikinci selâmı Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Mâyê Mevlevi Ayini üçüncü selâmı Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Mâyê Mevlevi Ayini dördüncü selâmı Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

4.2.4. Güfte ve Form Anlayışı Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Mâyê Mevlevi Ayini'nin birinci selâmı Devr-i revân usûlünde bestelenmiş ve altı ayrı güfte kullanılmıştır. Sekiz mısradan oluşan birinci güfte her beyit aynı melodi ile bestelenmiş ve sözlü terennüm cümleleri kullanılmamıştır.

Dört mısradan oluşan ikinci güftenin her mısrası aynı melodi ile bestelenmiş ve sözlü terennüm kullanılmamıştır. Bu bölümlerde yapılan karşılaştırmalar sonucunda Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Birinci selâmın üçüncü güftesinde Yunus Emre'ye ait olduğu düşünülen “Yar yüreğim yar, del ciğerim yar, yar yüreğim del ciğerim, gör ki neler var, yâre haber var” güftesi beş ölçü içerisinde yer almaktadır.

Aynı güfte Dede Efendi'nin Sabâ, Hüzam ve Bestenigar Mevlevi Ayinleri'nin birinci selamlarında karşımıza çıkmaktadır.

Sabâ Mevlevi Ayini birinci selam ikinci güfte; “Yar yüreğim, del ciğerim, yar, yar, gör ki neler var”

Hüzam Mevlevi Ayini birinci selam üçüncü güfte; “Yar yüreğim yar, gör ki neler var, yar yüreğim, del ciğerim, gör ki neler var, ah, ah, yâre haber var”

Bestenigar Mevlevi Ayini birinci selam dördüncü güfte; “Yar yüreğim yar, yar yüreğim del ciğerim, gör ki neler var” şeklinde kullanılmıştır.

Dördüncü güfte iki mısradan oluşmaktadır. Her iki mısrası da farklı melodi ile bestelenmiştir.

Beşinci güfte dört mısradan oluşmaktadır. Yalnızca ikinci ve dördüncü mısralar aynı melodi ile bestelenmiş dörtlüğün sonunda bir ölçülük sözlü terennüm cümlesine yer verilmiştir. Bu bölümlerde yapılan karşılaştırmalar sonucunda Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Birinci selamın son güftesi dört mısradan oluşmaktadır. Her mısra farklı güfteyle bestelenmiş ve sonunda sözlü terennüm kullanılmıştır. Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri içerisinde birinci selamlarda benzer form anlayışı Bestenigar Mevlevi Ayini ikinci güfte, Hüzam Mevlevi Ayini beşinci güfte ve Ferahfezâ Mevlevi Ayini üçüncü güfte karşımıza çıkmaktadır. Ancak güftenin sonunda sözlü terennüm cümlelerine yer verilmesi bakımından Bestenigar Mevlevi Ayini'nin birinci selamının ikinci güftesi ile benzer olduğu görülmektedir.

Tablo 11. Mâyê Mevlevi Ayini ile Bestenigar Mevlevi Ayinleri'nin Birinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Mâyê Mevlevi Ayini (Zekâi Dede)	Bestenigar Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Geh çerh-zenan hem-çün felekem	Bülbül-i bağ-ı ô menem akl kücâ vü men kücâ	-
B	Geh bâl-zenan hem-çün melekem	Çeşm-i çerâğ-ı ô menem akl kücâ vü men kücâ	-
C	Çerham pey-i Hak raksam pey-i Hak	Hesti-i Hak havâleem bahr büved nevâleem	-
D	Men z'ân-ı veyem nî müşterekem	Keşti-i Nuh piyâleem akl kücâ vü men kücâ	Lafzî Terennüm

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

İkinci ve dördüncü selamlar aynı güfte ve aynı melodik cümleler ile bestelenmiştir. İkinci-dördüncü mısralar aynı, birinci-üçüncü mısralar farklı bestelenmiştir. Dede Efendi'nin Nevâ, Hüzam ve Şevkutarâb Mevlevi Ayinleri'nin dördüncü selamları ile benzerlik göstermektedir.

Tablo 12. Mâye, Nevâ, Hüzam ve Şevkutarâb Mevlevî Ayinleri'nin İkinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Mâye Mevlevî Ayini (Zekâî Dede)	Nevâ Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Hüzam Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Şevkutarâb Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Sultân-ı menî sultân-ı menî Ender dil ü can îmân-ı menî				-
B	Der men bi-demî men zinde şevem Yek cân çi şevêd sad cân-ı menî				-
C	Sultân-ı menî sultân-ı menî Ender dil ü can îmân-ı menî				-
B	Der men bi-demî men zinde şevem Yek cân çi şevêd sad cân-ı menî				-

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Üçüncü selam dokuz farklı güfteden oluşmaktadır. Birinci güfte dört mısradır ve Devr-i kebir usûlünde bestelenmiştir. Birinci-üçüncü, ikinci-dördüncü mısralar aynı bestelenmiş ve her mısra sonralarına gelen sözlü terennüm ile usûl tamamlanmış, saz terennümü ile Yürük Semâî bölümüne geçilmiştir. Dede Efendi'nin ayinleri içerisinde bu bölümde benzer form anlayışı tespit edilememiştir.

Üçüncü selamın ikinci güftesi dört mısralıdır. Birinci-üçüncü, ikinci-dördüncü mısralar aynı bestelenmiş ve mısra ortalarında birer ölçülük sözlü terennümler kullanılmıştır. Bu bölüm form anlayışı bakımından Dede Efendi'nin Hüzam Mevlevî Ayini ile benzerlik göstermektedir.

Üçüncü selam ikinci güfte;

- A Ey ki hezâr âferin (Lafzî Terennüm) bu nice sultân olur
 B Kulu olan kişiler (Lafzî Terennüm) hüsrev ü hâkân olur
 A Her ki bugün Velede (Lafzî Terennüm) inanuben yüz süre
 B Yoksul ise bay olur (Lafzî Terennüm) bay ise sultân olur

Saz terennümü

Üçüncü selamın üçüncü güftesi dört mısra olup sözlü terennüm kullanılmamıştır. İkinci-dördüncü mısralar aynı, birinci-üçüncü mısralar farklı bestelenmiştir. Bu bölümün sonunda sözlü terennüm yer almaktadır. Dede Efendi eserlerinden Nevâ Mevlevî Ayini üçüncü selam üçüncü güfteye benzer form anlayışı karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 13. Mâye Mevlevi Ayini ile Nevâ Mevlevi Ayinleri'nin Üçüncü Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Mâye Mevlevi Ayini (Zekâî Dede)	Nevâ Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Ey kavm(-i) be hac refte kücâyîd kücâyîd	Der bâğ-ı cemâlî sanemâ çün gül-i ra'nâ	
B	Ma'sûk hemin câst bi-yâyîd bi-yâyîd	Der çeşm çü nûrî vü çü cân der heme a'zâ	
C	Ger sûret-i bî-sûret-i ma'sûk bi-bînîd	Men bülbül-i gülzârem ü der dâm-i tû zârem	
B	Hem hâce vü hem hâne vü hem Ka'be şümâyîd	Ez çîst aceb bâ tû me-râ in heme sevdâ	Lafzî Terennüm

Üçüncü selam dördüncü güfte dört mısradan oluşmaktadır. Sözlü terennüm kullanılmamış ve birinci-üçüncü mısra farklı, ikinci-dördüncü mısralar aynı bestelenmiştir.

Üçüncü selam beşinci güfte dört mısralıdır ve sözlü terennüm kullanılmamıştır. Her mısra farklı bestelenmiştir. Üçüncü mısra farklı melodi ile tekrarlı, dördüncü mısra aynı melodi ile tekrarlı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üçüncü selamın altıncı güftesi Dede Efendi'nin Sabâ-Bûselik Mevlevi Ayini'nin birinci selamının ikinci güftesinde kullanılmıştır. Her iki ayinde de güftenin birinci ve üçüncü mısraları aynı melodi ile ikinci ile dördüncü mısraları aynı melodi ile bestelenmiştir. Sözlü terennüm kullanılmamıştır.

Yedinci güfte dört mısralıdır ve her mısra farklı bestelenmiştir. Sözlü terennüm cümlelerine yer verilmemiştir.

Sekizinci güfte dört mısralıdır ve sözlü terennüm kullanılmamıştır. Birinci ve üçüncü mısralar aynı, ikinci ve dördün mısralar aynı bestelenmiştir ancak karara giderken farklı bir melodik cümle kullanılmıştır. Ayrıca yedinci ve sekizinci güftenin genel olarak benzer melodileri kullandığı görülmektedir. Güfte sonunda sekiz ölçülük sözlü terennüm kullanılmıştır.

Dokuzuncu güfte dört mısradan oluşmakta ve sözlü terennüm kullanılmamaktadır. İkinci ve dördüncü mısralar aynı, birinci ve üçüncü mısralar farklı bestelenmiştir.

Mâye Mevlevi Ayini'nin tamamına bakıldığında güfte ve form anlayışı bakımından sözlü terennümün çok az kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda Zekâî Dede'nin diğer ayinlerinden de farklılık gösteren Mâye Mevlevi Ayini'nin Dede Efendi'nin bestelediği ayinlerle de benzerlik göstermediği görülmektedir.

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

İkinci ve dördüncü selamlar aynı güfte ve aynı melodik cümleler ile bestelenmiştir. Bu bölüme ait değerlendirme ikinci selam başlığı altında yapılmıştır.

4.3. İsfahan Mevlevi Ayini Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

4.3.1. İsfahan Makamı

İsmi İran’da yıllarca başkentlik yapmış tarihi bir şehirden alan İsfahan makamını Ahmet Avni Konuk şu mısralarla anlatmıştır:

İttifakâ seyreden ol mehveşi derdi hemân

Sürme-i çeşm-i sihâhına fedadır İsfahan (Konuk, 2007: 27).

Dügâh kararlı olup, inici-çıkıcı seyir özelliği taşıyan bir makamdır. Yerinde uşşâk dizisine zaman zaman dügâh perdesinde rast dörtlüsünün eklenmesinden oluşmaktadır. Basit İsfahan ve Bileşik İsfahan olarak iki tür vardır. Yerinde Uşşâk ya da Bayâtî makamı dizisinden oluşan şekline Basit İsfahan denilmektedir (Özkan, 2003: 155). Seyir esnasında bu diziye dügâh perdesinde rast dörtlüsünün eklenmesiyle oluşan makam Mürekkeb (Bileşik) İsfahan makamı adını almaktadır. Birçok eserde makam Bileşik ya da Basit İsfahan ayrımı yapılmaksızın İsfahan olarak yazılmıştır.

Şekil 13. İsfahan Makamı Dizileri

Makamın güçlü perdesi nevâdır. Seyir esnasında nevâ üzerinde bûselik çeşnili yarım kalışlar yapılır. dügâhta rast dörtlüsüne sık sık geçkiler yapılır ancak dügâhta uşşâk dörtlüsü ile rast perdesini yeden olarak kullanarak karar edilir. Nevâda hicaz ve çargâh'ta nikriz çeşnileri bu makamda çok fazla gösterilmemektedir. Genişleme olarak muhayyerde kürdî dörtlüsünü kullanır. Nevâ perdesi üzerinde bûselik dizisiyle genişler (Özkan, 2003: 326-327; Karadeniz, 2013: 95).

Şekil 14. Isfahan Makamı Dizisi Devamı

4.3.2. Makamsal Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

İsfahan Mevlevi Ayini birinci selamı Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

İsfahan Mevlevi Ayini ikinci selamı Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Dede Efendi'nin Ferahfezâ Mevlevi Ayini'nin üçüncü selamına bağlantı saz olan ikinci selamının sonundaki saz terennümü ile Isfahan Mevlevi Ayini'nin ikinci selamının sonunda kullanılan saz terennümü aynıdır.

Ferahfezâ ve Isfahan Mevlevî Ayinlerinin İkinci Selâm Sonundaki Saz Terennümü

Şekil 15. Ferahfezâ ve Isfahan Mevlevî Ayinlerinin İkinci Selam Sonundaki Saz Terennümü

On ölçümlük saz terennümünün ardından her iki eserde de üçüncü selama bağlantı sazı olarak benzer melodiler kullanılmış ancak Ferahfezâ Mevlevî Ayini için nevâ perdesinde kalış yapılırken Isfahan Mevlevî Ayini için hüseyinî perdesi ile bu bölüm tamamlanmıştır.

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Ferahfezâ ve Isfahan Mevlevî Ayinleri Aksaksemâî Saz Terennümleri

Şekil 16. Ferahfezâ ve Isfahan Mevlevî Ayinleri Aksak Semâî Saz Terennümleri

Ferahfezâ ve Isfahan Mevlevî Ayinlerinde üçüncü selamda kullanılan Aksak Semâî saz terennümünün de aynı olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümün ardından Yürük Semâî bölümüne geçilmektedir. Yürük Semâî bölümünün ilk güftesi, bütün ayinlerde kullanılan “Ey ki hezar aferin...” cümlesiyle başlayan güfteye ait melodide de Ferahfezâ Mevlevî Ayini ile benzerlikler bulunmaktadır.

Dede Efendi (Ferahfezâ Mevlevî Ayini Üçüncü Selam)

Ey ki he zar a fe rin

Zekâî Dede (İsfahan Mevlevî Ayini Üçüncü Selam)

Ah ki ba ri di ger

Zekâî Dede (İsfahan Mevlevî Ayini Üçüncü Selam)

Şüd zi ga met ha ne i sev da di lem

Zekâî Dede (İsfahan Mevlevî Ayini Üçüncü Selam)

Ez ta le bi gev he ri gû ya yı aşk

Şekil 17. Ferahfezâ ve İsfahan Mevlevî Ayinleri, Üçüncü Selam, Yürük Semâî Bölümü Karşılaştırması

İsfahan makamının sıkça kullandığı nevâ perdesi üzerindeki nişaburlu kalışın İsfahan Mevlevî Ayini'nde de pek çok bölümde kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan Yürük Semâî bölümü içerisindeki kullanımları yukarıda verilmiştir. Dede Efendi'nin de benzer kalışı Yürük Semâî bölümünün başındaki güftele kullandığı tespit edilmiştir.

Bu güftenin giriş cümleleri birbirinden farklı melodilerle başlatılmış ancak güftenin sonunda her iki ayinde de aynı güftenin aynı melodi ile bestelenmiş olması Zekâî Dede'nin bu eseri bestelerken Ferahfezâ Mevlevî Ayini'nden etkilendiğini düşündürmektedir.

Dede Efendi (Ferahfezâ Mevlevî Ayini Üçüncü Selâm)

Zekâî Dede (İsfahan Mevlevî Ayini Üçüncü Selâm)

Şekil 18. Ferahfezâ ve İsfahan Mevlevî Ayinleri, Üçüncü Selâm, Yürük Semâî Bölümü Karşılaştırması

Ferahfezâ ve İsfahan Mevlevî Ayinleri'nin Yürük Semâî bölümlerinde üç ölçü boyunca aynı melodi kullanılmıştır. Yukarıda da görüldüğü gibi sadece ikinci ölçünün başında Ferahfezâ Mevlevî Ayini'nde segâh perdesi, İsfahan Mevlevî Ayini'nde ise çargâh perdesinin kullanılmış, bununda dışında üç ölçü boyunca aynı melodi tercih edilmiştir.

Dördüncü Selâmdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

İsfahan Mevlevî Ayini dördüncü selâmı Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

4.3.3. Güfte ve Usûl-Vezin Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selâmdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Zekâî Dede'nin İsfahan Mevlevî Ayini'nin birinci selâmı ağır düyek usûlündedir. Birinci selâmda dört ayrı güfte kullanılmıştır. Dede Efendi'ye ait Mevlevî Ayinleri'nin birinci selâmı Ağır Düyek usûlünde olan eserleri yalnızca Sabâbüselik ve Şevkutarâb Mevlevî Ayinleridir. İsfahan Mevlevî Ayini'nin birinci selâmının birinci güftesi Sabâbüselik Mevlevî Ayini'nin birinci güftesi ile aynı vezinedir. “Fe’ûlün / fe’ûlün / fe’ûlün” veznindeki bu güftenin usûle yerleştirilmesinin farklı olduğu görülmektedir.

Birinci selamın ikinci güftesi “Mef’ l  / mef ’ l n / mef’ l  / fe’ l n” vezninde olup Dede Efendi’nin Sab -B selik ve Őevkutar b Mevlevi Ayinlerinin birinci selamında bu vezindeki herhangi bir güfteyi kullanmadığı tespit edilmiştir.

Birinci selamın       güftesi “Mef’ l  / mef ’ l  / mef ’ l  / fe’ l n” vezindedir. Bu vezin Sab -B selik Mevlevi Ayini’nin birinci selamının ikinci,       ve d rd    güftelerinde, Őevkutar b Mevlevi Ayini’nin birinci selamının birinci ve d rd    güftelerinde karşımıza çıkmaktadır ancak us le yerleşimi Zek i Dede’nin kullanımından farklı olduğu tespit edilmiştir.

Birinci selamın d rd    güftesi “Fe’ l n / fe’ l n / fe’ l n / fe’ l n” vezindedir. Bu vezin Sab -B selik Mevlevi Ayini’nin birinci selamının birinci güftesinde karşımıza çıkmaktadır ancak us le yerleşimi Zek i Dede’nin kullanımından farklı olduğu görülmektedir.

 kinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

İsfahan Mevlevi Ayini ikinci selamı Dede Efendi’nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

      Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

      selamın ilk güftesi Devr-i kebir us l nde bestelenmiş ve “F ’ l t n / f ’ l t n / f ’ l n” vezindedir. Dede Efendi’nin H zzam, Sab , Nev  ve Sab -B selik Mevlevi Ayinleri (bu ayin tek selam olarak beslenmiş ve ikinci selamdan itibaren Nev  Mevlevi Ayini ile tamamlanmaktadır) aynı us l ve vezindedir ancak güftenin us le yerleşimi Zek i Dede’nin kullandığı şekilde olmadığı görülmektedir.

D rd    Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

İsfahan Mevlevi Ayini d rd    selamı Dede Efendi’nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

4.3.4. Güfte ve Form Anlayışı  zerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Zek i Dede İsfahan Mevlevi Ayini birinci selamda dört ayrı güfte kullanmıştır. Birinci güfte dört mısradan oluşmakta, birinci-ikinci-d rd    mısralar aynı melodi ile,       mısra ise farklı melodi ile bestelenmiştir. 8/4’l k Düyek us l nde olan birinci selamın bu güftesinin her mısrası dört  l de

tamamlanırken her mısra sonunda yine dört ölçülük sözlü terennüm bölümlerine yer verilmiştir. Benzer form anlayışı Dede Efendi'nin Bestenigar, Nevâ ve Sabâ-Bûselik Mevlevi Ayinleri birinci selam birinci güfte, Şevkutarâb Mevlevi Ayini birinci selam birinci-üçüncü-dördüncü güfteye karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 14. Isfahan, Bestenigâr, Nevâ, Sabâ-Bûselik ve Şevkutarâb Mevlevi Ayinlerinin Birinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Isfahan Mevlevi Ayini (Zekâi Dede)	Bestenigâr Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Ey çeng perdehâ-yi Sipâhânem ârzûst	Ey kible-i ikbâl-i cihan hâk-i deret	Lafzî Terennüm
A	Vey nây nâle-i hoş-i sûzânem ârzûst	Ser-mâye-i mukbilan kabûl-i nazaret	Lafzî Terennüm
B	Ey bâd-i hoş ki der çemen-i aşk mî resî	İmrûz tûyî sâki-i bezm-i tevhîd	Lafzî Terennüm
A	Ber men güzêr ki bûy-i gülîstânem ârzûst	Ferdâ be kenâr-ı havz-ı kevser bederet	Lafzî Terennüm

Melodik Şema	Nevâ Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Sabâ-Bûselik Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Ey tecellîgâh-i cânem rûy-i tû	Âteş ne-zened der dil-i mâ illâ hû	Lafzî Terennüm
A	Vey dilem râ meyl-i külli sûy-i tû	Kûteh ne-küned menzil-i mâ illâ hû	Lafzî Terennüm
B	Sad hezarân cân ü dil âvihte	Ger âlemiyan cümle tabîban bâşend	Lafzî Terennüm
A	Dîdem ey dil-ber zi yektâ mûy-i tû	Hallî ne-küned müşkil-i mâ illâ hû	Lafzî Terennüm

Melodik Şema	Şevkutarâb Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Şevkutarâb Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Şevkutarâb Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Ey hasret-i hûbân-ı cihan rû-yi hoşest	Ümmîd-i men bu fadl-ı Hüdâvend-i Ekberest	Hâk-i kademet saâdet-i cân-ı menest	Lafzî Terennüm
A	V'ey kible-i zâhidân du ebrû-yi hoşet	Arâm-ı cân-ı mâ be senâ-yı Peyâm-berest	Hak ez kademet heme gül-i yâsemenest	Lafzî Terennüm
B	Ez cümle sıfat-ı hîş üryan geçtem	Fahrem bedan Resul ki namîş Muhammedest	Ser tâ kademet hâk-i tû ber mî rûyed	Lafzî Terennüm
A	Tâ govta horem birehne der cû-yi hoşet	Ruyêş çü-mâh-tâb ü kadeş çün sanevberest	Zan hâk-i kadem çiruy berdâş tenest	Lafzî Terennüm

Birinci selamın ikinci güftesi dört mısradan oluşmaktadır. Her mısra farklı melodi ile bestelenmiş ve her mısra sonunda bir ölçülük sözlü terennüm cümlesi kullanılmıştır. Benzer form anlayışı Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinlerinin birinci selamında görülmemiştir.

Birinci selamın üçüncü güftesi dört mısradan oluşmaktadır. İkinci-dördüncü mısralar aynı, birinci-üçüncü mısralar ise farklı melodilerle bestelenmiştir. Sözlü terennüm cümleleri kullanılmamıştır.

Birinci selam dördüncü güfte dört mısradan oluşmaktadır. Her mısra farklı bestelenmiş ve sözlü terennüm cümlelerine yer verilmemiştir. Bu bölümlerde yapılan karşılaştırmalar sonucunda Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

İsfahan Mevlevi Ayini'nin ikinci ve dördüncü selamlarında aynı güfte aynı melodi ile karşımıza çıkmaktadır. Birinci mısra ile üçüncü mısra, ikinci mısra ile dördüncü mısra aynı melodi ile bestelenmiştir. İkinci selamın sonunda saz terennümü ile üçüncü selama bağlantı yapılmıştır. Sabâ ikinci-dördüncü selam, Bestenigâr ikinci selamlarda benzer melodik şema karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 15. İsfahan, Sabâ ve Bestenigâr Mevlevi Ayinleri İkinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	İsfahan Mevlevi Ayini (Zekâi Dede)	Sabâ Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Bestenigâr Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Sultân-ı menî sultân-ı menî			-
B	Ender dil ü can îmân-ı menî			-
A	Der men bi-demî men zinde şevem			-
B	Yek cân çi şevad sad cân-ı menî			-

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Üçüncü selam altı farklı güfteden oluşmaktadır. Devr-i kebir usûlünde bestelenen birinci güfte dört mısradan oluşmaktadır. İkinci-dördüncü mısralar aynı, birinci-üçüncü mısralar farklı bestelenmiş ve her mısra sonunda bir ölçülük “beli yârimen” sözlü terennümü eklenerek bir mısrada bir usûl tamamlanmıştır. Güftenin sonunda Aksak Semâî saz terennümüne yer verilmiştir. Benzer form anlayışı Dede Efendi'nin Nevâ ve Hüzzam Mevlevi Ayinleri üçüncü selam birinci güfteye görülmektedir.

Tablo 16. İsfahan, Hüzzam ve Nevâ Mevlevi Ayinleri Üçüncü Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	İsfahan Mevlevi Ayini (Zekâi Dede)	Hüzzam Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Nevâ Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Sôfiyânîm âmede der kûy-i tû	Devletet pâyende bâdâ ey sîvâr	Âşıkân der kûy-i cânân es-salâ	Lafzî Terennüm
B	Şey' lillâh ez cemâl-i rûy-i tû	Rahm kün ber âşıkân ma'zûr dâr	Sûy-i an hurşid-i tâbân es-salâ	Lafzî Terennüm
C	Han bi-dih çizî be dervîşân-ı hîş	Çün taleb kerdî be cid âmed nazar	Şems-i Tebrîzî zi bâlâ-yi felek	Lafzî Terennüm
B	Ey hemîşe lutf u rahmet hûy-i tû	Cid hatâ nek'ned çünün âmed haber	Her zamânî mî keşed hân es-salâ	Lafzî Terennüm

Üçüncü selamın ikinci güftesi dört mısradır ve Yürük Semâî usûlünde bestelenmiştir. Sözlü terennümler bir ölçü içerisinde ve mısra ortalarında kullanılmıştır. Birinci-üçüncü ile ikinci-dördüncü mısra ile aynı bestelenmiştir. “Hüsrev ü hâkân olur” ve “Bay ise sultân olur” cümleleri araya sözlü terennüm yerleştirilerek farklı melodilerde tekrar edilmiş ardından saz terennümüne yer verilmiştir. Bu bölüm Dede Efendi’nin Nevâ, Ferahfezâ ve Hüzam Mevlevî Ayinleri ile benzerlik göstermektedir.

Üçüncü selam ikinci güfte;

- A Ey ki hezâr âferin **(sözlü terennüm)** bu nice sultân olur
B Kulu olan kişiler **(sözlü terennüm)** hüsrev ü hâkân olur
A Her ki bugün Veled’e **(sözlü terennüm)** inanuben yüz süre
B Yoksul ise bay olur **(sözlü terennüm)** bay ise sultân olur

Saz terennümü

Üçüncü selamın üçüncü güftesi dört mısradan oluşmaktadır. İkinci-dördüncü mısralar aynı birinci-üçüncü mısralar farklı bestelenmiş ve sözlü terennüm kullanılmamıştır. Güftenin sonunda dokuz ölçü içerisinde saz terennümüne yer verilmiştir.

Üçüncü selamın dördüncü güftesi sekiz mısradır. Birinci-beşinci, ikinci-altıncı, üçüncü-yedinci, dördüncü-sekizinci mısralar aynı bestelenmiş ve sözlü terennüm kullanılmamıştır.

Üçüncü selam beşinci güftede Yunus Emre’ye ait olduğu düşünülen güfteye yer verilmiştir. Güftenin kendi içerisinde tekrar eden melodisi bulunmamaktadır. Bu güfte Dede Efendi’nin Mevlevî Ayinleri’nde üçüncü selamlarda kullanılmamıştır. Bu bölümün ardından saz terennümü kullanılmaktadır.

Üçüncü selamın altıncı güftesi her mısrası farklı bestelenmiş dört mısradan oluşmaktadır. Sözlü terennüm kullanılmamıştır. Bu bölümlerde yapılan karşılaştırmalar sonucunda Dede Efendi’nin Mevlevî Ayinleri ile herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

İsfahan Mevlevî Ayini’nin ikinci ve dördüncü selamlarında aynı güfte aynı melodi ile karşımıza çıkmaktadır. Bölüme ait değerlendirmeler ikinci selam başlığı altında yapılmıştır.

4.4. Sûzinâk Mevlevî Ayini Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

4.4.1. Sûzinâk Makamı

“Sûz”, Farsça’da “ateş, yakmak” anlamındadır. “Sûznâk” ise Ferahnâk makamında da olduğu gibi “-nâk” ekini alarak “yakan, yakıcı” anlamına gelmektedir. Makamın asıl adı “Sûznâk” olup, zaman içerisinde söylenişi kolaylaştırılmış ve yaygın olarak “Sûzinâk” olarak kullanılmıştır (Barkçın, 2019: 176).

Ahmet Avni Konuk, Sûzinâk makamını şu mısralarla anlatmıştır:

Nağme-i hunyâger ile oldu sabrım çâk-i çâk

Gûş edince yandı tekraren bu cism-i Sûzinâk (Konuk, 2007: 18).

Basit ve Zirgüleli Sûzinâk olarak iki makam bulunmaktadır. Eserlerde genellikle Basit ya da Zirgüleli olduğu belirtilmemekle birlikte Zirgüleli Sûzinâk makamında Basit Sûzinâk’tan farklı olarak zirgüle perdesi donanımda gösterilmektedir.

Rast perdesinde karar eden inici-çıkıcı bir makamdır. Güçlü perdesi ise nevâdır. Yerinde rast beşlisine nevâda hicaz dörtlüsünün eklenmesiyle Basit Sûzinâk makamı dizisi oluşmaktadır.

Şekil 19. Basit Sûzinâk Makamı Dizisi

Rast perdesi üzerindeki rast beşlisinden dolayı Rast makamıyla benzerlik gösterse de nevâ perdesi üzerindeki hicaz dörtlüsüyle Rast makamında ayrılmaktadır. Çargâh perdesinde nikriz, segâh perdesinde hüzzam, dügâh perdesinde karcıgarlı kalıplar sıkça kullanılmaktadır. Genişleme bölgesi gerdâniye perdesi üzerindeki bûselik beşlisidir. Dolayısıyla nevâ perdesi üzerinde hicaz hûmâyûn dizisi kullanılmış olur.

Şekil 20. Basit Sûzinâk Makamı Dizisi Devamı

Genellikle nevâ perdesi civarında seyre başlanmaktadır. Dizinin her iki tarafındaki çeşniler gösterildikten sonra nevâ üzerinde kalışlar yapılmaktadır. Çargâh, segâh ve dügâh perdelerindeki asma kalışlardan sonra genişleme bölgesi gösterilir. Basit Sûzinâk dizisi ya da acemli rast dizisiyle genellikle yedensiz olarak karar edilmektedir (Özkan, 2003: 203-204; Karadeniz, 2013: 87).

4.4.2. Makamsal Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Sûzinak Mevlevî Ayini birinci selamı Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Makamın seyri itibarıyla perdelerin diklik ya da pestlik durumları farklılık gösterse de Suzinâk makamının Hûzzam makamı ile ortak perdeleri kullandığını söylemek mümkündür. Her iki makamda da güçlü olan nevâ perdesi üzerinde hicaz dizisi yoğun şekilde kullanılmaktadır.

Dede Efendi (Hüzzam Mevlevî Ayini Dördüncü Selâm)

Zekâî Dede (Sûzinak Mevlevî Ayini İkinci-Dördüncü Selâm)

Şekil 21. Hüzzam ve Sûzinâk Mevlevî Ayinleri İkinci-Dördüncü Selam Karşılaştırması

Dede Efendi'nin Hüzzam ve Zekâî Dede'nin Sûzinâk Mevlevî Ayinlerinin ikinci selamlarında yukarıda görüldüğü gibi benzer melodilerle hisar perdesi üzerinde kalış yapılmıştır. Üçüncü ölçünün ilk yarısındaki melodi de her iki eserde de aynı şekilde uygulanmıştır. Gerdaniye perdesinin civarından başlatılan melodi, her iki makamda da güçlü olan nevâ perdesi yerine hisar perdesinde yapılan kalış ve güftenin melodiye yerleştirilmesi itibariyle görülen benzerlik dikkat çekicidir.

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Sûzinak Mevlevî Ayini üçüncü selamı Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Bu bölüme ait değerlendirme ikinci selam başlığı altında yapılmıştır.

4.4.3. Güfte ve Usûl-Vezin Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Sûzinâk Mevlevî Ayinî

Ya sâ ki yel mü da

Şevkutarâb Mevlevî Ayinî

Üm mi di men be fad

Vezin

Usûl

Mef û lü fâ i lâ

Sûzinâk Mevlevî Ayinî

me ti hay ya a les sa lâ

Şevkutarâb Mevlevî Ayinî

lı hu da ven di ek be rest

Vezin

Usûl

tü mef â î lü fâ i lün

Şekil 22. Sûzinâk ve Şevkutarâb Mevlevî Ayinleri Birinci Selamdaki Usûl-Vezin Şeması

Her ikisi de 8 zamanlı Ağır düyek usûlünde bestelenmiş olan Zekâî Dede'nin Sûzinâk ve Dede Efendi'nin Şevkutarâb Mevlevî Ayinleri'nin birinci selamlarında farklı güfteler kullanılmıştır. Ancak Sûzinâk'ın birinci selamının ilk güftesi ile Şevkutarâb Mevlevî Ayinî'nin birinci selamının aynı vezindeki üçüncü güftesinin usûle uygulanışının da aynı olduğu görülmektedir. “Mefûlü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün” veznindeki güftenin tamamı Sûzinâk ayinde aşağıdaki gibidir;

Yâ sâkiye 'l-müdâmeti hayye ale's-salâ

İmlâ zücâcenâ bi-humeyyâ fe-kad halâ

Eskayteni 'l-müdâmete min tarfike 'l-behî
Hattâ celâ fuâdiye min ahseni 'l-cilâ

Sûzinâk Mevlevî Ayinin'de yukarıdaki güftenin tamamı aynı kalıpla uygulanmış ve her mısra sonunda “hey yi hey hey cânımen, hey yi hey makbûlımen” terennümü dört ölçü içerisinde uygulanmıştır.

Şevkutarâb Mevlevî Ayini'ndeki güftenin tamamı aşağıdaki gibidir;

Ümmîd-i men bu fadl-ı Hüdâvend-i Ekberest
Arâm-ı cân-ı mâ be senâ-yı Peyâm-berest
Fahrem bedan Resul ki namîş Muhammedest
Ruyeş çü-mâh-tâb ü kadeş çün sanevberest

İlk iki mısra aynı melodi ile yukarıda belirtildiği şekilde usûle uygulanmıştır. Mısra sonlarında “hey yâr heyyi dost, beli yarimen canım” terennümü dört ölçü içerisinde uygulanmıştır. Üçüncü ve dördüncü mısralar farklı vezinde yazılmış olup usûle uygulanışları da farklıdır.

Dede Efendi'nin ağır düyek usûlünde bestelediği Sabâbûselik Mevlevî Ayini'nin birinci selamında dört farklı güfte kullanılmıştır. Birinci selamın ikinci güftesi Zekâi Dede'nin Sûzinâk Mevlevî Ayini'nin birinci selamının üçüncü güftesi ile aynı vezinde olduğu görülmektedir. Veznin usûle uygulanış şeklinin de aynı olan güftenin vezni “Mef'ûlü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün” şeklindedir. Sûzinâk Mevlevî Ayini'ndeki güftenin tamamı şöyledir;

El-yevme mine 'l-vasli nesîmün ve suûdû
El-yevme era 'l-hubbe ale 'l-ahdi kuûdû
Yâ kavme ile 'l-aşki enîbû ve ecîbû
Lemmâ keteballâhü ale 'l-aşki hulûdû

Aşağıda yalnızca birinci mısranın usûle uygulanışını gösterdiğimiz dörtlüğün tamamında usûl-vezin tablosu aynı şekildedir. Her mısra dört ölçü içerisinde tamamlanmış ve mısra sonlarında (dördüncü ölçünün içerisinde) sonraki mısranın melodisine bağlantı sazlarına yer verilmiştir.

Sûzinâk Mevlevî Ayini

El yev me mi nel vas li ne sü

Sabâbüselik Mevlevî Ayini

Vezin Hey ley ne a ca yib be ze miş

Uşûl Mef û lü me fâ î lü me fâ

Sûzinâk Mevlevî Ayini

mün ve sü û dün SAZ

Sabâbüselik Mevlevî Ayini

Vezin hüs ni le ba ri SAZ

Uşûl î lü fe û lün

Şekil 23. Sûzinâk ve Sabâbüselik Mevlevî Ayinleri Birinci Selamdaki Uşûl-Vezin Şeması

Dede Efendi'nin Sabâbüselik Mevlevî Ayini'ndeki güfte aşağıdaki gibidir;

Hey hey ne acâib bezemiş hüsn ile Bârî
Bu sûret-i yârı, bu nakş u nigârı
Her ehl-i nazar kim göre tahsîn ola kârı
Bu çeşm ü izârı, kalmaya karârı

Dörtlüğün birinci ve üçüncü mısralarının usûle uygulanışı aynı şekildedir. Sûzinak Mevlevî Ayini'ndeki gibi her mısra dört ölçü tamamlanmış ve dördüncü ölçünün içerisinde saz paylarına yer verilmiştir.

İkinci ve dördüncü mısraların usûle uygulanışının ise birbiri ile uyumlu ancak diğer mısralardan farklı olduğu tespit edilmiştir.

Zekâî Dede'nin Sûzinak Mevlevî Ayini'nin birinci selamının dördüncü güftesi olan;

*Kad sabbahanallâhü bi-ıyşin ve müdâm
Kad ayyedene'l-ıyde ve mâ temme sıyâm
İmlâ kadehan ve hâti yâ hayra gulâm
Key yûskiranâ sümme ale'd-dehri selâm*

İle Dede Efendi Şevkutarâb Mevlevî Ayini'nin birinci selamının dördüncü güftesi olan;

*Hâk-i kademet saâdet-i cân-ı menest
Hak ez kademet heme gül-i yâsemenest
Ser tâ kademet hâk-i tû ber mî rûyed
Zan hâk-i kadem çiruy berdâş tenest*

Dede Efendi'nin Sabâbüselik Mevlevî Ayini'nin birinci selamının ikinci ve üçüncü güftesi olan;

*Hey hey ne acâib bezemiş hüsn ile Bârî
Bu sûret-i yârı, bu nakş u nigârı
Her ehl-i nazar kim göre tahsîn ola kârı
Bu çeşm ü izârı, kalmaya karârı*

*Uşşâkı katar eyledi aşk içre Muhammed
Ol şâh-ı mümecced, ol matlab u maksad
Ey üştür-i dil sen olagör pîş-i katârî
Çek aşk ile bârı, bî-verd ile hârı*

Dörtlükleri aynı vezindedir. “Mef'ûlû / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün” vezninin güftelerin her iki eserde de Ağır Düyek usûlüne uygulandığını ancak usûle yerleştirilmesinde farklılık olduğu görülmektedir.

Aynı vezinde yazılmış olan Sûzinâk Mevlevî Ayini'nin birinci selamının dördüncü güftesi ile Sabâbüselik Mevlevî Ayini'nin birinci selamının dördüncü güftelerinin usûle uygulanışı aynı şekildedir. Birinci mısralara ait usûl-vezin tablosu aşağıdaki gibidir:

The image displays two musical systems for the Sema ceremony. Each system consists of four staves: the top staff for the melody (Sûzinâk or Sabâbüselik), the second staff for the lyrics, the third staff for the rhythm (Vezin), and the fourth staff for the usûl (rhythm notation). The first system is for the Sûzinâk Mevlevî Ayini, and the second is for the Sabâbüselik Mevlevî Ayini. Both systems show the fourth couplet of the first salâm. The lyrics are in Turkish, and the rhythm is indicated by the Vezin and Usûl staves.

Sûzinâk Mevlevî Ayini

Kad sab ba ha nal la hü bi av

Sabâbüselik Mevlevî Ayini

Ben bil mez i dim giz li a yan

Vezin

Ben bil mez i dim giz li a yan

Usûl

Mef û lü me fâ î lü me fâ

Sûzinâk Mevlevî Ayini

şin ve mü da mün SAZ

Sabâbüselik Mevlevî Ayini

hep sen i miş sin

Vezin

hep sen i miş sin

Usûl

î lü fe û lün

Şekil 24. Sûzinâk ve Sabâbüselik Mevlevî Ayinleri Birinci Selamdaki Usûl-Vezin Şeması

Yukarıda yalnızca bir mısrası verilen Sûzinâk Mevlevî Ayini'nin birinci selamının dördüncü güftesinin tamamı şöyledir;

Kad sabbahanallâhü bi-ıyşin ve müdâm
Kad ayyedene'l-ıyde ve mâ temme sıyâm
İmlâ kadehan ve hâti yâ hayra gulâm
Key yûskiranâ sümme ale'd-dehri selâm

Sabâbûselik Mevlevi Ayini'nin birinci selamının dördüncü güftesinin tamamı ise aşağıdaki gibidir;

*Ben bilmez idim gizli ayan hep sen imişsin
Tenlerde vü canlarda nihan hep sen imişsin
Senden bu cihân içre nişân ister idim ben
Âhir bunu bildim ki cihan hep sen imişsin*

Her iki güftenin de usûle uygulanışının aynı olduğu görülmektedir. Sûzinâk Mevlevi Ayini'nde her mısra sonunda (dördüncü ölçünün yarısı) saz bölümlerine yer verilmiş, dörtlüğün sonunda ise uzunca bir sözlü terennüm birinci selam tamamlanmıştır. Sabâbûselik Mevlevi Ayini'nde ise saz bölümleri yerine son hece uzatılarak ölçü tamamlanmış ve her mısra sonunda üç ölçülük sözlü terennüm cümlelerine yer verilmiştir. Ayrıca her iki eserde de nevâ perdesi üzerinde hicazlı melodiler görülmektedir. Birinci ölçülerde ise benzer melodi ile nim hicaz perdesi kullanarak nevâ perdesinde zirgüleli hicaz çeşnisi uygulanmıştır.

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Sûzinak Mevlevi Ayini ikinci selamı Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Sûzinak Mevlevi Ayini üçüncü selamı Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Sûzinak Mevlevi Ayini dördüncü selamı Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

4.4.4. Güfte ve Form Anlayışı Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Zekâi Dede Sûzinâk Mevlevi Ayini'nin birinci selamında dört farklı güfte kullandığı görülmektedir. Dört mısradan oluşan birinci güfte her mısra sonunda lafzî terennüm cümleleri kullanılmıştır (murabba). Her mısra dört ölçüde tamamlanmış ve her mısra sonunda yer alan sözlü terennüm cümleleri de yine dört ölçü içerisine yerleştirilmiştir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısralara ait melodilerin aynı,

üçüncü mısraya ait melodinin ise farklı olduğu görülmektedir. Kullanılan sözlü terennüm cümleleri her mısra sonunda aynı olsa da melodik cümleler itibariyle birinci ile üçüncü terennümün, ikinci ile dördüncü terennümün aynı melodi ile bestelendiği görülmektedir. Birinci selamın birinci güftesindeki bu form anlayışının Dede Efendi'nin Nevâ Mevlevi Ayini'nin birinci selamının birinci bölümü ile aynı olduğu tespit edilmiştir. Ancak Nevâ Mevlevi Ayini'nin birinci selamında kullanılan usûl Devr-i Revan iken Suzinak Mevlevi Ayini'nde kullanılan usûl Ağır Düyek'tir. Sühan İrden, Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinlerini incelediği doktora tezinde de Sûzinâk Mevlevi Ayini ile Nevâ Mevlevi Ayini'nin form anlayışı bakımından benzerliğine dikkat çekmiş, bu benzerliği Zekâî Dede'nin hocası Dede Efendi'den bestekarlık yönüyle etkilendiği şeklinde yorumlamıştır (İrden, 2012: 325-326). Benzer form anlayışı Dede Efendi'nin Bestenigâr ve Sabâbüselik Mevlevi Ayinleri birinci selam birinci güfte, Şevkutarâb Mevlevi Ayini birinci selam, birinci, üçüncü ve dördüncü güftelerde de görülmektedir. Bestenigar Mevlevi Ayini birinci selamda Devr-i revan usûlü kullanılmış, Sabâbüselik ve Şevkutarâb Mevlevi Ayinleri'nde ise Zekâî Dede'nin Sûzinak Mevlevi Ayini'nde olduğu gibi Düyek usûlü kullanılmıştır.

Tablo 17. Sûzinâk, Bestenigâr, Nevâ, Sabâ-Bûselik ve Şevkutarâb Mevlevi Ayinleri Birinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Sûzinâk Mevlevi Ayini (Zekâî Dede)	Bestenigâr Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Yâ sâkıye'l-müdâmeti hayye ale's-salâ	Ey kible-i ikbâl-i cihan hâk-i deret	Lafzî Terennüm
A	İmlâ zücâcenâ bi-humeyyâ fe-kad halâ	Ser-mâye-i mukbilan kabûl-i nazaret	Lafzî Terennüm
B	Eskayteni'l-müdâmete min tarfike'l-behî	İmrûz tûyî sâki-i bezm-i tevhîd	Lafzî Terennüm
A	Hattâ celâ fuâdiye min ahseni'l-cilâ	Ferdâ be kenâr-ı havz-ı kevser bederet	Lafzî Terennüm

Melodik Şema	Nevâ Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Sabâ-Bûselik Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Terennüm	
A	Ey tecellîgâh-i cânem rûy-i tû	Âteş ne-zened der dil-i mâ illâ hû	Lafzî Terennüm	
A	Vey dilem râ meyl-i külli sûy-i tû	Kûteh ne-küned menzil-i mâ illâ hû	Lafzî Terennüm	
B	Sad hezarân cân ü dil âvihte	Ger âlemiyan cümle tabîban bâşend	Lafzî Terennüm	
A	Dîdem ey dil-ber zi yektâ mûy-i tû	Hallî ne-küned müşkil-i mâ illâ hû	Lafzî Terennüm	
Melodik Şema	Şevkutarâb Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Şevkutarâb Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Şevkutarâb Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Ey hasret-i hûbân-ı cihan rû-yi hoşest	Ümmîd-i men bu fadl-ı Hüdâvend-i Ekberest	Hâk-i kademet saâdet-i cân-ı menest	Lafzî Terennüm
A	V’ey kible-i zâhidân du ebrû-yi hoşet	Arâm-ı cân-ı mâ be senâ- yı Peyâm-berest	Hak ez kademet heme gül-i yâsemenest	Lafzî Terennüm
B	Ez cümle sıfat-ı hîş üryan geştem	Fahrem bedan Resul ki namîş Muhammedest	Ser tâ kademet hâk-i tû ber mî rûyed	Lafzî Terennüm
A	Tâ govta horem birehne der cû-yi hoşet	Ruyeş çü-mâh-tâb ü kadeş çün sanevberest	Zan hâk-i kadem çiruy berdâş tenest	Lafzî Terennüm

Birinci selamın ikinci, üçüncü ve dördüncü güftelerinin tamamı dört mısralı ve sözlü terennümsüz olarak bestelenmiştir. Bu güftelerin tamamında aynı form anlayışı görülmektedir. İkinci ve dördüncü mısraların aynı bestelenmiş, birinci ve üçüncü mısraların ise farklı bestelenmiştir. Bu bölümdeki form anlayışı Dede Efendi'nin ayinlerinde tespit edilememiştir. İkinci, üçüncü ve dördüncü güftelerde sözlü terennüm kullanılmamış ancak birinci selamın sonunda yirmi dokuz ölçülük uzun sözlü terennüm bölümü ile birinci selam tamamlanmıştır.

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

İkinci ve Dördüncü selamlarda aşağıdaki güfte aynı beste ile kullanılmıştır. İkinci ve dördüncü mısralar aynı melodi ile bestelenmiştir. Birinci ve üçüncü mısralarda ise farklı melodiler kullanılmıştır. Dede Efendi'nin Nevâ, Hüzzam ve Şevkutarâb Mevlevi Ayinleri'nin dördüncü selamları ile benzerlik göstermektedir.

Tablo 18. Sûzinâk, Nevâ, Hüzzam ve Şevkutarâb Mevlevi Ayinleri İkinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodi k Şema	Sûzinâk Mevlevi Ayini (Zekâi Dede)	Nevâ Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Hüzzam Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Şevkutarâb Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Sultân-ı menî sultân-ı menî Ender dil ü can îmân-ı menî				-
B	Der men bi-demî men zinde şevem Yek cân çi şevad sad cân-ı menî				-
C	Sultân-ı menî sultân-ı menî Ender dil ü can îmân-ı menî				-
B	Der men bi-demî men zinde şevem Yek cân çi şevad sad cân-ı menî				-

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Üçüncü selamda yedi farklı güfte kullanılmıştır. Birinci güfte dört mısradan oluşmaktadır ve her mısra farklı melodilerle bestelenmiştir. Güftenin sonunda saz terennümü yer almaktadır.

Üçüncü selamın ikinci güftesi dört mısradır ve Yürük Semâî usûlünde bestelenmiştir. Sözlü terennümler bir ölçü içerisinde ve mısra ortalarında kullanılmıştır. Birinci-üçüncü ile ikinci-dördüncü mısra ile aynı bestelenmiştir. “Hüsrev ü hâkân olur” ve “Bay ise sultân olur” cümleleri araya sözlü terennüm yerleştirilerek farklı melodilerde tekrar edilmiş ardından saz terennümüne yer verilmiştir. Bu bölüm Dede Efendi'nin Nevâ, Ferahfezâ ve Hüzzam Mevlevi Ayinleri ile benzerlik göstermektedir.

Üçüncü selam ikinci güfte;

A Ey ki hezâr âferin (**Lafzî terennüm**) bu nice sultân olur

B Kulu olan kişiler (**Lafzî terennüm**) hüsrev ü hâkân olur

A Her ki bugün Veled'e (**Lafzî terennüm**) inanuben yüz süre

B Yoksul ise bay olur (**Lafzî terennüm**) bay ise sultân olur

Saz Terennümü

Üçüncü selamın üçüncü güftesi dört mısralıdır ve her mısrası farklı bestelenmiştir. Dördüncü mısra sonunda lafzî terennüm ve saz terennümüne yer verilmiştir. Dördüncü güfte dört mısradan oluşmaktadır ve mısralar birinci-üçüncü ile ikinci-dördüncü ile aynı bestelenmiştir. Bölüm sonunda saz terennüm bulunmaktadır. Beşinci güfte dört mısradan oluşmaktadır ve yalnızca ikinci-dördüncü mısralar aynı bestelenmiştir. Sözlü terennüm cümleleri bulunmamaktadır. Altıncı bölümde Yunus'a ait olduğu düşünülen “*Yar yüreğim yar gör ki neler var, yar yüreğim del ciğerim gör ki neler var, yâre haber var*” güftesi kullanılmıştır. Bu bölümün sonunda da saz terennümü bulunmaktadır. Dört mısralı yedinci güftenin her mısrası farklı bestelenmiş ve mısra sonlarında lafzî terennümler kullanılmıştır. Bu bölümlerde yapılan karşılaştırmalar sonucunda Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Bu bölüme ait değerlendirme ikinci selam başlığı altında yapılmıştır.

4.5. Sabâzemzeme Mevlevî Ayini Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

4.5.1. Sabâzemzeme Makamı

Bileşik makamlar içerisinde Bûselikliler ve Kürdîliler şeklinde iki grup vardır. Asıl makamında sonunda Bûselik ya da Kürdî dizisiyle karar verilmesi suretiyle oluşurlar. Genellikle donanıma asıl makama ait diyez ve bemoller koyulmaktadır. Bûselikli makamlar arasında Sabâbûselik, Hisarbûselik, Tâhîrbûselik, Şehnâzbûselik, Arazbarbûselik, Kürdîli makamlar arasında ise Acemkürdî, Muhayyerkürdî, Arabankürdî, Nevâkürdî gibi örnekler sayılabilir. Sabâzemzeme ise Sabâkürdî makamının diğer adıdır (Özkan, 2003: 412).

Sabâzemzeme makamının kararı Dügâh perdesi, güçlüsü ise Çargâh perdesidir. Sabâ ve Kürdî makamlarının birleşmesinden oluşmaktadır.

Şekil 25. Sabâzeme Makamı Dizileri

Sabâ makamında kullanılan gerdâniye'de hicaz, acem'de nikriz, dik hisar'da hüzzamlı kalışlar yapılır. Sabâzeme'de karar kürdî dizisi ile yapılacağından dolayı Sabâ'nın durağı olan dügâh perdesi artık asma karar perdesi olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle dügâhta sabâlı asma kalış yapılmaktadır.

Rast perdesinin yeden olarak kullanıldığı Sabâzeme makamının seyrine Sabâ makamıyla başlanmaktadır. Sabâ dizisi gösterilerek asma kalışlar yapıldıktan sonra güçlü çargâh perdesinde zirgüleli hicaz dizisiyle yarım karar yapılır. Daha sonra Dügâh perdesinde sabâlı inilerek Sabâ makamı sonlandırılmış olur. Kürdî makamı dizisine geçilerek kürdî dizisiyle karar verilerek makam tamamlanmış olur (Özkan, 2003: 369; Karadeniz, 2013: 146).

4.5.2. Makamsal Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Zekâî Dede (Sabâzemzeme Mevlevî Ayini)

yar ya ri ya ri men

Dede Efendi (Saba Mevlevî Ayini)

mak bu bi men mer gu bi ni

Şekil 26. Sabâzemzeme ve Sabâ Mevlevî Ayinleri Birinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Yukarıda Dede Efendi'nin Sabâ, Zekâî Dede'nin Sabâzemzeme Mevlevî Ayinleri'nin birinci selamlarından bir bölüm yer almaktadır. Sabâ dizisinin içerisinde yerinden hicaz dizisine geçiş, kullandığı ortak perdelerden dolayı kolaylıkla uygulanabilmektedir. Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi nevâ perdesinin güçlendirilmesi ve ardından nimhicaz perdesinde yapılan kalışlar ile benzer melodiler kullanılarak iki ölçü içerisinde hicaz geçkisi kullanılmıştır. İki bestekârın da Devr-i revân usûlü ile bestelediği birinci selamlarda Dede Efendi yalnızca iki yerde hicaz geçkisini kullanırken Zekâî Dede'nin bu geçkiyi yukarıda gösterildiği melodi ile her sözlü terennüm cümlesinde kullandığı görülmektedir. Ayrıca her iki eserde de hicaz geçkilerinin ardından sözlü terennüm bölümlerinde hüseyini perdesi güçlendirilerek hüseyini çeşnisi yapılmıştır.

Zekâî Dede (Sabâzemzeme Mevlevî Ayini)

Dede Efendi (Saba Mevlevî Ayini)

Şekil 27. Sabâzemzeme ve Sabâ Mevlevî Ayinleri Birinci Selamlarındaki Karşılaştırma

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Sabâzemzeme Mevlevî Ayini ikinci selamı Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Sabâzemzeme Mevlevî Ayini'nin üçüncü selamında Frenkçin usûlünün kullanıldığı görülmektedir. Bu bölüme kadar farklı makamlara geçkiler yapılmış ancak Sabâzemzeme makamına dönülmüştür. Üçüncü selamda hicaz makamı ile başlanmış ve Aksak Semâî terennüm bölümünde yeniden ana makama dönülmüştür. Saz terennümüne geçişi sağlayan lafzî terennüm cümlesinde ise sabâ çeşnisi kullanılmıştır. Benzer melodik cümle Dede Efendi'nin Nevâ Mevlevî Ayini'nde de görülmektedir.

Dede Efendi (Nevâ Mevlevî Ayini)

Zekâî Dede (Sabâzemzeme Mevlevî Ayini)

Şekil 28. Nevâ ve Sabâzemzeme Mevlevî Ayinleri Lafzî Terennümleri

Dede Efendi'nin Nevâ Mevlevî Ayini'nin üçüncü selamı da Sabâ makamında bestelenmiştir. Farklı lafzî terennüm cümlelerini kullanmışlar ancak melodik cümleler başlangıç sesleri dışında aynı şekilde uygulanmıştır.

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Sabâzemzeme Mevlevî Ayinî dördüncü selamı Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

4.5.3. Güfte ve Usûl-Vezin Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Her ikisi de 14 zamanlı Devr-i revan usûlünde bestelenmiş olan Zekâi Dede'nin Sabâzemzeme ve Dede Efendi'nin Hüzzam Mevlevî Ayinleri'nin birinci selamlarında farklı güfteler kullanılmıştır. Ancak Sabâzemzeme'nin birinci selamının üçüncü güftesi ile Hüzzam'ın birinci selamının aynı vezindeki üçüncü güftesinin usûle uygulanışının da aynı olduğu görülmektedir. “Feûlün, feûlün, feûlün, feûlün” veznindeki güfte Sabâzemzeme ayinde aşağıdaki gibidir;

*Be şâh-ı nihânî resîdî ki nûşest
Mey-i âsumânî çeşîdî ki nûşest
Zi mestan selâmet zi rindan peyâmet
Ki kufl-i tarab râ kilîdî ki nûşest*

Dede Efendi'nin Hüzzam Mevlevî Ayininde ise bu bölümdeki güfte şöyledir;

*Tü mâh-i acîbî ki mislî ne-dârî
Be her cilve cânâ der âteş sipârî
Be zülfeyn ü ebrû be çeşmân-i âhû
Pey-i dil-rübâyî çü şîr-i şikârî
Meh ü hur gulâmet zi can geşt râmet
Dü âlem be dâmet çi zîbâ nigârî
Nazîret ne-dîdem ne ez kes şinîdem
Dil ü din bi-bürdî çi ayyâr yârî
Veled râ çi bâşed şehâ ger zi rahmet
Zi silk-i gulâmân-i hîşet şümârî*

Mevlevi Ayinleri'nin Devr-i revan usûlü ile bestelenmiş birinci selamlarında bu veznin az tercih edilen kalıplardan olduğunu söyleyebiliriz (Başak, İlhan, 20:2006). Yukarıda tamamı verilmiş güftelerin aşağıda örnek olarak bir beyitlik usûl-vezin şemaları verilmiştir.

The image displays two musical staves for Sabazemzeme and Hüzzam Mevlevi Ayini. Each staff includes a melody line, a Vezin (rhyme scheme) line, and an Usûl (rhythm) line. The first staff corresponds to the first verse, and the second staff corresponds to the second verse.

First Verse:

Sabazemzeme Mevlevi Ayini
 Beşa hi ni ha ni re si di ki nu şest
 Hüzzam Mevlevi Ayini
 Tüma hi a ci bi ki mis li ne da ri
 Vezin
 Fe û lün fe û lün fe û lün fe û lün
 Usûl

Second Verse:

Sabazemzeme Mevlevi Ayini
 me yi a sü ma nı çi ş i di ki nu şest
 Hüzzam Mevlevi Ayini
 behercil vecan ra der a teş si pa ri
 Vezin
 Fe û lün fe û lün fe û lün fe û lün
 Usûl

Şekil 29. Sabâzemzeme ve Hüzzam Mevlevi Ayinleri Birinci Selamlarındaki Usûl-Vezin Şeması

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Mevlânâ'nın bir gazelinin iki beyiti olan;

Sultân-ı menî sultan-ı menî

V'ender dil ü cân îmân-ı menî

Der men be-demî men zinde şevem

Yek cân çi büved sad cân-ı menî

Güfte Zekâi Dede'nin Sabâzemzeme Mevlevi Ayini'nde Evfer usûlü ile hem ikinci hem de dördüncü selamda aynı melodi ile kullanılmıştır. Bu güfte Dede Efendi'nin ayinlerinde ise Sabâ Mevlevi Ayini (ikinci ve dördüncü selamlar), Nevâ Mevlevi Ayini (dördüncü selam), Bestenigar Mevlevi Ayini (ikinci ve dördüncü selamlar), Sabâbûselik Mevlevi Ayini (dördüncü selam), Hüzam Mevlevi Ayini (dördüncü selam), Ferahfezâ Mevlevi Ayini (dördüncü selam) ve Şevkutarâb Mevlevi Ayini (dördüncü selam)'da karşımıza çıkmaktadır. Zekâi Dede'nin Sabâzemzeme Mevlevi Ayini'nde bu güftenin usûle yerleştirildiği şekline Dede Efendi'nin hiçbir ayininde rastlanmamıştır.

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Zekâi Dede'nin üçüncü selamda kullandığı Mesnevi'nin ilk üç beyiti Dede Efendi'nin Ferahfezâ ayininin üçüncü selamının başında karşımıza çıkmaktadır. Ferahfezâ Mevlevi Ayinde Devr-i revân usûlünde bestelenmiş olan güfte Sabâzemzeme Mevlevi Ayininde Frenkçin (12/2) usûlünde bestelenmiştir. Dede Efendi'nin ayinlerinde ise Frenkçin usûlü karşımıza çıkmamaktadır.

Biş'nev ez ney çün hikâyet mî küned

Ez cüdâyihâ şikâyet mî küned

K'ez neyistan tâ me-râ büb'rîdeend

Ez nefîrem merd ü zen nâlîdeend

Sîne hâhem şerha şerha ez firâk

Tâ bi-gûyem şerh-i derd-i iştîyâk

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Bu bölüme ait değerlendirmeler ikinci selam başlığı altında yapılmıştır.

4.5.4. Güfte ve Form Anlayışı Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Zekâî Dede'nin Sabâzemzeme Mevlevî Ayini'nin birinci selamında dört farklı güfte kullandığı görülmektedir. Birinci güfte her mısra sonunda terennüm kullanılmıştır (murabba). Ayrıca bu bölümde her mısra (terennümler dahil) aynı melodi ile bestelenmiştir. Güfte ve form anlayışı bakımından Dede Efendi'nin ayinleri ile karşılaştırıldığında benzerlik tespit edilememiştir.

Birinci selamın ikinci güftesinde Yunus Emre'ye ait olduğu düşünülen;

“Yar yüreğim yar, yar yüreğim del ciğerim, gör ki neler var, yâre haber var” güftesi dört ölçü içerisinde yer almaktadır. Aynı güfte Dede Efendi'nin Sabâ, Hüzam ve Bestenigar Mevlevî Ayinleri'nin birinci selamlarında karşımıza çıkmaktadır.

Sabâ Mevlevî Ayini birinci selam ikinci güfte; “Yar yüreğim, del ciğerim, yar, yar, gör ki neler var”

Hüzam Mevlevî Ayini birinci selam üçüncü güfte; “Yar yüreğim yar, gör ki neler var, yar yüreğim, del ciğerim, gör ki neler var, ah, ah, yâre haber var”

Bestenigar Mevlevî Ayini birinci selam dördüncü güfte; “Yar yüreğim yar, yar yüreğim del ciğerim, gör ki neler var” şeklinde kullanılmıştır.

Üçüncü ve dördüncü güftelerde ise iki mısradan bir (nakış) terennüm kullanılmıştır. Üçüncü bölümde güfte iki mısradan sonra aynı melodi ile bestelenmiştir. Dördüncü bölümde ise ikinci ve dördüncü mısralar (terennüm dahil) aynı melodi ile bestelenmiştir. Dördüncü bölümün ardından uzunca bir sözlü terennüm bölümü ile birinci selam tamamlanmıştır.

Sabâzemzeme Mevlevî Ayini birinci selam dördüncü güftesi dört mısradan oluşmaktadır. İkinci ve dördüncü mısralar aynı bestelenmiş ve sonunda lafzî terennüm cümleleri kullanılmıştır. Birinci ve üçüncü mısralar ise farklı bestelenmiştir. İki mısradan bir terennüm cümlesi kullanılması bakımından nakış beste türünde olan bu bölüm, güfte-form anlayışı bakımından Dede Efendi'nin Hüzam Mevlevî Ayini'nin birinci selam, birinci güftesi ile benzerdir. Dede Efendi bu bölümde ikinci-dördüncü mısraları lafzî terennüm ile beraber mısra sonundaki cümleleri tekrar etmiştir. Zekâî Dede bu güftenin sonunda uzun bir lafzî terennüm bölümü kullanarak birinci selamı tamamlamıştır.

Tablo 19. Sabâzemzeme ve Hüzam Mevlevî Ayinleri Birinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Sabâzemzeme Mevlevî Ayini (Zekâî Dede)	Hüzam Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Be şâh-ı nihânî resîdî ki nûşest	Mâhest ne-mî dânem hurşîd ruhat yâ ne	
B	Mey-i âsumânî çeşîdî ki nûşest	Bu ayrılık oduna cânım nice bir yane	Lafzî Terennüm
C	Zi mestan selâmet zi rindan peyâmet	Sevdâ-yı ruh-ı Leylî şûd hâsıl-ı mâ haylî	
B	Ki kufl-i tarab râ kilidî ki nûşest	Mecnun gibi vâ veylî oldum deli dîvâne	Lafzî Terennüm

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Her mısra farklı melodi ile bestelenmiştir ve sözlü terennüm cümleleri kullanılmamıştır. Dede Efendi'nin Nevâ, Hüzam ve Ferahfezâ Mevlevi Ayinleri'nin ikinci selamları ile benzerlik taşımaktadır.

Tablo 20. Sabâzemzeme, Nevâ, Hüzam ve Ferahfezâ Mevlevi Ayinleri İkinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Sabâzemzeme Mevlevi Ayini (Zekâi Dede)	Nevâ Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Hüzam Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Ferahfezâ Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Sultân-ı menî sultân-ı menî	Ey şâh-ı şehri akl ü can ber taht-ı dil hâkan tûyî	Ey hâlik-ı heft âsüman der mandeem feryâd res	Mutribâ an perde zen k'an yâr-ı mâ mest âmedest	-
B	Ender dil ü can î mân-ı menî	Ender zemîn ü âsüman sultân-ı sultânân tûyî	Vey râzık-ı pîr ü civan der mandeem feryâd res	An hayât-ı bâ-safâ vü bâ-vefâ mest âmedest	--
C	Der men bi- demî men zinde şevem	Der cân-i mâ cânân tûyî der kân-i mâ nî kan tûyî	Ey rahm-i tû ber nîk ü bed ihsân-ı tû bî-hadd ü add	Aşk-ı bî-çün bin ki can râ çün kadeh pür mî küned	-
D	Yek cân çi şevad sad cân- ı menî	Cennet tûyî şerbet tûyî sâkî tûyî rıdvân tûyî	Her lahza gûyem ey Hudâ der mandeem feryâd res	Rûy-i sâkî bin ki handân ez bekâ mest âmedest	-
E		Bâ âşık ez dünyâ me- gû v'ez milket-i ukbâ me-gû			-
F		Cüz hasret-i Mevlâ me-gû mî gû ki in ü an tûyî			-

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Üçüncü selamın birinci güftesi 12 zamanlı Frenkçin usûlündedir ve altı mısradan oluşmuştur. Birinci-üçüncü, ikinci-dördüncü mısralar aynı bestelenmiştir. Beşinci ve altıncı mısralarda farklı melodiler kullanılmıştır. Her mısra sonunda lafzî terennümler bulunmaktadır. Bu bölümde yapılan karşılaştırmalar sonucunda Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Üçüncü selam ikinci güfte form anlayışı bakımından Dede Efendi'nin Sabâ, Ferahfezâ ve Şevkutarâb Mevlevi Ayinleri ile benzerlik görülmektedir.

Üçüncü selam ikinci güfte;

A Ey ki hezâr âferin bu nice sultân olur

B Kulu olan kişiler (**Sözlü terennüm**) hüsrev ü hâkân olur

- A Her ki bugün Veled'e inanuben yüz süre
B Yoksul ise bay olur (**Sözlü terennüm**) bay ise sultân olur

Saz Terennümü

Üçüncü selamın üçüncü ve dördüncü güftelerinin her ikisi de dört mısradan oluşmuş ve her mısra sonunda lafzî terennümler kullanılmıştır. İkinci mısralar aynı melodiyle bestelenmiş birinci-üçüncü mısralarda farklı melodiler tercih edilmiştir. Beşinci güfte altı mısralıdır ve terennüm cümleleri kullanılmamıştır. A-B-A-B-A-B şeklinde melodik şemaya sahiptir. Bu bölümlerde yapılan karşılaştırmalar sonucunda Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Bu bölüme ait değerlendirme ikinci selam başlığı altında yapılmıştır.

4.6. Bayâtibûselik Mevlevi Ayini Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

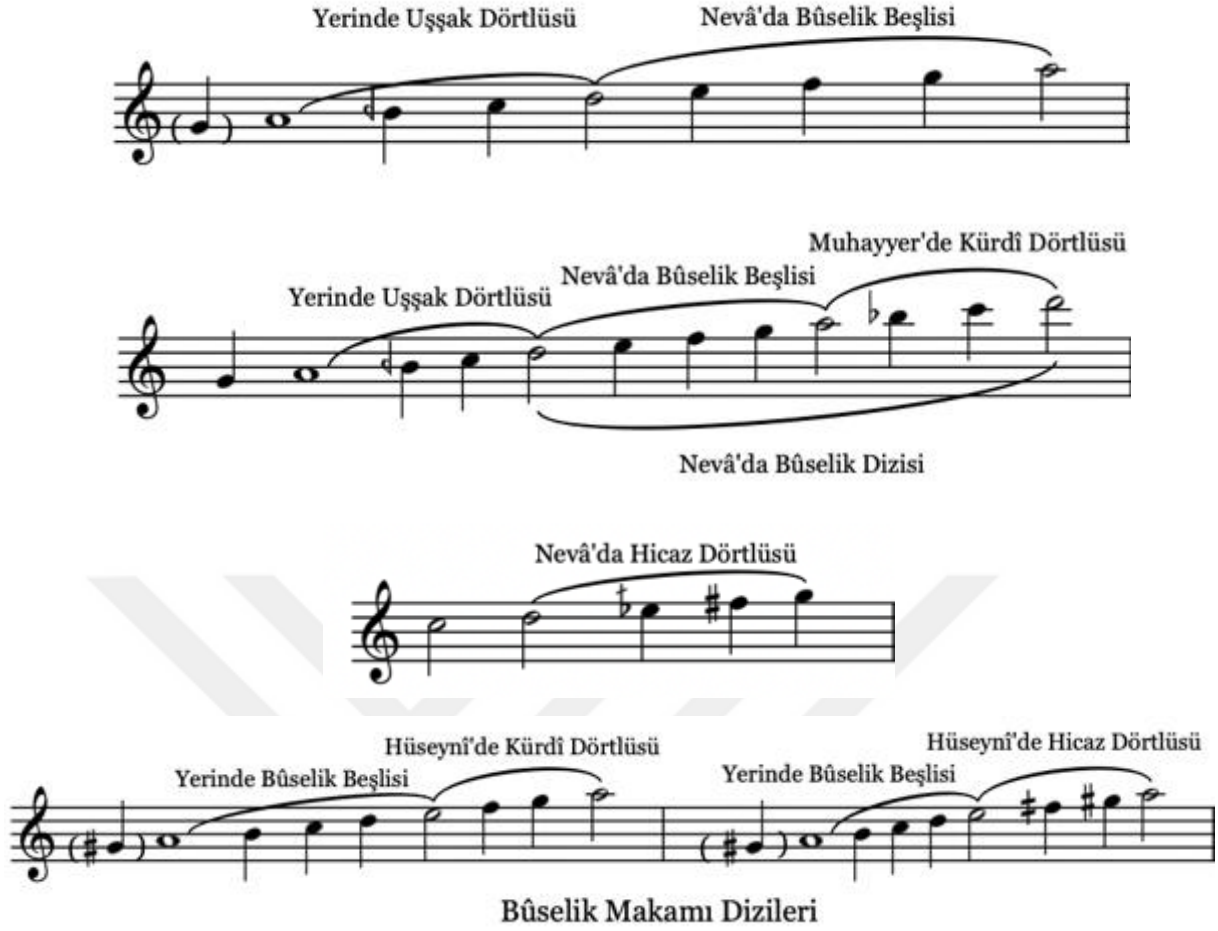
4.6.1. Bayâtibûselik Makamı

Bileşik makamlar içerisinde Bûselikliler ve Kürdîliler şeklinde iki grup vardır. Asıl makamında sonunda Bûselik ya da Kürdî dizisiyle karar verilmesi suretiyle oluşurlar. Genellikle donanıma asıl makama ait diyez ve bemoller koyulmaktadır. Kürdîli makamlar arasında ise Acemkürdî, Muhayyerkürdî, Arabankürdî, Nevâkürdî, Bûselikli makamlar arasında ise Sabâ-Bûselik, Hisarbûselik, Tâhîrbûselik, Şehnâzbûselik, Arazbarbûselik ve Bayâtibûselik gibi makamlar örnek olarak sıralanabilir. Bûselikli karar eden makamlar grubunda yer alan Bayâtibûselik makamını Ahmet Avni Konuk şu mısralarla anlatmıştır:

Bir Bayâtibûselik oldu kulûbe neş'ebâr

Duysa ızhâr-ı mesâr eylerdi bîçâre hezâr (Konuk, 2007: 52).

Bayâti ve Bûselik makamlarının birleşmesinden oluşmaktadır. Bayâti makamı dizisi yerinde uşşâk dörtlüsüne nevâ'da bûselik beşlisinin eklenmesiyle oluşmaktadır. Durağı düğah perdesidir. Uşşâk makamından ayrılan en önemli özelliği güçlü nevâ perdesi haricinde acem perdesinde sıklıkla kalışlar yapılmasıdır. Nevâ üzerinde hicazlı, çargâh üzerindeki nikriz'li kalışlar gerek Bayâti makamında gerekse Bûselik makamında kullanılan asma kalışlardır. Bayâti makamının genişlemesi olan muhayyer üzerindeki kürdî dörtlüsü Bayâtibûselik makamının da genişleme bölgesidir.

Şekil 30. Bayâtibûselik Makamı Dizileri

Güçlü nevâ perdesi civarında seyre başladıktan sonra sıklıkla acem perdesi gösterilmektedir. Nevâ perdesinde bûselikli kalışlar yapılır. Nevâ üzerinde hicazlı, çargâhta nikrizli kalışlar yapıldıktan sonra genişleme bölgesi gösterilir. Dügâhta karar edildikten sonra Bûselik makamı dizisine geçilerek nim zirgüle perdesi yeden olarak kullanılarak karar verilir (Özkan, 2003: 122,149,150,151; Karadeniz, 2013: 150).

4.6.2. Makamsal Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Bayâtibûselik Mevlevî Ayini'nin Devr-i revan usûlündeki birinci selamının giriş cümlesinin Dede Efendi'nin aynı usûldeki Nevâ Mevlevî Ayini'nin giriş cümlesi ile benzerlik taşıdığı görülmektedir. İki esere de her iki makamın da güçlü perdesi olan nevâ perdesi civarında başlanmıştır. Gerdaniye perdesinden başlayarak benzer motiflerle inilerek çargâh perdesinde kalış yapılmıştır. İki ölçülük bu benzerlik sözlü terennüm cümleleriyle devam eden üçüncü ölçülerin ilk yarısında da görülmektedir.

Bayâtibûselik Mevlevî Ayini (Ahmed Irsoy)

Nevâ Mevlevî Ayini (Dede Efendi)

Şekil 31. Bayâtibûselik ve Nevâ Mevlevi Ayinleri'nin Birinci Selamlarından Karşılaştırma

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Bayâtibûselik Mevlevi Ayini ikinci selamı Dede Efendi ve Zekâi Dede'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Irsoy, üçüncü selamın ilk güftesi ile ikinci güftesi arasında kullanılan Aksak Semâî usûlündeki saz terennümünde Dede Efendi'nin Nevâ Mevlevi Ayini'nin aynı bölümündeki saz terennümünü kullanmıştır. Bayatibûselik Mevlevi Ayini'nin üçüncü selamının ikinci güftesinde Sabâ makamı seslerini kullanmıştır. Yürük Semâî usûlündeki bu bölüme makamsal olarak hazırlayan bu saz terennümü Dede Efendi'den önceki ayinlerde karşımıza çıkmamaktadır.

Şekil 32. Bayâtibûselik Mevlevi Ayini Aksak Semâ Saz Terennümü

Bayâtibûselik Mevlevi Ayini üçüncü selam, dördüncü güfteden sonra kullanılan saz terennümü aşağıda verilmiştir. Muhayyer perdesi ile başlayıp gerdaniye perdesinde kalış yapan bu saz terennümünün ilk dört ölçüsü Dede Efendi'nin Şevkutarâb Mevlevi Ayini'nin üçüncü selamında beşinci güftenin sonunda kullandığı saz terennümü ile benzerlik taşımaktadır. İlk iki ölçü birebir aynı iken üçüncü ve dördüncü ölçüler ise benzerdir.

Bayâtibûselik Mevlevi Ayini

Şevkutarâb Mevlevi Ayini

Şekil 33. Bayâtibûselik ve Şevkutarâb Mevlevi Ayinleri Üçüncü Selam, Yürük Semâ Bölümü Saz Terennümleri

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Bayâtibûselik Mevlevî Ayini dördüncü selamı Dede Efendi ve Zekâî Dede'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

4.6.3. Güfte ve Usûl-Vezin Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Ahmed Irsoy'un Bayâtibûselik Mevlevî Ayini güfte ve usûl-vezin şeması bakımından Zekâî Dede'nin bestelediği beş Mevlevî Ayini ile karşılaştırıldığında benzerlik görülmemiştir. Aynı usûlde aynı vezni kullandıkları durumlar olsa da veznin usûle yerleştirilmesi farklıdır.

Bayâtibûselik Mevlevî Ayini'nin Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında Nevâ Mevlevî Ayini'nin birinci selamının ilk güftesinde benzerlik tespit edilmiştir. Her iki güfte de dört mısralı olup vezinleri "Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün" şeklindedir. İlk iki tef ile bir ölçü içerisinde, üçüncü tef ile ise üçüncü ölçüde olmak üzere bir vezin iki ölçü içerisinde tamamlanmıştır. Her mısra sonunda yer alan sözlü terennümler ve melodik şema bakımından da benzerlik görülen iki ayin güfte-form anlayışı başlığı altında bu yönüyle de karşılaştırılmıştır.

Bayâtibûselik Mevlevî Ayini (Ahmed Irsoy)

Nevâ Mevlevî Ayini (Dede Efendi)

Vezin

Usûl

Ey de ra ver de ci ha nı râ zi nay

Ey te cel li gâ hı ca nem rû yi tü

Fâ i lâ tün fâ i lâ tün fâ i lün

Şekil 34. Bayâtibûselik ve Nevâ Mevlevî Ayinleri Birinci Selamdaki Usûl-Vezin Şeması

Bâyâtibûselik Mevlevî Ayini Birinci Selam, Birinci Güfte:

Ey der âverde cihânî râ zi pây

Bang-i nây ü bang-i nây ü bang-i nây

Hod Hudâyest in heme rû-pûş çîst
Mî keşed ehl-i Hudâ râ tâ Hudây

Nevâ Mevlevî Ayini Birinci Selam, Birinci Güfte:

Ey tecellîgâh-i cânem rûy-i tû
Vey dilem râ meyl-i külli sûy-i tû
Sad hezarân cân ü dil âvihte
Dîdem ey dil-ber zi yektâ mûy-i tû

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Bayâtibûselik Mevlevî Ayini ikinci selamı Dede Efendi ve Zekâî Dede'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Bayâtibûselik Mevlevî Ayini üçüncü selamı Dede Efendi ve Zekâî Dede'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Bayâtibûselik Mevlevî Ayini dördüncü selamı Dede Efendi ve Zekâî Dede'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

4.6.4. Güfte ve Form Anlayışı Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Hafız Ahmed Irsoy'un Bayâtibûselik Mevlevî Ayini'nin birinci selamı altı ayrı güfteden oluşmaktadır. 14/8'lik Devr-i revân usûlündeki birinci selamın birinci güftesi dört mısralıdır. Mısralar iki ölçü içerisinde tamamlanmış ve her mısra sonunda yine iki ölçülük lafzî terennüm cümlelerine yer verilmiştir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraların aynı melodiyle, üçüncü mısranın ise farklı bir melodi ile bestelendiği görülmektedir. Bu melodik şema ve her mısra sonunda kullanılan lafzî terennüm cümleleri ile Bayâtibûselik Mevlevî Ayini'nin birinci selam birinci güftesinin güfte-form anlayışı bakımından Zekâî Dede'nin Sûzinak Mevlevî Ayini birinci selam birinci güfte, İsfahan Mevlevî Ayini birinci selam birinci güfte ile benzer olduğu tespit edilmiştir. Dede Efendi'nin ayinlerinde ise benzer form anlayışı Nevâ Mevlevî Ayini birinci selam birinci güfte, Bestenigâr Mevlevî Ayini birinci selam birinci güfte, Şevkutarâb Mevlevî Ayini birinci selam birinci, üçüncü ve dördüncü güftelerde

karşımıza çıkmaktadır. Benzerlik tespit edilen bu ayinlerden Zekâî Dede'nin Sûzinak ve Isfahan Mevlevî Ayinleri, Dede Efendi'nin ise Şevkutarâb Mevlevî Ayini Düyek usûlünde bestelenmiş, diğer ayinler ise Devr-i revân usûlünde bestelenmiştir.

Tablo 21. Bayâtibûselik, Isfahan, Sûzinâk, Nevâ ve Bestenigâr Mevlevî Ayinleri Birinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Bayâtibûselik Mevlevî Ayini (Ahmed Irsoy)	Isfahan Mevlevî Ayini (Zekâî Dede)	Sûzinâk Mevlevî Ayini (Zekâî Dede)	Terennüm
A	Ey der âverde cihânî râ zi pâý	Ey çeng perdehâ-yi Sipâhânem ârzûst	Yâ sâkıye'l-müdâmeti hayye ale's-salâ	Lafzî Terennüm
A	Bang-i nây ü bang-i nây ü bang-i nây	Vey nây nâle-i hoş-i sūzânem ârzûst	İmlâ zücâcenâ bi-humeyyâ fe-kad halâ	Lafzî Terennüm
B	Hod Hudâyest in heme rû-pûş çîst	Ey bâd-i hoş ki der çemen-i aşk mî resî	Eskayteni'l-müdâmete min tarfîke'l-behî	Lafzî Terennüm
A	Mî keşed ehl-i Hudâ râ tâ Hudây	Ber men güzer ki bûy-i gülistânem ârzûst	Hattâ celâ fuâdiye min ahseni'l-cilâ	Lafzî Terennüm

Melodik Şema	Nevâ Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Bestenigâr Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Ey tecellîgâh-i cânem rûy-i tû	Ey kible-i ikbâl-i cihan hâk-i deret	Lafzî Terennüm
A	Vey dilem râ meyl-i külli sūy-i tû	Ser-mâye-i mukbilan kabûl-i nazaret	Lafzî Terennüm
B	Sad hezarân cân ü dil âvihte	İmrûz tūyî sâki-i bezm-i tevhîd	Lafzî Terennüm
A	Dîdem ey dil-ber zi yektâ mûy-i tû	Ferdâ be kenâr-ı havz-ı kevser bederet	Lafzî Terennüm

Melodik Şema	Şevkutarâb Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Şevkutarâb Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Şevkutarâb Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Ey hasret-i hûbân-ı cihan rû-yi hoşest	Ümmîd-i men bu fadl-ı Hüdâvend-i Ekberest	Hâk-i kademet saâdet-i cân-ı menest	Lafzî Terennüm
A	V'ey kible-i zâhidân du ebrû-yi hoşet	Arâm-ı cân-ı mâ be senâ-yı Peyâm-berest	Hak ez kademet heme gül-i yâsemenest	Lafzî Terennüm
B	Ez cümle sıfat-ı hîş üryan geştem	Fahrem bedan Resul ki namış Muhammedest	Ser tâ kademet hâk-i tû ber mî rûyed	Lafzî Terennüm
A	Tâ govta horem birehne der cû-yi hoşet	Ruyuş çü-mâh-tâb ü kadeş çün sanevberest	Zan hâk-i kademet çiruy berdâş tenest	Lafzî Terennüm

Bayâtibûselik Mevlevî Ayini'nin birinci selamın ikinci güftesinde Yunus Emre'ye ait olduğu düşünülen; “Yar yüreğim yar, yar yüreğim del ciğerim, gör ki neler var, yâr, yâr, yâre haber var” güftesi beş ölçü içerisinde yer almaktadır.

Bu güfte Zekâî Dede'nin Mâye ve Sabâzemzeme Mevlevî Ayinleri'nde birinci selamda, Sûzidil, Isfahan ve Sûzinâk Mevlevî Ayinleri'nde üçüncü selamda karşımıza çıkmaktadır.

Mâyevî Mevlevî Ayini birinci selâm üçüncü güfte; “Yar yüreğim, del ciğerim yar, yar yüreğim, del ciğerim, gör ki neler var, yâre haber var”

Sabâzembze Mevlevî Ayini birinci selâm, ikinci güfte; “Yar yüreğim yar, yar yüreğim del ciğerim, gör ki neler var, yâre haber var”

Sûzidil Mevlevî Ayini üçüncü selâm altıncı güfte; “Yar, yar, yar yüreğim yar, dost, dost, gör ki neler var, yar yüreğim, del ciğerim, gör ki neler var, yâre haber var”

İsfahan Mevlevî Ayini üçüncü selâm, beşinci güfte; Yar yüreğim, del ciğerim, gör ki neler var, yâre haber var. Yar yüreğim, del ciğerim, gör ki neler var, yâre haber var”

Sûzinâk Mevlevî Ayini üçüncü selâm, altıncı güfte; “Yar yüreğim yar, gör ki neler var. Yar yüreğim, del ciğerim, gör ki neler var, yâre haber var” şeklinde kullanılmıştır.

Aynı güfte Dede Efendi’nin Sabâ, Hûzzam ve Bestenigar Mevlevî Ayinleri’nin birinci selamlarında karşımıza çıkmaktadır.

Sabâ Mevlevî Ayini birinci selâm ikinci güfte; “Yar yüreğim, del ciğerim, yar, yar, gör ki neler var”

Hûzzam Mevlevî Ayini birinci selâm üçüncü güfte; “Yar yüreğim yar, gör ki neler var, yar yüreğim, del ciğerim, gör ki neler var, ah, ah, yâre haber var”

Bestenigar Mevlevî Ayini birinci selâm dördüncü güfte; “Yar yüreğim yar, yar yüreğim del ciğerim, gör ki neler var” şeklinde kullanılmıştır.

Bayâtibûselik Mevlevî Ayini birinci selâm üçüncü güfte dört mısralıdır. Sözlü terennüm cümleleri kullanılmamıştır. Birinci, ikinci, dördüncü mısralar aynı melodiyle, üçüncü mısra ise farklı melodiyle bestelenmiştir.

Birinci selâm, dördüncü güfte altı mısradan oluşmaktadır. Her mısra iki ölçüde tamamlanmış ve iki mısra bir iki ölçü içerisinde lafzî terennüm cümlelerine yer verilmiştir. Nakış beste modelinde bestelenmiş olan güftenin ilk dört mısrasının her biri farklı melodiyle, beşinci mısra üçüncü mısrayla, altıncı mısra ise dördüncü mısrayla aynı melodi ile bestelenmiştir. Form anlayışı bakımından Zekâî Dede’nin ve Dede Efendi’nin ayinleri ile karşılaştırıldığında benzerlik görülememiştir.

Birinci selâm, beşinci güfte dört mısradan oluşmaktadır. Birinci ile üçüncü mısra, ikinci ile dördüncü mısra aynı melodi ile bestelenmiştir. Her mısra iki ölçü içerisinde tamamlanmış, ikinci-dördüncü mısra sonlarında iki ölçü içerisinde lafzî terennüm cümleleri kullanılmıştır. Zekâî Dede’nin ayinleri ile karşılaştırıldığında benzer form anlayışı Sabâzembze Mevlevî Ayini birinci selâm, üçüncü güfte de görülmektedir. Dede Efendi’nin ayinleri içerisinde benzerlik tespit edilememiştir.

Tablo 22. Bayâtibûselik ve Sabâzemzeme Mevlevî Ayinleri Birinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Bayâtibûselik Mevlevî Ayini (Ahmed Irsoy)	Sabâzemzeme Mevlevî Ayini (Zekâî Dede)	Terennüm
A	Bi-yâ k'imrûz mâ râ rûz-i îdest	Mutribâ in perde zen k'an yâr-ı mâ mest âmedest	-
B	Ez in pes iş ü işret ber mezîdest	An cenâb-ı bâ-safâ vü bâ-vefâ mest âmedest	Lafzî Terennüm
A	Zehî meclis ki sâkî baht bâşed	Âb-ı mâ râ ger bi-rîzed ver sebû râ biş'kened	-
B	Harîfâneş Cüneyd ü Bâyezîdest	Ey birâder dem me-zen k'in dem sekâ mest âmedest	Lafzî Terennüm

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

9/4'lük Evfer usûlündeki ikinci selamda Ahmed Irsoy iki farklı güfte kullanmıştır. Birinci güfte dört mısradan oluşmaktadır. Her iki güfede de birinci ile üçüncü mısra, ikinci ile dördüncü mısra aynı melodi ile bestelenmiştir. Birinci güftenin olduğu bölüm aynı güfte ve melodilerle dördüncü selamda da kullanılmıştır. Melodik şema bakımından Zekâî Dede'nin İsfahan Mevlevî Ayini ile Dede Efendi'nin Sabâ ve Bestenigâr Mevlevî Ayinleri ile benzerlik taşımaktadır.

Tablo 23. Bayâtibûselik, İsfahan, Sabâ ve Bestenigâr Mevlevî Ayinleri İkinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Bayâtibûselik Mevlevî Ayini (Ahmed Irsoy)	İsfahan Mevlevî Ayini (Zekâî Dede)	Sabâ Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Bestenigâr Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Sultân-ı menî sultân-ı menî				-
B	Ender dil ü can îmân-ı menî				-
A	Der men bi-demî men zinde şevem				-
B	Yek cân çi şevad sad cân-ı menî				-

İkinci selam, ikinci güfte;

A Rindan selâmet mî künen can râ gulâmet mî künen

B Mestî zi câmet mî künen mestan selâmet mî künen

A Ey Şeh Hüsâmeddîn-i mâ ey fahr-i cümle evliyâ

B Ey ez tû canhâ âşinâ mestan selâmet mî künen

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Bayâtibûselik Mevlevî Ayini üçüncü selamın altı güfteden oluşmaktadır. Birinci güfte 12 zamanlı Frenkçin usûlündedir. Mevlevî Ayinlerinin bu bölümünde daha çok Devr-i kebir usûlünün tercih edildiği görülmektedir. Zekâî Dede'nin ayinleri içerisinde bu bölümde Frenkçin usûlü yalnızca Sabâzemzeme Mevlevî Ayini'nde karşımıza çıkmaktadır. Dede Efendi ise ayinlerinin üçüncü selamında bu usûlü kullanmamıştır.

Üçüncü selamın ilk güftesi dört mısradan oluşmaktadır. Sözlü terennüm cümleleri kullanılmamış ve her mısra farklı melodi ile bestelenmiştir. Dördüncü mısra sonunda Aksak Semâî'ye geçilmiş ve saz terennümü ile ikinci güfteye başlanmıştır. Form anlayışı bakımından Zekâî Dede'nin Sûzinak Mevlevî Ayini ve Dede Efendi'nin Bestenigar Mevlevî Ayini ile benzerlik taşımaktadır. Sûzinak Mevlevî Ayini'nde bu bölümdeki güfte dört mısralıyken, Bestenigâr Mevlevî Ayini'nde on mısra olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıdaki tabloda Bestenigâr Mevlevî Ayini'ne ait güftenin yalnızca ilk dört mısrasına yer verilmiştir. Güftelerin tamamında sözlü terennüm cümleleri kullanılmamış ve her mısra farklı bestelenmiştir.

Tablo 24. Bayâtibûselik, Sûzinâk ve Bestenigâr Mevlevî Ayinleri Üçüncü Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Bayâtibûselik Mevlevî Ayini (Ahmed Irsoy)	Sûzinak Mevlevî Ayini (Zekâî Dede)	Bestenigar Mevlevî Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Salâ canha-yı müştâkan ki yek dil-dâr-ı hûb âmed	Eyyühâ ehle'l-ferâdis ikraû menşûrenâ	Bîdâr şev bîdâr şev vez in cihan bîzâr şev	-
B	Çü zer-kûbest an dil-ber ruh-i men sîm-kûb âmed	Ve'dheşû min hamrinâ ve'stesmeû nâkûrenâ	Der kâr-i Hak der-kâr şev ey dil demî bîdâr şev	-
C	Salâheddîn-i Ya'kûban cevâhir-bahş-i zer-kûban	Hûrûküm tasferrû aşkan tenhanî min nârihî	Bâ dil bi-güftem der seher ey ez kıyâmet bî-haber	-
D	Ki ô hurşid-i esrârest ü allâmü'l-guyûb âmed	Lev reet fî cünhi leylin ev nehârin hûrenâ	Ber hîz der âlem niger ey dil demî bîdâr şev	-

Yürük Semâî usûlündeki ikinci güfte, oniki ölçü içerisinde tamamlanmış, birinci ile üçüncü, ikinci ile dördüncü mısralar aynı bestelenmiştir. Her mısra arasında bir ölçü içerisinde lafzî terennüm cümleleri kullanılmış, ayrıca birinci ve üçüncü mısra sonlarında da bir ölçü içerisinde lafzî terennüme yer verilmiştir. Bu bölümün sonunda saz terennümü bulunmaktadır. Üçüncü selam ikinci güftelede form anlayışı bakımından Zekâî Dede ve Dede Efendi'ye ait Mevlevî Ayinleri'nde benzerlik tespit edilememiştir.

Üçüncü selam, ikinci güfte;

A Ey ki hezâr âferin (**Lafzî Terennüm**) bu nice sultân olur (**Lafzî Terennüm**)

B Kulu olan kişiler (**Lafzî Terennüm**) hüsrev ü hâkân olur

A Her ki bugün Veled'e (**Lafzî Terennüm**) inanuben yüz süre (**Lafzî Terennüm**)

B Yoksul ise bay olur (**Lafzî Terennüm**) bay ise sultân olur

Saz Terennümü

Bayâtibûselik Mevlevî Ayini üçüncü selam, üçüncü güfte dört mısralıdır. Her mısra dört ölçü içerisinde tamamlanmış ve mısralar farklı melodide bestelenmiştir. Dördüncü mısra sonunda on iki ölçü içerisinde lafzî terennüm kullanılmıştır. Form anlayışı bakımından Dede Efendi'nin ayinlerinde benzerlik görülmezken, Zekâî Dede'nin Sûzinak Mevlevî Ayini üçüncü selam, üçüncü güftelede benzerlik tespit

edilmiştir. Ayrıca her iki güfte de her mısranın ilk heceleri bir önceki ölçünün son darbından başlamaktadır.

Tablo 25. Bayâtibûselik ve Sûzinâk Mevlevî Ayinleri Üçüncü Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Bayâtibûselik Mevlevî Ayini (Ahmed Irsoy)	Sûzinâk Mevlevî Ayini (Zekâî Dede)	Terennüm
A	Der halka-i uşşâk be-nâgeh haber üftâd	Rûhî le-ke yâ zâirü fi'l-leyli fedâ	-
B	K'ez baht yekî mâh-ruhî hûb der üftâd	Yâ mûnise vahşetî ize'l-leyli hedâ	-
C	Güftend zi Şemse'l-Hak-ı Tebrîz çi dîdîd	În kâne firâkunâ mea's-subhi bedâ	-
D	Güftîm k'ez an nûr be mâ in nazar üftâd	Lâ esfere ba'de zâke subhi ebedâ	Lafzi Terennüm

Dördüncü güfte dört mısradan oluşmaktadır ve sözlü terennüm cümleleri kullanılmamıştır. İkinci ile dördüncü mısralar aynı bestelenmiş, birinci-üçüncü mısralar ise farklı melodilerde bestelenmiştir. Her mısranın dört ölçü içerisinde tamamlandığı güftenin sonunda on altı ölçülük saz terennümü kullanılmıştır.

Bayâtibûselik Mevlevî Ayini üçüncü selam, beşinci güftesi dört mısralıdır. Her mısrası farklı melodiyle bestelenmiş sözlü terennüm kullanılmamıştır. Üçüncü selam altıncı güfte dört mısradan oluşmaktadır ve sözlü terennüm kullanılmamıştır. Bu bölümlerde yapılan karşılaştırmalar sonucunda Dede Efendi'nin ve Zekâî Dede'nin Mevlevî Ayinleri ile herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Bu bölüme ait değerlendirme ikinci selam başlığı altında yapılmıştır.

4.7. Müstear Mevlevî Ayini Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

4.7.1. Müstear Makamı

Müstear kelimesinin aslı “âriyet”tir ve “kendi malı olmayan, iğreti alınmış, emaneten alımış olan anlamlarına gelmektedir (Barkçın, 2019: 310). Müstear makamını Ahmet Avni Konuk şu mısralarla anlatmıştır:

Kimden ahzettin ki oldun böyle bigâne edâ

Öyle tavr-ı Müstear ey şûh lâyük mî sana (Konuk, 2007: 59).

Segâh makamına benzer bir makam olan Müstear makamının durağı segâh, güçlüsü nevâ perdesidir. Çıkıcı bir seyir özelliğine sahiptir. Segâh makamına bir tam ya da eksik müstear beşlisinin eklenmesiyle oluşmaktadır.

Şekil 35. Müstear Makamı Dizileri

Karadeniz, Müstear makamını hicaz perdesini kullanan İsfahan makamı ile Segâh makamının birleşmesinden oluştuğunu ve Müstear makamının anlaşılması için bu iki makamın seyirlerine bakılması gerektiğini belirtmiştir (Karadeniz, 2013: 153).

Özkan'a göre ise Müstear makamı, Segâh makamı dizisine müstear dizilerinin eklenmesinden oluşmaktadır. Müstear beşlisi Segâh makamındaki gibi tiz bölgelerin kullanılmasını önlediğinden dolayı Müstear makamı çok fazla tiz bölgeleri kullanmamaktadır.

Müstear ya da segâh beşlisiyle seyre başlanır ve iki dizi de gösterildikten sonra güçlü nevâ perdesinde yarım kalış yapılır. Segâh makamında yapılan asma kararlar bu makamda da yapılmaktadır. Her iki dizi arasında gezinildikten sonra segâh perdesinde genellikle segâh çeşnili, bazen de müstear beşlisi ile yedenli tam karar yapılır (Özkan, 2003: 308).

4.7.2. Makamsal Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Müstear Mevlevi Ayini birinci selamı Dede Efendi ve Zekâi Dede'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Müstear Mevlevî Ayini'nin ikinci selamından sonraki 9/4'lük Evfer usûlündeki saz terennümü altı ölçüden oluşmaktadır. Ahmed Irsoy'un bu bölümde kullandığı saz terennümü Zekâî Dede'nin Mâyê Mevlevî Ayini ve Dede Efendi'nin Hüzam Mevlevî Ayinleri'nde karşımıza çıkmaktadır. Hüzam ve Mâyê Mevlevî Ayinleri'nde oniki ölçü olan bu saz terennümünün Müstear Mevlevî Ayini'nde Ahmed Irsoy tarafından sadece ilk altı ölçüsü kullanılmıştır. Müstear Mevlevî Ayini'nde kullanılan ilk altı ölçüsünün notası aşağıda verilmiş olup, Mâyê ve Hüzam Mevlevî Ayinleri'nde kullanılan tam hali ise Mâyê Mevlevî Ayini başlığı altında incelenmiştir.

Müstear Mevlevî Ayini İkinci Selam Sonundaki Saz Terennümü

Şekil 36. Müstear Mevlevî Ayini İkinci Selam Sonundaki Saz Terennümü

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Müstear Mevlevî Ayini'nin üçüncü selamının birinci bölümü 26/4'lük Evsat usûlünde bestelenmiştir. Farklı usûller tercih edilmiş olsa da Zekâî Dede'nin 28/8'lik Devr-i kebîr usûlünde bestelediği Mâyê Mevlevî Ayini'nin üçüncü selamının birinci bölümünün tamamı ile benzerlik taşıdığı tespit edilmiştir.

Her iki eserde dört mısradan oluşmuş, mısralar iki ölçüde tamamlanmış ve Aksak Semâî geçiş cümlesiyle beraber dokuz ölçüde tamamlanmıştır. Müstear Mevlevî Ayini'nde sözlü terennüm cümleleri kullanılmamış, Mâyê Mevlevî Ayini'nde ise her mısra sonunda lafzi terennüm cümleleri kullanılmıştır. Lafzi terennüm cümleleri ikinci, dördüncü ve altıncı satırların ikinci yarına yerleştirilmiş, sekizinci satırda ise Aksak Semâî geçiş cümlesinde kullanılmıştır. Her iki eserde de kendi içerisinde birinci ile beşinci, ikinci ile altıncı, üçüncü ile yedinci satırlarda genel olarak aynı melodi kullanılmıştır. Sekizinci satırların ise yarısı dördüncü satır ile aynı olup daha sonra usûl geçişi yapılmıştır. Tez çalışmamız için yazılan notalarda her satır bir ölçü olacak şekilde yazılmış, son satırda ise usûl tamamlanmadan Aksak

Semâî'ye geçiş cümlesine yer verilmiştir. Eserlerin karşılaştırmasını kolaylaştırmak için porteler numaralandırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda tespit edilen benzerlikler şunlardır;

Birinci-beşinci ölçü; her iki eserde de rast-segah atlaması ile başlanmış, segah perdesinde yapılan kalışın ardından düğah perdesine inilerek benzer melodilerle yerinde uşşâkl kalış yapılmıştır.

İkinci-altıncı ölçü; her iki eserde de segâh perdesinden başlayarak nevâ perdesinde yapılan yarım kalışından ardından gerdaniye perdesine atlama yapılmıştır. Benzer motiflerle acem perdesini kullanarak karar perdesine inilmiştir. Müstear Mevlevi Ayini'nin ikinci ölçüsünde segâh perdesinin ardından rast perdesinde inilmiş ancak altıncı ölçüde segâh perdesinde kalınmıştır.

Üçüncü-yedinci ölçü; her iki eserde de düğah perdesinden başlanmış ve düğah perdesinde uşşâk çeşnisi vurgulandıktan sonra rastta rastlı kalış yapılmıştır.

Dördüncü-sekizinci ölçü; her iki eserde de düğâh perdesi güçlendirilerek başlanmış ve benzer motiflerle nevâ perdesine çıkılmıştır. Nevâ perdesinde yapılan kalış için Müstear Mevlevi Ayini'nde segâh ve dik hisar perdeleri kullanılırken, Mâye Mevlevi Ayini'nde segâh ve hüseyini perdeleri kullanılmıştır. Ölçü sonunda segâh perdesinde kalış yapılmıştır. Sekizinci ölçü sonunda ise nevâ perdesindeki kalışın ardından saz terennümüne geçiş melodisi Müstear Mevlevi Ayini'nde segâh perdesiyle, Mâye Mevlevi Ayini'nde ise düğâh perdesiyle yapılmıştır.

MÜSTEAR MEVLEVİ AYINI
ÜÇÜNCÜ SELAM

Usûl: Evsat

Hafız Ahmed Irsoy

Der me ya nı per de i hun
aş kı ra gül za rı ha
a şı kan ra ba ce ma li
aş kı bı çün kâ rı ha
Şem si Teb ri zî tû yî hur
şî di en der eb ri harf
çün be ra med a fî ta bet
mah vî şüd gûf ta ri ha

MÂYE MEVLEVİ AYINI
ÜÇÜNCÜ SELAM

Usûl: Devr-i Kebîr

Zekâi Dede

An Fe ri du ni ci ha nı
ma ne vi be li ya ri men
Bes bû ved bür ha ni kad reş
Mes ne vi be li ya ri men
Men çi gû yem vas fî an a
li ce nab be li ya ri men
Nist pey gam ber ve li da
red ki tab be li ya ri men

Şekil 37. Müstear ve Mâyê Mevlevî Ayinleri'nin Üçüncü Selam, Birinci Bölümleri

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Müstear Mevlevî Ayini dördüncü selamı Dede Efendi ve Zekâî Dede'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

4.7.3. Güfte ve Usûl-Vezin Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Müstear Mevlevî Ayini birinci selamda dört ayrı güfte kullanılmıştır. Devr-i revan usûlünde bestelenmiş olan birinci selamın üçüncü güftesi altı mısralıdır ve “Müstef'ilün, müstef'ilün, müstef'ilün, müstef'ilün” veznindedir. Güftenin usûle yerleştirilmesi bakımından karşılaştırıldığında Zekâî Dede'nin Sûzidil Mevlevî Ayini'nin birinci selam, üçüncü güftesiyle ve Mâyê Mevlevî Ayini birinci selam ikinci güfteyle benzerlik taşımaktadır. Sûzidil Mevlevî Ayini'nde sekiz mısradan oluşan bu güftenin tamamında aynı usûl-vezin şeması karşımıza çıkmaktadır. Mâyê Mevlevî Ayini'nde ise bu güfte dört mısralıdır ve güftenin tamamında aynı usûl-vezin şeması görülmektedir. Dede Efendi'nin eserleri arasında ise yalnızca Ferahfezâ Mevlevî Ayini'nde aynı usûl-vezin şeması görülmektedir. Çalışmamızda Zekâî Dede'nin Sûzidil ve Mâyê Mevlevî Ayinleri'nin, Dede Efendi'nin Ferahfezâ Mevlevî Ayini arasındaki karşılaştırma ise Sûzidil ve Mâyê Mevlevî Ayini başlıkları altında ayrıca yapılmıştır. Müstear Mevlevî Ayini ile Sûzidil ve Mâyê Mevlevî Ayinlerine ait usûl-vezin şeması bir vezin olarak aşağıda yer verilmiştir.

Müstear Mevlevî Ayini (Ahmed Irsoy)

İm ru zi han da ni mü hoş

Sûzidil Mevlevî Ayini (Zekâi Dede)

İn kis ti in in kis ti in

Mâyê Mevlevî Ayini (Zekâi Dede)

Di dem se her an şa hı ra

Vezin

Müs tef i lün müs tef i lün

Usûl

Müstear Mevlevî Ayini (Ahmed Irsoy)

kân bah ti han dan mi re sed SAZ

Sûzidil Mevlevî Ayini (Zekâi Dede)

şî ri ni zi ba a me de

Mâyê Mevlevî Ayini (Zekâi Dede)

Ber şa hı ra hı hel e ta SAZ

Vezin

müs tef i lün müs tef i lün

Usûl

Şekil 38. Müstear, Sûzidil ve Mâyê Mevlevî Ayinleri Birinci Selamdaki Usûl-Vezin Şeması

Müstear Mevlevi Ayini Birinci Selam, Üçüncü Güfte:

İmrûz handânîm ü hoş k'an baht-i handan mî resed
Sultân-i sultânân-i mâ ez sûy-i meydan mî resed
İkbâl âbâdan şüde destâr-ı dil vîran şüde
Pürsân ü cûyan mî revem an sû ki sultan mî resed
Pür-nûr şev çün âsüman ser-sebz şev çün bôstan
Şev âşinâ çün mâhiyan k'an bahr-i umman mî resed

Sûzidil Mevlevi Ayini Birinci Selam, Üçüncü Güfte:

În kîst in in kîst in şîrîn ü zîbâ âmede
Sermest ü na'leyn der begal der hâne-i mâ âmede
Hâne der ô hayran şüde endîşe ser-gerdan şüde
Sad akl u can ender peyeş bî-dest ü bî-pâ âmede
Ey ma'den-i âteş bi-yâ âteş çi mî cûyî zi mâ
Vallah ki mekrest ü değâ in nâgeh incâ âmede
Rû-pûş çün pûşed tû-râ ey rû-yi tû şemsü'd-duhâ
Ey künc-i hâne ez ruhat çün deşt ü sahrâ âmede

Mâyê Mevlevi Ayini Birinci Selam, İkinci Güfte:

Dîdem seher an şâh râ ber şâh-râh-i hel etâ
Der hâb-ı gaflet bî-haber z'û Bü'l-Alî vü Bü'l-Alâ
Z'an mey ki der ser dâştem men sâgarî ber dâştem
Der pîş-i ô mî dâştem güftem ki ey şâh es-salâ

Müstear Mevlevi Ayini birinci selam, dördüncü güfte “Fâilâtün, fâilâtün, fâilün” veznindedir. Müstear Mevlevi Ayini ile aynı usûlde olan Zekâi Dede’ye ait Sûzidil Mevlevi Ayini birinci selamın birinci güftesinde güftenin usûle uygulandığının aynı olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümün güfteleri Sûzidil Mevlevi Ayini’nde altı mısradan, Müstear Mevlevi Ayini’nde ise dört mısradan oluşmaktadır. Her iki eserde de mısralar bir buçuk ölçüde tamamlanmış ve her mısra sonunda lafzî terennüm cümlelerine yer verilmiştir. Dede Efendi’nin Sabâ Mevlevi Ayini birinci selam birinci güftelede aynı usûl-vezin şeması karşımıza çıkmaktadır. Bu usûl-vezin şemasına Sûzidil Mevlevi Ayini başlığı altında yer verilmiştir. Müstear ve Sûzidil Mevlevi Ayinleri’nin bir mısradan oluşan usûl-vezin şeması aşağıdaki gibidir.

Müstear Mevlevî Ayini (Ahmed Irsoy)

Mut rı ba es ra rı ma ra baz (ı) gû hey yar

Sûzidil Mevlevî Ayini (Zekâî Dede)

Ya sa gı ressin ni ya rat bel be den hey

Vezin

Fa i lâ tûn fa i lâ tûn fa i lûn

Usûl

Şekil 39. Müstear ve Sûzidil Mevlevî Ayinleri Birinci Selamdaki Usûl-Vezin Şeması

Müstear Mevlevî Ayini Birinci Selam, Dördüncü Güfte:

Mutribâ esrâr-i mâ râ bâz gû
Kıssahâ-yi can-fezâ râ bâz gû
Mahzen-i innâ fetahnâ ber gûşâ
Sırr-ı cân-ı Mustafâ râ bâz gû

Sûzidil Mevlevî Ayini Birinci Selam, Birinci Güfte:

Yâ sagîre 's-sinni ya ratbe 'l-beden
Yâ karîbe 'l-ahdi min şürbi 'l-leben
Ruhuhû rûhî ve rûhî ruhuhû
Men reâ rûhayni âşâ fî beden
Sahha inde 'n-nâsi ennî âşıkun
Gayru en lem ya 'rifû aşkî bi-men

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Müstear Mevlevî Ayini ikinci selamı Dede Efendi ve Zekâî Dede'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Müstear Mevlevî Ayini üçüncü selamı Dede Efendi ve Zekâî Dede'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Müstear Mevlevî Ayini dördüncü selamı Dede Efendi ve Zekâî Dede'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

4.7.4. Güfte ve Form Anlayışı Üzerine Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Ahmed Irsoy'un Müstear Mevlevî Ayini'nin birinci selamında dört ayrı güfte kullanmıştır. Birinci güfte dört mısradan oluşmakta, birinci-ikinci-dördüncü mısralar aynı melodi ile, üçüncü mısra ise farklı melodi ile bestelenmiştir. 14/8'lik Devr-i revan usûlünde olan birinci selamın birinci güftesinin her mısrası üç ölçüde tamamlanmış, her mısra sonunda bir ölçü içerisinde lafzî terennüm kullanılmıştır. Benzer form anlayışı Zekâî Dede'nin Isfahan Mevlevî Ayini birinci selam, birinci güfte ve Sûzinak Mevlevî Ayini birinci selam, birinci güfte karşımıza çıkmaktadır. Zekâî Dede'nin iki ayininde de bu bölümde Düyek usûlü kullanılmış ve mısralar dört ölçüde, lafzî terennüm cümleleri de dört ölçüde tamamlanmıştır. Müstear, Isfahan ve Sûzinak Mevlevî Ayinleri'ne ait tablo aşağıda verilmiştir. Dede Efendi'nin ayinleri içerisinde ise benzer kullanım Bestenigar, Nevâ ve Sabâbüselik Mevlevî Ayinleri birinci selam birinci güfte, Şevkutarâb Mevlevî Ayini birinci selam birinci-üçüncü-dördüncü güfte karşımıza çıkmaktadır. Zekâî Dede ile Dede Efendi'ye ait karşılaştırmalı tablolar ise Isfahan ve Sûzinak Mevlevî Ayinleri başlığı altında incelenmiştir.

Tablo 26. Müstear, Isfahan ve Sûzinak Mevlevî Ayinleri Birinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Müstear Mevlevî Ayini (Ahmed Irsoy)	Isfahan Mevlevî Ayini (Zekâî Dede)	Sûzinak Mevlevî Ayini (Zekâî Dede)	Terennüm
A	Âteş ne-zened der dil-i mâ illâ hû	Ey çeng perdehâ-yi Sipâhânem ârzûst	Yâ sâkıye'l-müdâmeti hayye ale's-salâ	Lafzî Terennüm
A	Kûteh ne-küned menzil-i mâ illâ hû	Vey nây nâle-i hoş-i sûzânem ârzûst	İmlâ zücâcenâ bi-humeyyâ fe-kad halâ	Lafzî Terennüm
B	Ger âlemiyan cümle tabîban bâşend	Ey bâd-i hoş ki der çemen-i aşk mî resî	Eskayteni'l-müdâmete min tarfike'l-beh	Lafzî Terennüm
A	Hallî ne-küned müşkil-i mâ illâ hû	Ber men güzêr ki bûy-i gülîstânem ârzûst	Hattâ celâ fuâdiye min ahseni'l-cilâ	Lafzî Terennüm

Müstear Mevlevî Ayini birinci selam, dördüncü güfte dört mısradan oluşmaktadır. İkinci-dördüncü mısralar aynı, birinci ve üçüncü mısralar ise farklı bestelenmiştir. Her mısra sonunda lafzî terennüm cümleleri kullanılmıştır. Zekâî Dede'ye ait Mevlevî Ayinleri'nde benzer form anlayışı görülmemiştir. Ancak Dede Efendi'nin Sabâbüselik Mevlevî Ayini birinci selam, dördüncü güfte benzer form anlayışı olduğu tespit edilmiştir. Müstear ve Sabâbüselik Mevlevî Ayinleri'ne ait tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 27. Müstear ve Sabâbüselik Mevlevi Ayinleri Birinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Müstear Mevlevi Ayini (Ahmed Irsoy)	Sabâbüselik Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Mutribâ esrâr-i mâ râ bâz gû	Ben bilmez idim gizli ayan hep sen imişsin	Lafzî Terennüm
B	Kıssahâ-yi can-fezâ râ bâz gû	Tenlerde vü canlarda nihan hep sen imişsin	Lafzî Terennüm
C	Mahzen-i innâ fetahnâ ber güşâ	Senden bu cihân içre nişân ister idim ben	Lafzî Terennüm
B	Sırr-ı cân-ı Mustafâ râ bâz gû	Âhir bunu bildim ki cihan hep sen imişsin	Lafzî Terennüm

İkinci Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Birinci ile üçüncü mısra, ikinci ile dördüncü mısra aynı melodi ile bestelenmiştir. Birinci güftenin olduğu bölüm aynı güfte ve melodilerle dördüncü selamda da kullanılmıştır. Melodik şema bakımından Zekâi Dede'nin Isfahan Mevlevi Ayini ile Dede Efendi'nin Sabâ ve Bestenigar Mevlevi Ayinleri ile benzerlik taşımaktadır.

Tablo 28. Müstear, Isfahan, Sabâ, Nevâ ve Bestenigâr Mevlevi Ayinleri İkinci Selamlarındaki Karşılaştırma

Melodik Şema	Müstear Mevlevi Ayini (Ahmed Irsoy)	Isfahan Mevlevi Ayini (Zekâi Dede)	Sabâ Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Bestenigâr Mevlevi Ayini (Dede Efendi)	Terennüm
A	Sultân-ı menî sultân-ı menî				-
B	Ender dil ü can îmân-ı menî				-
A	Der men bi-demî men zinde şevem				-
B	Yek cân çi şevad sad cân-ı menî				-

Üçüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

Müstear Mevlevi Ayini üçüncü selamı Dede Efendi ve Zekâi Dede'nin Mevlevi Ayinleri ile karşılaştırıldığında herhangi bir benzerlik tespit edilememiştir.

Dördüncü Selamdaki Karşılaştırma ve Değerlendirmeler

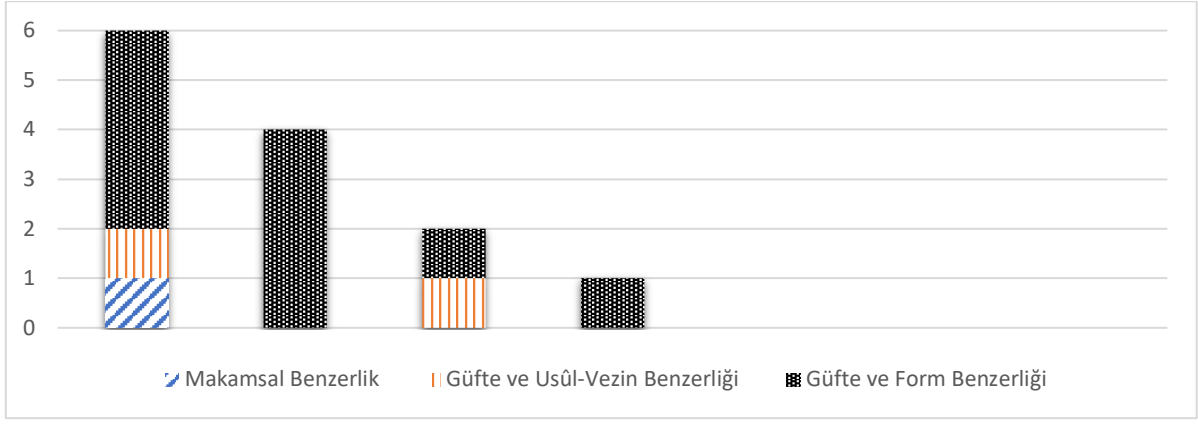
Bu bölüme ait değerlendirme ikinci selam başlığı altında yapılmıştır.

SONUÇ

Çalışmada Türk Mûsikîsinde geleneksel öğretim yöntemi olan meşkin bestecilik üzerindeki etkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. En büyük mûsikî formlarından olan Mevlevî Ayini özelinde yapılan çalışmada meşk silsilesi içerisinde bu formda eserleri olan Dede Efendi, Zekâî Dede ve Ahmed Irsoy'un eserleri karşılaştırılmıştır. Dede Efendi'nin Şevkutarâb, Sabâ, Nevâ, Bestenigâr, Sabâbûselik, Hûzzam, Ferahfezâ makamlarındaki 7 eseri, Zekâî Dede'nin Sûzidil, Mâyê, Isfahan, Sûzinâk, Sabâzemzeme makamlarındaki 5 eseri, Ahmed Irsoy'un ise Bayâtibûselik ve Müstear makamlarındaki 2 eseri incelenmiştir. Zekâî Dede'nin eserleri Dede Efendi'nin eserleriyle, Ahmed Irsoy'un eserleri Zekâî Dede'nin ve Dede Efendi'nin eserleriyle karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmalar makamsal, güfte ve usûl-vezin, güfte ve form anlayışı şeklinde 3 farklı yöntemle yapılmıştır. Tespit edilen benzerlikler nota, şema ve tablolar üzerinden gösterilerek yorumlanmıştır. Buna göre:

Sûzidil Mevlevî Ayini'ne Ait Karşılaştırma Sonucu:

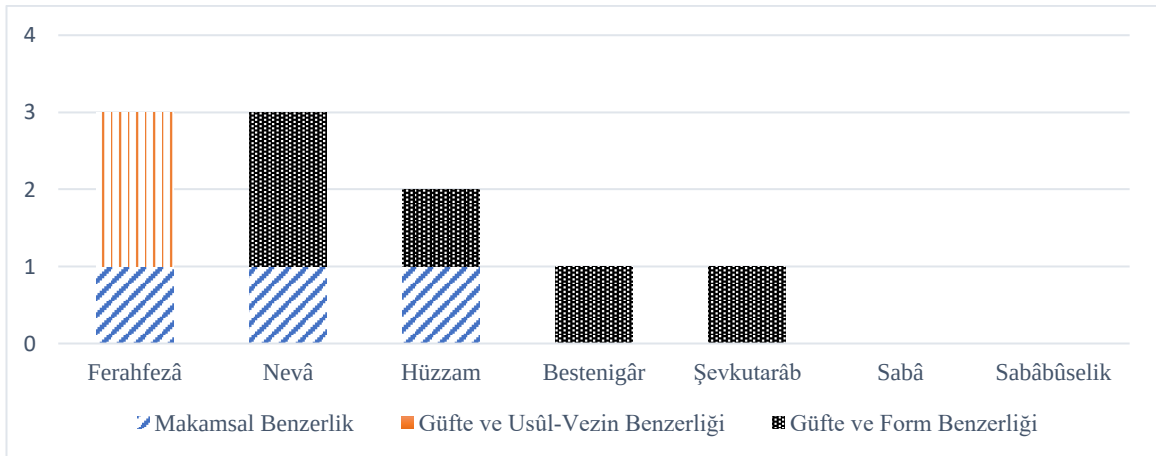
Zekâî Dede'nin Sûzidil Mevlevî Ayini'nin yalnızca ikinci-dördüncü selamında Dede Efendi'nin Ferahfezâ Mevlevî Ayini ile makamsal yönden dört ölçülük benzer motifler tespit edilmiştir. Güfte ve usûl-vezin karşılaştırmasında birinci selam, birinci güftede Dede Efendi'nin Sabâ Mevlevî Ayini'nin birinci selamında bir güftede benzer kullanım görülmüştür. Sûzidil Mevlevî Ayini'nin birinci selam, üçüncü güftesinde Ferahfezâ Mevlevî Ayini'nin birinci selam, üçüncü güftesinde benzerlik görülmüştür. Güfte ve form anlayışı üzerinde yapılan karşılaştırma birinci selamda Ferahfezâ Mevlevî Ayini birinci selamla iki farklı güftede, Hûzzam Mevlevî Ayini'nin birinci selamında iki farklı güftede benzer form anlayışı görülmüştür. İkinci selamlarda Nevâ, Hûzzam ve Ferahfezâ Mevlevî Ayinleri ile melodik şema bakımından benzerdir. Üçüncü selamlarda Sabâ Mevlevî Ayini ile bir güftede benzer kullanım vardır. Dördüncü selamda Nevâ, Hûzzam ve Ferahfezâ Mevlevî Ayinleri ile benzer melodik şema kullanılmıştır. Sonuç olarak; Zekâî Dede'nin Sûzidil Mevlevî Ayini'nin en çok Dede Efendi'nin Ferahfezâ Mevlevî Ayini ile benzerlik gösterdiği, Şevkutarâb, Bestenigâr ve Sabâbûselik Mevlevî Ayinleri ile hiç benzerlik olmadığı tespit edilmiştir.

Grafik 1. Sûzidil Mevlevî Ayini'ne Ait Karşılaştırma

Mâye Mevlevî Ayini'ne Ait Karşılaştırma Sonucu:

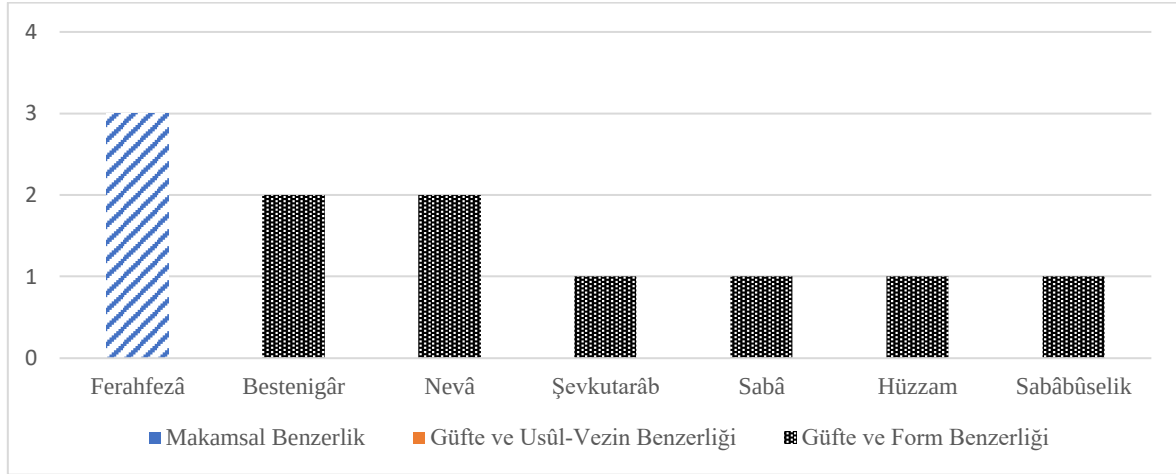
Zekâî Dede'nin Mâyê Mevlevî Ayini'nin ikinci selam sonunda Dede Efendi'nin Hûzzam Mevlevî Ayini ile aynı saz terennümünü kullandıkları görülmüştür. Üçüncü selamda Nevâ ve Ferahfezâ Mevlevî Ayinleri ile dört ölçüde makamsal olarak benzer motifler kullanılmıştır. Güfte ve usûl-vezin üzerine yapılan karşılaştırmada, birinci selam, ikinci güftenin, Ferahfezâ Mevlevî Ayini birinci selam, üçüncü güftedeki usûl-vezin şemasıyla aynı olduğu görülmüştür. Birinci selam, ikinci güfteye Ferahfezâ Mevlevî Ayini birinci selam, üçüncü güfte ile aynı usûl-vezin şeması kullanılmıştır. Güfte ve form anlayışı üzerine yapılan karşılaştırmada Bestenigâr Mevlevî Ayini ile birinci selamlarda, Nevâ Mevlevî Ayini ile üçüncü selamlarda birer güfteye benzer form anlayışı görülmüştür. İkinci selamlarda ise Nevâ, Hûzzam ve Şevkutarâb Mevlevî Ayinleri ile benzer melodik şema kullanılmıştır. Sonuç olarak; Zekâî Dede'nin Mâyê Mevlevî Ayini'nde en çok Dede Efendi'nin Ferahfezâ ve Nevâ Mevlevî Ayinleri'ne benzerlikler tespit edilirken, Sabâ ve Sabâbüselik Mevlevî Ayinleri ile hiç benzerlik tespit edilememiştir.

Grafik 2. Mâyê Mevlevî Ayini'ne Ait Karşılaştırma

İsfahan Mevlevî Ayini'ne Ait Karşılaştırma Sonucu:

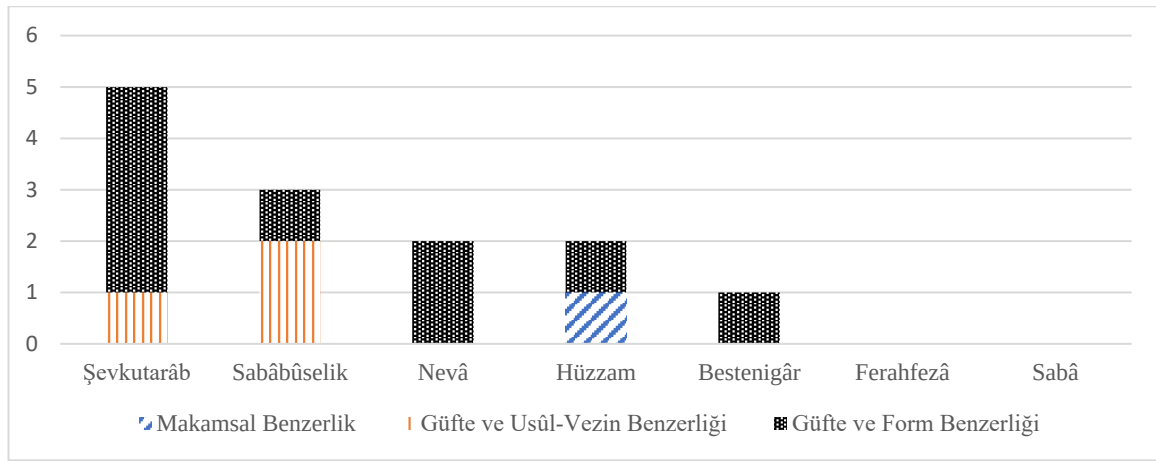
Zekâî Dede'nin İsfahan Mevlevî Ayini'nin Ferahfezâ Mevlevî Ayini ile ikinci selam sonunda ve Aksak Semâî bölümünde aynı saz terennümlerini kullandığı görülmüştür. Üçüncü selamda Ferahfezâ Mevlevî Ayini'nde kullanılan iki ölçülük motifin benzer şekilde kullanıldığı görülmüştür. Yine Ferahfezâ Mevlevî Ayini üçüncü selamda üç ölçü boyunca benzer melodinin kullanıldığı görülmüştür. Güfte ve usûl-vezin üzerine yapılan karşılaştırmada Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile benzerlik olmadığı tespit edilmiştir. Form anlayışı bakımından ise birinci selamlarda Bestenigâr, Nevâ, Sabâbûselik ve Şevkutarâb Mevlevî Ayinleri ile bir güftede, üçüncü selamlarda Hüzzam ve Nevâ Mevlevî Ayinleri ile bir güftede benzer kullanım görülmüştür. İkinci selamlarda Sabâ ve Bestenigâr Mevlevî Ayinleri ile aynı melodik şema kullanılmıştır. Sonuç olarak; Zekâî Dede'nin İsfahan Mevlevî Ayini'nde Dede Efendi'nin bütün Mevlevî Ayinleri'nden benzerlikler görülürken en fazla benzerliğin Ferahfezâ Mevlevî Ayini'nde olduğu tespit edilmiştir.

Grafik 3. İsfahan Mevlevî Ayini'ne Ait Karşılaştırma

Sûzinâk Mevlevî Ayini'ne Ait Karşılaştırma Sonucu:

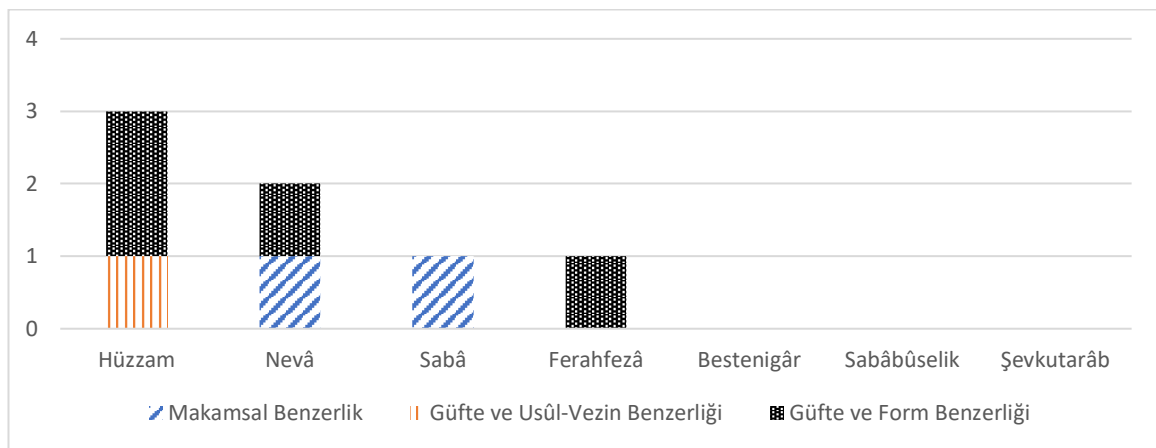
Zekâî Dede'nin Sûzinâk Mevlevî Ayini'nin Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile yapılan makamsal karşılaştırmada yalnızca Hüzzam Mevlevî Ayini'nin ikinci-dördüncü selamında dört ölçülük benzer motifler karşımıza çıkmıştır. Güfte ve usûl-vezin karşılaştırmasında birinci selamlarda Şevkutarâb Mevlevî Ayini ile bir güftede, Sabâbûselik Mevlevî Ayini'nde iki güftede benzer kullanım görülmüştür. Form anlayışı bakımından birinci selamlar Dede Efendi'nin Bestenigâr, Nevâ, Sabâbûselik Mevlevî Ayinleri'nde bir güftede, Şevkutarâb Mevlevî Ayini'nde üç güftede benzer kullanım karşımıza çıkmıştır. İkinci-dördüncü selamlarda ise Nevâ, Hüzzam ve Şevkutarâb Mevlevî Ayinleri ile aynı melodik şema kullanılmıştır. Sonuç olarak; Zekâî Dede'nin Sûzinâk Mevlevî Ayini'nde en çok benzerlik Şevkutarâb ve Sabâ-Bûselik Mevlevî Ayinleri'nde görülmüş, Ferahfezâ ve Sabâ Mevlevî Ayinleri ile hiç benzerlik tespit edilememiştir.

Grafik 4. Sûzinâk Mevlevî Ayini'ne Ait Karşılaştırma

Sabâzembzeme Mevlevî Ayini'ne Ait Karşılaştırma Sonucu:

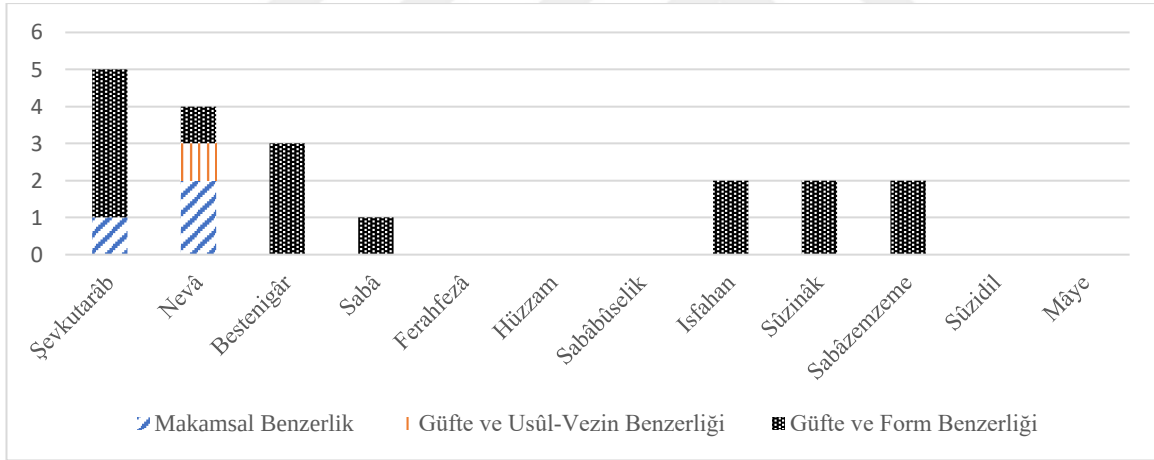
Zekâî Dede'nin Sabâzembzeme Mevlevî Ayini'nin Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile makamsal karşılaştırmasında Sabâ Mevlevî Ayini ile üç ölçüde, Nevâ Mevlevî Ayini ile bir ölçüde benzer motifler görülmüştür. Usûl-vezin karşılaştırmasında birinci selamların, üçüncü güftelerinde Hûzzam Mevlevî Ayini ile aynı kullanım tespit edilmiştir. Form anlayışı üzerine yapılan karşılaştırmada birinci selamda bir güfte Hûzzam Mevlevî Ayini benzer bir form anlayışı karşımıza çıkmıştır. İkinci-dördüncü selamlarda ise Nevâ, Hûzzam ve Ferahfezâ Mevlevî Ayinleri'ndeki melodik şema kullanılmıştır. Sonuç olarak; Zekâî Dede'nin Sabâzembzeme Mevlevî Ayini'nde Dede Efendi'nin Hûzzam, Nevâ, Sabâ ve Ferahfezâ Mevlevî Ayinleri ile benzerlik tespit edilmiş, Sabâbûselik, Şevkutarâb ve Bestenigâr Mevlevî Ayinleri ile hiç benzerlik görülmemiştir.

Grafik 5. Sabâzembzeme Mevlevî Ayini'ne Ait Karşılaştırma

Bayâtibûselik Mevlevi Ayini'ne Ait Karşılaştırma Sonucu:

Ahmed Irsoy'un Bayâtibûselik Mevlevi Ayini'nin Zekâî Dede'nin ve Dede Efendi'nin Mevlevi Ayinleri ile yapılan makamsal karşılaştırmasında birinci selamlarda Dede Efendi'nin Nevâ Mevlevi Ayini ile iki ölçülük benzer motifler görülmüştür. Nevâ Mevlevi Ayini ile aynı Aksak Semâî saz terennümlerini kullandığı tespit edilmiştir. Üçüncü selamlarda Dede Efendi'nin Şevkutarâb Mevlevi Ayini ile dört ölçülük benzer motifleri kullandığı görülmüştür. Güfte ve usûl-vezin karşılaştırmasında birinci selamlarda bir güfteye Dede Efendi'nin Nevâ Mevlevi Ayini ile aynı usûl-vezin şeması karşımıza çıkmıştır. Güfte ve form anlayışı üzerine yapılan karşılaştırmada birinci selamlarda Zekâî Dede'nin Isfahan, Sabâzemzeme ve Sûzinâk Mevlevi Ayinleri'nde bir güfteye, Dede Efendi'nin Nevâ ve Bestenigâr Mevlevi Ayinleri'nde bir güfteye, Şevkutarâb Mevlevi Ayini'nde ise üç güfteye benzer form anlayışı görülmüştür. Üçüncü selamlarda bir güfteye Dede Efendi'nin Bestenigâr, Zekâî Dede'nin Sûzinâk Mevlevi Ayinleri ile benzer form anlayışı tespit edilmiştir. İkinci-dördüncü selamlarda ise Dede Efendi'nin Sabâ ve Bestenigâr Mevlevi Ayinleri ile, Zekâî Dede'nin ise Isfahan Mevlevi Ayini ile aynı melodik şema kullanılmıştır. Sonuç olarak, Ahmed Irsoy'un Bayâtibûselik Mevlevi Ayini'nde en çok benzerlik Dede Efendi'nin Şevkutarâb Mevlevi Ayini ile olduğu görülmüştür. Hüzzam, Ferahfezâ, Sabâbûselik Mâye ve Sûzidil Mevlevi Ayinleri ile hiç benzerlik tespit edilememiştir.

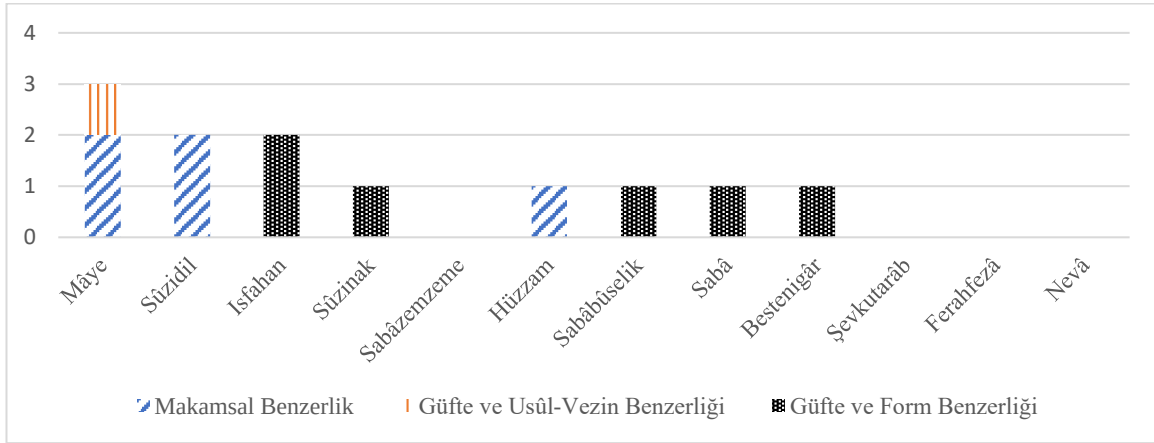

Grafik 6. Bayâtibûselik Mevlevi Ayini'ne Ait Karşılaştırma

Müstear Mevlevi Ayini'ne Ait Karşılaştırma Sonucu:

Ahmed Irsoy'un Müstear Mevlevi Ayini'nin Dede Efendi ve Zekâî Dede'ye ait Mevlevi Ayinleri ile yapılan makamsal karşılaştırmasında Dede Efendi'nin Hüzzam, Zekâî Dede'nin Mâye Mevlevi Ayinleri'nde kullanılan saz terennümünün kullanıldığı görülmüştür. Üçüncü selamın birinci bölümünün tamamında Zekâî Dede'nin Mâye Mevlevi Ayini ile benzer makam anlayışı tespit edilmiştir. Güfte ve usûl-vezin üzerine yapılan karşılaştırmada birinci selamda Zekâî Dede'nin Sûzidil Mevlevi Ayini'nde iki güfteye ve Mâye Mevlevi Ayinleri'nde bir güfteye kullanılan şema karşımıza çıkmıştır. Form

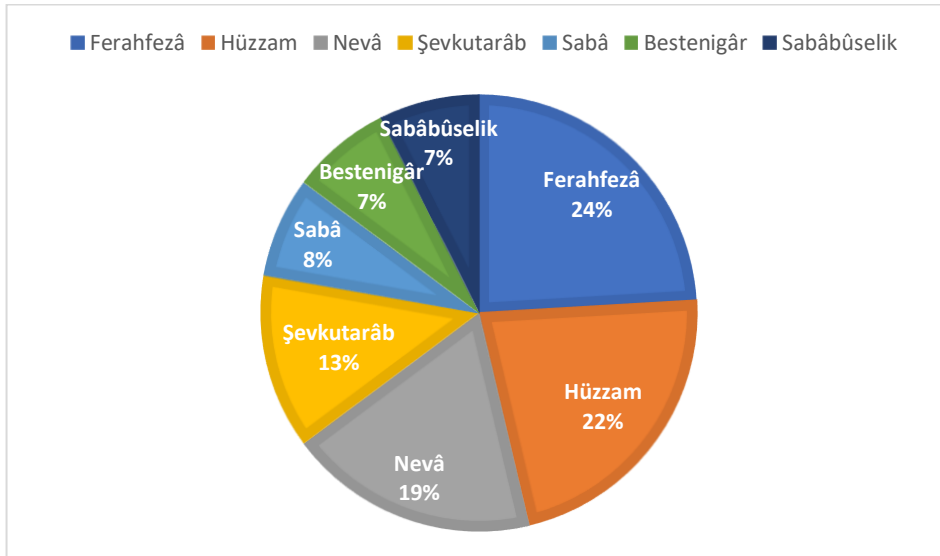
anlayışı bakımından yapılan karşılaştırmada birinci selamlarda bir güftele Zekâî Dede'nin İsfahan ve Sûzinâk Mevlevî Ayinleri ile, Dede Efendi'nin ise Sabâbüselik Mevlevî Ayini ile benzer kullanım olduğu görülmüştür. İkinci-dördüncü selamlarda ise Dede Efendi'nin Sabâ ve Bestenigâr, Zekâî Dede'nin İsfahan Mevlevî Ayini ile aynı melodik şema karşımıza çıkmıştır. Sonuç olarak; Ahmed Irsoy'un Müstear Mevlevî Ayini'nde en çok benzerliğin Zekâî Dede'nin Mâyê Mevlevî Ayini ile olduğu ve Zekâî Dede'nin Sabâzemzeme Mevlevî Ayini ve Dede Efendi'nin Nevâ, Ferahfezâ ve Şevkutarâb Mevlevî Ayinleri ile hiç benzerlik bulunmadığı görülmüştür.

Grafik 7. Müstear Mevlevî Ayini'ne Ait Karşılaştırma

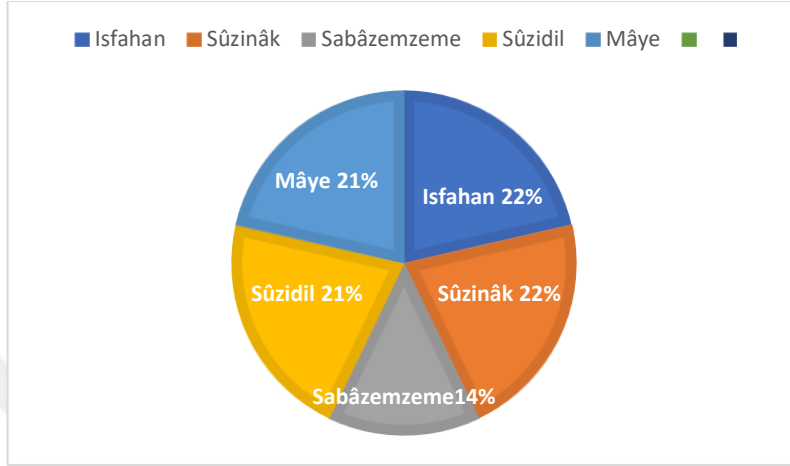
Tez Çalışmasının Sonucu:

Zekâî Dede'nin bestelemiş olduğu 5 Mevlevî Ayini'nin Dede Efendi'nin 7 Mevlevî Ayini ile makamsal, güfte ve usûl-vezin, güfte ve form anlayışı karşılaştırılması sonucunda en fazla benzerliğin Ferahfeza Mevlevî Ayini ile olduğu ve en az benzerliğin ise Sabâbüselik Mevlevî Ayini ile olduğu ortaya çıkmıştır. Şüphesiz bu karşılaştırmalar yapılırken Sabâbüselik Mevlevî Ayini'nin yalnızca birinci selamdan oluştuğu, Bestenigâr Mevlevî Ayini'nin üçüncü selamın Yürük Semâî bölümüne kadar bestelenmiş olduğu ve her ayinin uzunluğunun aynı olmadığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

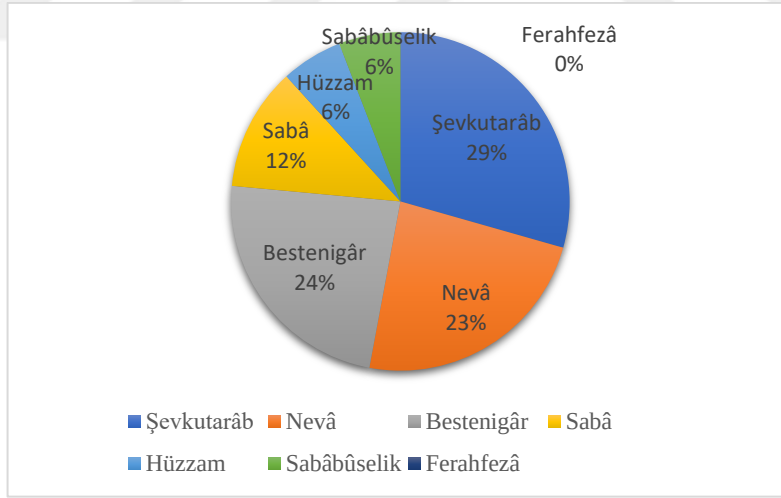

Grafik 8. Zekâî Dede'nin Mevlevî Ayinleri'nin Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri'ne Benzerliği

Ahmed Irsoy'un 2 Mevlevî Ayini'nin Zekâî Dede ve Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile karşılaştırılması sonucunda en fazla benzerliğin Dede Efendi'nin Şevkutarâb Mevlevî Ayini ile olduğu, Ferahfeza Mevlevî Ayini ile hiç benzerlik taşımadığı görülmüştür. Zekâî Dede'nin Mevlevî Ayinleri'nin tamamı ile benzerlikler olduğu tespit edilmiştir.

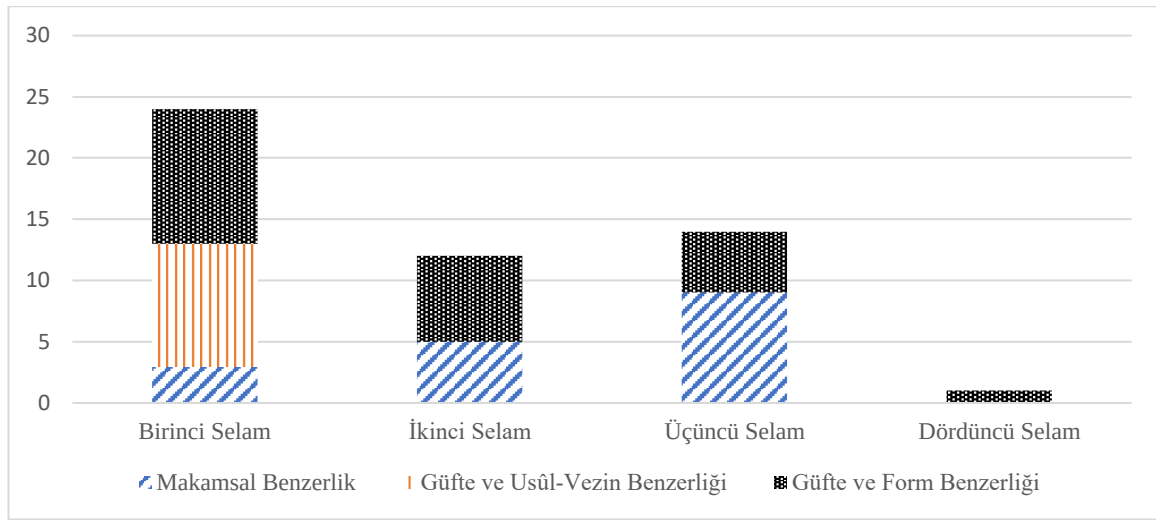

Grafik 9. Ahmed Irsoy'un Mevlevî Ayinleri'nin Zekâî Dede'nin Mevlevî Ayinleri ile Benzerliği

Grafik 10. Ahmed Irsoy'un Mevlevî Ayinleri'nin Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri ile Benzerliği

Çalışmanın sonucunda, gerek Zekâî Dede'nin gerekse Ahmed Irsoy'un eserlerinde en fazla benzerliğin güfte ve form anlayışı yönünden yapılan karşılaştırmalarda olduğu görülmüştür. İkinci sırada makamsal karşılaştırmalar, en az benzerliğin ise güfte ve usûl-vezin yönünden yapılan karşılaştırmalarda olduğu tespit edilmiştir.

Grafik 11. Birinci, İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Selamlar Üzerine Karşılaştırma

Karşılaştırmalar sonucu en fazla benzerliğin birinci selamlarda olduğu görülmüştür. Güfte ve usûl-vezin yönünden benzerliklerin yalnızca birinci selamlarda olduğu tespit edilmiştir. Bu değerlendirme yapılırken Mevlevî Ayinleri'nin ikinci, üçüncü ve dördüncü selamlarında kullanılan usûllerin sınırlı olması ve birinci selamlarda besteciler için daha özgür bir alan olduğu, dördüncü selamlarda çoğu zaman ikinci selamın tekrar edilmesi gibi Mevlevî Ayinleri'nin yapısal özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç olarak; Zekâî Dede'nin Mevlevî Ayinleri'nde Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri'ne ait benzerlikler, Ahmed Irsoy'un Mevlevî Ayinleri'nde gerek Zekâî Dede'nin gerekse Dede Efendi'nin Mevlevî Ayinleri'ne ait benzerlikler olduğu görülmektedir. Çalışmada yalnızca benzerlikler ortaya koyulmaya çalışılmış, benzerlik tespit edilemeyen bölümlere ait değerlendirmelere yer verilmemiştir. Şüphesiz bu benzerliklerin tamamını hoca-talebe etkileşiminin bir sonucu olarak değerlendirmek doğru olmayacaktır. Çalışmada meşk silsilesi içerisindeki üç bestecinin Mevlevî Ayinleri'nin farklı yönlerden karşılaştırılması sonucu tespit edilen benzerliklerin ortaya koyulması amaçlanmıştır. Karşılaştırma yöntemlerinin geliştirilmesi ve farklı bestecilere ait eserler üzerinde uygulanması ile hoca-talebe etkileşimi ve meşkin etkileri daha iyi anlaşılacaktır. Tez çalışmamız literatüre sağlayacağı katkı ve bundan sonraki çalışmalara teşvik etmesi bakımından önemlidir.

KAYNAKÇA

Ak, A.Ş. (2011), *Türk Din Mûsikîsi, Câmî ve Tekke Mûsikîsi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Ak, A.Ş. (2014), *Türk Mûsikîsi Tarihi*, Ankara: Akçay Yayınları.

Aksüt, S. (1993), *Türk Musikîsinin 100 Bestekârı*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Altınel, N. Y. (1997), Zekai Dede Efendi'ye Ait Mevlevî Ayin-i Şeriflerin Makam, Usul ve Güfte Yönünden İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Anıtsoy, B. (2006), Mevlevî Ayinlerindeki İlk Peşrevlerin Melodik Olarak İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aslan, M. E. (2015), Sadun Aksüt'ün Eserlerine Genel Bakış ve Sazkar Mevlevî Ayin-i Şerifinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Barkçın, S. (2019), *40 Makam - Anlam*, İstanbul: Ketebe Yayınları.

Başar, D. (1999), XIX. Yüzyıla Kadar Bestelenmiş Mevlevî Ayinlerinin Müzikal Analizi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayrakçı, Ö. F. (2012), 19. Yüzyıl Sonrası Mevlevî Ayini Besteciliği ve Besteci Zeki Atkoşar'ın Katkıları, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayrakçı, Ö. F. (2015), “Türk Din Mûsikîsi’nde “Mevlevî Ayini” Formuna Genel Bir Bakış”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/2: 139-152.

Baysal, O. (2011), Beste-i Kadimlerde Cümle Ritmi ve Zaman Döngüsel Bir Yaklaşım, Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Behar, C. (2019), *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Behar, C. (1993), *Zaman, Mekân, Müzik*, İstanbul: Afa Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2008), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Çevikoğlu, T. (2011), *Mevlevi Ayinleri, Usûller ve Arûz*, İstanbul: Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Çırak, C. Tutu, S.B. (2020), “İsmâil Dede Efendi Ekolünde Usta-Çırak (Hoca-Öğrenci) İlişkileri”, *Eurasian Journal of Music and Dance*, Sayı 17: 159-174.

Devellioğlu, F. (2013), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.

Doğruöz, M. D. (2014), Cumhuriyet Dönemi Mevlevi Ayini Bestekarları ve Besteleri, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğruöz, M. D. (2016). “Mevlevi Âyinlerinin Yüzyıllara Göre Dağılımı”, *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6/14: 1-13.

Ergun, S. N. (1942), *Türk Musikisi Antolojisi Dini Eserler*, İstanbul: Rıza Koşkun Matbaası.

Gölpınarlı, A. (1963), *Mevlevî Adab ve Erkânı*, İstanbul: Yeni Matbaa.

Gölpınarlı, A. (2006), *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Gültek, N. (1996), Mevlevi Ayinlerinde Kullanılan Usûller ve Kullanılış Sebepleri, Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güntekin, M. (2010), *İstanbul'un 100 Musikişinası*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.

Hatiboğlu, E. (2011), *Mevlevi Ayinleri, Makamlar ve Geçkiler*, İstanbul: Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

İlhan, A. B. (2006), XIX. Yüzyıla Kadar Olan Mevlevi Ayinlerinde Usûl-Vezin İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İlhan, A. (2014), “XIX. Yüzyıla Kadar Olan Mevlevi Ayinlerinde Usul-Vezin İlişkisi”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 36: 255-276.

İnal, İ. M. K. (2018), *Hoş Sadâ, Son Asır Türk Musikîşinasları*, İstanbul: Ketebe Yayınları.

İnalcık, H. (2019), *Şair ve Patron*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

İnançer, Ö. T. (1994), “Mevlevî Musikisi ve Sema”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.

İrden, S. (2012). Hammâmizâde İsmail Dede Efendi’nin Mevlevî Ayinlerindeki Makam ve Form Anlayışının Türk Din Mûsikîsine Etkileri, Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karadeniz, M. E. (2013), *Türk Mûsikîsinin Nazariye ve Esasları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Karadeniz, Ş. (2013), Mevlevî Ayinlerinin Kompozisyon Açısından İncelenmesi, Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaduman, İ. (2011) Mehmet Zekâî Dede Efendi’nin Makam Anlayışının Türk Din Mûsikîsine Etkileri, Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karasar, N. (2014), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayınları.

Karataş, Ö. S. (2007), 19.Yüzyılda Bestelenmiş Mevlevî Ayinlerinin Müzikal Analizi, Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılınçarslan, H. (2006), Dede Efendi’nin Hûzzam Mevlevî Ayininin Makam, Usul ve Ezgisel Yönden İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Konuk, A.A. (2007), *119 Makamlı Fihrist-i Makamat*, (M.Kemal Karaoğmanoğlu, Haz.). İstanbul: Nota Yayıncılık.

Nutki, A., Nasır, A. (2011), *Defter-i Dervîşân*, (Kaya, B.A., Küçük, S. Haz.) İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.

Ölmez, A. (2011), Dede Efendi' nin Ferahfeza Mevlevî Ayini'nin Makam Usûl ve Ezgisel Yönden İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Afyon, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Önder, M. (1998), *Mevlânâ ve Mevlevîlik*, İstanbul: Aksoy Yayıncılık.

Örenç, M. (2018), Nâyi Osman Dede'nin Rast Mevlevî Ayini'nin Karşılaştırmalı İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özalp, N. (1986), *Türk Musikisi Tarihi 1*, Ankara: TRT Yayınları.

Özalp, N. (1992), *Türk Mûsikîsi Beste Formları*, Ankara: TRT Yayınları.

Özcan, N. (1999), “İrsoy, Ahmet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 19: 131-133.

Özden, E. (2013), “Osmanlı’nın Mûsikî Okulları”, *Rast Müzikoloji Dergisi*, 1/2:17,29. doi.10.12975/rastmd.2013.01.02.00013

Özkan, İ. H. (2003), “Maye” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 28: 186-188.

Özkan, İ. H. (2003), *Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usûlleri - Kudüm Velveleleri*, Ankara: Ötüken Yayınları.

Özönder, H. (2003), *Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Konya: Sebat Ofset Yayınevi.

Öztuna, Y. (1987), *Dede Efendi*, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Öztuna, Y. (2006), *Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi II*, Ankara: Orient Yayınları.

Pakalın, Mehmet Zeki (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. II, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.

Rızvanoğlu, M. İ. (1997), Eyyubî Mehmet Zekâî Dede Hayatı ve Dînî Eserleri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sağlam, B. (2017), Yasak Nasıl İşlevselliğini kaybeder? Modern Türkiye’de Mevlevî Ayinlerinin Görünürlüğü ve Meşruiyeti, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sahil, B. S. (2019), *Zekî Dede'nin Türk Din Mûsikîsi Tarihindeki Yeri Ve İlâhi Formundaki Eserlerinin Makamsal Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Salgar, F. (2005), *50 Türk Müziği Bestekârı*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Salgar, F. (2010), *Dede Efendi, Hayatı, Sanatı Eserleri*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Soylu, E. (2009), *Cazim Efendi- Raif Dede Nüshasındaki Nayi Osman Dede Ayinlerinin Konservatuvar ve Saadettin Heper Nüshaları ile Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şafak, Y. (2017), “Mevlevî Ayinlerinde Sultan Veled'den Alınan Şiirler”, *Doğu Esintileri Dergisi*, sayı 6, 147:173.

Şan, N. (2018), *Mevlevî Ayinlerinin Eğitim Boyutu*, Yüksek Lisans Tezi, Van, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tanrıkörur, C. (2003), *Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Tanrıkörur, C. (2015), *Mûzik, Kültür, Dil*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Taşkın, O., Akbel, B. (2017), “Mevlevî Ayini Geleneğinde Hoca Hafız Mehmed Zekâî Dede'nün Üç Ayinin (Sûzidil, Sûznâk, Saba Zemzeme) Makam ve Usûl Analizi Bakımından İncelenmesi”, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 7/1: 57-91.

Turabi, A.H., Koca, F. (2017), “Türk Din Mûsikîsi Formları”, Turabi, A.H. (Ed.), *Türk Din Mûsikîsi*, Ankara: Grafiker Yayınları.

Uludağ, S. (1991), “Ayin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 4: 250-251.

Uludağ, S. (2015), *İslam ve Musiki*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Yekta, R. (1902), *Esâtîz-i Elhan*, İstanbul: Mahmut Bey Matbaası.

Yılmaz, M. (2021), Mehmet Sadettin Heper'in Hisar Buselik Mevlevi Ayininin Usul, Geçki ve Makam Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yiğitbaş, S. (1972), *Musiki ile Tedavi*, İstanbul: Yelken Matbaası.

Yüksel, H. İ. (2001), Rauf Yekta Bey'in 'Esâtiz-i Elhân' Adlı Eseri ve İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

URL-1 http://www.sanatzigizotalari.com/eser_detay.asp?esid=65276&esera=%20Ey%20hasret-i%20huban-%20FD%20cihan%20ruy-i%20h%20F4%20FEest (10.04.2022).

URL-2 <https://mutriban.com/mevlevi/ayin-i-serifler/> (06.05.2022).

URL-3 <https://islamansiklopedisi.org.tr/zekai-dede> (02.07.2022).

URL-4 <https://islamansiklopedisi.org.tr/irsoy-ahmet> (02.07.2022).

EKLER

- EK 1-** ŞEVKUTARÂB MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI
- EK 2-** SABÂ MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI
- EK 3-** BESTENİĞÂR MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI
- EK 4-** NEVÂ MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI
- EK 5-** SABÂBÛSELİK MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI
- EK 6-** HÛZZAM MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI
- EK 7-** FERAHFEZÂ MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI
- EK 8-** SÛZİDİL MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI
- EK 9-** MÂYE MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI
- EK 10-** ISFAHAN MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI
- EK 11-** SÛZİNÂK MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI
- EK 12-** SABÂZEMZEME MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI
- EK 13-** BAYÂTİBÛSELİK MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI
- EK 14-** MÛSTEAR MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI
- EK 15-** DEDE EFENDİ'NİN ESERLERİNİN LİSTESİ
- EK 16-** ZEKÂİ DEDE'NİN ESERLERİNİN LİSTESİ
- EK 17-** AHMED IRSOY'UN ESERLERİNİN LİSTESİ

EK 1- ŞEVKUTARÂB MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI

ŞEVKUTARÂBİŞREV

Usûl: Devr-i Kâbir

1. HÂNE

Dede Efendi

2. HÂNE

Musical score for the second Hâne (Hane) of a Sema ceremony. The score is written on 12 staves in a single system. The key signature is one flat (B-flat) and the time signature is 4/4. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and accidentals. The score concludes with the word "SON" and the instruction "Başa Dönmek İçin" (To return to the head).

ŞEVKUTARÂB MEVLEVÎ AYİNİ
BİRİNCİ SELÂM

Usûl: Düyek

Dede Efendi

HEY YAR

Birinci Güfte

Ey has re ti hu ba nı ci han rû yi ho şest
Vey kûb le i za hı dan dü eb rû yi ho şest

HEY YAR HEY DOST

BE Lİ YA Rİ MEN

Ez cüm le sı fa tı hı şı ür yan keş tem AH

HEY YAR HEY Yİ DOST

BE Lİ YA Rİ MEN

Ta gav ta ho rem bü reh ne der

cû yi ho şest HEY YAR

HEY DOST BE Lİ YA Rİ MEN

İkinci Güfte

Ey Yû suf a hir sû yi in

Ya ku bi na bi na bi ya

Ey î si i pin han şû de

ber ta ri mi mi na bi ya

Ey ka be kav seyn mer te bet

Mâh du mi ca nem Şem si din

vey dev le ti ba mek ra met

ez ca met ey ru hul e min

Kes nis ti şa ha mah re met

Teb ri zi çün ar şî me kin

der kur bi ev ed na bi ya

ez Mes ci di Ak sa bi ya

MAH BU BÎ MEN MER GU BÎ MEN

MAT LÛ BÎ MEN MAK BU LÎ MEN

Üçüncü Güfte

Üm mi di men be fad
A ra mi ca nı ma
lı hü da ven di ek be rest
be se na yı pe yam be rest
HEY YAR 1. HEY Yİ DOST 2.
BE Lİ YA Rİ MEN CA NIM MEN CA NIM
Fa fah rem
dan re sul ki
na na meş
Mu ham me dest ti YAR
HEY YAR HEY Yİ DOST
BE Lİ YA Rİ MEN

Ru yeş çü ma hi ta

bü ka deş çün sa nev be rest

HEY YAR HEY Yİ DOST

BE Lİ YA Rİ MEN

Dördüncü Güfte

Ha ki ka de met sa a de ti ca nı me nest
 Hak ez ka de met heme gü lü ya se me nest

HEY YAR HEY DOST

BE Lİ YA Rİ MEN

Ser ta ka de met ha ki tü ber

mi ru yed HEY YAR

HEY BE Lİ YA Rİ

MEN Zan ha ki ka dem

çi rû yi ber da şi te nest

HEY YAR HEY DOST

BE Lİ YA Rİ MEN

Ö.F.B.

ŞEVKUTARÂB MEVLEVÎ AYİNİ
İKİNCİ SELÂM

Usûl: Evfer

AH Ey tu tu ti i
AH Sa kı kı tü ma
(SAZ) i si ne fe
ra ya di kün
fes vey bül bül bü li
kün sad hi hi ki ra
li şi rin ne va
ra rev ya di kün
(SAZ) Hin züh re ra
Er va hı ra
ka li li ve kün
fer ha ha di kün
(SAZ) zan na nağ me ha
der a aş kı an
ha yi can fe za
an şi rin li ka
AH Ey du du şi ber

ber der ga ga hi i

iz zet kû kû si sul

sul ta ni ni ze dem

AH Ey ha hay me ber

ber ba lâ yi da

(SAZ) rûl mil ki rab

rab ba ni ni ze dem

Ö.F.B.

ŞEVKUTARÂB MEVLEVÎ AYİNİ

ÜÇÜNCÜ SELÂM

Usûl: Devr-i Kebîr
Birinci Güfte

Ey yi sa ba bu yi zi hat

tu ha li Şem sed din bi

yar Na fe i müş ki

hu ten ez çin be Kos

tan tin bi yar AH Ma

be na mi Şem si din ser

hoş şü dim mut rıb bi rev

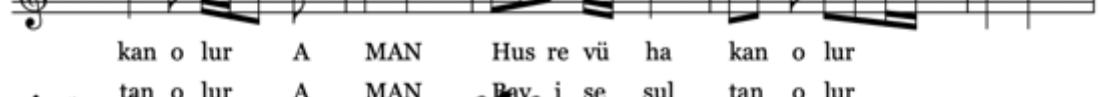
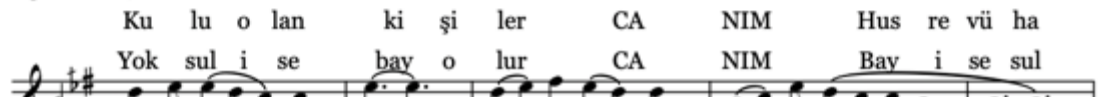
ma zi ca mı Şem si

din mes ti mü sa ki

mey bi yar

İkinci Gölfe

Üçüncü Güfte

Mec nu nu pe ri şa nı tü em

des tem gir YAR EY YA Rİ MEN VAY Ser

keş te vü hay ra ni tü em des tem gir YAR

EY YA Rİ MEN Her bi se rü pa yi des te gi

ri da red Men bi se rü sa ma nı tü em

des tem gir YAR EY YA Rİ MEN VAY

YA RI YAR YA Rİ ME Nİ VAY AH YA Rİ MEN YA Rİ ME RA

DOST YA Rİ MEN VAY Saz Terennümü

Dördüncü Güfte

Ben bil mez i dim giz li a yan he

he hep sen i miş sin Ten ler de vü can

lar da ni han AH

hep sen i miş sin Sen den bu ci han iç re ni şan

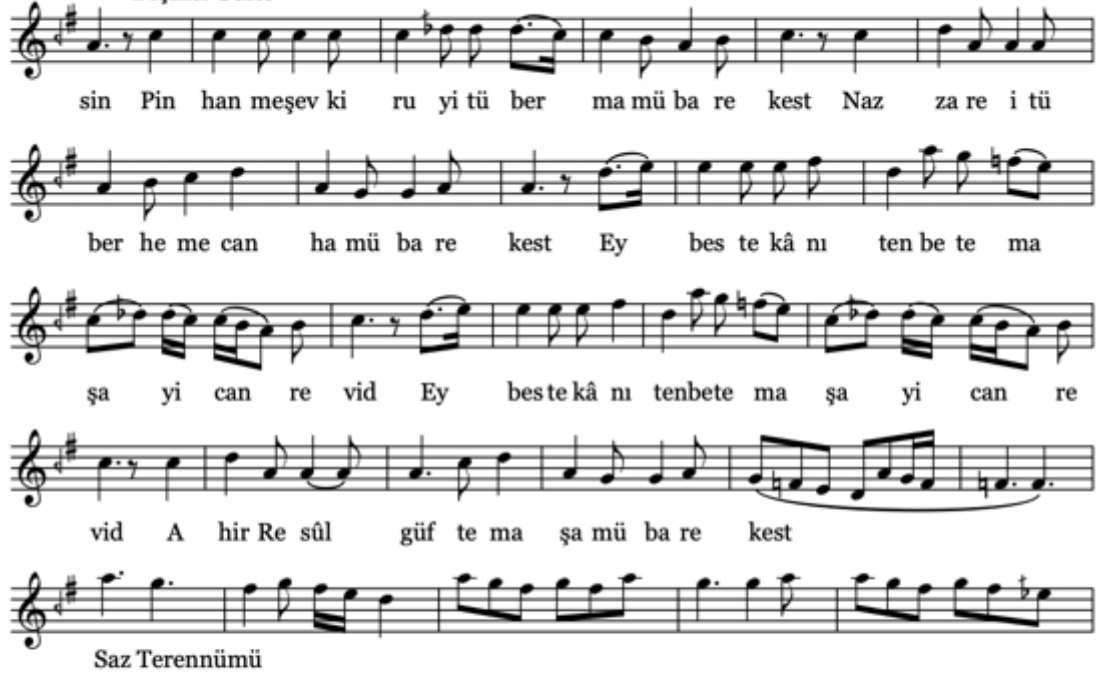
i is ter i dim ben A hir bu bu bil

dim ki ci han AH AH hep sen i miş

sin VAY a hir bu nu bil dim ki ci han

AH hep sen i miş

Beşinci Güfte

sin Pin han meşev ki ru yi tü ber ma mü ba re kest Naz za re i tü
 ber he me can ha mü ba re kest Ey bes te kâ nı ten be te ma
 şa yi can re vid Ey beste kâ nı tenbete ma şa yi can re
 vid A hir Re sül gûf te ma şa mü ba re kest

Saz Terennümü

Altıncı Güfte

AH Ne aş ka sab ri der ol dum ne ak li le ya rem
 AH Be la yi aşk i le Hak ka kin ol du ğum bil mem
 AH Se ma i gi bi benol bi hu demki a lem de

Ne kâ rı ba şa çı kar dım ne bel li bi kâ rem
 Bu an la nır e le mim den ki a şı kı za rem
 Ne key fi le mü te ke yif ne mestü huş ya rem

ŞEVKUTARÂB MEVLEVÎ AYİNİ
DÖRDÜNCÜ SELÂM

Usûl: Evfer

AH Sul ta nı me ni

(SAZ) Sul ta nı me ni

ni en der di lü can

can i ma nı me ni

(SAZ) der men bi de mi

mi men zin de şe vem

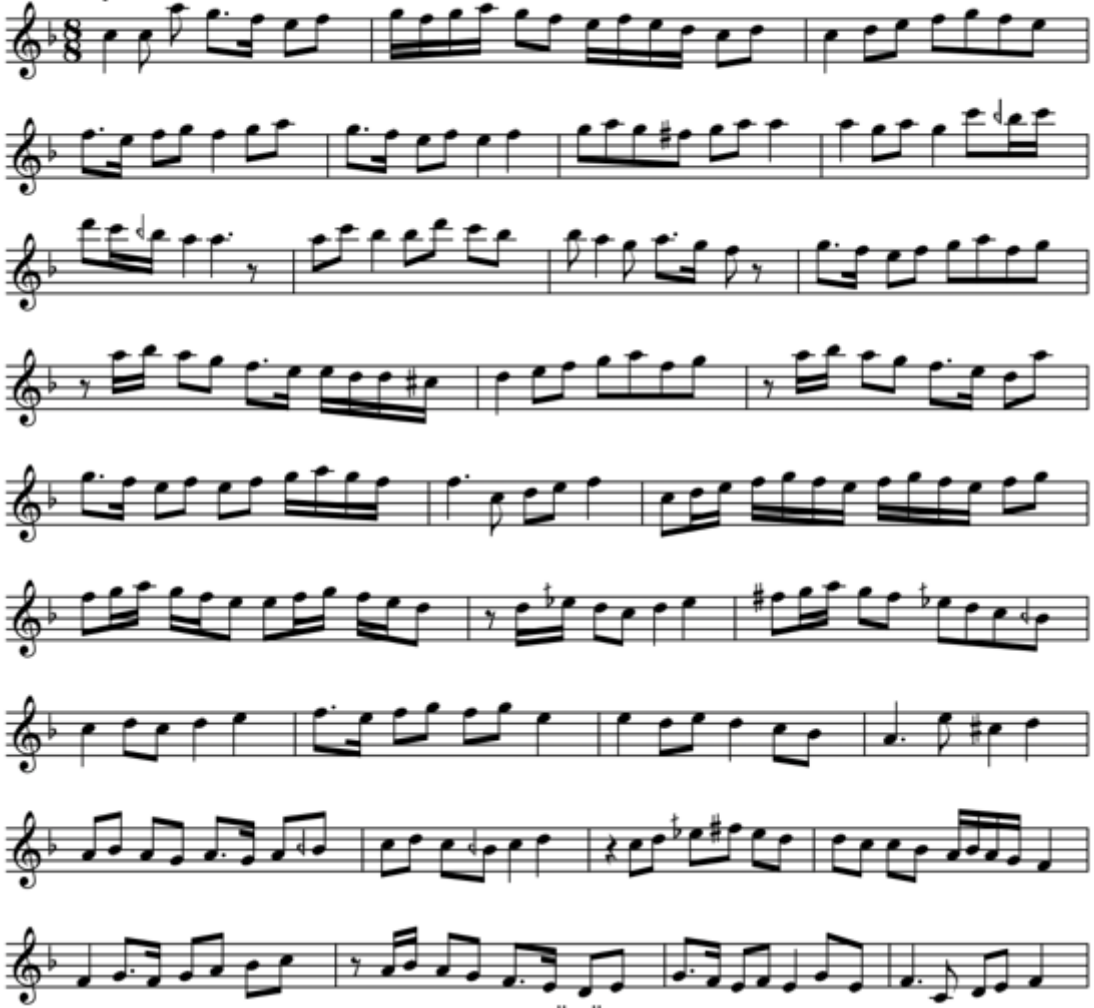
vem Yek can çi şe ved

ved sad ca nı me ni

Ö.F.B.

SON PEŞREV

Usûl: Düyek

SON YÜRÜK

Usûl: Yürüksemâi

EK 2- SABÂ MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI

SABÂ PEŞREV

Usûl: Devr-i kebîr

1. HÂNE

Tanbûrî Osman Bey

2/8

TESLİM

2. HÂNE

3. HÂNE

4. HÂNE

O.F.B.

SABÂ MEVLEVÎ AYİNİ
BİRİNCİ SELÂM

Usûl: Devr-i Revan
Birinci Güfte

Dede Efendi

Biş ne vid ez na le i ban gi re bab HEY

YA RI YAR Nük te ha yi aş kı der her gü ne bab

HEY Yİ HEY HEY YAR Pİ Rİ MEN AH

Ba fe ga nü nev ha gu yend da i ma HEY

YAR RI YAR ey hu da vü ey hu da vü ey hu da

HEY Yİ HEY HEY YAR Pİ Rİ MEN AH

Tahtı fevk ez aş kı a med der vü cud HEY

YA RI YAR Hem ze mi ni ti re hem çer hı ke bud

HEY Yİ HEY HEY YAR Pİ Rİ MEN AH

Ez me hab bet za ti hes ti der ci han HEY

YA RI YAR Beh ri hik met ta şe ved ha lik a yan

HEY Yİ HEY HEY YAR Pİ Rİ MEN AH

MAH BU Bİ MEN MER GU Bİ MEN

MAT LU Bİ MEN Nİ MAK BU Bİ MEN

MER GU Bİ ME Nİ MAT LU Bİ MEN

HEY Yİ HEY HEY YAR Pİ Rİ MEN AH

Der ta ri kat ev vel an ba şed ki dil HEY

YAR AH Der de ru ni ten şe ved sa fi zi kil

HEY Yİ HEY HEY YAR Pİ Rİ MEN AH

Aş kı mer dan ber ter ez aş kı hu dast Pİ Rİ MEN

Zan ki der mer dan hu da ra sır rı hast Pİ Rİ MEN AH

Hes ti Hak ma bu dü cüm le cüm le
 der ci han AH Pİ Rİ MEN
 Nis ti kes ez ben de ki i
 o ci han Pİ Rİ MEN AH
 HEY Yİ HEY YA Rİ YA Rİ MEN HEY Yİ HEY
 YA Rİ YA Rİ MEN AH Pİ RİM
 AH DES Tİ Gİ RİM YA Rİ YA Rİ MEN
 İkinci Güfte
 Yar yü re ğim Del ci ğe rim
 yar yar gör ki ne ler var
 AH MAK BU Lİ MEN VAY AH
 AH HEY Yİ HEY MAK BU Lİ MEN VAY

SABÂ MEVLEVÎ AYİNİ
İKİNCİ SELÂM

Usûl: Evfer

AH AH Sul Der ta men nı bi me ni de mi
ni mi sul ta zin nı de me ni şe vem
(SAZ) En der can di lü can
Yek can çi şe ved
can ved i sad ma ca nı me ni me ni
AH i ma nı me ni

Saz Terennümü

SABÂ MEVLEVÎ AYİNİ
ÜÇÜNCÜ SELÂM

Usûl: Devr-i Kebir
Birinci Gûfte

Hem çü a dem her ve li
nu ri hu dast BE Lİ
YA Rİ MEN Ta ne pin
da ri kı hak ez
vey cü dast BE Lİ YA Rİ
MEN Zan me lâ ik sec
de a ren deş zi can
BE Lİ YA Rİ MEN
Kan der o di den di nu
ri bi gi nan BE Lİ
YA Rİ MEN Hak ha li

feş ker di der ar

zu se ma BE Lİ YA Rİ

MEN Ta ki ker ded su

yi men zil reh nü ma

HEY Yİ HEY YA RİM Saz Terennümü

İkinci Güfte

Ey ki he zar a fe rin bu ni ce sul tan o lur

Her ki bugün vele de i na nu ben yüz sü re

AH Ku lu o lan ki ş i ler AH AH

AH Yok sul i se bay o lur AH AH

Husre vü ha kan o lur YAR hus re vü ha kan o lur

bay i se sul tan o lur YAR bay i se sul tan o lur

Saz Terennümü

AH AH hep sen i miş sin
 YAR YAR hep sen i miş
 Dördüncü Güfte
 sin Ol dukyi ne biz sec de be ri na na ri mu hab
 bet Ol maz di li miz bes te i ef kâ kâ rı mu hab
 bet Ca nû di li mi ey ler i dim gam gam ze ne tes
 lim ca nû di li mi ey ler i dim gam gam ze ne tes
 lim Mah rumi i gam ol sa di li za za rı mu hab bet
 Beşinci Güfte
 AH Ey mak sa dı a şı kın o lan Mev lâ na
 Bî ça re le riz ha li mi ze rah mey le
 YAR YAR YAR Rİ YA Rİ MEN Vey
 ne çe şe i mü mi nın o lan Mev lâ na
 ça re le re mu in o lan Mev lâ na
 YAR YAR YA Rİ YA Rİ MEN Bi MEN

SABÂ MEVLEVÎ AYİNİ
DÖRDÜNCÜ SELÂM

Usûl: Evfer

AH AH Sul Der ta men nı bi me ni de mi
ni mi sul ta zin nı de me ni şe vem
(SAZ) En der can di lü can
Yek can çi şe ved
can ved i sad ma nı me ni
AH i ma nı me ni

Ö.F.B.

SON PEŞREV

Usûl: Düyek

Zeki Mehmed Ağa

Usûl: Yürük Semâî

SON YÜRÜK

O.F.B.

EK 3- BESTENİGÂR MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI

BESTENİGÂR PEŞREV

Usûl: Devr-i kebîr

1. HÂNE

Dede Efendi

The image displays a musical score for two pieces. The first piece, 'TESLİM', is written in staff notation with a key signature of one flat (B-flat) and a 2/4 time signature. It consists of 12 staves of music. The second piece, '2. HÂNE', is also written in staff notation with the same key signature and time signature, consisting of 4 staves of music. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and bar lines.

3. HÂNE

O.F.R.

BESTENİĞÂR MEVLEVÎ AYİNİ
BİRİNCİ SELÂM

Usûl: Devr-i revan
Birinci Güfte

Dede Efendi

Ey kıl le i ik ba li ci han
ha ki de ret YAR YAR
YA RÎ YA RÎ MEN Ser ma ya i muk
bi lan ka bu li na za ret
YAR YAR YA RÎ YA RÎ MEN
İm ruz tû yi sa ki i bez
mi tev hid YAR YAR
YA RÎ YA RÎ MEN Fer da be ke na
rı hav za kev ser be de ret
YAR YAR YA RÎ YA RÎ MEN
PÎ RÎ MEN İH SA NÎ MEN DER DÎ MEN DER MA NÎ MEN
CA NÎ MEN CA NA NÎ MEN MEV LÂ YÎ MEV LÂ NA YÎ MEN

İkinci Güfte

Bül bü li ba ğı o me nem AH

a kıl kü ca vü men kü ca

Çeş mi çe ra ğı o me nem

a kıl kü ca vü men kü ca

Hes ti i hak ha va le em

ba hir bü ved ne va le em

keş ti i nuh pe ya le em

a kıl kü ca vü men kü ca

YAR YAR MAH BU Bİ MEN

HAY RA Nİ RUH SA RI TŪ EM MEN

MEN YA Rİ YA Rİ MEN MES TA

Nİ ÇEŞ MA Nİ TŪ EM MEN MEN

YA Rİ YA Rİ MEN AH Pİ Rİ MEN İH SANİ MEN

DER Dİ MEN DER MA MEN CA Nİ MEN CA NA Nİ MEN MEV

LÂ Yİ MEV LÂ NA Yİ MEN YAR YAR

Üçüncü Güfte

Mec nu nu pe ri şa ni tü em

des tem gir YAR YAR

YA Rİ YA Rİ MEN Ser keş te vü hay

ran nı tü em des tem gir

YAR YAR YA RI YA Rİ MEN

Her bi se rü pa yi des tem gi

ri da red YAR YAR

YA Rİ YA Rİ MEN AH Men bi se rü sa

ma nı tü em des tem gir

YAR YAR YA Rİ YA Rİ MEN

DOST DOST YA Rİ YA Rİ MEN AH

YAR YAR Yar yü re ğim yar

Yar yü re ğim del ci ğe gör ki ne ler var

Men bi se rü sa ma nem

has hem ret ben ke şi ca na nem de i fer ma na

Dördüncü Güfte

Beşinci Güfte

BESTENİGÂR MEVLEVİ AYİNİ
İKİNCİ SELÂM

Usûl: Evfer

AH
AH

Sul
Der

ta
men

ni
bi

me
ni

de
mi

ni
mi

Sul
men

ta
zin

ni
de

me
ni

şe
vem

ni
vem

en
der

ye
k can

di
di

lü
şe

can
ved

can
ved

i
sad

ma
ca

ni
ni

me
ni

me
ni

AH

i
ma

ni

me
ni

Saz Terennümü

BESTENİĞÂR MEVLEVİ AYİNİ
ÜÇÜNCÜ SELÂM

Usûl: Darp
Birinci Güfte

Bi da rı şev bi da rı şev
vez in ci han bi za rı şev
Der ka rı hak der ka
rı şev ey dil de mi
bi da rı şev ey dil
de mi bi da rı şev
Ba dil bi güf tem der se her
ey ez kı ya met bi ha ber
Ber hı hı zi der a le lem ni ger
ey dil de mi bi da rı şev

Ey hu huf te i ref te de van

ey mür de i na da de van

Ber çi ki ref te kâ re van

ey dil de mi bi da rı şev

Mû yi si yeh ker di se fid

ca sù si merk rek a med be did

Keş ti zi dün ya na üm mid

ey dil de mi bi da ri şev

Ey şa şa hı Şem sed din li ka

ez hak re si de in a ta

ba şed bi ya mür zed hu da
ey di de mi bi da rı şev
Saz Terennümü

The musical score is written on five staves. The first two staves contain the vocal melody with lyrics in Turkish. The third staff is labeled 'Saz Terennümü' and contains a continuous instrumental melody. The fourth and fifth staves continue the instrumental melody. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 10/8.

Eser buradan itibaren Sabâ Mevlevî Ayini ile tamamlanmaktadır.

EK 4- NEVÂ MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI

NEVÂ PEŞREV

Usûl: Devr-i kebîr

Zeki Mehmed Ağa

1. HÂNE

2. HÂNE

3. HÂNE

4. HÂNE

O.F.B.

NEVÂ MEVLEVÎ AYİNİ
BİRİNCİ SELÂM

Usûl: Devr-i Revân
Birinci Güfte

Dede Efendi

Ey te cel li ga hi ca nem ru yi tü
HEY Yİ HEY HEY YAR YA Rİ YA Rİ MEN
Vey di lem ra mey li kül li su yi tü
HEY Yİ HEY HEY YAR YA Rİ YA Rİ MEN
Sad he za ran ca nû dil a vih te
HEY Yİ HEY HEY YAR YA Rİ YA Rİ MEN
Di dem ey dil be ri yek ta mu yi tü
HEY Yİ HEY HEY YAR YA Rİ YA Rİ MEN
İkinci Güfte
Hur şî di si pih ri lâ me kê
ni di li mast HEY Yİ HEY HEY YA
YA Rİ YA Rİ MEN Key hus re vü mil

ki di lü ca nı di li mast

HEY Yİ HEY HEY YAR YA Rİ YA Rİ MEN

Ta der di li ma aş kı tū men

zil ker dest HEY Yİ HEY HEY YAR

YA Rİ YA Rİ MEN Ser çeş me i a

bı zin de gâ nı di li mast

HEY Yİ HEY HEY YAR YA Rİ YA Rİ MEN

Üçüncü Güfte A fe rin ey ca ma hı ru ber
Tu ti i ca nembi şüd hay

ca nı tū ber ce ma li
ra nū zar zan şe ker han

bi ha dü pa ya nı tū
di le bi han da nı tū

ber cema li bi ha dü pa ya nı tū
zan şekerhan di le bi han da nı tū

Dördüncü Güfte Ey yi ru yi tū nev be hab rı han dan
Ey yi şeh ri ci han ha rab bi tū

Ah sen te ze hi ni gâ rı han dan
 Ey hus re vü şeh ri ya ri han dan

YAR YAR YA Rİ YA Rİ MEN

NEVÂ MEVLEVÎ AYİNÎ
İKİNCİ SELÂM

Usûl: Evfer

AH Ey yi şa şa hı şeh
şeh ri a ak lü can
ber tah tah tı dil
ha kan tü yi
En de de ze mi
mi nü a a sü man
sul ta ta nı sul
ta nan b tü yi
AH Der ca ca nı ma
ma ca nan nap tü yi
Ah der kâ kâ nı ma
ma ni kan tü yi
AH AH Cen Sa net ki
tü yi tü yi

yi şer bet tü yi
yi rid van tü yi
AH Ba a aş kı ez
ez dün ya ya me gû
gû vez mil mil ke ti
AH uk ba ba me gû
AH Cüz haz haz re ti
ti Mev lâ lâ me gû
AH mi gû gû ki i
i nü an tü yi

O.F.B.

NEVÂ MEVLEVÎ AYİNÎ
ÜÇÜNCÜ SELÂM

Usûl: Devr-i Kebir
Birinci Güfte

A şı kan der kû yi ca
nan es sa lâ BE Lİ
YA Rİ MEN Su yi an
hur şı di ta ban es sa
la BE Lİ YA Rİ MEN
DOST Şem si teb ri zi zi ba
lâ yi fe lek BE Lİ
YA Rİ MEN Her ze ma
nı mi ke şed han es sa
lâ HEY Yİ HEY YA RİM
Saz Terennümü

İkinci Gümte

Saz Terennümü

Üçüncü Gümte

za re mü der da mı tü za rem men bül bü li gül

za re mü der da mı tü ze rem Ez çist a ceb

ba tü me ra in he me sev da YAR YAR

in he me sev da DOST DOST in he me sev

Dördüncü Gümte

da Ey ru yi tü kıl le i ci ha ni di li men

van der dü ci han em nü e ma ni di li men

van der dü ci han em nü e ma ni di li men

Hem ca nü te ni vü hem tü ca ni di li men

Ey gev he ri der ya yı ni ha ni di li men ey

gev he ri der ya yı ni ha ni di li men

Beşinci Gümte

AH Tü ma hi a ci bi ki mis li ne da ri

Be her cil ve can ra der a teş si pa ri YAR

YAR YAR AH Be zül fey ni eb ru
be çeş ma nı a ha Pe yi dil rü ba yi çü şi ri
şi kâ ri YAR YAR YAR AH Me hü hur
gu lâ met ze bun keş tû ra met me hü hur
gu lâ met ze bun keş tû ra met Dü a lem
be da met çi zi ba ni gâ rı YAR
YAR YAR AH Na ziret ne di dem ne ez kes
şi ni dem Di lü di ni bür di çi ay ya ri ya ri
YAR YAR YAR AH Ve led ra çi ba şed
şe ha ker zi rah met zi sil ki gu lâ ma nı hi şed
şü ma ri YAR YAR YAR

NEVÂ MEVLEVÎ AYİNİ
DÖRDÜNCÜ SELÂM

Usûl: Evfer

AH Sul ta nı me ni
ni sul ta nı me ni
AH En der di lü can
can i ma nı me ni
AH Der men bi de mi
mi men zin de şe vem
AH Yek can çi şe ved
ved sad ca nı me ni
AH i ma nı me ni

Ö.F.B.

SON PEŞREV

Usûl: Sofyan

Osman Bey

Usûl: Yürük Semâî

SON YÜRÜK

EK 5- SABÂBÛSELİK MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI

SABÂBÛSELİK PEŞREV

Usûl: Devr-i kebîr

1. HÂNE

Yusuf Paşa

TESLİM

3. HÂNE

4. HÂNE

SABÂBÜSELİK MEVLEVÎ AYİNİ
BİRİNCİ SELÂM

Usûl: Ağır Düyek
Birinci Güfte

Dede Efendi

A teş ne ze ned
der di li ma ma
il lâ hu hu
YA HU YA MEN HU
Kû teh ne kü ned
men zi li ma ma
il lâ hu
YA HU YA MEN HU (SAZ)
Ger a le mi yan
cüm le ta bi
ban ba şed şed
YA HU YA MEN HU

Hal li ne kü ned

müş ki li ma ma

il lâ hu

YA HU YA MEN HU AH

Hey hey ne a ca yib be ze miş

hüs ni le ba ri (SAZ)

Bu su re ti ya ri (SAZ)

bu nak şı ni gâ rı

Her eh li na zar kim gö re tah

sin o la kâ rı (SAZ)

Bu çeş mi i za rı

kal ma ya ka ra rı rı

Üçüncü Güfte

Uş şa kı ka tar ey le di aşk
iç re Mu ham med
Ol şa hı mü mec ced
ol mat la bü mak sad
ol mat la bü mak sad
Ey üş tü rü dil sen o la gör
pi şi ka ta rı (SAZ)
Çek aş ki le ba ri
bi ver di le ha rı (SAZ)

Dördüncü Güfte

Ben bil mez i dim giz li a yan
hep sen i miş sin
YAR YAR MA BU DÜMAL LAH

Ten ler de vü can lar da ni han

hep sen i miş sin

YAR YAR MA BU DÜM AL LAH

Sen den bu ci han iç re ni şan

is ter i dim ben

YAR YAR MA BU DÜMAL LAH

A hir bu nu bil dim ki ci han

hep sen i miş sin

YAR YAR MA BU DÜM AL LAH

DOST DOST MAK SU DÜM AL LAH

AH Pİ RİM DEST Gİ RİM

MAH BU Bİ MEN

AH Pİ RİM DEST Gİ RİM

MAH BU Bİ MEN (SAZ)

Beşinci Güfte

Re si dem ber le bi der
Te al lül mi ku nem her

ya dem bi he di me dem
hu vü ya men

hu hu

hu ya hu ya men

hu hu

hu ya hu ya men

1. 2.

hu (SAZ) hu (SAZ)

Şi ni di Şem

AH Pİ RİM DEST Gİ RİM
 MAH BU Bİ MEN (SAZ)
 Besinci Güfte
 Re si dem ber le bi der
 Te al lül mi ku nem her
 ya dem bi he di me dem
 hu vü ya men
 hu hu ya hu ya men
 hu hu ya hu ya men
 hu hu ya hu ya men
 hu hu ya hu ya men
 1. hu (SAZ) 2. hu (SAZ)
 hu (SAZ) hu (SAZ)
 Şi ni di Şem

si teb ri zi (SAZ)

bi ya yed ber

sa ri ha zar

bi di di ma

hi meh ru yeş (SAZ)

he me ya hu

vü ya men hu (SAZ)

hu hu

ya hu ya men hu

O.F.B.

Bu eser buradan itibaren Nevâ Mevlevî Ayını ile devam etmektedir.

EK 6- HÜZZAM MEVLEVİ AYİNİ'NİN NOTASI

HÜZZAM PEŞREV

Usûl: Devr-i kebîr

1. HÂNE

Tanbûrî Osman Bey

TESLİM

2. HÂNE

3. HÂNE

4. HÂNE

HÜZZAM MEVLEVİ AYİNİ
BİRİNCİ SELÂM

Usûl: Devr-i revân
Birinci Güfte

Dede Efendi

Ma hes tü ne mi da nem hur şı
di ru hat ya ne (SAZ) Bu ay rı lık o du
na (SAZ) ca nım ni ce bir ya ne
AH AH ni ce bir ya ne (SAZ)
Sev da yı ru hi ley li şüd ha
sı lı ma hay li (SAZ) Mec nun gi bi va vey
li (SAZ) ol dum de li di va ne
AH AH de li di va ne (SAZ)
A şık ol dum bil me dim yar
öz ge ler le yar i miş (SAZ)
Al lah Al lah (SAZ) a şı ka bun

ca ce fa lar var i miş (SAZ)

Üçüncü Güfte

Yar yü re ğim yar gör ki ne ler var

yar yü re ğim del ci ğer rim gör ki ne ler var

AH AH ya re ha ber var (SAZ)

Dördüncü Güfte

Tü ma hi a ci bi kimisli ne da ri

Beher cil ve can ra der a teş si pa ri

Be zül fey ni eñ ru dem be çeş ma nı a hu dem

Na zi ret ne di dem ne ez kes şı ni dem

Pe yi ün rü ba yi cü şı ri şa ka ri

Di lü dil nü bir di cı ay ya rı ya ri

Me hü hur gu la met zi can geş tü ra met AH

Ve led ra çı ba şed şe ha ker zi ra met AH

Me hü hur gu la met zi can geş tü ra met

Ve led ra çı ba şed şe ha ker zi ra met

Dü a lem be da met cü zi ba nı ga ri

Zi sil la gu la ma nı hı set şı ma ri

YAR YAR MAH BU Bİ MEN (SAZ)

DOST DOST MER GU Bİ MEN

MAT LU Bİ MEN MAK BU Bİ MEN (SAZ)

Hüs n ye ki ha sen ye ki yar ye ki sü han ye ki

Ruh ye ki be den ye ki yar ye ki sü han ye ki

Ya rı di li ha zin ye ki ta de mi a te şin ye ki

Mil ke ti aş ku din ye ki yar ye ki sü han ye ki

Aş kı me lâ me tem ye ki sak mu se lâ me tem ye ki

Men i me lâ me tem ye ki yar ye ki sü han ye ki

HÜZZAM MEVLEVİ AYİNİ
İKİNCİ SELÂM

Usûl: Evfer

AH Ey ha ha lı kı

AH Der man man de em

em fer ya dı res

AH Vey ra ra zi kı

kı pi rü ci van

van der man man de em

em fer ya di res

AH Ey rah mi tü

tü ber ni pi kü bed

AH ih sa sa ni tü

tü bi had dü ad

AH Her lâh lâh za gû

gû ye mi e ya had

had der man man de em

em fer ya di res

AH EY CA CA NI MA

AH CA NA NA NI MA

AH SUL TA TA NI MA

AH SÜB HA NI MA

Saz Terennümü

HÜZZAM MEVLEVİ AYİNİ
ÜÇÜNCÜ SELÂM

Usûl: Devr-i kebir
Birinci Güfte

Dev le tet pa yen de ba da
ey sü var BE Lİ YA Rİ MEN
Ra him kün ber a şı kan ma
zu ri dar BE Lİ YA Rİ MEN
Çün ta le bi ker di be cid a
med na zar BE Lİ YA Rİ MEN
Cid ha ta ne ki ned çü nin a
med ha ber HEY Yİ HEY YA RİM

Saz Terennümü

Saz Terennümü

İkinci Gölte

Ey ki he zar a fe rin AH bu ni ce şul tan o lur
 Her ki bu gün ve le de AH i na nu ben yüz sü re
 Ku lu o lan se ki şi ler AH husre vü ha
 Yok sul i bay o lur AH bay i se sul
 kan o lur hus re vü ha kan o lur
 tan o lur bay i se sul tan o lur

Saz Terennümü

Üçüncü Gölte

Ze hi aşk ze hi aşk ki ma rast hu da ya
 ki ma ra vü ci han ra bi ya rast hu da ya
 AH AH AH BE Lİ YA RİM (SAZ)
 Çi bez mest çi sa kist çi ba dest ki hor dim
 çi nu şest çi nuk lest çi hur mast hu da ya
 AH AH AH BE Lİ YA RİM (SAZ)

Çi lut fest çi zev kest çi bu yest çi ru yest
 çi hal kast çi hul kast çi si mast hu da ya
 AH AH AH BE Lİ YA RİM (SAZ)
 Ve led ra me se li guy de va nis be çev gân
 be dan su ki ne der ya ne sah rast hu da ya
 AH AH AH BE Lİ YA RİM (SAZ)
 Saz Terennümü
 Dördüncü Güfte
 Ey an ki tü yi mu ra dı mat lub Hes ti te ri cüm
 le hal kı mah bub Hes ti te rü cüm le hal kı mah bub Ey
 Yu su fū hūs nū ez fi ra kat Ey Yu su fū hūs

nü ez fi ra kat Der na le vü gir ye em çü Ya

kub Der na le vü gir ye em çü Ya kub Tec rid bi cu

ve led zi a lem Tec rid bi cu ve led zi a lem Ta

hem çü mü cer re dan şe vi hub Ta hem çü mü cer re dan se vi hub

Beşinci Güfte

AH Bül bü li aşk ez se her a ga zi kerd

Pi şi gü lis tan se mer ra

ga zi kerd Pi şi gü lis tan se mer ra

ga zi kerd Ez pe si her per de vü nağ

me ki güft Ez pe si her per de vü nağ

me ki güft Nağ me i hu

bi di ge ra ga zi kerd Nağ me i hu

bi di ge ra ga zi kerd

HÜZZAM MEVLEVİ AYİNİ
DÖRDÜNCÜ SELÂM

Usûl: Evfer

AH Sul ta nı me ni
ni sul ta nı me ni
AH En der di lü can
can i ma ni me ni
AH Der men bi de mi
mi men zin de şe vem
AH Yek can çi şe ved
ved sad ca nı me ni
AH i ma me ni

O.F.B.

Osman Bey

SON YÜRÜK

Ussu: Turuk Semai

The musical score for 'Ussu: Turuk Semai' consists of four staves of music. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 4/8. The melody is written in a single voice line. The first staff contains the first four measures, the second staff contains the next four measures, the third staff contains the next four measures, and the fourth staff contains the final four measures, ending with a double bar line. The melody is characterized by eighth and sixteenth notes, with some measures containing rests.

EK 7- FERAHFEZÂ MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI

FERAHFEZÂ PEŞREV

Usûl: Devr-i kebîr

1. HÂNE

Dede Efendi

3. HÂNE

4. HÂNE

FERAHFEZÂ MEVLEVÎ AYİNİ
BİRİNCİ SELÂM

Usûl: Devr-i revân
Birinci Güfte

Dede Efendi

Biş nev ez ney cün hi kâ yet mi kü ned
Kez ne yis tan ta me ra yet büb ri de end
YA Rİ YA Rİ MEN Ez cü da yi ha ki kâ yet
Der ne fi rem mer dü zen ne
mi kü ned de end YAR YAR
YA Rİ YA Rİ MEN AH Si ne ha hem şer ha şer ha
ez fi rak si ne ha hem şer ha şer ha
ez fi rak YA Rİ YA Rİ MENAH
Ta bi gû yem şer hi der di iş ti yak
YAR YAR YA Rİ YA Rİ MEN AH
İkinci Güfte
İm ruz ce ma li tü ber di
de mü ba rek bad Ber ma he ve si ta
ze pi çi de mü ba rek bad

YAR YAR YA Rİ YA Rİ MEN AH

Gül ha çü me yan ben dend ber cüm

le çi han han dend AH Ey ber gü li sad çün

gül han di de mü ba rek bad

YAR YAR YA Rİ YA Rİ MEN AH

DOST DOST YA Rİ YA Rİ MEN

Üçüncü Güfte

Ta men bi di dem ru yi tü

ey şem i ma hi ru şe nem AH

Her ca ni şi nem hur re mem

her ca re vem der gül şe nem AH

Her ca ha ya li şeh bü ved

ba ğı te ma şa geh bü ved AH

Der her ma ka mı ki re vem

ber iş re ti ber mi ze nem AH

Der her e ğer beş te şe ved

zin ha nı kâ hı şeş de ri AH

An ma hı ru ez lâ me kân

ser der kü ned der rev ze nem AH

Dördüncü Güfte AH Men ez ik li mi ba lâ yem

se ri a lem ne mi da rem AH AH Ne ez a

bem ne ez ha kem se ri a dem

ne mi da rem AH AH Der an şer bet ki can

sa zed AH Der an şer bet ki can

sa zed AH di li müş ta kı can ba

FERAHFEZÂ MEVLEVÎ AYİNİ
İKİNCİ SELÂM

Usûl: Evfer

AH Ey mut mut rı ban
ban an per per de zen
kan ya ya rı ma
mest a a me dest
(SAZ) EY An an ha ya
tı ba ba sa fa
vü ba ve fa
fa mest a me dest
AH Ey yi aş aş kı bi
bi can bin ki can
can ra cün ka deh
deh pür mi kü ned

AH Ey ru ru yi sa
sa ki bin ki han
han dan ez ez be ka
ka mest a me dest
Saz Terennümü

The musical score is written on ten staves. The first five staves contain the vocal melody with lyrics in Turkish. The lyrics are: "AH Ey ru ru yi sa", "sa ki bin ki han", "han dan ez ez be ka", "ka mest a me dest", and "Saz Terennümü". The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and accidentals. The key signature has one sharp (F#), and the time signature is 4/4. The melody is characterized by a mix of eighth and sixteenth notes, with some longer notes and rests. The lyrics are written below the notes, with some words spanning across multiple staves.

FERAHFEZÂ MEVLEVÎ AYİNİ
ÜÇÜNCÜ SELÂM

Usûl: Devr-i kebir
Birinci Güfte

Dû düş Mev lâ
na be hab
en der me ra AH
BE Lİ YA Rİ MEN
Su yi bez mi hiş
mi zed es
sa la BE Lİ
YA Rİ MEN (SAZ) Per de ha yi
can fe za ber daş
te BE Lİ YA Rİ
MEN Der hi ca zü
ras tü se gâ hü ne va

AH ne va

Saz Terennümü

İkinci Güfte

Ey ki he zar a fe rin de bu ni ce sul

Her ki bu gün ve le de i na nu ben

tan o lur yüz sü re Ku lu o lan ki ş i ler CA NIM

Hüs re vü ha kan o lur YAR Hüs re vü ha kan o lur

Bay i se sul tan o lur

Saz Terennümü

Üçüncü Güfte

Ya ri me ra ga rı me ra aş ki ci ğ er ha rı me ra

YAR YAR YAR Yar tü yi gar tü yi

ha ce ni geh da rı me ra VAY Nuh tü yi
ruh tü yi Fa ti hi mef tuh tü yi si ne i meş
ruh tü yi ber de ri es ra rı me ra VAY
Nur tü yi sur tü yi dev le ti man sur tü yi mür gi ge hi
tur tü yi çüs te be min kâ rı me ra YAR
YAR Mür gi ge hi tur tü yi çüs te be min
kâ rı me ra YAR YAR
Dördüncü Güfte
Ru yet çü gül zar lâ let Ey ya ri meh ru ba ces gül her bar
Ca Ho ni bi vü dil dar hud dil ra
ni geh dar YAR YAR
Saz Terennümü

Aş

Beşinci Güfte

Altıncı Güfte

gül şe ni ba ğı lâ ye za li Ber çer hi sa fa

me hi ke ma li İn mec li si in se ma i pür nur Ez

haz re ti tü me bad ha li

FERAHFEZÂ MEVLEVÎ AYİNÎ
DÖRDÜNCÜ SELÂM

Usûl: Evfer

AH Sul ta nı me ni
ni sul ta nı me ni
AH En der di lü can
can i ma nı me ni
AH Der men bi de mi
mi men zin de şe vem
AH Yek can çi şe ved
ved sad ca nı me ni

SON PEŞREV

Usûl: Hafif

Zeki Mehmed Ağa

SON YÜRÜK

Usûl: Yürük Semâî

EK 8- SÛZİDİL MEVLEVİ AYİNİ'NİN NOTASI

SÛZİDİL PEŞREV

Usûl: Devr-i kebîr

1. HÂNE

Neyzen Emin Dede

28

TESLİM

2. HÂNE

3. HÂNE

4. HÂNE

SÛZİDİL MEVLEVİ AYINI
BİRİNCİ SELÂM

Usûl: Devr-i revân
Birinci Gûfte

Zekâi Dede

Ya sa gı res sin ni ya rat bel be den HEY
Ru hu hu ru hi ve ru hi ru hu hu
HEY HEY HEY YA Rİ YA Rİ MEN Ya Men ka ri bel ru
ah di min şür bil le ben HEY HEY HEY HEY
hay nı ha şa fil be den
YA Rİ YA Rİ MEN (SAZ) YA Rİ YA Rİ MEN
Sah ha in den na sı en ni a şı kun HEY HEY
HEY Yİ HEY YA Rİ YA Rİ MEN Gay ru en lem
ya ri fu aş kı bi men HEY HEY Yİ HEY HEY
YA Rİ YA Rİ MEN (SAZ) Ta a şı kı an ya
rem bi kâ re mü ba kâ rem
Ser keş te vü pa ber ca ma nen
de i per kâ rem HEY HEY HEY HEY

YA Rİ YA Rİ MEN İK rar me kün ha

ce men ba tū ne mi gū yem

men mūr de ne mi ū yem men ha

har ne mi ha rem HEY HEY HEY HEY

YARİ YA Rİ MEN DOST DOST

YARİ YA Rİ MEN HEY Yİ HEY HEY HE Yİ YAR

Üçüncü Gıfte

Pİ Rİ MEN İn kis ti in

in kis ti in ū ri ni zi

ba a me de Ser mes tū na

lin der be gal der ha ne i

ma a me de Ha ne de ru

hay ran ū de en di ū ser

ger dan şü de Sad ak lü can

en der pe yeş bi des tü bi

pa a me de E yi ma de ni

a teş bi ya a teş çi mi

cü yi zi ma Val lah ki mek

res tü de ga in ta ki

ca a me de Ru pu şi cün

pu şed tü ra ey ru yi tü

şem süd du ha Ey gün ci ha

ne ez ru hat cün deş tü sah

ra a me de AH Ne da red des tü pa

bi aşk o bi des tü bi pa

Dördüncü Güfte

yem AH Ki ru zü şeb çü mec nu
 nem se ri zen ci ri mi ha yem
 AH Ha ya lâ ti he me a lem
 e ğer çi a şı na da ned AH Be hun gar
 ka şe vem bil lâh e ğer in ra
 zi bük şa yem

SÛZİDİL MEVLEVİ AYİNİ
İKİNCİ SELÂM

Usûl: Evfer

AH Geh çer hi ze nan
nan hem çün fe le kem
AH Geh pa li ze nan
nan hem çün me le kem
AH Çer ham pey Hak
AH rak sam pey Hak
HAK Men za nı ve yem
yem nü müş te re kem

Saz Terennümü

SÜZİDİL MEVLEVİ AYINI
ÜÇÜNCÜ SELÂM

Usûl: Devr-i kebir
Birinci Güfte

Per de i di ger me

zen cüz per de i dil da rı

ma (SAZ) An he za

ran Yu su fi şi

rin şi rin kâ kâ ru ma (SAZ)

Yu su fan ra mes ti ker ded

per de ha şan ber ber de rid (SAZ)

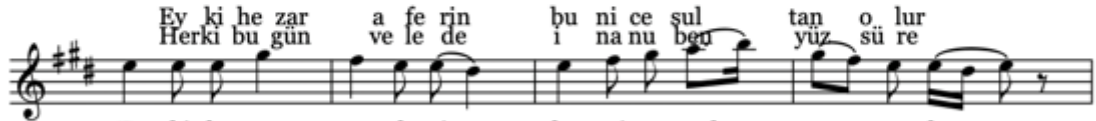
Gam ze i çeş ma nı

mes ti an şe hi hun ha rı ma

Saz Terennümü

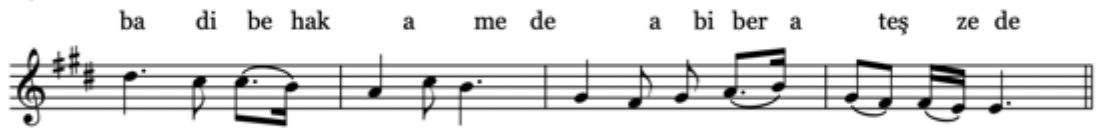
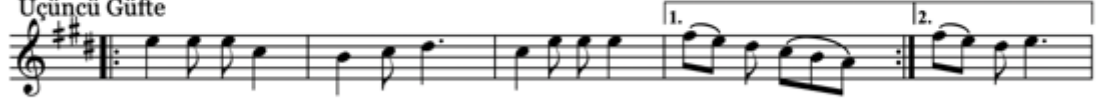
İkinci Güfte

Saz Terennümü

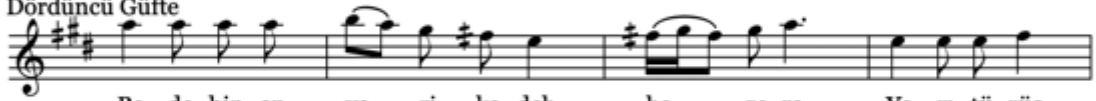
Üçüncü Güfte

Saz Terennümü

Dördüncü Gümte

Ba de hin an ya ri ka deh ha re ra Ya rı tü rüş

rû yi şe ker pa re ra Ha mü şî kün güft ki in

a le mest Terk kün in a le mi gad da re ra

Beşinci Gümte

Ah gü ze lin aş kı na ha lâ tı na Yan dı yü rek

aşk ha ra ra tı na And i çe yim gay rı gü zel

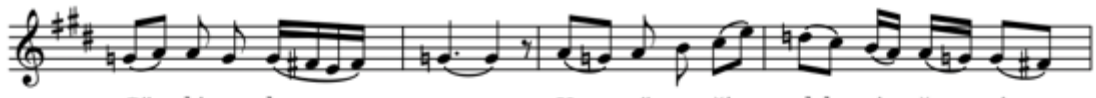

sev me yim Tan rı ya vü Tan rı nın a ya tı na

Altıncı Gümte

YAR YAR Yar yü re ğim yar DOST DOST

Gör ki ne ler var Yar yü re ğim del ci ğe rim

gör ki ne ler var ya re ha ber var

Saz Terennümü

Yedinci Güfte

Kâ şî fi es ra rı hu da Mev lâ na YAR

YAR YA RÎ YA RÎ MEN Sul ta nı fe na

şa hı be kâ Mev lâ na YAR YAR

YA RÎ YA RÎ MEN Aşk it me de dir haz re ti ne

böy le hi tab YAR YAR YA RÎ YA RÎ

MEN Mev lâ yı gü rü hi ev li ya Mev lâ na

YAR YAR YA RÎ YA RÎ MEN

SÛZİDİL MEVLEVİ AYİNİ
DÖRDÜNCÜ SELÂM

Usûl: Evfer

AH Sul ta nı me ni
ni sul ta nı me ni
AH En der dî lü can
can i ma nı me ni
AH der men bi de mi
AH men zin de şe vem
vem Yek can çi şe ved
ved sad ca nı me ni

SONİDEŞREV

Usûl: Düyek

Rauf Yektâ Bey

SONYÜRÜK

Usûl: Yürük Semâî

EK 9- MÂYE MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI

SEGÂH PEŞREV

Usûl: Devr-i kebîr

1. HÂNE

Nâyi Osman Dede

28

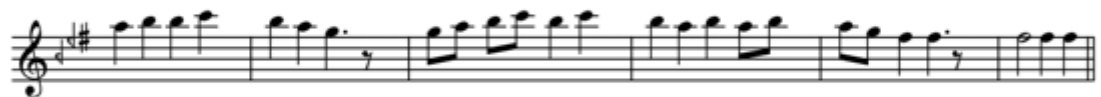
TESLİM

2. HÂNE

3. HÂNE

4. HÂNE

MÂYE MEVLEVÎ AYİNİ
BİRİNCİ SELÂM

Usûl: Devr-i revân
Birinci Gûfte

Zekâi Dede

Ey Yu sü fi meh ru yan (SAZ) ey ca
Ey çeh re i tü meh veş a bes
Ey su re ti lut fi Hak nak şı
Teb ri zi bi gû a hir ba gam
hü ce ma let hoş (SAZ) Ey hus re vü ey şi
tü de ru a teş Hem a te şi tü na
tü ho şest el hak Ey nak şı tü ru ha
ze i şem si din Key fit ne i ca dû
rin ey nak şü ha ya let hoş
dir hem a bı zü lâ let hoş
ni vey nu ri ce lâ let hoş
İkinci Gûfte yan ey sih ri ha lâ let hoş
Di dem se her an şa hı ra (SAZ)
Der ha bı gaf le ti bi ha ber
Zan mey ki der ser daş tem
Der pi şi o mi daş tem
ber şa hı ra hı hel e ta (SAZ)
zu bül a li vü bül a lâ
men sa ga ri ber daş tem
güf tem ki ey şah es sa lâ

Üçüncü Güfte

Yar yü re ğim yar Del ci ğe rim yar (SAZ)
Yar yü re ğim del ci ğe rim gör ki ne ler var
Dördüncü Güfte
ya re ha ber var (SAZ) AH Ey ca nı ca
nı ca nı can mes tan se la
met mi kü ned AH Ey tü çü ni
nü sad çü nan mes tan se lâ
Beşinci Güfte
met mi kü ned Fah ri cüm le sa kı ya ni
sa ga ret der ka ri bad Çeş mi tü mah mu ri ba dü
ca nı ma ham ma ri bad Çeş mi tü şa nu şı bez met
hu şı ha bi hu şı bad Vey zi cu şa cu şı aş kat
ak li bi des ta ri bad HEY Yİ YAR HEY DOST
Altıncı Güfte
Geh çer hi ze nan hem çün fe le gem

Geh ba li ze nan hem çün me le gem

Çer ham pe yi hak rak sam pe yi hak

Men za nı ve yem ni müş te re gem

HEY Yİ HEY MAH BU Bİ MEN HEY Yİ HEY MER GU Bİ MEN

HEY Yİ HEY MAT LÛ Bİ MEN HEY Yİ HEY MAK BU Lİ MEN

MÂYE MEVLEVÎ AYİNİ
İKİNCİ SELÂM

Usûl: Evfer

Sul ta nı me ni

AH Sul ta nı me ni

AH En der di lü can

can i ma nı me ni

AH Der men bi de mi

AH Men zin de şe ved

AH Yek can çi şe ved

ved sad ca nı me ni

AH i ma nı me ni

Saz Terennümü

MÂYE MEVLEVÎ AYİNİ

ÜÇÜNCÜ SELÂM

Usûl: Devr-i kebîr

Birinci Güfte

An Fe ri du ni ci ha nı

ma ne vi BE Lİ YA Rİ MEN

Bes bü ved bür ha ni kad reş

Mes ne vi BE Lİ YA Rİ MEN

Men çi gû yem vas fı an a

li ce nab BE Lİ YA Rİ MEN

Nist pey gam ber ve li da

red ki tab BE Lİ YA Rİ MEN

Saz Terennümü

İkinci Güfte

Ey ki he zar a fe rin DOST DOST Bu ni ce sul tan o lur
Herki bu gün ve le de i na nu ben yüz sü re

(SAZ) Ku lı o lan ki şı ler CA NIM hus re vü ha
Yok sul i se bay o lur bay i se sul

kan o lu hus re vü ha kan o lur
tan o lur bay i se sul 1. tan o lur 2.

Saz Terennümü

1. 2.

Üçüncü Güfte

Ey kavm be hac ref te kü ca yid kü ca yid (SAZ)

Ma şuk he min cast bi ya yid bi ya yid (SAZ)

Ma şuk he min cast bi ya yid bi ya yid (SAZ)

Ger su re ti bi su re ti ma şu kı bi bi nid (SAZ)

Ger su re ti bi su re ti ma şu kı bi bi nid (SAZ)

Hem ha ce vü hem ha ne vü hem kâ be şü ma yüd (SAZ)

Hem ha ce vü hem ha ne vü hem kâ be şü ma yid (SAZ)

AH YA Rİ MEN YAR AH YA Rİ MEN YAR

AH YA Rİ MEN YA Rİ ME RA DOST YA Rİ MEN VAY

Dördüncü Güfte

Sır rı di li a şı kan zi mut rıb şı ne vid (SAZ)

Ba na le i o be gir di dil ha bi re vid (SAZ)

Ba ne le i o be gir di dil ha bi re vid (SAZ)

Der per de çi güft e ger be du mi gi re vid (SAZ)

Der per de çi güft e ger be du mi gi re vid (SAZ)

Ya ni ki zi per de hi çi bi run me re vid (SAZ)

Ya ni ki zi per de hi çi bi run me re vid (SAZ)

Beşinci Güfte

Bi ya ri mut ri bi ma ra ke ri mü ba şı ke rim

Be kû yi has te di lâ ni ra hi mü ba şı ra him

Sekizinci
Güfte

rı Sun ca mı i ka rı def ey le hu ma rı

Ey za hi di zer ra ku mü zev vir ko ri ya yı Tut

ra hı fe na yı derk ey le hu da yı

Şas tı şe he düş ma hi i aşk ol ko ke na rı Bul

şa hı şî kâ rı terk ey le fe şa rı

HEY Yİ HEY HEY HEY CA NI MEN (SAZ) AH Pİ Rİ
Dokuzuncu Güfte

MEN DOST Gİ Rİ MEN Ey mest şü de

ez na za ret is mü mü sem ma Vey tu ti i can geş te zi leb

ha yi şe ker ha İn meh zi kü ca ba şe dü in

ru yi çi ru yest İn nu ri hu da yest te ba rek ve te a lâ

MÂYE MEVLEVÎ AYINI
DÖRDÜNCÜ SELÂM

Usûl: Evfer

Sul ta nı me ni
AH Sul ta nı me ni
AH En der di lü can
can i ma nı me ni
AH Der men bi de mi
AH Men zin de şe ved
AH Yek can çi şe ved
ved sad ca nı me ni
AH i ma nı me ni

SON PEŞREV

Usûl: Düyek

Yusuf Paşa

Usûl: Yürük Semâî

SON YÜRÜK

Ö.F.B.

EK 10- ISFAHAN MEVLEVİ AYİNİ'NİN NOTASI

ISFAHAN PEŞREV

Usûl: Devr-i kebîr

Neyzen Sâlih Dede

1. HÂNE

2. HÂNE

3. HÂNE

4. HÂNE

ISFAHAN MEVLEVİ AYİNİ
BİRİNCİ SELÂM

Zekâi Dede

Usûl: Düyek
Birinci Güfte

Ey Vey çen na gi per de ha
Vey na yı na le i
yı si pa ha nem ar zust
ho si su za nem ar zust
HEY HEY SUL TA NI MEN HEY HEY HÛN
KÂ RI MEN Ey ba
dı hoş ki der çeş me ni aşk
mi re si HEY HEY SUL
TA NI MEN HEY HEY HÛN
KÂ RIMEN Ber me gü zer ki bu
yi gü lis tan nem ar zust
HEY HEY SUL TA NI MEN HEY HEY HÛN
KÂ RI MEN HEY HEY RA
NA YI MEN HEY HEY Zİ BA YI MEN AH

İkinci Güfte

Hiç mi da ni çi mi gû yed re bab
 YA RÎ YAR Zeş ki çeş mü
 ez ci ğer ha yı ke bab
 YA RÎ YAR Ma ga ri ba
 nı fi ra kim ey şe han YA RÎ YAR
 Biş ne vid ez ma i lâ l la hil me ab YA RÎ YAR

Üçüncü Güfte
 Yek cür a zi ca mı tü
 te ma mes tü te mam (SAZ)
 Cüz aş kı tü der di lem
 kü da mes tü kü dam (SAZ)
 Der aş kı tü hu ni dil
 ha lâ les tü ha lâ l (SAZ) A su de gi

Dördüncü Güfte aşk ha ra mes tü ha ram (SAZ)

Bi ya kez aş kı tü di va ne geş

tem (SAZ) Ve kes şeh ri

bü dem vi ra ne geş

tem (SAZ) Zi aş kı tü zi ha nü

man bü ri dem

Be der di aş kı tü hem

ha ne geş tem

AH AH HEY HEY MAH

BU Bİ MEN DOST DOST

HEY HEY MAK BU Lİ MEN

ISFAHAN MEVLEVİ AYİNİ
İKİNCİ SELÂM

Usûl: Evfer

AH AH Sul Der ta men nı bi me ni de mi
(SAZ) sul men ta zin nı de me ni şe vem
ni vem en Yek der can di ci lü can şe ved
can ved i sad ma ca nı nı me ni me ni
AH i ma nı me ni

Saz Terennümü

ISFAHAN MEVLEVİ AYİNİ
ÜÇÜNCÜ SELÂM

Usûl: Devr-i kebîr
Birinci Güfte

So fi ya nim a me de de ri
ku yi tü BE Lİ YA Rİ MEN
Şey en lil lâh ez ce ma li
ru yi tü BE Lİ YA Rİ MEN (SAZ)
Han bi diğ çi zi be der viş
şa ni hiş BE Lİ YA Rİ MEN
Ey he mi şe lût fu rah met
hu yi tü BE Lİ YA Rİ MEN

Saz Terennümü

İkinci Güfte

Ey ki he zar a fe rin de YA Rİ YAR
Her ki bu gün ve le de
bu ni ce sul tan o lur Ku lı o lan
i na nu ben yüz sü re Yok sul i se
ki şi ler CA NIM Hus re vi ha kan o lur
bay o lur Bay i se sul tan o lur
YAR hus re vü ha kan o lur
bay i se sul tan o lur

Saz Terennümü

Üçüncü Güfte

Ah ki ba ri di ger a te şi der men fü tad
Vin di li di va ne baz ru yi be sah ra ni had
Ah ki der ya yı aşk ba ri di ger mev ci zed Vez di li men
her ta raf çeş me i hun ber kü şad

Saz Terennümü

Dördüncü Güfte

Şüd zi ga met ha ne i sev da di lem Der ta le bet

reft be her ca di lem Ah ki im ru zi di lem

ra çi şüd Dû şi çi güf test ke si ba di lem

Ez ta le bi gev he ri gû ya yı aşk Mev ci ze ned

mev cü der ya di lem Ger ne kü ni ber di li men

rah me ti Vay di lem vay di lem vay di lem

Beşinci Güfte

Yar yü re ğim del ci ğe rim gör ki ne ler var

Ya re ha ber var Yar yü re ğim del ci ğe rim

gör ki ne ler var Ya re ha ber var

Saz Terennümü

Altıncı Güfte

Ey na le i aş kı tū ra ba bı di li men VAY Ey

na le şū de he me ce va bı di li men VAY An

dev le ti ma mur ki mi pūr si di VAY Ya bı tū ve li

ki der ha ra bı di li men VAY Yar bı tū ve li ki der ha ra

bı di li men

ISFAHAN MEVLEVİ AYİNİ
DÖRDÜNCÜ SELÂM

Usûl: Evfer

AH AH Sul Der ta men nı bi me ni de mi

(SAZ) sul men ta zin nı de me ni şe vem

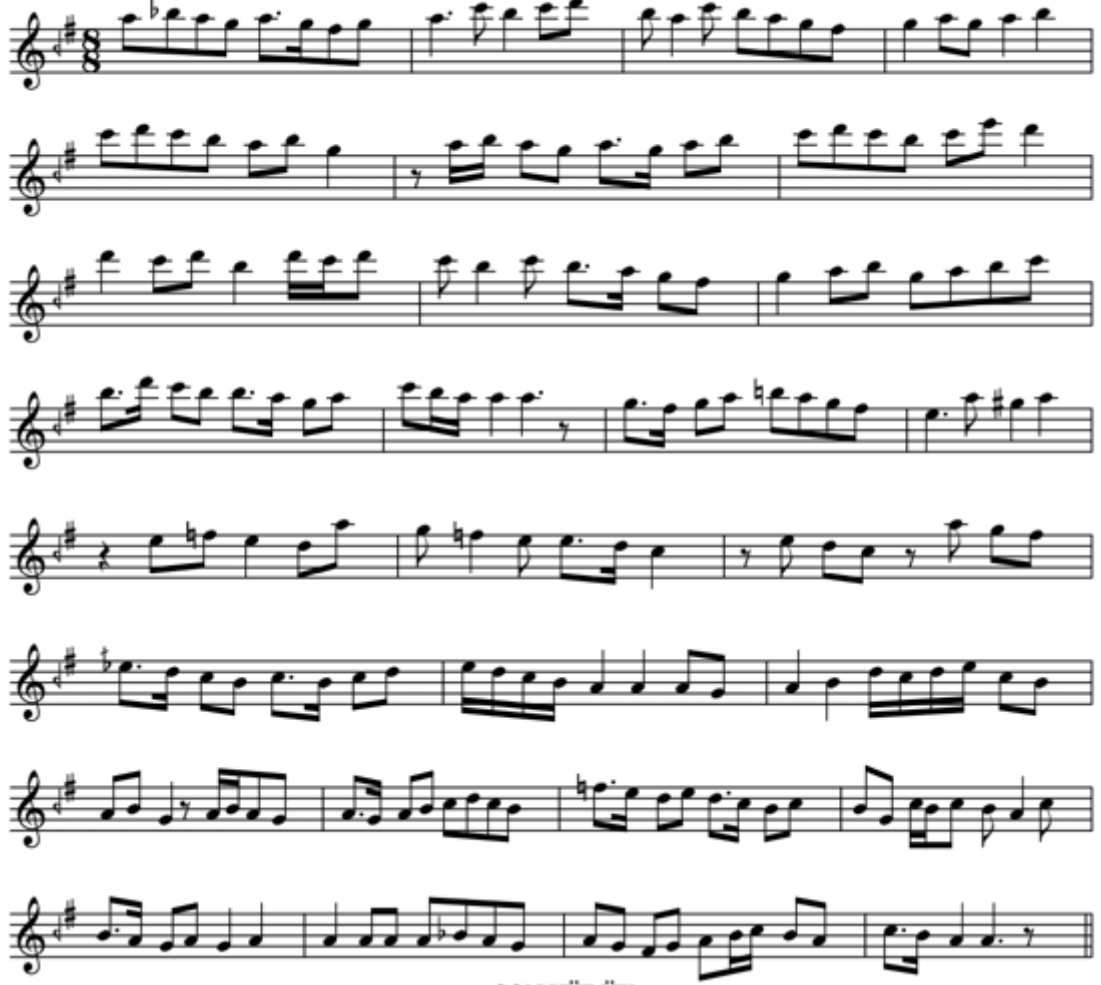
ni vem en Yek der can di ci lü can şe ved

can ved i sad ma ca nı nı me ni me ni

AH i ma nı me ni

SON PEŞREV

Usûl: Düyek

SON YÜRÜK

Usûl: Düyek

Ö.F.B.

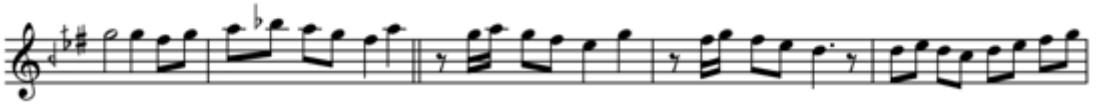
EK 11- SÛZİNÂK MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI

SÛZİNÂK PEŞREV

Usûl: Devr-i kebîr

1. HÂNE

Neyzen Emin Dede

4. HÂNE

O.F.B.

SÛZİNÂK MEVLEVÎ AYİNİ
BİRİNCİ SELÂM

Usûl: Düyek
Birinci Gûfte

Zekâi Dede

Ya sa ki yel mü da me ti hay ya
a les sa lâ (SAZ) HEY Yİ HEY CA NI MEN
HEY Yİ HEY MAK BU Lİ MEN (SAZ) İm lâ
zü ca ce na bi hü mey ya
fe kad ha lâ (SAZ) HEY Yİ HEY HEY CA NI MEN
HEY Yİ HEY MAK BU Lİ MEN (SAZ) Es kay
te nil mü da me te min tar fi kal be hi (SAZ)
HEY Yİ HEY CA NI MEN HEY Yİ HEY MAK BU Lİ MEN (SAZ)
Hat ta ce lâ fû a di ye men ah
se nil ce lâ (SAZ) HEY Yİ HEY HEY CA NI MEN
HEY Yİ HEY MAK BU Lİ MEN
İkinci Gûfte
Te a lev kül lü na zel yev

mi sek ra (SAZ)

Bi ak da hin tū ha mi ru na ve tet

ra (SAZ) Te a lev in

ne ha zel yev me iy

din (SAZ) Te cel lâ fi

Üçüncü Güfte hi ma ter cu ne ceh ra (SAZ)

El yev me mi nel vas li ne si

mün ve sü û dün (SAZ)

El yev me e râl hub bi a lel

Ah di ku û dün (SAZ)

Ya kav me i lel aş kı e ni

bü ve e ci bü (SAZ)

lem ma ke te bal la hü a lel

aş kı hu lû dün (SAZ)

Dördüncü Güfte Kad sab ba ha nal la hü bi av

şin ve mü da mün (SAZ)

Kad ay ye de nel ıy dü ve kad

tem me si ya mün (SAZ)

İm lâ ka de han ve ha tı ya

hay ra gû lâ mün (SAZ)

Key yes kü re na süm me a led

deh ri se lâ mün (SAZ)

HEY HEY YA Rİ YA Rİ

MEN (SAZ) HEY HEY

BE LI MI RI MEN (SAZ)

DOST DOST

AH pi RI MEN (SAZ)

AH AH

DEST GI RI MEN (SAZ) YAR

YAR IH SAN ME DED

DOST DOST SUL TAN ME

DED AH AH SUB

HAN ME DED GUF RAN ME

SÛZİNÂK MEVLEVÎ AYİNİ
İKİNCİ SELÂM

Usûl: Evfer

ded di Sul ta nı me ni
AH sul ta nı me ni
AH en der di lü can
can i ma nı me ni
AH der men bi de mi
AH Men zin de şe vem
AH yek can çi şe ved
ved sad ca nı me ni
AH i ma nı me ni

Saz Terennümü

1. 2.

SÛZİNÂK MEVLEVÎ AYİNİ
ÜÇÜNCÜ SELÂM

Usûl: Devr-i kebîr
Birinci Güfte

Ey yü ha eh lel fe ra dis
ik ra ü men şu re na
ved he şu min ham ri ves
tes ma u na ku re na
Hur rü küm tas fer ru aş kan
Ten ha nı min na ri hi
lev re et fi can hi ley lin
ev ne ha rin hur re na
AH BE Lİ YA RİM (SAZ)
Saz Terennümü

İkinci Güfte

Ey ki he zar a fe rın DOST DOST bu ni ce sul tan o lur
Her ki bu gün ve le de i na nu ben yüz sü re

Ku lu o lan ki şı ler CA NIM hüs re vü ha
Yok sul i se bay o lur bay i se sul

kan o lur DOST DOST hüs re vü ha kan o lur
tan o lur bay i se sul tan o lur

Saz Terennümü

Üçüncü Güfte

hi lek ya za i ru fil ley li fe da yar Ya mu ni sa vah

şe ti i zel ley li he da yar İn kâ ne fi ra

ku na me as sub hi be da yar Lâ es fe re ba

de ze ke sub ha e be da yar yar

YAR YA Rİ MEN YAR DOST DOST

DOST YA Rİ MEN YAR AH YA Rİ MEN YA RI ME RA

DOST YA RI MEN YA RI ME RA DOST YA RI MEN VAY

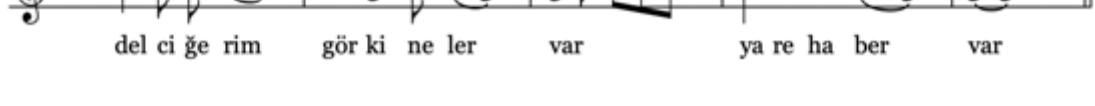
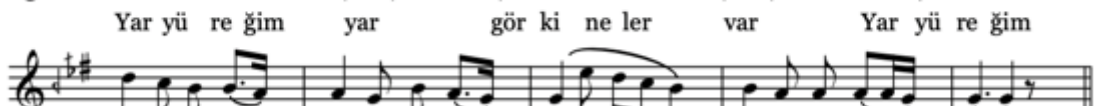
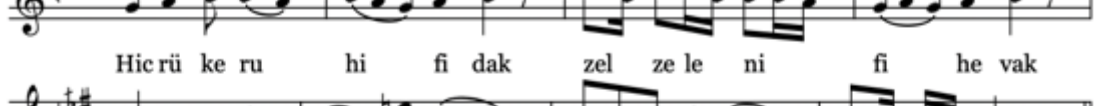
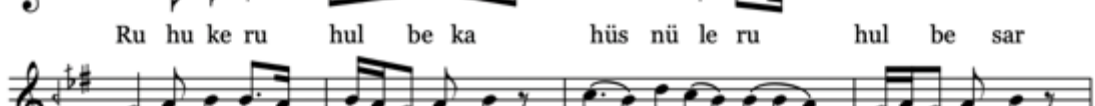
Ru

Dördüncü Güfte

Beşinci Güfte

Yedinci Güfte

Ya

men mu am ma hü gay rü ma dud YAR YAR

YA Rİ YA Rİ MEN Ves sa yü le dey

hı gay rü mer dud YAR YAR

YA Rİ YA Rİ MEN Kad beş şe re bil li ka i sık kan

YAR YAR YAR Rİ YA Rİ MEN Min

haz re ti hil ke ri mi mev dud YAR

YAR YA Rİ YAR

SÛZİNÂK MEVLEVÎ AYİNİ
DÖRDÜNCÜ SELÂM

Usûl: Evfer

AH Sul ta nı me ni

AH sul ta nı me ni

AH en der di lü can

can i ma nı me ni

AH der men bi de mi

AH Men zin de şe vem

AH yek can çi şe ved

ved sad ca nı me ni

AH i ma nı me ni

MÂHUR SON PEŞREV

Usûl: Düyek

Rauf Yekta Bey

Usûl: Yürük Semâî

SON YÜRÜK

Ö.F.B.

EK 12- SABÂZEMZEME MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI

SABÂZEMZEME PEŞREV

Usûl: Devr-i kebîr

Neyzen Raşid Efendi

1. HÂNE

2. HÂNE

3. HÂNE

4. HÂNE

4. HÂNE

O.F.B.

SABÂZEMZEME MEVLEVÎ AYİNİ
BİRİNCİ SELÂM

Usûl: Devr-i revân
Birinci Güfte

Zekâi Dede

Her çi zi ki an ho şes tü neh
Ta mey ne şe ved de li li in
Vey ney me jü cen gi su re ti

yes ti mü dam
mer dü mi am
ho bü se ma

HEY Yİ YAR HEY

DOST RA NA Yİ MEN CA NI MEN VAY

Ber ha sı ha lâ li keş tü ber

a mi ha ram

HEY Yİ YAR HEY

DOST RA NA Yİ MEN CA NI MEN VAY

HEY HEY Yİ HEY HEY Yİ HEY Zİ BA YİMEN YAR YAR

İkinci Güfte

Yar yü re ğim yar yar yü re ğim del ci ğe rim

gör ki ne ler var ya re ha ber var (SAZ)

Üçüncü Güfte

Mut rı ba in per de zen kan ya rı ma mest a me dest
A bi ma ra ger bi ri zed ver se bu ha biş ke ned

an ce na bi ba sa fa vü ba ve fa mest a me dest
ey bi ra der dem me zen kin dem se ka mest a me dest

YAR YAR YA Rİ YA Rİ MEN

Dördüncü Güfte

Be şa hi ni ha ni re si di ki nu şest

me yi a sü ma nı çi şı di ki nu şest

YAR YAR YA Rİ YA Rİ MEN

Zi mes tan se lâ met zi rin dan pe ya met

Ki kıf lı ta rab ra ki li di ki nu şest

YAR YAR YA Rİ YA Rİ MEN

YAR YAR AH Mİ Rİ MEN

DOST DOST DOST Pİ Rİ MEN

DOST Gİ Rİ MEN HEY HEY

MAH BU Bİ MEN HEY HEY

MAT LÛ Bİ MEN HEY HEY

MER GU Bİ MEN MAK BU Lİ MEN

SABÂZEMZEME MEVLEVÎ AYİNİ
İKİNCİ SELÂM

Usûl: Evfer

AH Sul ta ni me ni
(SAZ) sul ta ni me ni
ni en der di ni can
can i ma ni me ni
AH Der men bi de mi
mi men zin de se vem
vem yek can çi se ved
ved sad ca ni me ni
AH i ma ni me ni
Saz Terennümü

SABÂZEMZEME MEVLEVÎ AYİNİ
ÜÇÜNCÜ SELÂM

Usûl: Frenkçin
Birinci Gûfte

Biş nev ez ney cün hi kâ yet
Kez ne yis tan ta me ra bub
mi kü ned YAR BE Lİ YA Rİ MEN
ri de end
Ez cü da yi ha şî kâ yet
Vezne fi rem mer dü zep ha
mi kü ned YAR BE Lİ YA Rİ MEN
li de end
Si ne ha hem şer ha şer ha
ez fi rak YAR BE Lİ YA Rİ MEN
Ta bi gû yem şer hi der di
iş ti yak YAR BE Lİ YA Rİ MEN
Saz Terennümü

İkinci Güfte

Ey ki he zar a fe rin bu ni ce sul tan o lur
Herki bu gün ve le de i na nu ben yüz sü re

Ku lı o lan ki şı ler CA NIM Hus re vü ha
Yok sul i se bay o lur bay i se sul

kan o lur hus re vü ha kan o lur
tan o lur bay i se sul tan o lur

Saz Terennümü

Üçüncü Güfte

Pen be zi gû şı dur kün ban ki ne ca ti mi re sed YAR YAR

A bı sı ya hi der me rev ka bı ha ya tı mi re sed YAR YAR

Nev be ti aş kı müş te ri ber se ri çer hı mi ze ned YAR YAR

Beh ri re va ni a şı kan sad sa lâ va tı mi re sed YAR YAR

DOST DOST DOST YA Rİ MEN YAR

AH YA Rİ MEN YA Rİ ME RA DOST YA Rİ MEN YAR

Saz Terennümü

Dördüncü Güfte

Dem be dem ez re hi dil pey ki ha ya leş re se dem YAR

Ta bi şi nev be nev ez hüs nü ce ma leş re se dem YAR

Ya rab in bu yi ta rab ez ta ra bı fi dev sest YAR

Ya ne si mist ki ez ru zi vi sa leş re se dem YAR

Saz Terennümü

Beşinci Güfte

AH Ber çer hi se her gâ hı ye ki ma hi a yan şüd Ez

çer hi fü rud a me dü der ma ni gi ran şüd Çün

baz ki ber ba ye di mür gı be ge hi sayd Bi ru bu di me ra
 an me hü ber çer hı de van şüd Der can çü se fer
 ker de mi cüz ma hi ne di dem Ta sır rı te cel
 li i e zel cüm le be yan şüd

SABÂZEMZEME MEVLEVÎ AYİNİ

DÖRDÜNCÜ SELÂM

Usûl: Evfer

AH Sul ta nı me ni
 (SAZ) sul ta nı me ni
 ni en der di lü can
 can i ma nı me ni
 AH Der men bi de mi
 mi men zin de se vem
 vem yek can çi se ved
 ved sad ca nı me ni
 AH i ma nı me ni

SON PEŞREV

Usûl: Sofyan

Usûl: Yürük Semâî

SON YÜRÜK

EK 13- BAYÂTÎBÛSELİK MEVLEVÎ AYİNİ'NİN NOTASI

BAYÂTÎBÛSELİK PEŞREV

Usûl: Devr-i kebîr

1. HÂNE

Halil Can

2. Hâne'ye 3. Hâne'ye 4. Hâne'ye Karar

2. HÂNE

3. HÂNE

3. HÂNE

4. HÂNE

Ó.F.B.

BAYÂTÎBÛSELİK MEVLEVÎ AYİNİ
BİRİNCİ SELÂM

Usûl: Devr-i revân
Birinci Güfte

Hafız Ahmed Irsoy

Ey de ra ver de ci ha nı ra zi nay

HEY Yİ HEY SUL TA NI MEN HEY Yİ HEY HÛN KÂ RI MEN

Ban ki na yü ban ki na yü ban ki nay

HEY Yİ HEY SUL TA NI MEN HEY Yİ HEY HÛN KÂ RI MEN

Hod hu da yes tin he me ru pu şu çist

HEY Yİ HEY SUL TA NI MEN HEY Yİ HEY HÛN KÂ RI MEN

Mi ke şe deh li hu da ra ta hu day

HEY Yİ HEY SUL TA NI MEN HEY Yİ HEY HÛN KÂ RI MEN

HEY Yİ HEY RA NA Yİ MEN HEY Yİ HEY Zİ BA Yİ MEN

YAR YAR Yar yü re ğim yar

yar yü re ğim del ci ğer rim gör ki ne ler var

YAR YAR ya re ha ber var

Üçüncü Güfte

Ey nu şi ker de niş i ra (SAZ)
 bi hiş kün ba hiş ra
 Ba hiş i kün bi hi şi ra (SAZ)
 çi zi bi diğ der viş ra
 Teş ri fi diğ uş şak ra
 pür nur kün a fak ra
 Ber zeh ri zen tir yak ra (SAZ)

Dördüncü Güfte

Ya ri ma dil da ri ma a li mi es ra
 Yusu fu di da ri ma rev na kı ba za ri ma
 HEY Yİ HEY HEY DOST Pİ Rİ MEN CA NA NI MEN
 Ger be bos tan ba tü im har şüd gül za rı ma

Ver be zin dan ba tü im gül bi ru yed ha ri ma

HEY Yİ YAR HEY DOST Pİ Rİ MEN CA NA NI MEN

Ger de ra teş ba tü im nur ker ded na ri ma

ver be cen net bi tü im nar şüd en va ri ma

HEY Yİ YAR HEY DOST Pİ Rİ MEN CA NA NI MEN

Beşinci Güfte

AH Bi ya kem ru zi ma ra ru zi i dest
AH Ze bi mec lis ki sa ki bah tı ba sed

AH E zin pes i şü is ret ber me zi dest
AH Ha ri fa neş cu ney dü ba ye zi dest

HEY Yİ HEY HEY HEY YAR YA Rİ YA Rİ MEN

BAYÂTÎBÜSELİK MEVLEVÎ AYİNİ
İKİNCİ SELÂM

Usûl: Evfer
Birinci Güfte

AH AH Sul ta ni me ni
 Der men bi de mi
 ni sul ta ni me ni
 men zin de şe vem
 AH AH En der di lü can
 Yek can çı şe ved
 can ved i sad ma ni meni
 me ni
 AH AH Rin da dan se lâ
 Ey şeh şeh hü sa
 (SAZ) me ti mi kü ned
 med mi ni ma
 (SAZ) can ey ra ra gu lâ
 fa fa ri cü
 lâ cüm met mi mi kü ned
 le e ev li ya
 (SAZ) Mes ti ti zi ca
 Ey e ez tü ea
 ca met mi mi kü ned
 can ha a şı na
 AH AH mes tan se lâ
 mes tan se lâ
 lâ met mi mi kü ned
 lâ met mi mi kü ned

BAYÂTÎBÜSELİK MEVLEVÎ AYİNİ
ÜÇÜNCÜ SELÂM

Usûl: Frenkçin
Birinci Gûfte

Sa lâ can ha yi müş ta kan
ki yek dil da rı hub a med
Çü zer kû bes ti an dil ber
rû hi men si mi kub a med
Sa lâ had di ni ya ku ban
ce va hir bah şı ze ri ku ban
Ki o hur şı di es ra res
tü Al la mül gu yub a med
Saz Terennümü

İkinci Güfte

Ey ki he zar a fe rin YA Rİ YAR bu ni ce sul
Herki bu gün ve le de i na nu ben
tan o lur AH Ku lu o lan ki ş i ler
yüz sü re Yok sul i se bay o lur
CA NIM hus re vü ha kan o lur
bay i se sul tan o lur

Saz Terennümü

Üçüncü Güfte

Der hal ka i uş şar kı be na geh ha ber üf tad Kez
bah ti ye ki ma hi ru hi hu bu der üf tad Güf
ten di zim şem sel hak kı Teb ri zi çi di did Güf tim kez an

nur be ma in na zar üf tad YA Rİ MEN YAR

AH YA Rİ MEN YAR YAR YAR YAR

YAR YA Rİ MEN YA Rİ ME RA AH YA Rİ MEN

YA Rİ ME RA DOST YA Rİ MEN VAY

Dördüncü Güfte

Be hak kı an ki de rin dil be cuz ve lâ yi tü nist

Ve li i o ne şe vem kü zi ey li ya yı

yi tü nist Me bad ca nem bi gam e gerfe da yi tü nist

Me bad çeş nem ru şen e ger şi fa yi tü nist

Saz Terennümü

Beşinci Güfte

A şı kı an ka di tü ca nı şe ker ha yı mast

Sa ye i zül fi ni tü der dü ci han ca yi mast

Her gü li sur hi ki hest ez me de di hu ni mast

Her gü li zer di ki rüst rüs te zi saf ra yi mast

Altıncı Güfte
(SAZ) Men dem ne ze nem lik de mi nah nü ne fah

na Der men bi de meb na le re sed ta be sü rey

ya İn na yi te nem ra çü bü bür ri dü ti ra

şid Ez su yi ne yis ta nı a dem az ze te a lâ

BAYÂTİBÜSELİK MEVLEVİ AYİNİ
DÖRDÜNCÜ SELÂM

Usûl: Evfer
Birinci Güfte

AH AH Sul Der ta men nı bi me ni de mi

ni mi sul men ta zin nı de me ni vem

AH AH En Yek der can di çl lü can şe ved

can ved i sad ma ca nı şı meni me ni

AH i ma nı me ni

TÂHİR BÛSELİK SON PEŞREV

Usûl: Sofyan

Rıza Efendi

1. 2.

SON YÜRÜK

Usûl: Yürük Semâî

O.F.B.

EK 14- MÜSTEAR MEVLEVİ AYİNİ'NİN NOTASI

MÜSTEAR PEŞREV

Usûl: Devr-i kebîr

1. HÂNE

2. HÂNE

O.F.B.

MÜSTEAR MEVLEVİ AYINİ

Usûl: Devr-i revân
Birinci Gûfte

BİRİNCİ SELÂM

Hafız Ahmed Irsoy

A Kü tes ne ze ned der di li ma
il lâ hu YA Rİ HEY HÜN KÂ Rİ MEN
Ger a le mi yan cüm le ta bi
ban ba şed YA Rİ HEY HÜN KÂ Rİ MEN
hal li ne kü ned müş ki li ma
il lâ hu YA Rİ HEY HÜN KÂ Rİ MEN
HEY Yİ HEY YA Rİ MEN HEY Yİ HEY Mİ Rİ MEN
YAR YAR Yar yü re ğim yar
yar yü re ğim del ci ğe rim gör ki ne ler var (SAZ)
İm ru zi han da ni mü hoş
kâ ni bah ti han da nı mi re sed (SAZ)
Sul ta nı sul ta na nı ma

e zi su yi mey dan mi re sed AH

İk ba li a ba dan şü de (SAZ)

des ta nı dil vi ran şü de (SAZ)

Pür sa nü cu yan mi re vem

an su ki sul tan mi re sed (SAZ)

Pür nur me şev çün a sü man

ser seb zi şev çün bus tan (SAZ)

Şev a şı na çün ma hi yan

kan bah ri um man mi re sed

Dördüncü Güfte

Mut rı ba es ra rı ma ra baz gû HEY YAR

HEY Yİ DOST Kıs sa ha yi can fe za ra baz gû

HEY YAR HEY Yİ DOST Mah ze ni in na fe tah nâ

ber kü şa HEY YAR HEY Yİ DOST Sır rı ca nı

Mus ta fa ra baz gû HEY YAR HEY Yİ DOST

HEY MAH BU Bİ MEN HEY MER GU Bİ MEN

HEY MAT LU Bİ MEN HEY HEY YAR

YAR EY MAK BU Lİ MEN

MÜSTEAR MEVLEVİ AYİNİ
İKİNCİ SELÂM

Usûl: Evfer

AH AH Sul Der ta men nı bi me ni de mi ni mi sul men ta zin nı de me se ni vem AH AH En Yek der can di çi lü can ved can ved i sad ma ca nı nı me ni me ni AH i ma nı me ni

Saz Terennümü

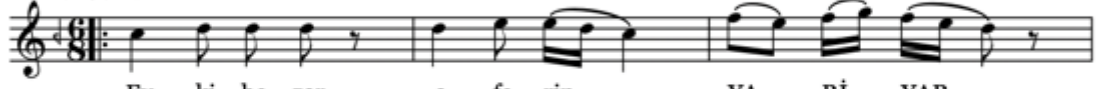
MÜSTEAR MEVLEVİ AYİNİ
ÜÇÜNCÜ SELÂM

Usûl: Evsat
Birinci Güfte

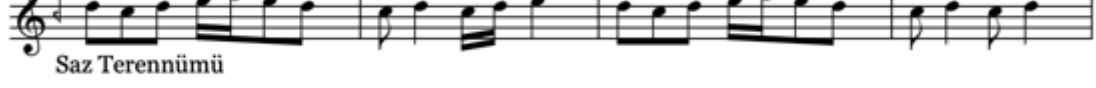
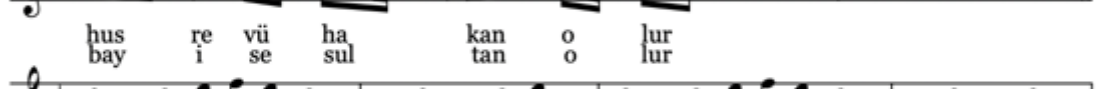
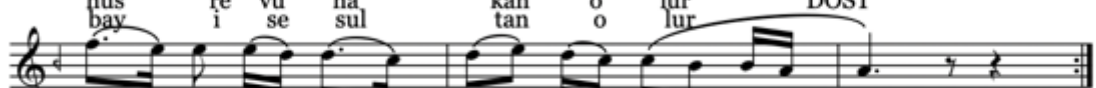
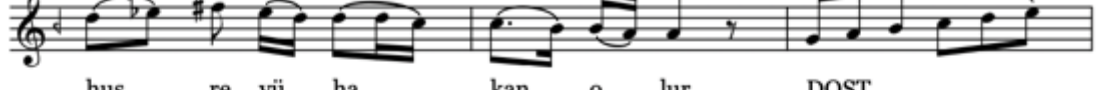
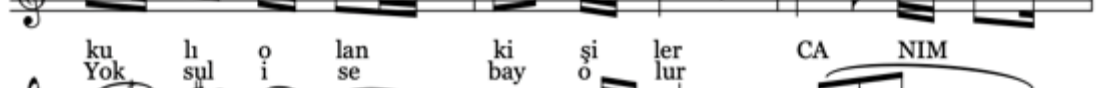
Der me ya nı per de i hun
aş kı ra gül za rı ha
a şı kan ra ba ce ma li
aş kı bi çün kâ rı ha
Şem si Teb ri zi tû yi hur
şı di en der eb ri harf
çün be ra med a fi ta bet
mah vi şüd güf ta ri ha

İkinci Güfte

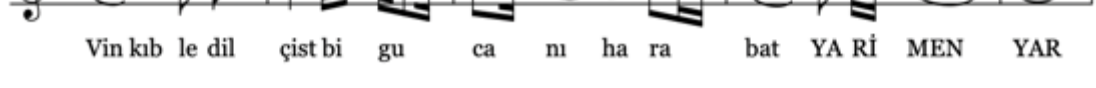
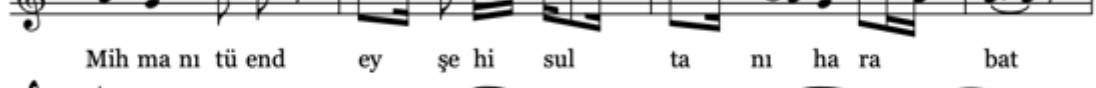
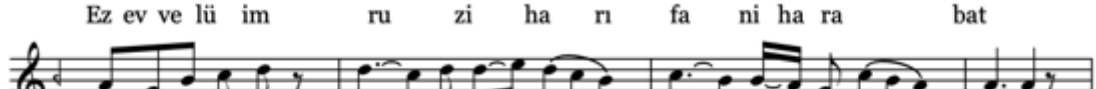
Ey ki he zar a fe rin de YA Rİ YAR
Her ki bu gün a ve le de

Saz Terennümü

Üçüncü Güfte

Vin kıb le dil çist bi gu ca nı ha ra bat YA Rİ MEN YAR

AH YA Rİ MEN YAR YAR YAR

YAR YA Rİ MEN VAY YAR YA Rİ MEN

YA Rİ ME RA AH YA Rİ MEN YA Rİ ME RA

DOST YA Rİ MEN YA Rİ ME RA AH YA Rİ MEN VAY

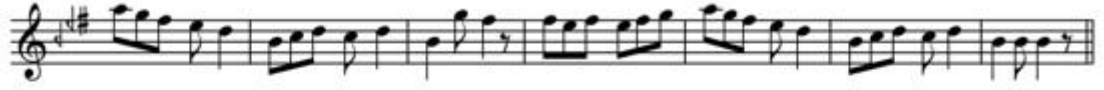
Saz Terennümü

Ban ki be ra med zi di lü ca nı men Kâ hi zi ma

şu ka i pin ha ni men Güf te mü kur ba ni ki yem

yar güft A ni me ni a ni me ni a ni men

Saz Terennümü

Beşinci Güfte

Dad di hi sa ga ru pey Ma ne ra ma ye di hi

mec li sü mey ha ne ra Mes ti kü ni ner ki si mah

mur ra Pi şi ke si an bü ti dür da ne ra

Ya a med be sulh ey ah bab Ma le küm

ka i di ne in del bab ma le küm

ka i di ne in del bab Nev be ti hic

rü in ti zar gü zeş Fed hu lüd da re ya ü lil el

bab fed hu lüd da re ya ü lil el

bab

MÜSTEAR MEVLEVİ AYİNİ
DÖRDÜNCÜ SELÂM

Usûl: Evfer

AH AH Sul Der ta men ni bi me ni
ni mi sul men ta zin ni de me ni
AH AH En Yek der can dı ci lü can
can ved i sad ma ca ni ni me ni
AH i ma ni me ni

SON PEŞREV

Usûl: Düyek

Tanburi Hızır Ağa

(Dört ölçü boyunca yalnız bir saz tarafından).....
Beraber...

Usûl: Yürük Semâi

SON YÜRÜK

O.F.B.

EK 15- DEDE EFENDİ’NİN ESERLERİNİN LİSTESİ

Dede Efendi’nin İlahi Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
İlahi	Ben yürürüm yâne yâne	Arazbâr	Düyek	Yunus
İlahi	Ey âşık-ı dildâde	Arazbâr	Düyek	Sezâî
İlahi	A sultanım sen var iken	Bestenigâr	Düyek	Yunus
İlahi	Olmayacak senden atâ	Bestenigâr	Düyek	Hüdâî
İlahi	Yâ ilâhî cümle cümle sen	Bestenigâr	Çenber	Seyfullah
İlahi	Yandıklarım şam ü seher	Bayâtî	Düyek	Seyfullah
İlahi	Gel ey sâlik diyem bir söz ki hakdır	Dügâh	Düyek	Sünbülî
İlahi	Benim Mecnûn sıfat Leylâ’sı aşkın	Eviç	Düyek	İbrahim Gülşeni
İlahi	Şûride vü şeydâ kılan	Ferahfezâ	Düyek	Yunus
İlahi	Ey âlemlerin şâhı tecelli kıl teselli kıl	Hicaz	Düyek	Merkez Efendi
İlahi	Gelin gidelim Allah yoluna	Hicaz	Düyek	Yunus
İlahi	Bağrımdaya biten başlar	Hüzzam	Düyek	Seyfullah
İlahi	Ey sûfi-i ehl-i safâ ez-can be-gû Allah	Hüzzam	Devr-i Revân	Mevlânâ
İlahi	Ey âlemlerin şâhı tecelli kıl teselli kıl	Hüzzam	Muhammes	Merkez Efendi
İlahi	Aşkınla yandır sultanım Allah	Irak	Düyek	Zekâî
İlahi	Mevlâm senin aşıkların devrân ederler	Irak	Düyek	Hüdâî
İlahi	Yandım yakıldım ben nâr-ı aşka	İsfahan	Düyek	Şeyh Süleyman Ef.
İlahi	Deldi bağrım bülbül-i bîçâre nâlânın senin	Muhayyer	Nim Evsat	Seyfullah
İlahi	Düşeli bu aşkın cânım eline	Muhayyer	Düyek	Eşrefoğlu
İlahi	Ey derde dermân isteyen	Muhayyer	Düyek	Niyâzî
İlahi	Toprakta yatacak teni	Muhayyer	Düyek	Yunus Efendi
İlahi	Yâ Rabbî aşkın ver bana	Muhayyer	Düyek	Seyfullah
İlahi	Yâ Rabbî nûrun hakkı çün	Muhayyer	Düyek	Seyfullah
İlahi	Ey hakikat erenleri	Nikriz	Düyek	Üftâde
İlahi	Yâ İlâhî cânımın cânânısın	Nühüft	Düyek	
İlahi	Benim Mecnûn sıfat Leylâ’sı aşkın	Rahatülervâh	Ağır Çenber	İbrahim Gülşeni
İlahi	Aşkınla cihân beste	Rast	Sofyan	Nûrî
İlahi	Bilirim bende, sensin Allâh’ım	Rast	Sofyan	Sezâî
İlahi	Hakka âşık olan zikrullahdan kaçır mı	Rast	Sofyan	Üftâde
İlahi	Derviş olan kişinin sözleri ümrân olur	Rehâvî	Devr-i Hindi	Niyâzî Mısırî
İlahi	Ey gâfil uyan rihlet-i nâgâhı unutma	Segâh	Düyek	Şemseddin Sivâsî
İlahi	Yürük değirmenler gibi dönerler	Segâh	Düyek	Yunus
İlahi	Ey derde dermân dermânım Allahım	Sûzidil	Düyek	
İlahi	Ey gönül gûş eyle âşıkların güftârını	Sûzidil	Düyek	Niyâzî Mısırî
İlahi	Ben bilmez idim gizli âyân hep sen imişsin	Sûzinâk	Ağır Düyek	Nevî
İlahi	Beni bu nefsim eyledi hayrân	Şehnâz	Düyek	Seyfullah
İlahi	Kerîm Allah Rahîm Allah	Şehnâz	Düyek	
İlahi	Yürük değirmenler gibi dönerler	Şehnâz	Evsat	Yunus

Dede Efendi'nin Tevşih Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Tevşih	Nûr-i fahr-i âleme bir zerre olmaz âfitâb	Hüseyni	Yürüksemâî	Nakşî
Tevşih	Sultân-ı resûl şâh-ı mümeccedsin efendim	Segâh	Evsat	Şeyh Gâlip
Tevşih	Bir ismi Mustafa bir ismi Ahmed	Uşşâk	Evsat	Mûsa Dede

Dede Efendi'nin Savt Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	GÜFTEKÂR
Savt	Durman yanalım âteş-i aşka	Ferahnâk	Hayâlî

Dede Efendi'nin Durak Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Durak	Benim Mansur-ı aşk hoş dâre geldim	Nühüft	Durak Evferi	Sünbülî
Durak	Ayağın tozunu sürme çekelden	Sûzidil	Durak Evferi	Niyâzî

Dede Efendi'nin Ağır Semâî Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Ağır Semâî	Meclisde gice kâmet-i cânâne sarılsam	Acem	Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Ey lebleri gonca yüzü gül serv bülendim	Acemaşîrân	Ağır Sengin Semâî	
Ağır Semâî	Vâd etmiş idin ey gül-i ter vakt-i şitâdâ	Arazbâr	AğırAksak Semâî	
Ağır Semâî	Men bende şüdem, bende şüdem	Bestenigâr	AğırAksak Semâî	
Ağır Semâî	Ko açılalım bilsin her râzımı cânânım	Eviçbüselik	Sengin Semâî	
Ağır Semâî	Bir dilber-i nâdide bir kâmet-i müstesnâ	Ferahfezâ	Sengin Semâî	
Ağır Semâî	Dil-i bîçâreyi mecrûh eden tiğ-i nigâhındır	Ferahnâk	Ağır Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Etmezsem ikrâr-ı aşkı saklarım cânım gibi	Hicaz	Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Bir afetin aşkıyla gönül eyledi ülfet	Hicazbüselik	Ağır Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Ey hümâyı padişâhı ber ser-i bâlâ-yı tû	Hisarbüselik	Sengin Semâî	
Ağır Semâî	Nice bir ağlayayım aşk ile her gâh meded	Irâk	Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Ya Rab kime feryâd edeyim yârın elinden	Isfahan	Ağır Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Ey gonca-i bağ-ı cihân vey ziynet-i destâr-ı can	Nevâ	Ağır Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Gâhı ki eder turrası	Nişâbürek	Sengin Semâî	Kemâleddin
Ağır Semâî	Batü yek dem baht-ı bed hemdem nemî sâzed	Rast-ı Cedîd	Sengin Semâî	
Ağır Semâî	Reng-i ruh-ı gülzârı tebâh eyledi bülbül	Sabâ-Büselik	Ağır Sengin Semâî	

Ağır Semâî	Nihân ettim seni sinemde ey mehpâre canımsın	Sultâniyegâh	Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Nesin sen a güzel nesin	Sûzinâk	Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Söylen o yâre benim çeşmimi pür-âb etmesin	Tâhîrbûselik	Ağır Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Ben bendesiyim bendesiyim bendesiyim	Tarz-ı Cedîd	Aksak Semâî	

Dede Efendi'nin Yürük Semâî Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Yürük Semâî	Ne hevâ-yı bağ-ı sâz et	Acemaşîran	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Derdim bana kâr eyledi dermâna el ermez	Arazbâr	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Kurbân-ı tû zülf-i anberefşân-ı tû	Bestenigâr	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Dehr olmada bu sûr ile mâmûr meserret	Bûselik	Yürük Semâî	Dede Efendi
Yürük Semâî	Sâki ya mest-i müdâm eylesen olmaz mı beni	Eviçbûselik	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Bu gece ben yine bülbülleri hâmûş ettim	Ferahfezâ	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Yine neşe-i muhabbet dil ü canım etti şeyda	Hicaz	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Açıl açıl gel efendim cihan bahar olsun	Hicazbûselik	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Hava güzel yine gülşende gösteriş günüdür	Hisâr	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Yine bezm-i ıyş-ı vuslat dil-i bîkarâre düştü	Hisârbûselik	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Reh-i aşkında edip kaddimi kütah gönül	Hüzzâm	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Hasretle tamam nâle döndüm sensiz	Irâk	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Ah eylediğim serv-i hırâmânın içindir	İsfahân	Yürük Semâî	Fuzûlî
Yürük Semâî	Göz gördü dönül sevdi seni ey yüzü mâhım	Karcığâr	Yürük Semâî	Nahîfî
Yürük Semâî	Yine zevrâk-i derûnum kırılıp kenâre düştü	Mâhûr	Yürük Semâî	Şeyh Gâlip
Yürük Semâî	Ey gonca dehen ah-ı seherden hazer eyle	Nevâ	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Diyemem sîne-i berrâkı semen-ber gibidir	Neveser	Yürük Semâî	Vâsıf
Yürük Semâî	Rencîde sakın olma nigâh eylediğimden	Nihâvend-i Kebîr	Yürük Semâî	Enverî
Yürük Semâî	Teşrifin ile âlemi reşk-i irem eyle	Nişâbûr	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Ey âfet-i can âşık-zar	Pesendîde	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Ne gönül safâya mecbur ne esîr dilberdir	Pesendîde	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Yüzündür cihânı münevver eden	Rast	Yürük Semâî	Dede
Yürük Semâî	Oynar yürek terennüm-i çeng çegânedan	Rast-ı Cedîd	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Göz gördü dönül sevdi seni ey yüzü mâhım	Sabâ-Bûselik	Yürük Semâî	Nahîfî

Yürük Semâî	Şâd eyledi can ü dilimi şah- ı cihânım	Sultaniyegâh	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Cânâ firâk-ı aşkınla sûzinâkinem	Sûzinâk	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Sevdi bu gönül seni yaman eylemedi	Şehnâz	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Ser-i zülf-i anberini yüzüne nikâb edersin	Şevkefzâ	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Hâk-i kademin çeşmimize ayn-i ciladır	Tarz-ı Cedîd	Yürük Semâî	

Dede Efendi'nin Beste Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Beste	Meşâm-ı hâtıra bûy-i gül-i safâ bulagör	Acemaşîran	Zencîr	
Beste	Serhoş olurum lâl-i leb-i yâr görünse	Arazbâr	Remel	
Beste	Ol perî-veş kim melâhât mülkünün sultanıdır	Arazbâr	Muhammes	
Beste	Erişdi mevsim-i gül seyr-i gülîstân edelim	Bestenigâr	Zencîr	
Beste	Meşâm-ı hâtıra bûy-i gül-i safâ bulagör	Bestenigâr	Zencîr	
Beste	Dil oldu şimdi meftûn bir âfet-i zamâne	Bestenigâr	Lenk Fahte	
Beste	Bir gonca ferim yâresi vardır ciğerimde	Bayâtî	Ağır Hafif	
Beste	Olduk yine bu şevk ile mesrûr-ı meserret	Bûselik	Ağır Hafif	Dede
Beste	Ağlar inler pâyine yüzler sürer gönlüm gözüm	Eviçbûselik	Ağır Çenber	Dâniş
Beste	Aybeder hâl-i dil-i âşüfte sâmanım gören	Eviçbûselik	Muhammes	
Beste	Ey kâşî keman tîr-i müjen canıma geçti	Ferahfezâ	Frengi-fer	Salâhî
Beste	Figân eder yine bülbül bahar görmüştür	Ferahnâk	Zencîr	
Beste	O mâhitâbı aceb gösterir mi bana felek	Hicaz	Zencîr	
Beste	Ey çeşm-i âhû hicr ile tenhâlara saldın beni	Hicaz	Ağır Düyek	Riyâzî
Beste	Bülbül gibi feryâd ü figânım serâridir	Hicazbûselik	Ağır Remel	
Beste	Cânâ beni aşkınla ferzâne eden sensin	Hicazbûselik	Lenk Fahte	
Beste	Gönül ol gonca femin bülbül- i âşüftesidir	Hisâr	Çenber	
Beste	Her sözün uşşâka ihsan her kelâmın lutf-ı tam	Hisârbûselik	Devr-i Revân	
Beste	Gören fütâde olur hüsn-i bî bahânesine	Hüzzâm	Zencîr	
Beste	Bir ah ile gonca feme hâlin âyân et	Irâk	Remel	
Beste	Her zaman pîş-i nigâhımda hüveydâdın sen	Irâk	Devr-i Kebîr	
Beste	Ey gonca dehen hâr-ı elem canıma geçti	Mahûr	Ağır Hafif	

Beste	Olmamak zülfün esîri dilberâ mümkün değil	Mâye	Zencîr	
Beste	Zeyn eden bağ-ı cihânı gül müdür	Nevâ	Muhammes	
Beste	Nasıl edâ bilir ol dilber-i fedâyı görün	Neveser	Zencîr	
Beste	Her ne dem aşkıyla deryâlar gibi cûş olayım	Pesendîde	Darb-ı Fetih	Vâsıf
Beste	Nâvek-i gamzen ki her dem bağrımı pürhûn eder	Rast-ı Cedîd	Çenber	
Beste	Ne edadır bu ne kâküldür bu	Rehâvî	Muhammes	
Beste	Sünbülü sünbülü siyah cânım	Sabâ	Muhammes	Dehlevî
Beste	Yâr ile ateş mekân olsam da gülşendir bana	Sabâ-Büselik	Ağır Çenber	
Beste	O nahl-i bağ-ı letâfet aman aman geliyor	Sabâ-Büselik	Zencîr	
Beste	Gül yüzündür andelîbe âhû efgân ettiren	Sipihr	Çenber	
Beste	Misâlini ne zemîn ü zaman görmüştür	Sultaniyegâh	Zencîr	
Beste	Cân ü dilimiz lutf-ı keremkâr ile mâmur	Sultaniyegâh	Hafif	
Beste	Müşât-ı cemâlin gece gündüz dil-i şeyda	Sûzinâk	Darbeyn	
Beste	Açıldı lâle-izârın ciğerde dağ-ı derûn	Şehnâz	Zencîr	
Beste	Ne dehendir bu ne kâküldür bu sevdiğim	Şehnâz	Muhammes	
Beste	Mushaf demek hatâdır ol levhâ-i cemâle	Şehnâzbüselik	Lenk Fahte	Fuzûlî
Beste	Nevrûze erdin ey gönül	Şehnâzbüselik	Lenk Fahte	
Beste	Ermesin el o şehin şevket-i vâlâlarına	Şevkefzâ	Ağır Çenber	
Beste	İltifatınla gönül şâd olduğu demdir bu dem	Tarz-ı Cedîd	Çenber	
Beste	Dil nâle eder bülbül-i şeydâ revîşinde	Uşşâk	Darb-ı Fetih	

Dede Efendi'nin Kâr, Kârçe, Kâr-ı Nâtık ve Kâr-ı Nev Formlarındaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Kâr	Gonca-i ikbâl handid vü dem-i devlet resîd	Arabankürdi	Hafif	
Kâr	Sûr-i şâhi eyledi âlâmı tay	Büselik	Ağır Hafif	Dede
Kâr	Kasr-ı Cennet havz-ı kevser âb-ı hay	Ferahfezâ	Muhammes	Dede
Kârçe	Rûy-i tû câm-ı tarâb-ı gül-gûn bad	Hisârbüselik	Devr-i Revân	
Kâr-ı Nâtık	Rast getirip fend ile seyretti hümayı	Rast	Yürüksemâî	İzzet Molla
Kâr-ı Nev	Gözümde dâim hayal-i cânâ	Rast	Ağır Düyek	
Kâr	Aşk-ı tû nihâl-i hayret amed	Rast-ı Cedîd	Hafif	Hafız

Dede Efendi'nin Şarkı Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
------	----------	-------	------	----------

Şarkı	Oldu gönül üftâde	Acemaşîran	Aksak	
Şarkı	Lûtfeyle meded rahmeyle şehâ	Acemaşîran	Aksak	
Şarkı	Bir güzele bende gönül	Acemkürdî	Yürük Semâî	
Şarkı	Sevdim seni yosma fidan	Arabanbüselik	Aksak Semâî	
Şarkı	Yine bahar çayır çemen üstüne	Arazbar	Aksak	
Şarkı	Bir bülbül-i bağım ki ne zir ü neyim var	Beste-İsfahan	Ağır Aksak Semâî	
Şarkı	Gülistân-ı ruhun seyretmeğe Uşşâk	Beste-İsfahan	Ağır Aksak Semâî	
Şarkı	Ben seni sevdim seveli	Bestenigâr	Curcuna	Dede
Şarkı	Cana tesir etti cana imtidâd-ı hasretin	Bestenigâr	Aksak	
Şarkı	Hayli demdir bağlanıp kaldık şitâda	Bestenigâr	Ağır Aksak	
Şarkı	Pek naziktir ince beli	Bestenigâr	Aksak	
Şarkı	Ağlatma beni incitme aman	Bayâtî	Ağır Aksak Semâî	
Şarkı	Bir bîbedel şûh-i cihan	Bayâtî	Ağır Düyek	
Şarkı	Dilberâ sazın nevâsı	Bayâtî	Düyek	
Şarkı	Ey gamzesi fattan hemi gîsûsuna dîdem	Bayâtî	Ağır Aksak	
Şarkı	Her dem edip meyl-i cefâ	Bayâtî	Ağır Düyek	Enverî
Şarkı	Karşıdan yar güle güle	Bayâtî	Aksak	
Şarkı	Mübtelayım ey gül-i rânâ sana	Bayâtî	Ağır Aksak	
Şarkı	Nice bir aşkınla feryâd edeyim	Bayâtî	Ağır Aksak	
Şarkı	Aklın alır aşıkların deyleyler	Bayâtîaraban	Aksak	
Şarkı	Arz-ı halim benim lutf-ı dilbere kalsın	Bayâtîaraban	Ağır Düyek	
Şarkı	Canımı aşka salmışım	Bayâtîaraban	Yürük Semâî	
Şarkı	Sevdim seni yosma fidan	Bayâtîaraban	Curcuna	
Şarkı	Edâ ile revîşlerin	Büselik	Türk Aksağı	
Şarkı	Zülfündedir benim baht-ı siyâhım	Büselik	Ağır Aksak Semâî	İzzet Molla
Şarkı	Bak perîme pür küşâ-yı îtilâ	Çârgâh	Ağır Aksak	
Şarkı	Bir letâfetli hava kim bu şeb	Evcârâ	Şarkı Devr-i Revânı	Said Bey
Şarkı	Geçen hafta kayıkla ben geçerken	Evcârâ	Ağır Aksak	
Şarkı	Gel ey güzeller serveri	Evcârâ	Aksak	
Şarkı	Hüsnüne mâil gönlüm ezelden	Evcârâ	Aksak Semâî	
Şarkı	Bülbül asâ rûz ü şeb kârım Nevâ	Eviç	Ağır Aksak	
Şarkı	Ebûlerinin zahmı nihandır ciğerimde	Eviç	Ağır Aksak Semâî	II. Mahmud
Şarkı	Sevdim bir gonca-i rânâ	Eviç	Aksak	
Şarkı	Söyleyin ol nev-civâne	Eviç	Aksak	Dede
Şarkı	Bir verd-i rânâ ettim temâşa	Ferahfezâ	Semâî	
Şarkı	Bülbül-i hoş nevâ	Ferahfezâ	Semâî	
Şarkı	El benim çün seni sarmış biliyor	Ferahfezâ	Ağır Aksak	
Şarkı	Beğendim seni efendim geçmem asla	Ferahnâk	Düyek	
Şarkı	Ben mübtelâ oldum sana	Ferahnâk	Aksak	
Şarkı	Senin çün ey şeh-i hûbân	Ferahnâk	Düyek	
Şarkı	Bir dilberi sevip bilmezem noldum	Gerdâniye	Düyek	
Şarkı	Sabâhın seher vaktinde görebilsem	Gerdâniye	Aksak	
Şarkı	Rehâ bulamadım zülfün telinden	Gülizâr	Ağır Düyek	

Şarkı	Aşkınla ben ey nâzenin	Hicaz	Düyek	
Şarkı	Ben bilmedim bana noldu	Hicaz	Ağır Düyek	
Şarkı	Çokdur gönülde dağ-ı melâlim	Hicaz	Ağır Düyek	
Şarkı	Ey büt-i nev edâ	Hicaz	Yürük Semâî	
Şarkı	İndim yarin bahçesine	Hicaz	Aksak	
Şarkı	Mâh yüzüne aşkanım	Hicaz	Aksak	
Şarkı	Seyr-i gülşen edelim	Hicaz	Ağır Düyek	Hüsnü Ağa
Şarkı	Tırmana tırmana çıktım yapıdan	Hicaz	Aksak	
Şarkı	Yine noldu sana nevres fidanım	Hicaz	Aksak	
Şarkı	Kasdı o şühun dil-i âzâre mi kaldı	Hicazaşîran	Aksak	
Şarkı	Ey mürüvvet madeni kân-ı kerem	Hicazbûselik	Devr-i Hindi	
Şarkı	A canım kanıma girdin	Hisâr	Aksak	
Şarkı	Bir güzel aldattı beni	Hüzzam	Yürüksemâî	
Şarkı	Bir nevcivanın hüsn-i cemali	Hüzzam	Türk Aksağı	
Şarkı	Bu dil düştü sana yarım	Hüzzam	Düyek	
Şarkı	Derdimin dermanı sensin ey peri	Hüzzam	Ağır Aksak	
Şarkı	Ey gül-i bağ-ı edâ	Hüzzam	Aksak	
Şarkı	Halimi bir kerre takrir eylesem	Hüzzam	Ağır Düyek	
Şarkı	Hüsnün gibi ey bî vefa	Irâk	Düyek	
Şarkı	Nettim sana ben bî vefa zâlim	Irâk	Aksak	
Şarkı	Aşık olalı sen yare gönül	Isfahân	Aksak	
Şarkı	Gel açıl gül aslı ne durduğunun	Karcığâr	Devr-i Hindi	
Şarkı	Senin aşkın elemi	Karcığâr	Düyek	
Şarkı	Bir gonca fem etti zuhur	Mâhûr	Sofyan	
Şarkı	Gördüm bugün canan-ı dil	Mâhûr	Düyek	
Şarkı	Gör netti cânâ firkatin	Mâhûr	Aksak	
Şarkı	Sana layık mı ey gülten	Mâhûr	Aksak	
Şarkı	Firkatin halim perişan etti gel	Mâye	Ağır Düyek	
Şarkı	Sermest-i gamım bâde-i hûn	Mâye	Ağır Aksak Semâî	
Şarkı	Ben sana aşık değilim	Muhayyer	Yürüksemâî	
Şarkı	Sevdiceğim aşını ağlatır	Muhayyer	Yürüksemâî	
Şarkı	Gönlümü bend etti ol mâh	Müsteâr	Aksak	
Şarkı	Gülzâra salın mevsimidir geşt ü güzârın	Nevâ	Ağır Aksak Semâî	Nedîm
Şarkı	Hayli demdir bir gül-i ruhsâre	Nevâ	Ağır Aksak	
Şarkı	Müşkil oldu sûzişim etmek nihân	Nevâ	Ağır Aksak	
Şarkı	Biganelik ettin bana	Nişâbürek	Düyek	
Şarkı	Bend oldu dil bir şûh-i cihâne	Nühüft	Aksak Semâî	
Şarkı	Ey serv-i nâz nevresim	Nühüft	Ağır Düyek	
Şarkı	Kasdı o şühun dil-i âzâre mi kaldı	Nühüft	Yürük Semâî	Leylâ
Şarkı	Bu hüsn ile sen dilbera	Rast	Sofyan	
Şarkı	Dil bir güzele meyl etti hele	Rast	Sengin Semâî	Dede
Şarkı	Gördükçe ben ey meh cemâl	Rast	Ağır Aksak	
Şarkı	Görsem seni doyunca	Rast	Düyek	Mahfî

Şarkı	Mahmur gözün gayet güzel	Rast	Düyek	
Şarkı	Sevdi gönlüm bir dilberi	Rast	Düyek	
Şarkı	Üftâdenem ey bîvefa	Rast	Düyek	Şemsî
Şarkı	Yine ahlar etti peydâ	Rast	Düyek	
Şarkı	Yine bir günlühal aldı bu gönlümü	Rast	Semâî	
Şarkı	Yüzündür cihanı münevver eden	Rast	Yürük Semâî	Dede
Şarkı	Ey bülel ahter şeh-i sâhib kerem	Rehâvî	Düyek	
Şarkı	Güşeyle gel bülbülleri	Sabâ	Ağır Düyek	
Şarkı	Sahbayı doldur sâkiya peymânen	Sabâ-Bûselik	Ağır Düyek	
Şarkı	Cânâ gönül verdim sana	Sûzidil	Aksak	
Şarkı	Ey padişahım şâd ol efendim	Sûzidil	Aksak	
Şarkı	Gözümden dönlümden hayalin gitmez	Şedd-i Araban	Düyek	
Şarkı	Ey verd-i râna şûh-i melek veş	Şehnâz	Aksak Semâî	
Şarkı	Gönül durmaz su gibi çağlar	Şehnâz	Aksak	
Şarkı	Sana ey canımın canı efendim	Şehnâz	Ağır Düyek	
Şarkı	Ben mübtelâ oldum sana	Şehnâzbûselik	Aksak	
Şarkı	Seyredenler hüsn ü ânın	Şehnâzbûselik	Ağır Aksak	
Şarkı	Oldu gönül üftâde	Şevkefzâ	Yürük Semâî	
Şarkı	Sûr-ı adlinle cihan oldu şehâ	Şevkefzâ	Sofyan	
Şarkı	Bir dilbere kul oldum	Tâhir	Sofyan	
Şarkı	Ağlatırlar güldürürler	Uşşâk	Aksak	Dede
Şarkı	Aman felek ömrüm felek	Uşşâk	Aksak	
Şarkı	Gitti de gelmeyiverdi	Uşşâk	Aksak	
Şarkı	Pür ateşim açtırma sakın ağzımı	Uşşâk	Ağır Aksak Semâî	Leylâ

Dede Efendi'nin Köçekçe Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Köçekçe	Bîvefâ bir çeşm-i bîdâd	Gülizâr	Aksak	
Köçekçe	Nazlı nazlı sekip gider	Gülizâr	Aksak	
Köçekçe	Sular gibi çağladığım	Gülizâr	Aksak	
Köçekçe	Sular gibi çağlarım ben	Gülizâr	Aksak	
Köçekçe	Baharın zamanı geldi	Hicaz	Aksak	
Köçekçe	Bir sevda geldi başıma	Hicaz	Aksak	
Köçekçe	Şu karşiki dağda bir yeşil çadır	Hicaz	Aksak	
Köçekçe	Yine yeşillendi dağlar çemeni	Hicaz	Aksak	
Köçekçe	Benliği aldım kaçaktan	Karcığâr	Aksak	
Köçekçe	Gel derim gelmez yanıma	Karcığâr	Aksak	
Köçekçe	Girdi gönül aşk yoluna	Karcığâr	Aksak	
Köçekçe	İki de turnam gelir aman	Karcığâr	Aksak	
Köçekçe	Bana gayrı karışma	Sabâ	Aksak	
Köçekçe	Gel güzelim gülistân-ı güle gel	Sabâ	Aksak	
Köçke	Küçücükten bir yar sevdim	Sabâ	Aksak	

EK 16- ZEKÂİ DEDE’NİN ESERLERİNİN LİSTESİ

Zekâî Dede’nin İlahi Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
İlahi	A Sultanım sen var iken Ya ben kime yalvarayım	Acemaşîran Uşşâk Sabâ	Sofyan	Yunus
İlahi	Allah Allah Hüve Rabbünâ Rahmâni	Sabâ Uşşâk	Sofyan	Yunus
İlahi	Aldanma dünya varına	Acem	Düyek	Sâbit
İlahi	Allah emrin tutalım	Mâhûr Uşşâk	Düyek	Yunus
İlahi	Andelib-i bağ-ı hicran olmuşam	Hüseyni	Evsat	Şeyh Kamil Efendi
İlahi	Arab’da Seyyidü’l kavma duhul ettikde bir asî	Segâh	Devr-i Hindi	Zakirî Hasan Efendi
İlahi	Bağ-ı maarif içreyiz	Rast	Düyek	
İlahi	Barekallah dü cihanın serveri	Sûzidilârâ	Düyek	Fevzî
İlahi	Ben ben değilim ben dediğim sensin hep	Uşşâk	Sofyan	Mustafa Nakşi Efendi
İlahi	Benim maksudum alemde değildir	Ferahnâk	Düyek	Aziz Mahmud Hüdâî
İlahi	Bir muazzam padişahsın	Şevkutarâb	Evsat-Hafif	Selami Mustafa Efendi
İlahi	Biz hatm-i hâce ederiz	Uşşâk (Kuçek)	Düyek	Şeyh Kamil Efendi
İlahi	Cenab-ı pakine layık amel yok	Hicaz	Sofyan	Aziz Mahmud Hüdâî
İlahi	Derd-i Hakkâ talib ol	Ferahnâk	Hafif	Niyâzi Mısrî
İlahi	Durman yanalım ateş-i aşka	Gerdâniye	Düyek	Hayâlî
İlahi	Durmaz yanar vücudum	Mâhûr Muhayyer Rast	Nim Sofyan Düyek Sofyan	Yunus
İlahi	El meded pirim efendim	Uşşâk	Düyek	Şeyh Kamil Efendi
İlahi	Gelin diyelim şevk ile	Uşşâk	Düyek	Aziz Mahmud Hüdâî
İlahi	Hak şerleri hayr eyler	Uşşâk	Sofyan	İbrahim Hakkı
İlahi	Her sahib-i tac ü külah	Müstear	Düyek	
İlahi	İlahel aleminsin Rabb-i Âlâ	Hüzzam	Düyek	
İlahi	İnsafı koma elden	Gülizâr	Düyek	
İlahi	Kerim Allah Rahim Allah	Acemaşîran	Düyek	İbrahim Hakkı
İlahi	Kuldan sana layık n’ola	Uşşâk	Sofyan	Aziz Mahmud Hüdâî
İlahi	Mail olma dünyaya	Rast	Evsat	Hakkı
İlahi	Mestane-i aşkım ben ayamadım	Nikriz	Düyek	Hakkı
İlahi	Mücrimleriz asileriz	Muhayyerbûselik	Sofyan	
İlahi	Ne bahtlı ol kişidir	Hüzzam	Düyek	Yunus
İlahi	Ol kadar mukbil ü mahbûb-i hüdâsın	Ferahnâk	Devr-i Hindi	Şeref

İlahi	Sakin dünyaya aldanma	Isfahan	Düyek	Aziz Mahmud Hüdâî
İlahi	Sakin dünyaya aldanma	Isfahan	Sofyan	Aziz Mahmud Hüdâî
İlahi	Salike olmaz ayan	Sûzinâk	Düyek	Hakkı
İlahi	Sırr-ı tevhidin hüdaya	Nevâ	Evsat	
İlahi	Şah-ı iklim-i risalet	Hicaz	Evsat	Ulvî
İlahi	Şehinşah-ı cihanban-ı risalet	Uşşâk	Düyek	
İlahi	Şöyle sakla sırr-ı aşkı tende	Hicazkar	Nimevsat	Hakkı
İlahi	Şuride vü şeyda kılan	Muhayyer Hicaz	Düyek Sofyan	Yunus
İlahi	Taştı rahmet deryası	Muhayyer	Sofyan	Yunus
İlahi	Tevbe edelim zenbimize	Rast	Düyek	Şeyh Kamil Efendi
İlahi	Var mıdır alemde hiçbir nesne	Acemaşîran	Düyek	Hakkı
İlahi	Ya İlahi başlayalım	Acemaşîran Acemkürdi	Sofyan	
İlahi	Ya İlahi sana geldik	Hisarabûselik	Düyek	
İlahi	Ya Rasulallah Şefaât eyle	Rast	Devr-i Hindi	
İlahi	Ya vasi-el mağfiret	Hicaz	Sofyan	İbrahim Hakkı
İlahi	Yine aşkın sırrı düştü	Acem	Sofyan	Yunus
İlahi	Yüce sultanım derde dermanım	Sûzidil	Hafif	Yunus

Zekâi Dede'nin Şuğul Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Şuğul	Akbelel bedr-ü aleyne vahtefet	Tebriz	Sofyan	
Şuğul	Beda hilalen	Hicaz	Sofyan	
Şuğul	ElhamdUli'llahi'lleZl	Rast	Düyek	
Şuğul	Es-subhti beda min tal'atih	Rast	Sofyan	
Şuğul	În Şite men baded	Sûzinâk	Düyek	
Şuğul	İnnilte ya rihas Sabâ	Rast Sabâ	Düyek	
Şuğul	Lekad bedetü bi bismillah	Sabâ	Sofyan	
Şuğul	Mualla gavs-i sübhani	Rast	Düyek	Bahaeddin
Şuğul	Muhammedün eşregül Arabi	Rast	Sofyan	
Şuğul	Ne had fe ecebtüha	Sazkâr	Düyek	
Şuğul	Sadatiyen Nakşîyye	Hicaz	Sofyan	
Şuğul	Şebihüke bedrül leyli	Acem	Düyek	
Şuğul	Şefiul halkı fil mahşer	Uşşâk	Hafif	
Şuğul	Şerib tü bi kes-i üns	Hicaz	Sofyan	Seyyid Ahmed Bedevi

Şuğul	Teyakkazu teyakkazu	Acem	Düyek	Hız. Bilal-i Habeşi
Şuğul	Ve fi kametli li eşya	Hicaz	Sofyan	
Şuğul	Ya men latifu lem yezel	Tebriz	Nim Sofyan	

Zekâi Dede'nin Durak Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Durak	Lutfeyleyip bir kez nazar eylese	Acemaşîran	Durak Evfer	Aziz Mahmud Hüdâî

Zekâi Dede'nin Tevşih Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Tevşih	Aşkın ile aşıklar	Besteîsfahan	Sofyan	Yunus
Tevşih	Ey Hüdadan lütfu ihsan isteyen	Uşşâk	Düyek	Abdurrahman Efendi
Tevşih	Zat-ı mirat-ı Hüdâsın	Hüzzam (Segâh)	Evsat	Şeyh Kamil Efendi

Zekâi Dede'nin Tesbih Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Tesbih	Rabbün Allah üllezi la mabude	Nevâ	Çenber	
Tesbih	Sübhanel melikül Mevla	Eviç	Sofyan	
Tesbih	Ya Allah Ya Rahman	Sabâ	Sofyan	

Zekâi Dede'nin Na't Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Na't	Senin vasfin leb-i takrire gelmez	Uşşâk	Serbest	Salâhî

Zekâi Dede'nin Beste Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Beste	Açıldı sahnı gülşen	Nevâkürdi	Lenk Fahte	
Beste	Arzı niyazımız sana gerçi	Muhayyerkürdü	Darb-ı fetih	
Beste	Aşık oldum ben yine	Mâhurbûselik	Çenber	
Beste	Aşk elinden aşıkı cam	Tâhir	Muhammes	

Beste	Baktıkça hüsn ü anına	Hüseyniaşîran	Lenk Fahte	
Beste	Ben yine bir dilber-i ranaya	Dilkeşhâveran	Şarkı Devr-i Revânı	
Beste	Benefşe hattı dildarın	Nevâbüselik	Çenber	
Beste	Benzetirlerse hilali nola alem	Gerdâniye	Çenber	
Beste	Bi hûş olurum naz ile	Hüseyniaşîran	Hafif	
Beste	Bin cefa görsem ey sanem	Acemaşîran	Muhammes	
Beste	Bir kerre iltifatın ile	Hicazkar	Darb-ı fetih	
Beste	Bir lahza nihan olsa	Sabâ	Darb-ı fetih	
Beste	Bir şeh ki tac daran olmakta	Acem	Lenk Fahte	
Beste	Bus-i lâl-i dilberi her dem	Hicazkar	Çenber	
Beste	Cuylarla kuhsarda çağlardı	Rast	Zencir	
Beste	Çıkmada ahım sipihre yine	Sipih	Devr-i Revan	
Beste	Derdim izhar edemem	Hüzzam	Hafif	
Beste	Dil düştü yine şevk ile	Tâhir	Remel	
Beste	Dil haste-i muhabbet	Karcığâr	Lenk Fahte	
Beste	Dildar işitip velvele-i efganım	Acemkürdi	Remel	
Beste	Feryad ederim zülf-i siyahkar	Karcığâr	Firengifer	
Beste	Feryad kim feryadımı guş etmez	Şehnazbüselik	Nim Sâkil-Bereşan	
Beste	Gönlümü viran eden adayı	Hicazaşîran	Çenber	
Beste	Gönlüm adab-ı bezmi işreti	Şehnazbüselik	Evsat	
Beste	Gönül o gonca femin	Dilkeşhâveran	Zencir	
Beste	Gözüme külhan olur	Sûzinâk	Zencir	
Beste	Hemgam-ı safadır yine	Muhayyer	Darb-ı fetih	
Beste	Hey baz şiri ba-şeker	Bayâtibüselik	Devr-i Revan	
Beste	Hicr-i lebinde yârin bir	Hicazkar	Lenk Fahte	Yahya Nazım Ef.
Beste	Kimi mestane seher yar	Acemkürdi	Muhammes	Bağdatlı Rûhî
Beste	Lalin gören ey hur-lika	Bayâtibüselik	Remel	Yahya Nazım Ef.
Beste	Miresed ey can bad-ı bahari	Mâhurbüselik	Fer	

Beste	Müptelayım bir periye	Gerdaniye	Lenk Fahte	
Beste	Ne gam-ı cevre ne lutf-i gah	Nevâbüselik	Hafif	
Beste	Ney gibi inlersin ey dil	Acem	Çenber	
Beste	O nev-nihal ki serv-i revan	Hicazkar	Zencir	İsmail Müşfik Ef.
Beste	Ol gülün gülzar-ı hüsnü	Bayâti	Devr-i Kebir	
Beste	Peyman-ı dilberana inanmam	Uşşâk	Sâkil	
Beste	Ruhlerin kıldık temaşa	Eviç	Çenber	
Beste	Serde heva-yı kakül	Sûzinâk	Lenk Fahte	
Beste	Söyletme beni canım efendim	Ferahnâk	Hafif	Leyla Saz
Beste	Şükufezar-ı izarın gülün	Dilkeşhâveran	Zencir	
Beste	Vad eyleyecek vaslını dünya	Muhayyerkürdü	Hafif	Enderûnî Vâsıf
Beste	Var iken sende bu ayine	Hüzzam	Evsat	Enderûnî Vâsıf
Beste	Yar olmayacak cam-ı safayı	Hisarbûselik	Darb-ı fetih	Gammi
Beste	Yare dedim tab-ı mülden	Nevâkürdi	Devr-i Revân	
Beste	Zahm-ı sinem hançer-i zerkar	Hisarbûselik	Çenber	
Beste	Zülfün ki benim sünbül-i bağ	Hicazaşîran	Fer	

Zekâi Dede'nin Kâr Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Kâr	Dağıtma ey sabâ geysu-yi yâri	Sabâ	Evsat	
Kâr	Dil şevk-i lebet müdam dâret	Sûzinâk	Hafif	Hafız Şirâzi
Kâr	Gönül der bend-i geysu-yi munber	Müstear	Muhammes	Veled İzbulak

Zekâi Dede'nin Şarkı Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Şarkı	Açıldı verd-i nev-bahar	Hüzzam	Aksak Semâî	
Şarkı	Ağlarım ağladığım yâre	Müstear	Curcuna	
Şarkı	Ben bir Türküm	Hicaz	Aksak	Mehmet Emin Yurdakul

Şarkı	Ben neler çekmekteyim	Mâhur	Şarkı Devr-i Revânı	
Şarkı	Bir işaret eylese ebrûlerin	Muhayyersünbüle	Aksak	
Şarkı	Bir nev-civandır aşub-i candır	Şehnazbûselik	Yürüksemâî	Enderûnî Vâsıf
Şarkı	Cemalin şemine pervane	Hüseyniaşîran	Curcuna	
Şarkı	Çekip şemşir-i safvet eyledin	Hisarbûselik	Ağır Düyek	
Şarkı	Dem a dem eyleriz	Sûzinâk	Sofyan	
Şarkı	Dil teşnedir mah-tabе	Ferahnâk	Düyek	
Şarkı	Durmaz işler ta ciğerden	Rast	Sengin Semâî	
Şarkı	Ey vatan evladı sadık kahraman	Sûzinâk	Sengin Semâî	
Şarkı	Geh bahr ü geh i habab	Hicaz	Yürüksemâî	
Şarkı	Hamiyyetle gönüller doldu	Hisarbûselik	Yürüksemâî	
Şarkı	Hayli dem hicrinle suzanken	Muhayyerkürdi	Devr-i hindi	
Şarkı	Hicr-i gül ruhtan mıdır	Nihavend-i kebir	Ağır Aksak	
Şarkı	Kim olur zor ile maksuduma	Uşşâk	Aksak	Enderûnî Vâsıf
Şarkı	Nigâhın dil-rubadır	Dilkeşhâveran	Curcuna	
Şarkı	Sanma açıp sinemi şerh	İsfahan	Yürüksemâî	Mahmud Ratip Bey
Şarkı	Seyesinde şimdi alem şad ü Hürrem	Dilkeşhâveran	Ağır Aksak	
Şarkı	Şanına layık mıdır ey nazenin	Şedaraban	Devr-i hindi	
Şarkı	Vakf-ı rah-ı aşkın etmişken	Sûzinâk	Ağır Aksak	Hüseyin Avni Bey
Şarkı	Vuslata nâil de etse ger felek	Hisarbûselik	Ağır Aksak	
Şarkı	Yenişehir yine aldık seni biz	Gerdaniye	Aksak	
Şarkı	Yine bağlandı dil bir nev-nihâle	Nevâ	Yürüksemâî	

Zekâi Dede'nin Ağır Semâî Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Ağır Semâî	Ah eyle gönül vuslat-ı canan ise maksud	Hüzzam	Ağır Sengin Semâî	

Ağır Semâî	Amâde olur zevk-i Cem'e	Karcığar	Ağır Sengin Semâî	
Ağır Semâî	Bir nâzenine aşık-ı zar olmak isterim	Acemkürdi	Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Dil-suz eden ol afeti tab-ı nazarımdır	Muhayyerkürdi	Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Dil hasret-i vaslın ile nalan gel efendim	Sûzidil	Ağır Sengin Semâî	
Ağır Semâî	Diriğ etmez mey-i cevri sunar her lahza	Tâhir	Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Etmezem ikrar aşkı saklarım canım gibi	Acem	Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Etse Gerdaniye'den yar ağaz	Gerdaniye	Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Ey gönçe-i zibayı gülistan	Nevâbüselik	Sengin Semâî	
Ağır Semâî	Gül yüzün gülşende cana	Nevâkürdi	Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Gülşende hezar nağme-i dem-saz ile mahzuz	Hicazkar	Ağır Sengin Semâî	
Ağır Semâî	Heme nim mest-i keştem	Hicazaşiran	Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Kalmaz kararım ol büt-i mekkarı görmesem	Sabâ	Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Kuhl-i işve hak-i pay-i çeşm-i fettanın senin	Mahurbüselik	Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Naz etse nola cihane ol gül	Şehnazbüselik	Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Neyledi gör bana ol mah-ı mehi	Sûzinâk	Sengin Semâî	
Ağır Semâî	Nice doyunca görem sen gibi	Dilkeşhaveran	Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Rahat bulamam ney gibi zar eylemeyince	Bayâtibüselik	Sengin Semâî	
Ağır Semâî	Reng-i ali ruhundan almış gül	Hüseyniaşiran	Ağır Sengin Semâî	
Ağır Semâî	Severim gerçi seni bana vefakar olasin	Uşşâk	Aksak Semâî	
Ağır Semâî	Vardım yanaşp fülk-i şerab ile suyunca	Sipihir	Aksak Semâî	

Ağır Semâî	Yar alıp destine peymane gelir mi bilmem	Hisarbûselik	Aksak Semâî	Enderûnî Vâsıf
------------	--	--------------	-------------	----------------

Zekâî Dede'nin Yürük Semâî Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Yürük Semâî	Aguşe çekerdim seni pirahenin olsam	Muhayyerkürdi	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Aşık gam-ı dil-rubasız olmaz	Acemkürdi	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Aşüfte-diliz dam-ı heva	Hicazaşiran	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Biya saki an mey ki hal	Sûzinâk	Yürük Semâî	Hafız Şirâzî
Yürük Semâî	Bülbül gibi pür oldu cihan	Hicazkar	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Dil verdiğin ol çeşm-i siyeh meste işittim	Hüzzam	Yürük Semâî	Enderûnî Vâsıf
Yürük Semâî	Düştükçe safâ eyleyelim	Dilkeşhâveran	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Ey bülbül-i şüride gülistanına girme	Acem	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Gam değil bana cefa ise eğer mutadın	Karcıgar	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Gönlüm heves-i zülf-i siyehkâre düşürdüm	Hisarbûselik	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Gördükçe tehi sagarı çeşmim dola düştü	Tâhir	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Güş etti nâyı naleler ağaze başladı	Sabâ	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Hâlât-ı dili benzetemem hâlet-i sihre	Sipihr	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Hey hey diye hânendeler ettikçe terâne	Nevâkürdi	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Kul oldum bir cefâkâre	Şehnazbûselik	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Mest ü harab mirevem ez mey-i aşkı zülala	Mâhurbûselik	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Ne geçti bir sözüm ol mest-i naze	Nevâbûselik	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Ol müjdeler ki fitneye oldu sipâhi	Gerdaniye	Yürük Semâî	Cevrî
Yürük Semâî	Sensiz cihanda aşıkâ işret	Ferahnâk	Yürük Semâî	Nâhîfî

Yürük Semâî	Şarab iç kızarsın ruhun gülleri	Hüseyinîşîran	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Şeb-i aşîkan-ı bi-dil çi şeb-i dîraz başed	Bayâtîbûselik	Yürük Semâî	

EK 17- AHMED IRSOY’UN ESERLERİNİN LİSTESİ

Ahmed Irsoy’un İlahi Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
İlâhi	Aşıklar sadıklar işitmiş olsun	Nikriz	Sofyan	Aziz Mahmud Hüdâî
İlâhi	Cemalin aşkına düşmüş	Acem	Düyek	Veliyüddin Ef.
İlâhi	Dost cemali şeminin	Nevâ	Evsat	Sinan Ümmî
İlâhi	Ey mümin-i zi-imtiyaz	Rast	Nim Sofyan	
İlâhi	Ey yanan nar-ı sivadan	Bayâtî	Devr-i Revan	Bâkî Efendi
İlâhi	Geçtim hevesat-ı dünyeviden	Müstear	Düyek	Veled İzbulak
İlâhi	Geldin geri gider misin	Acemaşiran	Düyek	Abdülehad Nuri
İlâhi	Gider şekk ü inkarı tevhide	Arazbar	Düyek	Aziz Mahmud Hüdâî
İlâhi	Hak şerleri hayreyle	Segâh	Düyek	Erzurumlu İbrahim Hakkı
İlâhi	Hamd Allah’a ki eltaf-ı amim	Hicaz	Sofyan	Bereketzâde İsmail Hakkı
İlâhi	Hamd ü minnettir sana	Bestesfahan	Evsat	
İlâhi	Hazin-i kenz-i dakayık Nakşibendilerdeniz	Uşşâk	Evsat	Üsküdarlı Rıza Efendi
İlâhi	Kutb-i alemdir cenab-ı Nakşibend	Uşşâk	Sofyan	Rıza Efendi
İlâhi	Masivayı terkedip geldik	Gülizar	Evsat	
İlâhi	Milk-i cihan sultanı Abdülkadir Geylani	Sabâ	Sofyan	Şevki Efendi
İlâhi	Musaffa eyle dil levhin	Sabâ	Evsat	Hayâlî
İlâhi	Münadiler nida eyler gel Allah’a gel Allah’a	Bayâtî	Hafif	Aziz Mahmud Hüdâî
İlâhi	Nefs-i şeytana uyup işledik	Ferahnâk	Düyek	
İlâhi	Rifailer alır feyzi Cenab-ı Seyyid Ahmed’den	Ferahnâk	Evsat	Şeyülislam Esad Efendi
İlâhi	Talib-i Hakka gerek bir pîre candan istinad	Sabâ	Düyek	

Ahmed Irsoy’un Duâ Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Duâ	Ey hami-i din-i mübiyn	Acemaşiran	Semâî	

Duâ	Ey şeh-i şehenşâh- cihan	Acemaşiran	Yürük Semâî	
-----	--------------------------	------------	-------------	--

Ahmed Irsoy'un Tevşih Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Tevşih	Ya ilahi âsitânın hastaya dâr- ı şifâ	Dügâh	Evsat	Mustafa Fenâî Dede

Ahmed Irsoy'un Şuğul Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Şuğul	Ya kutb-u Abdülkâdir	Hicaz	Düyek	

Ahmed Irsoy'un Beste Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Beste	Bin cefa görsem ey sanem	Tâhîrbûselik	Bereşan	
Beste	Bülbül gibi dem a dem	Tâhîrbûselik	Lenk Fahte	Muhiddin
Beste	Ta ki gönül çekersin	Bayâtibûselik	Lenk Fahte	

Ahmed Irsoy'un Ağır Semâî Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Ağır Semâî	Çözülme zülfüne ey dil- ruba	Ferahnâk	Aksak Semâî	Enderûnî Vâsîf
Ağır Semâî	Söyle ey nâlem beni	Bûselik	Aksak Semâî	

Ahmed Irsoy'un Yürük Semâî Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Yürük Semâî	Ne zaman bilmiyorum müddet-i hicran	Bûselik	Yürük Semâî	
Yürük Semâî	Ufk-ı emelim kapladı çoktan	Sultâniyegâh	Yürük Semâî	

Ahmed Irsoy'un Şarkı Formundaki Eserleri

FORM	ESER ADI	MAKAM	USÛL	GÜFTEKÂR
Şarkı	Aşkın bana kısmet-i ezeldir	Muhayyer	Curcuna	Veled İzbulak
Şarkı	Ey hüsn-i cemel aleme sen darb- ı meselsin	Hüzzam	Aksak	Halit Bütek
Şarkı	Hatırında kalsın ey reşk-i melek	Hüzzam	Ağıraksak	Hüseyin Fahreddin Dede
Şarkı	Hicran gecesi yâdın ile	Muhayyer	Aksak	

Şarkı	Nazlım ne kadar güzel yüzün var	Tâhîrbûselik	Curcuna	Hüseyin Fahreddin Dede
Şarkı	Nim-nigâh-ı çeşmi mestin kalbimi nâlan eder	Tâhîrbûselik	Aksak	
Şarkı	Seni candan severim aşkına kurban olurum	Tâhîrbûselik	Aksak	Mehmed Hafid Bey
Şarkı	Şimdi bildim ben seni	Nevâbûselik	Aksak	
Şarkı	Şimdi bildim ben seni	İsfahan	Devr-i Hindi	
Şarkı	Yüzü güldü semâ-yı pür hazenin	Karcığâr	Düyek	

